0349 304 9
Michigan - BUHR

Digitized by Google

Digitized by Google

1893

God. I.

Br. 5.

LIST ZA ZABAVU, ZNANOST I UMJETNOST.

U Zagrebu, dne 3. ožujka 1893.

Izlazi svakog petka na dva arka. — Godišnja ciena poštom ili dostavom u kuću 7 for., inače samo 6 for.
Rukopisi se ne vraćaju.

AP 56 P96 v.1 no 5

AP56 .P96 v.1 #5

Sadržaj:

Jelici. Spjevao A. Tresić Pavičić 97
Posliednji Zrinski. Fantazija u pet čina. Posvećeno dru. J. Franku. (Nastavak) 99
Izgubljeni ljudi. Roman. Napisao A. Tresić Pavičić. (Nastavak) . 103
Ašiklija. Spjevao Mirza Safvet 106
Ples i plesovna glasba. Piše Fr. Š. Kuhač. (Svršetak) . . . 106
Oluja. Spjevao I. S. Turgenjev, preveo August Harambašić . . 108
Morske dubine. Piše dr. L. C. (Svršetak) 110
Jatagan. Spjevao M. J. Lermontov, preveo Stjepko Španić . . 111
Sjene. Fantasija V. G. Korolenka; preveo s ruskoga M. Lovrenčević (Nastavak) 111
Klevetnikom Rusije. Spjevao A. Puškin, preveo Stjepko Špani ć 114
Razstanak. Iz Turgenovljevih memoira. Preveo Ivan Tomašić . 115
Pjesnik Firduzi. Spjevao H. Heine, preveo Ivan Trnski . . . 117
I pagliacci (komedijaši). Nova opera R. Leoncavalla. Piše Dr J. D. 118
Listak 119

Slike:

Knin 109
Sv. Metod kao učitelj, od prof. Morica Černila 113

Vlastnik Fran Folnegović. — Naklada tiskare Antuna Scholza.

U ZAGREBU 1893.

TISKOM ANTUNA SCHOLZA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Br. 5. God. I.

LIST ZA ZABAVU, ZNANOST I UMJETNOST.

U Zagrebu, dne 8. ožujka 1893.

Izlazi svakog petka na dva arka. — Godišnja ciena poštom ili dostavom u kuću 7 for., inače samo 6 for.
Rukopisi se ne vraćaju.

Jelici*

Illius ad tumulum fugiam supplexque sedebo
Et mea cum muto fata querar cinere.

Tibullus, lib. II. eleg. VIII.

Crnista je srieda bila, dan tužan kad nas svećenik,
Sipljuć nam na glavu prah, sjeća da prah ćemo bit.
Ali ja ne mislih na prah, pijan veseljem života,
Strastmi i požudam, što u nam uzbudjuje ples
Ja sam čitavu noć po razkošju plivao dušom,
Što no ga prosiplje žar očiju i biela put.
Do kasna spavah, al vruća i u snu radila mašta,
Dok me ne probudi dan, prekinuv čarobne sne.
Praha se ne sjetih jao! al kakovim pepelom groznim
Oholu glavu Bog htjede mi posuti tad!
Bože milostivi, zašto prahom moga života
Nehti sjetiti sviet ništetan život da jest?
Ja se bezbrižan šetah, kada mi prijatelj reče:
«Zar ti ne znadeš još, Jelka da ne zrije dan?»
Kan' da je tamna eklipsa suncu pomrčala lice,
Namah mi pomrča vid, od dana stvori se noć.
Kano lagani sokol što trepti u jutarnjem zraku,
Veseli šaljući klik, kano da pozdravlja dan;
Pa ga iznebuha sačma i pucnjava obrani smrtna
— Ko kad u jedan mah udare bliesak i grom —
Tako sam i ja bio veseo, al veselje moje
Ustrieli žalostna viest otrovnom strielicom tom.
I kao što se sokol izdišuć po tlu koprca,
Tako u boli se moj tužni previjao duh,
Crnom se ogrnuv tugom. Zabezeknut ostadoh časkom,
Kako no mramoran kip; tek što mi ubliedi lik.
Na taj udarac smeten ostadoh, kan' da me težki
Udrio gvozdeni bat, misli mi prekinuv nit.
Misao, ko paralizom ukočena, prestade namah,
Lice grčevita bol u taj preobrazi čas;
Pa se na njem skameni, i dugo je stajala tako,
Te se ne mogla već nikako prelit u smieh.
Da sam ja toliki njemu odvratio fizični udar
Nebi niti prah od njega ostao tu;
Ali je bezsmrtna duša i satrt je nije moguće,
Makar je spopala bol bezmjerna, moju ko tad.
Kano sa mramornog lica Niobe na Sipilu gori,
Tako sa lica mog stadoše suzice teć.
Zalud ih kušah uzdržat putem dok do kuće dodjem,
Naglo se stadoše lit, kako no proljetni dažd.
Sjedoh i glavu na stol i na ruke naslonih, pustiv
Suzama slobodan tek, dok se ne izliše sve.
Tada se probudi miso i poče razmišljati o toj
Groznoj tragediji, što čitav zapanjila grad.
Nikako shvatit ju ne mogoh, kano djetešce ludo
Shvatiti ne može što najednostavniju rieč;
Nego se uzbudi zloća i oholost, pitajuć Boga
Zašto je okrutan tol', zašto je ubro taj cviet?
Bože svemogući, tajne, nepojmljive namjere tvoje!
Ali me ne tješi to, nit mi umanjuje bol.
Ti si svemudar pa je valjda trebalo tako,
Ali su razlozi ti za mene suvišna stvar.

* Ova je pjesma posvećena uspomeni Jelene, kćerke narodnoga zastupnika dr. J. Franka, koja je preminula na čistu sriedu, uslied bolesti dobivene na plesu.

Digitized by Google

Konrad (nastojeći da se oslobodi): Bezočniče drzki... jesi l' poludio? — pusti me!

Ivan: I tu moju jadnu domovinu nesmiljeno sad gazi vaša noga, al je pogazit ne će —

Konrad: Hoćeš li me pustit huljo!... ne stišći me tako... pamti... platit ćeš to... platit — — —

Ivan: Pogazit je ne ćete... ne! Prije biste morali grobove otvoriti i prah otaca razasuti uzduhom, da ga vjetrovi raznesu na sve četiri strane svieta — no tomu ruka vaša je preslaba...

Konrad: Krvlju... krvlju ćeš to platit —

Ivan: Jer tu, u grobovih otaca, cvjeta nada, da će mi domovina opet biti moćna i slavna, kako je negda bila... a ta moja domovina... klekni i slušaj —

Konrad: O huljo!

Ivan: Ti se braniš?... klekni! — Ta moja domovina...

Konrad: O razbojniče!

Ivan (poklekne ga): Je Hrvatska. (ode).

Prizor treći.

Vitez Konrad i Gertruda.

Gertruda (sva uzplahirena): Za Boga milog... viteže... što je?!

Konrad (dižući se): Ništa nije... ništa. — O ti lopove! Čekaj... čekaj — stići će tebe moja ruka...

Gertruda: Zar se tko usudio... u domu našem usudio da digne ruku... na vas da digne ruku, viteže?!

Konrad: Ne bih ja ni koga u to putio, zaista ne bih. Stajalo bi ga glave... O ti lopove! — naučit ću ja tebe... naučit...

Gertruda (dignuvši mač): Evo, viteže, mač vaš?

Konrad (uzme mač): Bacio sam ga za njim... o da je pogodio! — al nije... pobjego je lopov... pobjego — — —

Gertruda: Za cielo on — jelte... on?

Konrad: Gnade, da, Gnade. Al pamtit će on mene... pamtit —

Gertruda (donese mu stolicu): Svrućiste se, viteže — sjednite.

Konrad (sjednuvši): Živa sam žeravica i odmah planem. — O ti lopove — čekaj, čekaj... stići će te... stići — — —

Gertruda (donese i natoči mu vode): Pijte, viteže. Razhladit će vas.

Konrad (pije): E baš vam hvala. (gladeći se po prsima). Sasvim mi odlanulo. — Al pamtit... pamtit će me ona hulja...

Gertruda: Ne može se s tim čovjekom u posljednje vrieme na kraj izići. Podivljao vam je gotovo —

Konrad: O znam ja zašto!

Gertruda: Bies i mržnja mu iz očiju sieva i sve nešto snuje. Bojim se, da nam ne zapali kuću —

Konrad: Ne bojte se... ne bojte — nešto drugo vam on snuje... nešto drugo, pa zato je taki divlji...

Gertruda: Ja bih rekla, nije drugo, no što su mu potonule šajke —

Konrad: Te sad ne može da uzme Klaru, jelte? I to možda... i to — al i nešto drugo... o... i nešto drugo njemu ruje u srcu! — A kako Klara?

Gertruda: Pokunjila se.

Konrad: Aj, aj — pokunjila se? Nije čudo — ta i njoj su potonule šajke!

Gertruda: O, da znate, kakovo je to oporo, prkosljivo stvorenje! No sad je Ulrik, hvala Bogu, gospodar.

Konrad: Ulrik... gospodar? Tužno... tužno vam je to njegovo gospodstvo! (ustane i nagne joj se k uhu) On je poludio,

Gertruda (sklopivši ruke): Ulrik... grof Ulrik je poludio! O dobri Bože!

Konrad: Sve sam mislio, ta stvar s Klarom nije no mušica, koja je iz uzduha, odakle li, pala mu u glavu, pa kako je doprhnula tako da će i odprhnut, al eto to nije tako... on vam se zaljubio... živo, osbiljno zaljubio!

Gertruda: Zaljubio se, velite, ozbiljno zaljubio?

Konrad: Ludo, ludo zaljubio.

Gertruda: Dakle nije poludio?

Konrad: Zaljubit se il poludjet, vjerujte — to je jedno, posve jedno. (uhvati je za ruku i ravno joj gleda u lice). Zašto obarate oči?... he? — Kažte, nije l' vam još nitko zavrnuo mozgom?... he?

Gertruda (sakrije lice u rubac): Viteže!

Konrad: Dobro, dobro. Doći će... već će doći... strpite se samo —

Gertruda: A što ga onda prieči... Klara mu je na dohvatu... a mi, ta znate, pokorne smo njegove sluge — treba samo da izpruži ruku i Klara je njegova...

Konrad: Ma baš u tomu je, što vam rekoh, da je poludio. Po čitave sate... što? — od jutra pa do mraka kao ukopan stoji kod prozora i zuri ovamo dolje, ne bi li gdje ugledao Klaru — i kad je ugleda... kao da je sunce granulo sred noći... a prodje li dan, da je nema... jaoh onda — prava je grozota, kako biesni...

Gertruda: Čudno, čudno... ne razumijem toga —

Konrad: Ni ja ne, ni ja ne. Jelte, Gertrudice, nas dvoje bismo stvar sasvim drugčije udesili?

Gertruda: Ali viteže!

Konrad: Kako vas krasi ova tanka rumen! Ako najzad i ja još poludim, kao grieh ću vam na dušu pasti. A ja sam, bogme, težak... i tištit ću vas —

Gertruda (mahnuvši rubcem na njega): Ala ste zločesti!

Konrad: Zaista se bojim, da i ja ne poludim, jer Ulrik, to je gotovo, taj je poludio. Pa se s toga nemojte začuditi, ako dodjem i u njegovo ime zaprosim Klarinu ruku —

Gertruda: Vjerujte... sad se i meni vrti glava —

Konrad: No no, pazite, da i vi ne poludite.

Gertruda: Ne bi ni čudo bilo... kad samo pomislim, vrti mi se — Klara grofica!

Konrad: To jest, ako bude htjela.

Gertruda: Ako bude htjela! — Mora, mora.

Konrad: Aja, sile tu nema. Sama od svoje volje mu mora dati ruku —

Gertruda: No sad i ja vjerujem, da je Ulrik poludio.

Digitized by Google

Konrad: Klara bez ljubavi ne vriedi mu ništa, a kako će ona, kažte, ljubit njega, kad ljubi drugoga?

Gertruda: Tog Ivana, mislite? Lahko za to! Ta Ulrik ima sada vlast i silu —

Konrad: Da onog nesretnika makne? Ne brinte se, nad njegovom glavom već se kupe oblaci. Al nek njega nestane, mislite, da je time svršeno?

Gertruda: Ne razumijem vas.

Konrad: Jeste li jutros bili u crkvi?

Gertruda: Čemu pitate?

Konrad: Ne zamieram vam, što niste, no ja sam bio. Sam ne znam, kako sam zabasao unutar, a bio bih i odmah izišao, ali iza mene natisnulo se toliko svjetine, da nisam mogao. Pa tako morao sam slušat propovjed.

Gertruda: O ubogi viteže!

Konrad: A znate li, o čemu je pop propoviedao? — O ljubavi.

Gertruda: O ljubavi!

Konrad: Tumačio i čitao je koješta iz svetog pisma, al ja gotovo ništa nisam upamtio. Jedno mi ipak ostalo u pameti.

Gertruda: Iz svetog pisma?

Konrad: Da, nekoliko rieči.

Gertruda: A te glase?

Konrad: — Ljubav jača je od smrti. — I eto te mi rieči nikako ne idu iz glave, a što je još čudnije, kad sam ih u crkvi čuo, umah mi je na pamet pala Klara.

Gertruda: Klara . . . ah! . . . a zašto?

Konrad: Da tog prokletnika, tog Ivana najednom snadje smrt il drugo kakvo zlo, što mislite — zar ne bi Klara pošla u duvne, da se zavjeri nebesima, ili bi svoga mrtvog dragog potražila na dnu koje vode ili ponora? . . he, što mislite?

Gertruda: Strašno . . . na to nikad nisam pomislila —

Konrad: To mi tako odjedared sinulo u crkvi. Sad vidite, kako je dobro, kad po koji put skreneš u crkvu i slušaš propovjed.

Gertruda: Strašno, strašno . . . no možda bi se zapriečit dalo — kažte!

Konrad: Trebalo bi zasukat rukave i golom rukom zasegnut im u dušu, dok je doba, pa izčupat tu ljubav, s korenjem je izčupat. — Biste li to mogli?

Gertruda (turivši prst medju ustne, razmišlja neko vrieme): Možda bih.

Konrad (poljubi je): O znao sam ja, da k svojoj Gertrudici zaman doći ne ću.

(Izidju.)

Prizor četvrti.

Dolazi Klara s Ivanom, držeći ga za ruku, kao da ga hoće zaustaviti. Pod konac Jela.

Klara: Kaži, što sam ti skrivila?

Ivan: Dosta, da su skrivili drugi.

Klara: Drugi, drugi, pa zato od mene bježiš? Al sad te pustit ne ću, dok ne priznaš, što ti je na srcu.

Ivan: Ono, što tebi nije.

Klara: Meni si ti na srcu.

Ivan: Onda bih te svjetovao, da srce svoje očistiš. Tko zna, mogli bi doći dnevi, gdje će oni plakati, koji me nose na srcu.

Klara: Ja sad već plačem.

Ivan: To je još dobro, jer ima ti na svietu bieda toli užasnih, da ne smažu ni cigle jedne suze. Plači dakle, plači.

Klara: O, ni ja već nemam suza!

Ivan: Slušaj, to je zlo. Zato budi vesela, pjevaj i skači. Ugledaj se eto u me, ja žalostan nisam, ja sam veseo. Tako si ti tražila — sjećaš li se? A ja prisegu svoju držim.

Klara: Ne govori tako, puknut će mi srce.

Ivan: To bi bila sreća, jer bi umrla, pa ako ti je to srce čisto, došla bi u nebo i stvorila se nebeskom zviezdom.

Klara: Što . . . oh! . . . što sam ti skrivila — kaži, što sam ti skrivila?!

Ivan: Meni ništa, pa s toga vjeruj, da si tamo gore na nebu zviezdom, ja bih tu zviezdu možda ljubio. No to bi bila nesreća.

Klara: Negda sa mnom nisi tako govorio, negda si me ljubio —

Ivan: Onda još je sitni slavulj bio pjevačem ljubavi, al sad je slavulja zamienio noćni ćuk, a taj ti samo smrtne pjeva pjesme.

Klara: Dakle me više ne ljubiš?

Ivan: Ja mrtve ljubim većma nego žive, a ti si, Klaro, živa.

Klara: O zašto sam se rodila!

Ivan: Pitaj majku svoju, ne mene, jer ja bih ti morao kazivati stvari, s kojih bi te spopadala groza. Al ne boj se, ne ću, jedno ipak upamti: Ako ti tko kaže, da ja vazda još na Hrvatsku mislim, ti mu reci, da laže. Šaka pepela u moru krvi — tko bi i na to pomišljao! . . . a to, ništa drugo, ti je Hrvatska.

Klara: Da znaš, kako mi svaka tvoja rieč kao težki kamen pada na srce, duša bi ti se ganula na smilenje —

Ivan: Smilenja . . . smilenja tražiš! O i ja sam ruke širio prema nebesima i tražio sam smilenja a nisam ga našao! Pa zato mi se sada u srcu kote ljutice zmije . . . samo bih palio, ubijao, davio — — —

Klara: Da se vidiš . . . o Ivane — da se vidiš . . . grozno — sav si se preobrazio . . .

Ivan: To ti je s toga, što pred sobom gledam krv, sve val za valom — i huj! . . . kako to vrije i pare se dižu — o zagušit će me . . . zagušit — — —

Klara: Bog ti se smilovao!

Ivan (težko dišući): Vrij, krvi, vrij, ali tako vrela nisi, kao ova, što u momu srcu vrije. O, da ti je zavirnut u moje grudi, s užasom bi se trgnula natrag — — —

Klara: Strah me hvata . . . ustne ti podrhtavaju a oči plamte tako divljim žarom —

Ivan: To ti je mržnja . . . mržnja.

Klara: Strašno!

Ivan: Mržnja . . . mržnja kipi u mojim grudima — ljuta, neugasna mržnja : . .

Klara: Ti mrziš? . . . mrziš! — — — o!

Ivan: Sve; kud mi oko seže — sve, sve. (Povede je k prozoru) Gledaj one planine, kako se oholo dižu u

Digitized by Google

trice bacio preko glave. Ovdje ima dosta liepih Niemica s kojimi se možeš krasno zabavljati, i to u realnosti. Što će meni, da ja mislim na ono što je daleko! Moja mašta nije tako jaka, niti me to mišljenje može toliko zanieti. Mene ti mnogo više zanese i uzhiti, kada preda mnom u istinu stoji liepa curica, kada mi čavrlja, o koječem — samo ako ne počme govoriti o poeziji o filosofiji, o platoničnoj ljubavi, o muzici itd. — a što je predmet jednostavniji, ili, da bolje rečem, bedastiji, tim me više zabavlja. Ja ne pojmim kako čovjek može od onih nježnih stvorova očekivati, da mu govore kao tiskane knjige, ta očito je da nisu za to stvorene. Kada vidim ono krasno oblo i gladko lice, one duge kose, one sanjarske oči, one . . .; ja ne mogu pojmiti kako bi čovjek mogao zaželiti da još nešto imadu; ta očito je da ih je Bog stvorio da izpuni svoje estetične ideje, kao što je očito da je stvorio čovjeka da izpuni svoje etične i filozofične u obće. Žena nije stvorena da misli, nego da čustvuje i da bude liepa, i da svojom ljepotom zamami čovjeka, i . . .

— Šta si mi se toliko opet razčevrljao? Mene koriš da ja previše maštam, a ti eto netom si došao, već mi sa tvojimi idejami i u obće sa tvojom filosofijom dosadjuješ. Ti ne pojmiš moje djelovanje, a ja ne pojmim tvoje. Ja bogme radje mislim o mladoj curi, o onome angjelu, o onom . . .

— Dosta već tih atributa, za boga!

— Ja dakle ne mogu pojmiti kako se može misliti, kad je čovjek mlad, o nečemu drugomu, nego o curici svojih idealnih misli; i kako ti voliš misliti o nekakovih abstraktnih idejah, kojih nema ni na nebu ni na zemlji, nego u tvojoj glavi, ili kojega ludova filosofa, kao što si ti.

— Moj dragi, to je sasma razumljivo da to ti nepojmiš; krug tvojih ideja ne diže se iznad zoologije i mineralogije; pa sam podpuno uvjeren, da kada ti i o tvojoj dragoj sanjariš, ne misliš na drugo nego na njezinu ljepotu, kao što misliš na krasnu formu raznih kristala. Kako bi ti mogao shvatiti moje ideje, kada tvoji moždani imadu drugačiju sklonost nego moji? Svak hvali svoje; pa sam podpuno uvjeren da Leopardi imade pravo kada u dijalogu «Moma i Macića» dokazuje, da svako biće misli da je najsretnije, i da je za nje sviet stvoren. Kako bi mačka mogla misliti kao pas, ili obratno? Ako i govorim o raznih vrstih živina, to vriedi i za dva, ili više, individua iste vrsti. Gledaj i na vanjsku formu, pa ćeš viditi da u čitavom svietu nije moguće naći dva čovjeka podpuno jednaka, pa niti dva mrava. Tako biva i unutarnjosti. Za to su tvoje ideje drugačije nego moje, i za to misliš da ti pravo radiš, a ja da ja . . .

— Do biesa više sa tim brbljanjem; ja te i onako ne slušam.

— E, onda ustani se, pa hajdemo na sveučilište, da vidimo ima li koje pismo za nas. To te barem zanima, ta možda da nadješ i pismo od tvoje Zorke.

— Mani me se, evo primio sam ga jučer, a to je i bio baš predmet moga mišljenja. Znaš da njoj ja do danas nisam pisao, toliko me je ovaj vražji Beč raztresao. Zabave, koješta . . . pa ja se izlienih i evo ima deset dana da sam tu i još ne zamočih pera da pišem niti Zorki, niti kući. Čitaj samo pa ćeš viditi kako jadna tuži.

— E pa još i to, sad ću ja čitati ženske brbljarije, kao da nemam pametnijeg posla. Obuci se brzo pa hajdmo na sveučilište. Ti se valjda nisi ni upisao?

— Ne ja, jer me je jučer Gorović upisao, ali nisam digao još nijednog podpisa, niti sam bio na ikojem predavanju, niti znadem gdje su razna predavanja. Ja se nikako nemogu orientirati u onih labirintih, kao što su sveučilište, ili bolnica.

— Ja sam se upisao prije nego si ti ni došao u Beč, ali ni ja nisam digao nijednog podpisa. Pa šta nas briga, imamo još vremena. Stare kuće će nam se rugati, ako tako brzo podpise pokupimo. Svirepić veli, da on digne oba podpisa zajedno; a kad mu to netko nije htio vjerovati on je rekao, da Švaba nije tako bedast da on nebi primio pet ili šest forinta, dapače da bi za toliko dao podpis i pošto se zaključi semestar.

— E pa kad je tako, šta nas briga! Ali pročitaj što mi Zorka piše, pa mi reci ne bi li i ti tri sata mislio o njoj, kada bi takovo pismo dobio.

— Pa neka ti bude, daj ga amo, da vidim tu sladkoću neopisivu.

— Nemoj se šaliti, niti ga nemoj čitati takovim predrazpoloženjem, jer ga onda nećeš shvatiti.

— Dakako biti će dublje nego «Summa philosofica», i poletnije nego «Sir hasirim».

— Skoro bih ti htio reći «nolite projicere . . .» ali radje ti ga nedam čitati, kad se takovom ironijom nabacuješ.

— Hajde, daj ovamo.

— Pa nek ti bude, al se bojim da ćeš ti previše misliti a malo osjećati.

Slavogost uze pismo u ruke i počme čitati glasno. Ali kako je bio nevješt u čitanju rukopisa, — premda je Zorkin bio veoma liep i fin — često je zapinjao, a to je, strašno ljutilo Radovanića, kojemu se je činilo da kvari smisao i ljepotu Zorkinih rieči, pa uze sam pismo u ruke i poče čitati:

Dragi Pero,

već sam ti dva puta pisala odkad si odputovao, a ja nisam primila drugo nego, tvoj list iz Trsta. Eto ti pišem po treći put, nadajuć se, da ću medjutim prije dobiti tvoje pismo, nego ovo moje do tebe stigne. Punih je petnaest dana, da te ne vidim; i ti ne možeš pojmiti kako mi je sve naokolo prazno. Na one stanovite satove svaki dan dodjem na prozor, i to nehotice, po običaju, kao da sam sigurna, da ti prolaziš izpod prozora. Pa kako mi je težko kada te ne vidim, kada ne čujem tvoj mili korak po sokaku. Svi oni drugi ljudi koji izpod prozora prolaze, kao da nisu ljudi. Mene ništa ne zanimaju, ja ih dapače i ne vidim, jer ako ih i moje oči zriju, moja ih duša, moja ih sviest ne vidi, jer je sva tobom zaokupljena. Tako stojim na prozoru i zurim u zrak i vidim te i gledam te, premda te nema. Ah! dragi Pero, ali kakva me tuga neizmjerna spopane, kada pomislim gdje si, i na kakovoj si pogibelji. Svaki čas strepim da tvoje srce ne ohladni prama meni, da se ne zagledaš u koju drugu i da me ne zaboraviš. Oh, da mi zapadne tvoje sunce, latice bi se srca moga zaklopile za uviek, i nigda se više srce moje nebi raztvorilo, da drugoga ljubi. Kada pomislim na tvoju mladost, na tvoju ljepotu, na duge nauke; tada me spopada očajanje.

Digitized by Google

Nije moguće da ti prebrodiš kroz toliko grebenje sretno, nije moguće, da te koja sirena ne zamami, a ja znam da ti nećeš začepiti uši voskom, kao Odisej.

— Oho, već počimlje nadriznanje — reče ujedljivo Slavogost.

— Ali ne prekidaj me, molim te, ti ne razumiješ.

— Samo čitaj.

— A ja znam da ti nećeš začepiti uši voskom, niti ćeš svezati čuvstva srca svoga za vjeru koju si mi zadao. Ali što jadna velim! Oprosti mi, Pero dragi, ako mi moja ljubav kadkada tisne u pero koji jači izraz, koji ti neće biti ugodan. Neću da ti više mojim sumljanjem o tvojoj vjernosti dosadjujem, nego bih želila da ti mogu sva čuvstva srca svoga izraziti, da te što jače tamo, u tom vrtlogu svieta i bezljublja, na mene sjećam. Najtužniji je čas za me ipak večer. Ja izidjem sa sestrom na šetnju, i krenem odma put Dobrote ili put Mula, ali sve je pusto! Kada se vratim kući, onda mi je kao cvietu, na koji nije davno rosa pala. Nema mi više rose tvojih cjelova, nema; ja za njima čeznem i venem, i neznam hoću li moći podnieti deset dugih mjeseca, a da se tvoja mila usta ne dotaknu mojih.

Piši mi, molim te, odmah, piši mi mnogo i dugo, sve potankosti što si doživio, i jesi li na mene mislio. Primi moj vrući zagrljaj, i da si mi zdravo!

Peri Radovaniću čitajuć pismo bijaše se pomolila suza na očijuh. Čitao je pismo uzdignutim i tronutim glasom. Slavogost ga je pozorno motrio i divio se tolikom čuvstvu, premda je hinio da on tu ljubav sažaljuje, i da se on takovim tricami ne bi bavio. Kada Radovanić dovrši on ga zapita:

— Dakle ti sbilja ljubiš Zorku?

— Kako smiješ šta takova pitati, zar ti nisu poznate sve tajne moje ljubavi, zar ne znaš kako sam bio od ljubavi podietinjio? Misliš li da se takovo čustvo u jedan čas zaboravi? da je dosta samo otići iz onoga mjesta gdje se tvoje drago nalazi, pa da ti i ljubav iz srca otidje? Misliš li da je istinita poslovica: «lontano dagli occhi, lontano dal cuore?» Varaš se prijatelju. Ja mislim da je sasma protivno: jer dok smo kod ljubljene osobe, onda nam je lako sve želje utišati, onda razgovor i cjelovi umire čeznuće srca, i čovjeku je voljko i ugodno pri duši, jer ćuti pravu nasladu ljubavi, to jest ljubavni mir i zadovoljstvo. Ali kada je čovjek od ljubljene osobe daleko, onda u srcu postoje iste želje, ista čeznuća, samo što ih ne može zadovoljiti. I kao što glad postaje sve žešći i bjesniji čim više traje; tako i to čeznuće postepeno raste, kad smo gladni cjelova i razgovora sa onih ustiju, za kojim ginemo. Ja ne znam hoću li moći dulje odoliti neizmjernoj želji da vidim Zorku, da se s njom porazgovorim i da je zagrlim. Može se vrlo lako dogoditi, da na jednom izčeznem iz Beča, i kad ti dodješ k meni u pohode, da nadješ zatvorena vrata, i da ti gazdarica reče, «abgereist nach Cattaro». Ti ćeš mi reći da sam luda, ali šta ćeš, to ludilo mi je drago, i čini mi se da bih umro, kad bih se opametio. Nego ja se čudim kako si ti hladnokrvan, kako si sve zaboravio!

— Moj dragi, ja sam dobro promislio što mi je raditi. Ja sam doduše ljubio Tinku, ali što ćeš, moramo se podložiti sudbini. Što bih je ja pustio da dangubi? ona je još mlada i liepa i može se u drugoga zaljubiti, a da mene čeka, mogla bi valjda čekati i do sudnjega dana. Ja sam promislio, da sveučilištne godine dugo traju, a da se, kako vidiš, često rad naše nemarnosti i produljuju; pak opet ova politika, ovo rodoljublje, koje me je obuzelo, ko kakav fanatizam, sve mi se čini da mi neće dopustiti da dodjem do takovog položaja, u kojem bih mogao nju i sebe usrećiti. Lako se je moj dragi oženiti; ali treba prije dobro promisliti kakav je to korak, i kako je težko boriti se sa životom. Osim toga ja sam podpuno uvjeren da, kako dan danas u našoj domovini stvari stoje, pravi se otačbenik ne smije ženiti. Zašto misliš ti da je Grgur sedmi zabranio popovom ženitbu? On ju je zabranio da svećenici mogu slobodnije u svojem svetom zvanju i sa većim uspjehom djelovati. Tko ima svoje djece, brine se za njih a ne za općenito dobro. A da je to načelo pametno i opravdano, neka ti bude dokazom i zavjernica pokojnoga Luke Botića, Mihovila Pavlinovića i drugih. Ja sam dakle netom sam stigao u Beč, pisao Tinki ganutljivo pismo, i raztumačio njoj stvari i pokazao sve potežkoće, pa joj izjavio da sam je u istinu ljubio, i zamolio ju za oproštenje, obećavajuć njoj da ću se je uviek sjećati sa najvećom ugodnošću. Što misliš da se je iza toga dogodilo? misliš li da je s mjesta od boli umrla? Od svega toga ništa. Malo njoj je pozlilo, nekoliko je dana plakala, pak mi je pisala tako pametno pismo, da sam se ja upravo zadivio. Ona je uvidila da ja imam pravo, pa mi je oprostila, i zaželila mi najljepši i najplodonosniji uspieh u mom radu za domovinu. Kada dodješ k meni u posjete pokazat ću ti pismo. Dakle dok si još na vrieme, odvaži se i piši joj. Ja mislim da je najveći grieh činiti da djevojka lahkoumno svoje vrieme gubi. Svaki časak mladosti je skupocien, kada prodje više se ne vraća, a u starosti se grozno žali za izgubljenim časovim mladosti, za onim uživanjem, koje je izčeznulo kao miris i boja sa uvenula cvieta. Nemoj je više varati, dragi Pero. Odma joj piši oprostno pismo.

— Ne mogu, ne mogu; nemoj mi šta takova savjetovati; ja ne poznajem tu tvoju stoičku nauku. Nek idu do vraga i Caton i Bruto! Ja kad ljubim, ne mogu drugačije nego da ljubim; kada sam tužan, ja ne mogu nego da plačem. Nije Zorka iste naravi kao i Tinka, kao što nisam ni ja iste naravi, kao što si ti. Misliš li da je ljubav kao račun što ga napišeš na crnoj tabli sadrom, pa da ga se može jednim potezom spužve izbrisati? Nije ona takova, ona se malo po malo ureziva u srce naše i što više traje, tim su dublja slova, pa ih više puta jedina smrt može izbrisati. Ako je ta crna spužva ne izbriše sa srca moga, sigurno neće ni vrieme ni daljina, ni tvoje rieči, ni tvoja stoička moralka, kojoj se ja divim, ali je ne mogu poprimiti. Da moja Zorka dobije takovo pismo, s mjesta bi je ubilo, ili ako je nebi bol ubila, budi uvjeren, da bi ona skočila u more. Zar neznaš što je ona sve rad mene pretrpila? Zar ti nije poznata okrutnost njezinih roditelja? Zar neznaš što joj se je dogodilo onda, kada je odbila ruku onoga mladoga liečnika, i onda kada je odbila onoga profesora?

Mani me se molim te, ni rieči o tome da mi nisi više spomenuo.

Digitized by Google

dio mjere, kako to ovaj ples zahtieva, nego akcenat dolazi na teški dio, kako u polki ili valceru.

U pogledu stavka valja pamtiti, da u valceru i u polki koresponduje prva perioda s drugom tako, da druga perioda odgovara prvoj periodi melodičnom sekvencijom. Ili drugim riečima: prva se perioda opetuje ili na sekundi, terci, seksti ili kako u čardašu na kvinti. Takvih sekvencija nema u našem kolu; tuj se prvi stavak doslovce opetuje, t. j. druga se perioda ne transponuje jedan ili više glasova sitnije ili krupnije, nego se drugi stavak izvodi istim glasovima prvog stavka.

U starijim valcerima i polkama provela se je sekvencija u jednom dielu plesa do kraja, što znači, da je svaki dio imao samo jedan motiv. U sadašnjim valcerima i polkama imade svaki dio dva motiva, i to ne samo dva razna melodična već i dva razna ritmična motiva, jedan za plesača, a drugi za plesačicu. Nova ova struktura odgovara posvema sadašnjem duhu vremena, gdje svaka žena teži za emancipacijom, gdje hoće, da po svojoj glavi misli, govori i radi. Žene starijih vremena rado su se držale gesla muža, te rado ono opetovale, što je gospodin suprug izvolio reći, jer ako su i opetovale muževe rieči sitnije ili krupnije, ipak je smisao rieči ostao isti. Drukčije je s našim kolom, koje ne predočuje razgovora dviju osoba, već razgovor cieloga društva, u kojem razlike nema. Ako tko u tom društvu kaže štogod pametna, opetuju to doslovce i muškarci i ženske, starci i mladi. Sve ovo mora komponista znati i pred očima imati.

Što se tiče korektnosti sazvučja, udezbe i pravopisa u plesovnom komadu, to se ne mogu ovdje upuštati u potankosti. To su posebne nauke, koje moraš sistematično i temeljito proučiti, hoćeš li da budeš siguran u sazvučju, u udezbi i u glazbenom pravopisu. Ali nješto mi je ipak primjetiti, a to je, da glazbeno obdareni naši laici, koji sastavljaju i napišu po koji ples, da ga prije ne dadu štampati, dok ga nije pregledao koji glazbeni stručnjak. To savjetujem zato, da ne osramote raznim glazbenim netočnostima ni sebe ni hrvatskoga naroda. Tudjinci i onako dosta vrebaju, da mogu iznieti pred sviet koju našu pogriešku ili koju slaboću, ne bi li na temelju ovih izvodili krive zaključke. Mi možemo s ponosom i punim pravom tvrditi, da hrvatski narod imade riedak glazbeni dar, te da su se Hrvati od vajkada bavili i glazbenim naukama, ali ako koji tudjinac nadje u djelu takvoga laika, — koji se je ustručavao u svojoj megalomaniji predati proizvod svoj na razsudbu stručnjaku, — krupnijih pogrešaka, izvesti će zaključak, da Hrvati u opće nemaju niti dara, niti sposobnosti za glazbu, da su u glazbenoj umjetnosti jošte barbari. Takav sud prepriečiti i nastojati da hrvatski narod ne dodje na zao već na dobar glas u glazbi, dužnost je svakoga hrvatskoga patriote, a mora željeti i svaki hrvatski glazbeni laik.

Zaključujuć tu studiju, pitam: Pošto glazbotvorac plesovnih komada ne mora imati samo bujni glazbeni dar, već mu je i sve ono znati i umieti, što sam u toj raspravici spomenuo, pripada li njemu pravom pridjev umjetnika? Zatim: Imade li plesovna glazba vriednosti? Smije i može li se plesovna glazba omalovažiti? Je li razborito i probitačno zabraniti učećoj mladeži glazbovati plesovne komade? I nije li plesovna glazba važni dio kućne i narodne glazbe?

Ako na nijedno od ovih pitanja ne možemo niečno odgovoriti, tada nema razloga, da ne gojimo plesovne glazbe i da se njome ne nasladjujemo.

U Zagrebu dne 20. veljače 1893.

Oluja

Spjevao **I. S. Turgenjev**, preveo **August Harambašić.**

Već oblaci sakupljali se davno
I rasli sve i tamnili sve više . . .
I survali se, digla se oluja.
Po zraku ploveć sunce sakriva
Najbliži oblak, magla debela
Posvuda pala; krugom vrti se
Uvelo lišće . . . ptice umukle . . .
Kroz vrata ljudi plaho gledaju
I prozore i dver zatvaraju . . .
Već težke kaplje padaju . . . a prah
U stupovih se putem podiže;
Uzvitlao se vjetar i po stienah
Žestoko bije; potoci narasli
Od silne kiše . . . pao težak grad . . .
Sve svija se i lomi pusto drvlje,
Pomiešali se oblaci . . . za munjom
Zaječi udar, za njim tresne grom.
Još jača kiša . . . strujom širokom
Prolievajuć se pada sad — a vjetar
Sa vode nosi pjenu . . . opet grom!
Kroz selo bježi mužik razkuštran
I bez kape, da stado prigledje,
A za njim drugi maše mu i viče . . .
Svud zabuna! . . . Al kad oluja prošla,
Kol veselo se smieši priroda,
Kol ljubko se svjetlucaju nebesa!
Razišli su se oblaci, a mlazci
Žubore tiho; lišće šapuće . . .
Već nema praha; trava rosna je;
Već škripe vrata i već čuju se
Veselja klici; golub dolieta
Na orošen i cakleći se drum
Razvikali se grmljem vrebčići,
Bosonoga se smiju dječica;
Svoj miris šire žitni snopovi . . .
A sunce svoje zlato prosiplje
Po mladih brezah i po jasenih.

Digitized by Google

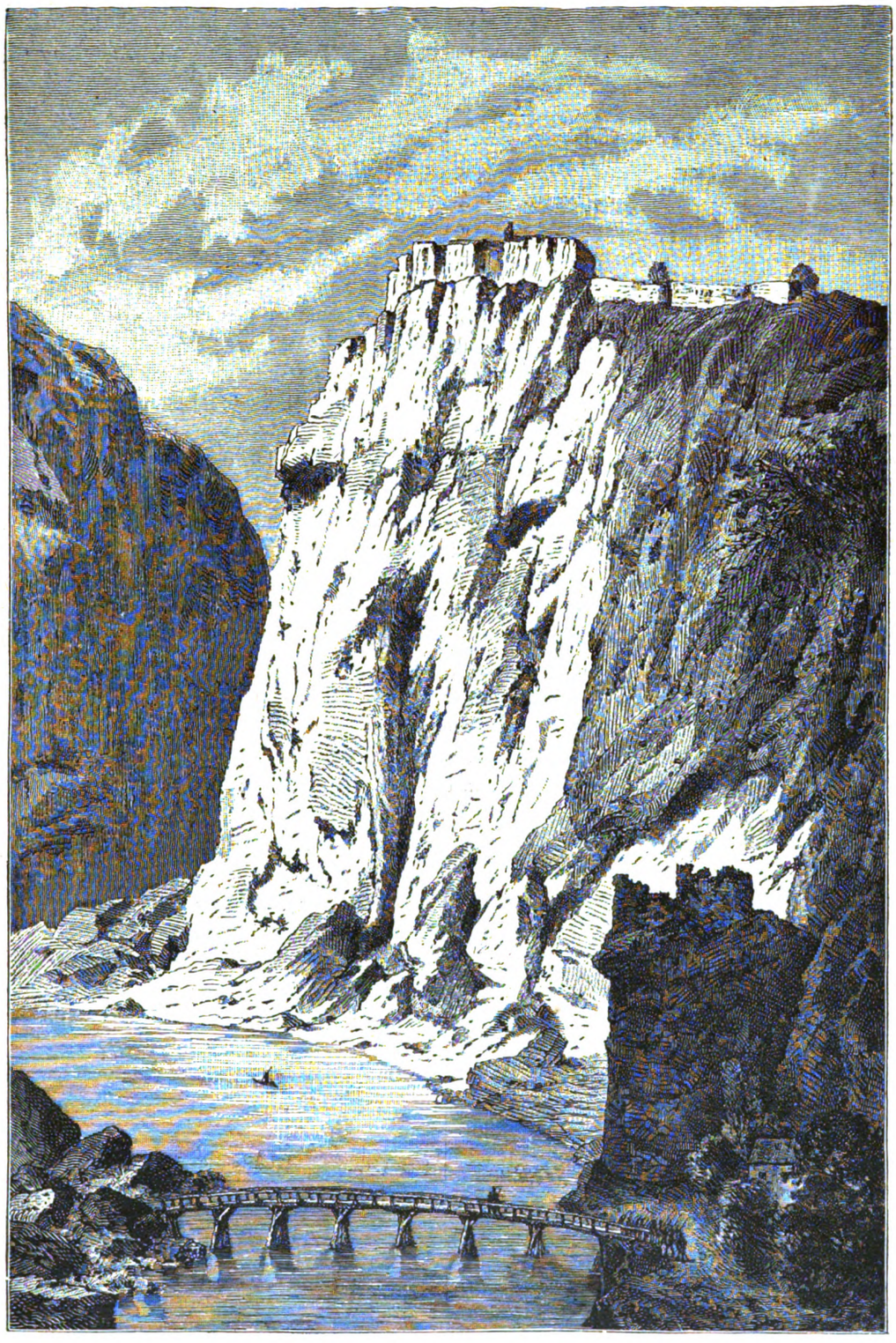

Knin.

Digitized by Google

koji je povriedio djevičanski mir njegove duše, koja se otvorila za prve sumnje, kako se pupoljci mladoga hrasta otvaraju za svježi proljetni vjetar.

Sad, u ove gorke trenutke, ne može on nigdje naći mira, ni na domaćem ognjištu, ni na ulicah pritihoga grada, ni u družtvu jednomišljenika. Bogovi ognjišta, domaći i narodni, postadoše odvratni za njega: «Ne znam, — govorio je on, — jeste li vi najbolji od onih, kojim bezbrojna pokolenja naroda pale miomiris i prinose žrtve. Ali ne dvojim, da je vam za ljubav sliepo množtvo pogasilo jarki svjetionik istine, da vam je žrtvovan najbolji od smrtnika!» Ulice i trgovi, činilo se Ktesipu, kao da još ozvanjaju kričem nepravedne osude. Ovdje se nekoč Sokrat sam samcat uzprotivio nečovječnoj osudi sudaca i sliepoj jarosti mase, koja je zahtievala smrt arginuških vodjah.*) Sad se nije nitko našao, tko bi tolikom snagom zaštitio njega. U tome je Ktesip krivio i sebe, i drugove, i eto, što je bilo razlogom, da je ove večeri htio da se izbavi prisuća svih judi, pače, ako je moguće, i samoga sebe.

Pošao je prema moru. Ali ovdje je njegova tjeskoba bivala još snažnija. Činilo se, da se pod pokrovcem od magle, raztužene kćeri Nerejeve bacahu o žalove, oplakujući najboljega Atenjana i sam grad, zaslieplјen bezumnošću. Valovi letijahu jedan za drugim, razbijahu se o kamene hridi s vječitim turobnim šumom, koji odzvanjaše u Ktesipovu uhu poput žalobnoga, grobnoga pjevanja.

Tad se on odvrnu i otidje od obale ravno, ne gledajući preda se i ne brineći se ni za put. Mračna pečal potamnila je njegovu spoznaju i visijaše nad njim kao tamni oblak. Zaboravio je na vrieme, prostor, na svoj vlastiti bitak i bijaše prepun gnjetuće misli na Sokrata . . . . «Jučer je još živio, još jučer zamnievaše krotka rieč njegova. Kako to može biti, da ga danas nema? . . . O noći, o vi, velebne gore, zaogrnute maglenim nimbom, o ti šumno more, u koga je vlastita kretnja, vi, nemirni vjetrovi, što no na svojih krilih nosite disanje neobuhvativoga svieta, ti, zviezdani svode, nadkriven letećimi oblaci ti, danice, koja no tiho blistaš, razmičući njihove mučaljive puteve, — uzmite me k sebi, odkrijte mi tajnu te smrti, ako ju znate! Ako li je ne znate, dajte svoju nestrastvenost momu neznanju. Uzmite mi ova mučna pitanja, — ja ih više ne mogu da u prsih nosim bez odgovora i bez nade, da ću odgovor dobiti . . . A tko će odgovoriti kad su Sokratova usta za uviek zamuknula, a na njegovo obličje legla vječna tama?

Tako je govorio Ktesip, obrnuvši se moru, goram i mrakovom noći, koja je, medjutim, kako uviek, nad spavajućim svietom obavljala svoj nevidljivi, neuzdržljivi polet. Prošlo je mnogo ura neg što je Ktesip zamislio, da se osvrne, kuda ga odvedoše koraci, ne upravljani sviešću. Kad se obazro, tamni je užas obuzeo njegovu dušu.

*) U bitci kod Arginusa održaše Atenjani sjajnu pobjedu. Poslje bitke nastupila je bura i štedeći žive, vodje se ne pobrinuše dovoljno za mrtve, koji ostadoše nepokopani. Tad se protiv sretnih vodja digoše u Atenah strasti praznovjerne mase. Rodjaci ubijenih dodjoše u žalostnih odorah i obtuživahu vodje, koji da su krivi, što će sad poginuvši u ratu ostati vječni skitnici; ovdje se pokazalo staro vjerovanje, koje glasaše, da duša ne ostavlja tiela, već skupa s njim silazi u krilo zemlje. Jedini se Sokrat protivio osudi, osnovanoj na nagadjanju i grubomu praznovjerju.

III.

Učinilo se, kao da su nepoznata božanstva vječne noći posluhnula njegovu drzku molitvu. Ktesip je gledao i nije razpoznavao mjesto, na kojemu je. Luči grada davno utrnuše u tami, šum mora utišao se u daljini, i sad je sama uspomena na more utihnjivala u plahoj duši. Nijednoga zvuka: ni oprezni krič noćne ptice, ni šum njezinoga krila, ni šuštanj lišća, ni žubor nikad ne spavajućih gorskih potočićah, — ništa nije povriedjivalo duboke šutnje . . . I samo se modri lutajući plamečci tiho izmienjivahu i prenašahu s jednoga mjesta na drugo, po pećinah, pak mučaljive zviezdice uzplamćivahu i utrnjivahu u magluštinah nad vrhunci, pojačavajući mrak svojim krotkim plamsanjem i mrtvim svjetlom odkrivajući mrtve crte pustinje, po kojoj se crne razsjeline vijahu poput zmija a pećine se dizahu i nadvisivahu u divljem kaotičnom neredu.

Činilo se, da su svi veseli bogovi, što su živili u zelenih dubravah, u romonećih potočićih i gorskih uvalah, za uviek pobjegli iz ove pustinje; samo jedini veliki tajinstveni Pan pritajio se negdje blizu u kaosu prirode te je budno, podrugljivim pogledom sliedio za njim, ništetnim mravom, koji je još pred koji trenutak tako drzovito prizivao na tajnu svieta i smrti. I sliepi, nerazsudjujući užas već se razlievao dušom Ktesipa, kako no more za dobe bučne plime oblieva obsežne pećine . . .

Je li to bio san, ili java, je li to bilo odriće nepoznatoga božanstva, ali je Ktesip osjećao da samo još jedna minuta — i granica će života biti prevaljena te će se duša njegova raztvoriti u tom oceanu bezkrajnoga, bezobličnoga užasa kano ti kapljica kiše u valu siedoga oceana po tamnoj i burnoj noći. Ali u taj par začuje na jednoč glasove, koji mu se učiniše poznati, i oči njegove razpoznaše pri svjetlu zore čovječje oblike.

IV.

Sjedio je čovjek na jednoj od kamenitih izbočinah u položaju dubokoga očajanja u plaštu, nabačenom na nizko oborenu glavu.

Drugi se tihimi koraci približavaše k njemu, koracajući oprezno te iztražujući svaki pedalj puta. Čovjek, što je sjedio, odkrije lice i klikne:

— Jesam li to tebe ovaj čas zapazio, dobri Sokrate? Ti li stupaš mimo mene ovim neveselim mjestom, gdje već sjedim mnogo ura, ne znajući za promjene dana i noći, očekujući uzaludno svanuće?

— Da, ja sam to, prijatelju! A nisi li ti Elpidij koji je umro tri dana prije mene?

— Da, ja sam Elpidij, najbogatiji medju atenskimi kožari, a sad najnesretniji od svih robova. Sad tekar shvaćam istinu rieči, što ih izreče pjesnik: bolje je biti posliednjim robom na zemlji, nego gospodarom u mraku hadesa.

— Prijatelju! Ako ti je tako težko na tom mjestu, zašto ne ideš na drugo?

— O Sokrate! divim ti se: kako možeš koracati, ne videći cilja, a ja . . . U dubokoj tjeskobi sjedim ovdje i oplakujem radosti tako brzo minuloga života.

— Prijatelju Elpidiju, ja, kao i ti, nadjoh se u toj tmini, kad je u mojih očijuh utrnulo svjetlo zemnoga života.

Digitized by Google

Ali glas mi reče: «Sokrate, idi novim putem, ne časeći časa», — i ja podjoh.

— Nu kuda si pošao, Sokrate? Ovdje nema utrvena puta, nema ni grmka, ni kolotečine, pače ni tračka svjetla. Tek kaos od kamenja, mraka i magluštinâ . . .

— Istina je. Ali, prijatelju Elpidiju, kad si se već uvjerio ob ovoj istini, ne pitaš li se: što najvećma ugnjetava tvoju dušu?

— Bez dvojbe, ova užasna tmina.

— Dakle, treba poći u susret svjetlu. Nisi li opazio, da traci svjetla najprije razvietljuju vrhunce? A ja sam rekao samomu sebi: «biti će da veliki zakon stoji u tome, da smrtnici sami traže po mraku puteve izvora života. Ne znajući ništa jasnijega, idi, Sokrate, svedjer napried i sve prema vrhu . . .» Ne misliš li, da je to bolje, nego sjediti sveudilj na jednom mjestu? Ja mislim i za to idem. S bogom!

— O, nipošto, dobri Sokrate, ne ostavljaj me. Ti stupaš dosta tvrdo po tom paklenom nedohodu bez puteva. Daj mi polu tvoje kabanice . . .

— Misliš li, da će to i za te biti bolje, podji za mnom, prijatelju Elpidiju.

I dvie sjene podjoše dalje, a Ktesipova duša iztrgnuta snom iz tjelesne odore, pohiti za njima, pohlepna jasnih zvukova poznate Sokratove rieči, koja kano da je radi nje razsvietlila područja te beznadne tmine.

— Što li si ti umuknuo, dobri Sokrate? — začuje se opet glas Atenjana Elpidija. — Razgovor prikraćuje dosadu putovanja, a kunem se Heraklom, da još nikad nisam išao takovim užasnim putem. Eto kad čovjek ćuti pravu potrebu dobroga druga, u koga je jezik, kao u tebe, baš kako valja!

— Pitaj, prijatelju Elpidiju. Pitanja radoznaloga čovjeka izazivlju odgovore i radjaju razgovore.

Elpidij mučaše časak, a zatim, sabravši misli, zapita:

— Evo što. Pričaj der mi, biedni moj Sokrate, jesu li te barem kako valja sahranili? Zar ne, kako je čudno, da sad moramo da stavljamo takva pitanja, mjesto prijašnjih: «kako si sproveo noć i jesi li dobro objedovao?»

Priznajem, brate Elpidiju, da tvojoj znatiželjnosti ne mogu da udovoljim.

— Shvaćam te biedni Sokrate, — ti nemaš čime da se pohvastaš. — Sa mnom je sasvim drugčije! Ah, kako su me sahranjivali, kako divno sahranjivali, biedni moj druže! I sad se s velikim zadovoljstvom spominjem tih najboljih minuta . . . poslie moje smrti! Ponajprije su me svega oprali i namazali dragocjenimi pomastmi. Zatim me vierna moja Larissa obukla u najljepše odore. Najvještije narjekuše grada trgahu si kosu s glave, jer im je obećana dobra plaća. U porodičnu grobnicu postaviše sa mnom jednu amforu, jedan krater s divno urešenimi ručkami od bronca, jedan fial, zatim . . .

— Stan-der, mili Elpidiju. Uvjeren sam, da je vierna Larissa svoju ljubav razmienila na nekoliko mina . . . Ipak . . .

— Upravo deset mina i četiri drahme, ne računajući napitak, što su ga gosti izpili. Vidiš li dakle, kako su mene izpratili do groba. Riedko koji, držim jače izmedju bogatih kožara može da se pohvali pred svojimi predji umrvšimi prije, takvim ukopom i takvom pažnjom od strane živih.

Sv. Metodij kao učitelj, od profesora Morica Černila.

— Dragi Elpidiju, ne misliš-li ti, da bi to zlato daleko više koristilo siromakom, što su ostali u Atenah, neg što sad tebi može koristiti?

— To ti govoriš iz zavisti, priznaj-der samo, — odvrati Elpidij turobno. — Žao mi te je, nesretni Sokrate. Premda, budi medju nami kazano, ti si u istinu zaslužio svoju sudbinu, pa sam i ja sâm češće u svojoj porodici govorio, da je odavna već doba, da se učini kraj onomu nepoštenju, što si ga ti počeo razširivati, jer . . .

— Stan-der druže, Čini se, ti si imao na umu kakav zaključak, i ja se bojim, da nisi skrenuo s ravnoga puta. Reci mi, dobri čovječe, kuda naginje tvoja nesigurna misao?

— Htio sam reći samo, da te iz dobrote srdca ipak sažaljujem. Prije mjesec dana i sam sam dobrano vikao na skupštini, ali, da ti istinu kažem, nijedan od nas, koji smo kričali, nije želio, da te zadesi takva krupna neugodnost. A sada, vjeruj mi, žao mi te je tim više, nesretni filosofe! . . .

— Hvala ti. Ali, reci mi, druže: je li svjetlo u tvojih očijuh?

— O nipošto, pred menom je tek tamna magla i ja se dapače pitam: nije li ovo mračno područje Orka?

— Dakle i tebi je ovaj put isto tako taman, kako i za me?

— Čini se, da mi nije manje taman.

Digitized by Google

došao blizu proste djevojke, stajao je nekoliko trenutaka pored nje, pa onda, maknuvši rameni, držeći ruke u žepovih, sjede, — djevojku je pogledao tek malo, mimogred.

— «Jesi li već odavna ovdje?» zapita ju zievajući; medjutim se jednako okretao i mahao nogama.

Djevojče mu ne može odmah odgovoriti.

— «Već odavna, Viktore!» progovori na posljedku ona lagano.

— Ah! (skide kapu, i kosu si natrag pogladi; za tim se osvrtao ovamo onamo, a onda opet kapu metnuo na glavu); «a ja mal ne zaboravih doći; ta znaš, i kiša je padala.» (Sad je opet zievao). «Opet, kad nije sve u redu, bude čovjek i napsovan; jer ćemo sutra odputovati».

— Sutra? zarida djevojka, gledajući Alexandrića.

— Sutra, da! — No, no, no! — Molim te, Akulino! samo ne plači; znaš, da toga ne mogu trpiti; inače ću namah otići. Kakva je to ludost — plakati!

— Neću plakati, neću — reče Akulina, uzdržavajući suze. «Pa već sutra odlazite?« — produži; — «pa kad ćete se vratiti, Viktore?»

— Vidit ćemo, — ako ne do godine, a ono kašnje. Moj gospodar, kako mi se čini, primit će službu u Petrogradu, a može lako biti, da ćemo i Rusiju ostaviti, — pa Bog zna kud.»

— Vi ćete mene zaboraviti, Viktore! reče Akulina žalostno.

— Neću te zaboraviti; samo budi pametna, nemoj ludovati, slušaj, što ti otac rekne. Neću te zaboraviti, ne, ne! i opet se protegne, te poče zievati.

— Nemojte me zaboraviti. Viktore! — molila je djevojka. — «Ja vas ljubim, a vi mi kažete, da slušam otca,... kako ga mogu slušati . . .?»

— Kako? — ravnodušno zapita Alexandrić.

— Ta vi dobro znate, da . . .»

Djevojče ušuti. Viktor se igrao sa lančićem od sata.

— Akulino! — ti nisi budala, pa ne govori tako budalasto. Ja hoću samo, što je za tebe dobro, razumiješ li me? Ti nisi više, tako da reknem, «paurska» djevojka — ni mati ti nije bila uviek; pa opet nisi dosta pametna. Za to treba, da slušaš, kad ti se što kaže.»

— Ta to je strahovito, Viktore!

— Aj, šta? ludorija je to sve. Šta je strahovito?... Al šta to skrivaš? — zapita Akulinu, okrenuv se k njoj, — «valjda je cviće?»

— Jest, cviće je — odgovori djevojče sa težkim srcem. «Ima i pomenka i ljubičice, — to sam vama nabrala: — Hoćete li? — Viktor pruži ruku, uze cviće i ravnodušno ga omirisa, pa ga je poslie vrtio medju prstima. Akulina ga je gledala . . . U tužnim očima koliko je nježna podanja, koliko ponizne sklonosti, koliko ljubavi treptilo! Djevojka ga se čisto bojala, i nije smjela plakati; al opet, opraštajući se, nije skidala očiju s njega; a Viktor je pred njom sjedio i plemenitom uztrpljivošću ponizio se, da sluša, kako ga obožava. Kako je Akulina sad bila liepa, — odkrila je pred njime povjerljivo srce svoje, udvarala mu se, a on je bacio cviće, izvadio je iz žepa komadić stakla, i turao ga sebi na oko, nu koliko se mučio, da ga na oku uglavi, ono mu je ipak uviek padalo.

— Šta ti je to? začudjeno ga zapita Akulina.

— To je «lornjet» — odgovori Viktor.

— A čemu je to?

— No, da čovjek bolje vidi.

— De, de, pokažite mi!

Viktor joj pruži ne baš najusrdnije.

— Nemoj samo, da ga razbiješ!

— Nebojte se, neću razbiti (i čisto sa strahom metnu staklo pred oči). «Ja kroz oto ne vidim ničesa,» nevinim glasom doda Akulina.

— No, treba, da jednim okom zažmirjš — reče Viktor srdito, (djevojka zažmiri onim okom, na kojem je držala staklo).

— Ta ne na to, ludo jedna! na ono drugo — poviče Viktor, i iztrže joj staklo iz ruke. — Akulina je sva porumenila; za tim se glasno nasmijala i malo se okrenula na stranu.

— Danas ste 'rdjave volje — reče mu poslie tiho.

Sirotica, opet je zašutila, i potajno uzdisala.

— O, Viktore Alexandriću, ala će mi biti težko, kad ne budeš kod mene.

— «Da,» — odgovori Viktor, — «s početka, naravno, da će ti biti težko» (i kao poniziv se potapka ju po ramenu; a djevojče ga stisnu za ruku, skide mu ruku s ramena i nježno ga poljubi). «Znam», — produži on smiešeć se, — «da si ti čestita djevojka: — al šta ću? prosudi sama; mi ne možemo ostati ovdje; tu je skoro i zima. Preko zime čovjek bi od duga vremena skapao na selu. Drugčije je u Petrogradu; tamo se ima šta viditi, o čem ti ne možeš ni sanjati, kakve su tamo kuće, ulice, družtva, naobraženje, — da čovjeku stanu i oči i pamet» (Akulina slušaše sa djetinskim znaličjem). — «A šta ja to tebi i govorim, ta ti toga ne razumiješ!»

— Kako ne, Viktore? razumila sam ja, sve sam razumila. Spustivši glavu, dometne Akulina: «Vi prije nikad niste sa mnom tako govorili.»

Oboje zašutiše.

— Al gle, trebalo bi, da ja već otidjem, — reče Viktor.

— Ostajte još malo! — moljaše Akulina.

— Za što da ostanem? ta oprostili smo se već.

— Ostanite, molim vas! — proklinjaše tužna djevojka.

Viktor opet sjede na travu i poče zviždukati. Akulina ne skidaše očiju s njega. Ja sam primietio, da se sva promienila. Ustne su joj drhtale, a po licu joj se osu nježna rumen.

— Viktore Alexandriću! — promuca napokon slabim glasom, — «to je grieh. Jest, jest, to je grieh. Tako mi Boga, jest!».

— Šta je grieh? zapita on hladno.

— Grieh je to, što mi na razstanku ne kažeš ni jedne liepe rieči; ni jedne jedine rieči, — težko meni sirotici . . .!

— Pa šta da ti kažem?

— Ja ne znam, vi to bolje znate, Viktore! Vi hoćete da odputujete, pa ni jedne rieči . . . jesam li ja to zaslužila?

— Čudna si ti, djevojko! Pa šta da radim?

— Jednu rieč samo . . .

— No, ti si zaokupila sve jedno, te jedno, — promrmlja srdito Viktor, ustade opet.

Digitized by Google

— Ne srdi se Viktore! — reče mu naglo, a suze joj potekoše.

— Ta ja se ne srdim, al ti si budala. Šta ćeš samnom? Za ženu te, bome, uzeti ne mogu; toga ne mogu. — Pa sad, šta ćeš?

— Ja? ništa . . . neću ništa», promuca i jedva je smjela drhćuće ruke pružiti k njemu; — «da mi je samo jedna jedina rieč» . . .

Suze joj roniše niz probliedjelo lice.

— No, još mi treba samo to, da plačeš.

— Ne tražim ja ničesa — govoraše Akulina kroz plač, zakrivši lice rukama. «Šta ću sad sa mojim otcem? Šta će biti samnom, siroticom, jadnom djevojkom? Otac će me dati za čovjeka, koga ne ljubim . . . koga ne mogu trpiti . . . Oh! ja sam nesretno božje stvorenje.»

— Pjevaj samo, de, de! — rugaše joj se Viktor.

— Da sam čula samo jednu rieč . . . samo: «Akulino! ja sam prinudjen . . .»

Ne mogaše završiti; jer ju zaguši gorko jecanje. Pade licem na travu, i gorko, gorko plakaše. Viktor je još donekle stajao, pa onda sleže rameni, okrenu se i ode.

Nije trajalo dugo . . . i ona, kao malo umirena, podiže glavu, skoči na noge i osvrnu se na sve strane. Htjela je za njim pojuriti, al ju izdaše noge — i pade na koljena . . . Ja već nisam mogao trpiti, i podjem k njoj; al tek me primieti, — Bog zna, od kuda joj toliko snage, — lako vrisnu, skoči, i nestade je u gustom granju, — cvieće je izpustila, ono je ostalo na travi.

Ja sam preneražen stajao neko vrieme, poslie podignem cvieće, i izadjem iz šume u poljanu. Sunce je sjedalo, na bliedo-žutom nebu činjahu se zraci mnogo bljedji, nego inače. Nisu se ni sjali, već se gubiše u nekom jednako tekućem svjetlucanju . . .

Došao sam kući, ali lik sirotice Akuline bio mi je dugo pred dušom.

Poslie nekoliko mjeseci opet sam lovio u toj istoj šumi. Umoren, legô sam na neki grob. Na križu je bilo napisano: «Akulina, poživi 17. godina.»

I nehotice kanu mi nekoliko suza iz očiju. Daklem zaista nije mogla preživiti prevarene ljubavi?!

Sirotica Akulina! Cvieće ono, što je izpustila ja sam digao, i čuvam ga dan današnji.

Sirotica, nesretna Akulina!!!

Pjesnik Firduzi

Od **H. Heinea.** — Preveo **Ivan Trnski.**

I

Srebrni su, zlatni ljudi!
Kad o novcu prostak sbori:
Srebro imaš razumievat,
Tomani su srebrnjaci.

Knezu pako ili šahu
Na pameti i na ustma
Toman svedj je zlatni novac,
Zlato prima, zlatom plaća.

Tako drže poštenjaci,
I Firduzi držo tako,
Koji nam je spjevo divno
Odičena Nameh-šaha.

Jednom tegnu šah naručit
U Firduza pjesan veću,
Za svaki mu redak šah je
Obećao toman jedan.

I sedamnajst puti ruže
Cvale su i venule su
I sedamnajst puti slavuj
Ruži pjevo, umuko je.

A medjutim pjesnik snovo,
Utkat gledo potku misli,
Dan i noć je pomno tkao
Sag goròstas svoga spieva.

U taj sag svoj vrlo divno
Utko pjesnik povjest, priče
Postojbine svoje drage,
Povjest krâljâ Fersistanskih.

I junaka rodu milih
Opjevo je slavna djela,
Bjesove je, čaralice
Okitio bajnim cviećem.

Sve to cvate, sve to živo,
Šarom sieva, zene, žeže,
I ko s neba sipa zrake
Svetog svjetla Irunova.

Prvotnome svjetlu božjem,
Hramsko sveto ognjište mu,
Makar Mufti, koran smeta,
U srdcu je pjesnikovu.

I dovršiv pjesnik pjesan
Svomu svietlu zaštitniku
Odaslao svoj rukopis:
Dvjesta tisuć verazića.

U Gasni je bilo bieloj,
Gdje Firduzi tad se kupo,
Gdje su dva ga crnca našla,
Što no šah ih posla k njemu.

Svaki donie vreću novca,
Ter poklečke položi ju
Do pred noge pjesnikove,
Dar mu častni za pjesmotvor.

Pjesnik žustro posegao
Riešit vreće, ne bi l' zlatom,
Kog već davno ne vidio,
Naparo malo oči.

Al kad tamo, sve to sami
Tomani su srebrnjaci,
Bit će dvjesta tisuća ih,
Naceri se pjesnik gorko.

Uz grk smiešak porazmeta
Novac u tri ravna diela,
Arapin'ma, svakom jednu,
Trećine je dao dvije.

To u ime noševine;
Trećinu je treću dao
Kupališnom dvoritelju
A u ime napojnice.

Za tiem pjesnik odštapa se,
Iz glavnoga ode grada,
Izvan grada s obuće si
Prašinu je otepao.

(Sliedi.)

Digitized by Google

ulici a drugu na nadbiskupskom trgu), te polovicu kuće broj 50. u Ilici, pak skladište neprodanih knjiga, galeriju slika, akademijsku palaču, što sve iznaša okruglim brojem milijun forinti vriednosti. Akademija je prošle godine slavila svoju dvadesetpetgodišnjicu. Kroz cielo vrieme svoga obstanka imala je 117 članova a od tih je bilo 110 Slavena, i to 46 Hrvata, 15 Srba, 7 Slovenaca, 3 Bugara, 20 Čeha, 15 Rusa i 4 Poljaka, a 7 stranaca, naime 4 Niemca, 2 Franceza i 1 Talijana. Akademija je izmedju inoga dostojno proslavila i tristogodišnjicu Ivana Gundulića, dviestogodišnjicu Ivana Lučića i stogodišnjicu Rugjera Josipa Boškovića. Izvještaju je pridodan izkaz književnih radnja i publikacija asademijskih, te prirastak knjižnice i galerije. — Dr. Fran Vrbanić je veoma krasno u ovom izvještaju napisao život neprežaljenoga dra. Blaža Lorkovića, koji je dosta privriedio hrvatskoj knjizi svojimi stručnimi radnjami.

Primili smo ove knjige:

U Zatišju, razne pjesme, spjevao Josip Milaković. Ova vrlo elegantno izdana knjižica broji 143 stranice. Na prvom su mjestu tiskane pjesmice «Dragoj», ima ih 27 na broju. Za tim dolaze pjesme pod naslovom: «Iz uvela lišća» ima ih sedam. Pak «Tugaljke» kojih ima sedamnaest. Onda dolazi «Sonetni vienac«, a za njim osam «Raznih pjesama» i pet prevoda «Iz češke Poezije.» Vanjska je forma ove knjižice vrlo liepa, papir i tisak su krasni. O sadržaju nećemo za sada izreći svoga suda, odgadjajuć do bolje prigode. Milaković je dosta poznat hrvatskom občinstvu, mnogo je njegovih pjesama bilo do sada tiskano po raznih listovih i mnogo ih uglazbeno. Mi za to ne ćemo za knjižicu praviti nikakove reklame, a Milakovićeve će pjesme i bez nje njegovi štovatelji čitati.

Duhovna Besjeda, rekao ju Ivan Jakovina, župnik vinagorski, prigodom ustolitbe g. Mihovila Baseka, župnika kunićkoga, dne 2. listopada 1892. Knjižica stoji samo 15 nvč. U ovoj knjižici auktor pokazuje liepu naobrazbu, dosta govorničkog dara i kršćanske pobožnosti, kao i počitanja prama uzvišenom svećeničkom zvanju.

SLOVENSKA.

Knjige «Matice Slovenske» za godinu 1892. već su razaslane članovom i jesu sliedeće: I. »Ljetopis Matice Slovenske za leto 1892», što ga je uredio profesor Anton Bartel. Sadržaj: 1. Dr. K. Štrekelj: Iz besednoga zaklada narodovega. 2. Dr. Matija Murko: Enklitike u slovenščini. 3. Ivan Steklasa: Jošt Josip Turn. 4. D. Navratil: Slovenske národne vraže in prazne vére. (Dalje). 5. Anton Koblar: Zgodovina železnarstva na Kranjskem. 6. Dr. Simon Subic: O načinih sklanjanja številk. 7. V. Oblak: Popravki in dostavka spisa «Doneski k historiski slavenski dialektologiji». II. 8. Ivan Tomšić: Bibliografija slovenska. 9. E. Sah: Letopis »Matice Slovenske«. — II. «Slovenska zemlja». Opis slovenskih pokrajin u prirodoznanskem, statistiškem, kulturnem i zgodovinskem obziru». Odjel koji je sada izišao opisuje pokneženu grofoviju Gorice i Gradiške; napisao ga prof. S. Rutar. — III. knjiga kao 7. svezak «Zabavne knjižnice» donaša Sienkiewiczev roman «S ognjem i maćem» sa poljskoga preveo M. M. Ilustrovao Viktor Oliva. Dio I. Ta je knjiga bila tiskana u Pragu i nakićena mnogimi ilustracijami. Možda ćemo još koju reći o radu «Matice Slovenske» u obće i o ovih knjigah napose.

POLIHROMI.

Novo djelo kipara Rendića. Tršćanska «Adria» il «Il diritto croato» pišu o najnovijem djelu našega vriednoga kipara Ivana Rendića, naime o Gundulićevom spomeniku kako sliedi: «U radionici izvrstnog kipara Ivana Rendića vidjeli smo kolosalni kip — gotov da ga se pošalje u talionicu visok dva metra i 66 cm. — glasovitog pjesnika Ivana Gundulića, koji će resiti historički i preslavni grad, koji se ponosi da se je u njemu rodio pjesnik «Osmana».

Pjesnik, čije je plemenite crte vriedni umjetnik upravo majstorski pogodio, nadahnuvši se na slikah, koje se obćenito drže za autentične, te su bile sa najvećom pažnjom u obitelji sačuvane, prikazan je u prvom početku muževne dobe, stišćući desnom pero, dočim u lievoj drži papire, kojim je sudjeno, da njegovo ime predadu poznoj budućnosti. Bujna rudasta kosa, po običaju onog vremena — početkom XVII. stoljeća — pada mu na ramena; bojadisano i elegantno odielo upravo je onakovo, kako su nosili vlastela u ono vrieme. Glava imade upravo divan izražaj, te je modelovana tolikom gibivošću, lakoćom i sigurnošću, da odma na njoj prepoznaješ Rendićevo dlieto. Držanje tiela je naravno i ujedno dostojanstveno. Harmonija čitavog djela, ako ga se obćenito promotri, začarava oko gledaoca. Riedkom vještinom su izradjena odiela, i nabori, što sbog njihove širine nastaju, upravo su majstorski i elegantno izvedeni. Uresi, kojimi su ta odiela nakićena tako su fino izradjeni, da bi ih mogao za prave uzeti.

Kip leži na monumentalnom podnožju, koje je izradjeno u onom stilu, koji se mora da slaže sa drevnom palačom, dubrovačkog municipija, u čijoj će se blizini spomenik postaviti. Imade četiri basrelieja — to jest jednoga sa svake strane, — koji su alegorije iz slavne povjesti mudre republike, i iz glavnog djela velikog pjesnika, koji pjeva sgode i smrt cara Osmana.

Ovaj je kip, nedvojbeno, jedno od najljepših djela velevriednog kipara, jer ih je on mnogo liepih već napravio, i Dubrovnik se ne može nego ponositi, da je povjerio ovo djelo vještomu dlietu Rendićevu; djelo, koje hoće da posveti jednomu od najvećih sinova, i koji je zaslužio da ga buduća pokoljenja počitaju i da mu se dive.»

Već je bila iztaknuta želja, kao što se je digao Kačiću spomenik i u Makarskoj i u Zagrebu, da se tako i Gunduliću podigne. Ovih dana je boravio u Zagrebu naš slavni kipar, te je bilo prigode da se kompetentne osobe s njime o tome porazgovore. On je bio tu radi Preradovićeva spomenika, koji će, nadamo se, do ne dugo vremena kititi glavni građ Hrvatske.

Pjevač Ivan Rašković. Maestro Zajc i prof. V. Klaić odkriše ovih dana krasni pjevački talent. Ivan Rašković, Hrvat iz Maloga Lošinja, bio je ovih dana na prolazku u Zagrebu, te je posjetio i spomenutu gospodu, i nešto im pjevao, da vide ima li u njega što dara. Ovi vrli strukovnjaci brzo opaziše da pred njima stoji vanredan i bogom nadareni pjevač, te ga zamoliše da pjeva dojdućeg dana u «Glasbenom zavodu» u prisutnosti nekoliko gospode. Rašković se rado odazove te je odpjevao tri komada: «Siciliana» iz opere «Cavalleria rusticana», «Ave Maria» od Gounoda i «Penso» od «Tostia». Občinstvo je bilo udivljeno. Rašković imade krasan milozvučan glas, čisto lirskog tenora, koji sasma lagano pjeva visoki c, a do potrebe vrlo jasno i bez napora visoki d. Takovih pjevača imade vrlo malo. Maestro Zajc je obećao da će bezplatno podučavati nadobudnoga Raškovića u pjevanju, a dobro bi bilo da ga naši rodoljubi novčano pomognu, jer, žalibože, Bog ne daje jednoj osobi sve talente.

Totalna pomrčina sunca. Dne 15. i 16. mjeseca travnja biti će totalna pomrčina sunca. To će biti jedna od najdužih i zadnja ovoga stoljeća. Kolobar sunca će podpuno izčeznuti za 4 minuta i 46 sekunda. Hlad mjeseca će zauzimati veliki prostor. Biti će vidljiva samo okolo ekvatora. Početi će od zapadnih obala Tihoga okeana, pak će se preko Chilea protegnuti preko Amerike, na 29. stupnju latit. južne, onda preko Atlantičkog okeana u sjevernu Afriku do Joala, izmedju Bathursta i Dakara do 14° sjever. latit.

Iz XV. stoljeća. Kako je Venecija bila u naporu svoje moći bogatstva, svjedoči nam ova činjenica, da su pjesnika Jacopo Sannazarro (živio 1458.—1530.), koji je najljepše opjevao Mletke, honorirali u ono doba s 200 dukata po stihu. Napisao je 6 stihova, odnosno 3 distiha i za njih dobio 1200 dukata, što bi danas iznosilo 6000 for., a u ono vrieme vriedilo je za cielo trostruko.

Stihove donosimo u cielosti:

Viderat Adriaticis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, et toto ponere iura mari.
Nunc mihi Tarpeias quantumvis, Jupiter, arces
Objice, et illa tui moenia Martis, ait.
Si Tiberim Oceano praefers, urbem adspice utramque:
Illam homines dicis, hanc posuisse deos.

U prevodu glasi:

Neptun bacivši pogled na divno jadransko more
Mletački ugleda grad vladajuć po moru svem.
Sada mi, Jupitre, reče, pokaži Tarpejske kule,
Zidove one, tvoj što ih je sazdao Mart.
Ocean sporedi Tibrom, gradove pogledaj ove:
Ljudi su sazdali Rim, Mletke pak bogovi svi!

S. Š.

Josip Zoček, odgovorni urednik. Tisak i naklada **Antuna Scholza** u Zagrebu. **Fran Folnegović,** vlastnik.

Digitized by Google

Digitized by Google

ielo
le

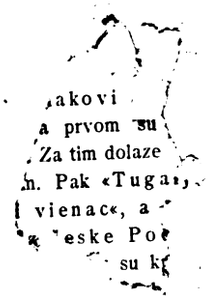

Digitized by Google

1894

U Zagrebu, dne 1. ožujka 1894. Ciena 30 nov.

AP
56
.P96
v. 2
no. 5-8

PROSVJETA

list za zabavu, znanost i umjetnost.

S A D R Ž A J:

Besmrtnoj sjeni dra. Franje Račkoga. Spjevao Silvije Str. Kranjčević.
...anjo Rački.
...da je Rački preminuo.
...an.
...načkih uspomena Josipa ...vak).
...na pripoviest od Ferde ...
...ivota zaboravljenog čo- Osman-Azis (Osman Nuri ...Miličević).
Spjevao Giosuè Carducci ...Tresić Pavičić.
...pjevao dr. A. Harambašić.
...žara. pripoviest D. V. ...Prevadja M. Lovrenčević.
...ca. Ruski napisao A. Gru- ...o S. Sušnik.
...opreznost, ruski napisao ...Prevodi M. pl. Mareković.
...Spjevao H. Heine. Preveo ...
...rankapan. Napisao Ferdo ...tak).
Brdaklije. Arabeska. Češki napisao F. Herites. Preveo S. Sušnik.
Grobovi Kalifa u Kajiru. (K slici).
Izgubljena vjera. Spjevao Fr. Preširen. Preveo M. Sabić.
† **Dr. T. Billroth.** (K slici).
Posljednji Zrinski. Tragedija u 5 čina. — Ocjena.
Listak.
Što da napišem prijateljici u spomenar. (Nastavak).
Zagonetke, zagonetka od Ivana Trnskoga i druge, šahovska zadaća i odgonetke.
Oglasi.

Slike:

† **Dr. Franjo Rački.**
Dr. Franjo Rački na odru. Za «Prosvjetu» nacrtao Vlaho Bukovac.
Sprovod dra. Franje Račkoga. Mrtvačka kola prolaze Jelačićevim trgom.
Pred kapelom. Slika k pjesmi dra. Augusta Harambašića.
Proljetni viestnici.
Grobovi Kalifa.
† **Dr. T. Billroth.**

Urednik: Vjekoslav Fleišer.

U Zagrebu 1894.

Tisak i naklada Antuna Scholza.

Digitized by Google

Dr. Eugen Rado,

zubar

u Zagrebu, Jelačićev trg 1.

Umjetni zubi. — Plombe od zlatnog amalgama, zamazka, kositra, stakla, porculana i ocakline,

Zubne operacije sa narkozom

Dr. Eugen Rado, zubar,

Zagreb, Jelačićev trg 1.

Posljedni Zrinjski

Tragedija u pet čina.

Napisao:

Higin Dragošić.

Ciena 40 nvč.

Naklada tiskare Antuna Scholza u Zagrebu.

Ljekarna i droguerija „k Salvatoru"

S. MITTELBACH

Duga ulica 3 ZAGREB Duga ulica 3.

Glavno skladište inozemskih i domaćih medicinskih i kosmetičkih specijaliteta, obilno skladište svih ranarskih strojeva i kovina, tvrde i mekane gume, strojeva za inhalaciju, zračnih i vodenih jastuka, podpasača za kilave, suspensorija, stvari za zavoje, vezica od gaze, flanela, calicota, mousselina, gume i platna.

Jedino skladište od cjepova iz Švicarske pod državnim nadzorom stojećeg zavoda za životinjsko ciepljenje u Genovi.

Skladište Mattonieve gisshübelske vode, lipičke i svih rudnih voda.

Medicinska vina: China, china-željezo, pepsin-vino iz čistog starog Sherry-a, rhabarbara-vino iz stare Malage; stara prava Malaga, Sherry, Cypro, Marsala, Lacrima Christi za reconvalescente za jačanje, u bocah po 1 i 2 for.

Pasta princese od dra. Durley-a za pomladjivanje kože, 1 lončić for. 1.

Dr. Spitzera pomada za lice, 1 lončić 35 novč.

Dr. Spitzera sapun, 1 komad 35 nvč.

Poudre de Riz, škatulja 40 nvč. i for. 1.

Poudre de mervilleus d'amendes améres za pranje lica i ruku; odstranjuje crvenoću kože i nečistoće, 1 škatulja 60 nvč.

Žesta proti sunčanim pjegam, prištevom i sličnim osipom, 1 boca 70 nov.

Tanochini melem za kosu, za jačenje kose i proti izpadanju iste, 1 bočica 1 for.

Regenerator za uzdržavanje naravne boje kose, 1 bočica 1 for.

Dr. Heldera zubni prašak, salicylni zubni prašak, salycilna voda za usta, anatherina ustna voda itd. po 25 nvč., 35 nvč., 50 nvč., 1 for. i 1 for. 40 nvč.

Pravi Eau de Cologne od Joh. Maria Farine, 1 for. i 1 for. 60 nvč.

Parfumi: englezki od I. E. Atkinsona, francezki od Pivera, Ed. Pinauda, Violet, njemački od Riegera Lohse-a po 60 nvč. i 2 for

Pudri od Charles Fay-a, Lohse-a, Ricarda, Otto Franca, Kichlhausera, Treu & Nuglisch, Ravisante od Dr. Lejohse, Riegera, po 50 nov. i 1 for.

Mastni puder od Leichnera Kiehlhausera itd. bielo, ružasto i žutkasto, po 60 nov. i 1 for.

Sve vrsti toiletnih sapuna. Obširni cienici šalju se na zahtjev franko i badava.

Glavno skladište svijuh fotografičkih potrebština. 10

Digitized by Google

Br. 5. God. II.

LIST ZA ZABAVU, ZNANOST I UMJETNOST.

U Zagrebu, dne 1. ožujka 1894.

Izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. — Godišnja ciena poštom ili dostavom u kuću 7 for., inače samo 6 for.
Predplatu prima: Uprava «Prosvjete», Zagreb, Margaretska ulica br. 6. — Rukopisi se ne vraćaju.

Besmrtnoj sjeni dra. Franje Račkoga.

Tragji mirno megj' eterne sjeni,
Gdje su duhu ispokojni dvori,
Gdje u tajnoj bezdnoj vaseleni
Luč istine u svemiru gori,
Prožižući prostore bez megje,
Kroz koje se svjetovlje koluta
Na uzici nevidime pregje
Tajnog cilja i neznanog puta.

Al šta kažem — t i pragovi tajni
Još za živa znani su ti bili;
Nije prvom što se genij sjajni
T v o g a duha ovim carstvom krili
Pod nebesa genij plovi smjelo
I dok živo još mu srce tuče,
Tà genij je posugjeno t'jelo,
Što ga katkad vječitost navuče!

I dok smrt t e zav'jek ne povede
U to carstvo istine i sunca,
Vigjali smo, gledali smo t e b e,
Gdje nas zoveš gore sa vrhunca,
Sa visinâ gdje Istina diše,
Svakom činu gdje i vr'jednost zna se,
Odraz svjetla gdje svu prošlost piše
Na vječite eterne talase . . .

Ah zv'jezde su knjige vjekotrajne,
Vječni rovaš po narod i ljude
I s njihove one ploče sjajne
Usta Pravde čovječanstvu sude!
Ti se vinu kô i soko sivi
I pročita ovu knjigu tajnu
I pokliče: Moj narode živ,
Imaš prošlost, imaš veličajnu!

Još ti žive djela od davnine
U svemiru vedrom uklesana,
Zlatna kruna majke domovine,
Okružena palmovim granama,
Više suza neg se zv'jezda broji
I krvava trobojnica pusta —
A pred time n'jema Pravda stoji
Kanda sad će otvoriti usta!

Rekao si — i sad nećeš saći
Nikad više s otajnih visina;
Otišô si neumrloj braći
Besmrtniče, megju besmrtnima —
Pozdravljaš nam oce i djedove,
Slavu našu što nas s neba gleda,
Što im duše nad Hrvatskom plove
Kô dah majke nad koljevkom čeda.

Tu i tvoja sada zv'jezda gori
I vječite trake joj se viju — —
Gore oči moj narode gori,
Tà nad tobom t v o j e zv'jezde siju.

Napred tako za zv'jezdama tima,
Upri korak, kud ti zv'jezda hiti,
A dok zv'jezda nad oblačjem ima
I kroz maglu dost će vidno biti!

Silvije Str. Kranjčević.

Digitized by Google

† Dr. Franjo Račkí.

Ako može biti nešto utješljiva u golemom gubitku, koji je najteže naš učenjački sviet zatekao, to je doista ona sjajna manifestacija, kojoj bijasmo svjedokom motreć veličanstveni sprovod Račkoga, čitajuć obilne brzojavne sažalnice iz svih krajeva našega naroda i čitavoga Slavenstva.

Mrtvi ostanci izpraćeni su na vječni pokoj načinom, kako ga je ovaj naraštaj doživio samo kod prenosa kosti Preradovićevih i grofa Janka Draškovića.

Ovom manifestacijom i opet je narod dokazao, da su težki gubitci na prosvjetnom polju, na tom natjecalištu svega svieta, vrlo blizu njegovu srcu, da ih smatra gotovo nenadoknadivimi gubitci u onoj borbi, koju vodi, da domovinu podigne na visinu svojih najuzvišenijih i najsvetijih ideala.

Utješljiva je ona sućut, koju nadjosmo beziznimno kod sve braće slavenske. Utješljiv je način, kojim nam izraziše svoje osjećaje, jer dokazuju, da krv nije voda.

Kako je sve što je prodrlo u javnost od tih utješljivih znakova nama milo, mi ćemo u glavnome prikazati sprovod, kod kojega je najdostojnije učestvovao cviet našega naroda, u koliko je u našoj priestolnici i u koliko se je dao posebnimi zastupnici zastupati.

Mrtvi ostanci pokojnoga Račkoga bijahu preneseni u akademičku palaču. Tu bijaše odar u onoj dvorani, u kojoj je čitao svoje učene razprave. U toj dvorani snimio je za naš list na skromnu našu molbu bez ikakove nagrade posliednju sliku velikoga pokojnika naš proslavljeni slikar Vlaho Bukovac. Na klecalu do odra u nekoliko časova perom je uhvatio biljeg smrti sa lica slavnoga učenjaka. Množtvo svieta pohadjalo je to tužno mjesto.

Dne 15. veljače t. g. obavljen je sprovod. Na kućah vijale su se trobojnice s crnim velom. Nepregledno množtvo naroda naleglo je u sve ulice, kuda je žalobna povorka prolazila.

Prije devet sati sabraše se u akademiji akademici, medju njimi i dr. Vatroslav Jagić, te profesor Lundell iz Upsale i profesor Kulakovskij iz Petrograda. Tu bijahu i zastupnici vladike Strossmayera, preč. gg. kanonici: Milko Cepelić i Voršak. Dočim je djakovački kaptol zastupao g. Gavro Babić. «Matica Slovenska» poslala je posebnu deputaciju pod vodstvom g. prof. Peteršnika itd. U posebnoj dvorani sakupiše se izaslanici i zastupnici družtava i gradova te gospojinski odbor. Po stubama razvrstaše se vienconoše, koraliste i prečastno svećenstvo.

Pošto lies dignuše, iznesoše ga pred akademiju. Za tim iza opiela, reče akademik dr. Marković ovaj govor:

«Kao sirotčad za otcem svojim gledamo za Tobom na Tvom posljednjem odlazku iz ovoga doma, kojemu si Ti s velikim biskupom, utemeljiteljem njegovim, bio srce i duša, otac i majka.

Svaki dan Ti bi dolazio u ovaj dom, da mu donosiš svjeta i njege, upute i prigleda, duha i života, a odlazio bi iz njega, da mu do sutra priberež nove duhovne hrane i okriepe. Svaki dan Ti si u ovaj dom donosio žarke zrake svoga bogoduhoga bića, da bude ovaj dom, ova jugoslavenska akademija, zviezdom danicom znanja i umienja bratske i čovječanske ljubavi Hrvatu i Srbinu, Slovencu i Bugarinu.

Ah, sada, radi Tebe mrtva, ona zviezda podrhtava i kao da s visa klone — budi joj zagovornik u Boga milostivoga, neka joj sjaj i žar održi, neka joj klonuti neda.

Jučer Tebe mrtva uniesmo u ovaj dom, kojemu si Ti domaćin, da, kako si u častnoj kući svojoj u posljednjih trenutcih života svoga umirućom rukom blagoslovio rodjake ukućane Tvoje, tako, posljednji dan svoj pod ljudskim krovom boraveć u ovom domu, pri skrštenih bielih ruku Tvoj duh, pravednik i blagoviestnik, blagoslovi ovaj Tvoj duhovni dom, Tvoj miljenik dom.

U ime ovoga doma, i u ime rodnoga doma Tvoga Fužinskoga, i u ime sve domovine, s ovoga praga, kako su nam troji na srcu jadi za Tobom, tri rieči oproštaja kroz plač kazujemo Tebi.

Naša hvala Tebi, Franjo Rački, za sve neprocienjivo dobro, koje si izkazao ovomu domu, zavičaju, domovini.

Naš vapaj Tebi, Franjo Rački, da budeš pred Bogom višnjim zavjetnik ovomu domu, neka milostiv štiti njega, i neka štiti život utemeljitelja i pokrovitelja njegova.

Naš uzklik Tebi, Franjo Rački, uzklik, koji će se ozivati u srcih hrvatskih, dok teče jednoga Hrvata: Slava Tebi!»

Iza toga govora izpjeva pjevačko družtvo «Kolo» vrlo skladno Zajčevu tužaljku «Naroda slavnog.» Sada krene žalobna povorka prema stolnoj crkvi. Bijaše to veličajni niz družtava, škola, gradjanstva i dr. Pred liesom stupali su slušatelji sveučilišta sa vienci. Bilo ih je na broju 60. Uz lies stupahu akademici i članovi akademičkog književnog družtva «Zastave». Uz šesteroprežna mrtvačka kola nosili su goruće baklje zagrebački gradjani. U stolnoj crkvi čitao je svečane zadušnice kapitularni vikar presv. g. Pavao Gugler. Po svršenim zadušnicama krenula je povorka na središnje groblje. Tamo je mrtvo tielo privremeno sahranjeno, dok ne bude podignuta arkada, što će ju nabaviti akademija.

Tu je crkveni obred obavio presv. g. Pavao Gugler, na što akademik g. Tade Smičiklas progovori ovako:

Žalobni sbore!

Prebrzo se otvaraju ovi hladni grobovi, da prime u sebe lučonoše naroda hrvatskoga. Donesosmo evo i prvu glavu nauke i knjige hrvatske, da mu smrtne ostanke predademo majci zemlji hrvatskoj. Bože milostivi, već se bojimo, da nas preveć kušaš.

Ti nam dade Franju Račkoga, da kao junak pravi već u prvoj muževnoj dobi osvoji mjesto u redovima nauke hrvatske i slovenske, da kao predsjednik prodahne sav rad akademije jugoslavenske onim ozbiljnim duhom nauke, koji podaje hrvatskoj akademiji dostojno mjesto medju svojim družicama u Evropi, a narodu hrvatskomu pred velikim narodima glas, da može biti dostojan drug

Digitized by Google

medju prosvjetnim narodima. Veliki narodi, sudci naše snage, pitahu za prošlost hrvatsku, a naš Franjo postavi u to ime temeljne, neoborive, ugalne kamene hrvatske historije. Nauka ih slavenska i evropska priznade, da su jaki i neprelomni. Bože, Tvoja milost dade mu snagu, da je u stotini razprava razgonio i razlomio tminu sa najznatnijih zgoda naroda hrvatskoga i srpskoga, slovenskoga i bugarskoga i molio se vruće Tebi, da budu jedno, kao što si Ti učinio, oče nebeski, kada si im dao, da skladnim, jednakim glasom mogu zazivati sveto ime Tvoje. Hrvati i Srbi, Slovenci i Bugari poznavahu u njegovim djelima Tvoj glas i Tvoju volju, Gospode! Molimo te, saberi nas, da i mi svi složni izpunimo volju Tvoju.

Ti dade Franju našega crkvi Tvojoj, Ti ga napuni svjetlom milosti Tvoje, da kao luč Tvoje milosti bude ugled i podpora službenicima Tvojim, braći svojoj. Crkva Tvoja veselila se njegovim divnim i mukotrudnim djelima, a sada vapi: Gospode, pomiluj i čuvaj crkvu Tvoju.

Ti ga dade raskidanom narodu i domovini Hrvatskoj. Samo ti znaš, koliko je ovaj narod krvi prolio za sveto ime Tvoje i za ime sina Tvoga razpetoga na križu. Našemu Franji dade Ti oče blagoslov, da s Tvojom pomoćju stvara djelo za djelom, da se čim prije podigne ovaj narod za nagradu, što je toliko krvi prolio za sveto ime Tvoje.

Ne daj, Gospode, da se protivnici Tvoga vjernoga naroda hrvatskoga povesele, da smo u sred bitke izgubili junačkoga vojvodu, pa da će nam biti po onoj riječi Tvoga evangjelja: ubij pastira i razbjegoše se ovce. Ne daj toga Gospode, saberi nas, razbij neprijatelja vjernoga naroda Tvoga i pomiluj nas.

Tvoja nam milost, Gospode, dade našega biskupa Strossmayera. Ti mu posveti misli, da svaka misao njegova bude narodno djelo. Njemu si dao našega Franju, da bude djelo svaka biskupova misao. Sada mu ga neprovidna providnost Tvoja oduze. Kako ćemo mi slabi griešnici utješiti ovoga divnoga starca, ako ga Ti neutješiš, Gospode! Sam Franjo naš sada pred priestoljem Tvojim sklapa ruke i moli Te: poživi starca i ostavi ga jošte momu narodu hrvatskomu, još imade da izvrši volju Tvoju, Gospode. Sav narod Tvoj hrvatski sklapa ruke i moli Te kao oca svoga: Gospode, poživi starca na slavu Tvoju i pomiluj nas.

Ogledaj se, Gospode, i na rod Franjin, koji razdrt od gorke tuge obkoljuju ovaj častni grob. Ogledaj se i na sve nas, koji danas tužno vapimo i vapit ćemo do pošljednjega daha života svoga, a vapit će i cio narod hrvatski i vas slavenski sviet, dokle ga bude:

Slava neumrlomu Hrvatu Franji Račkomu! Slava!

Ovaj je govor pri koncu općinstvo popratilo sa uzklici «Slava!»

Iza toga govorio je g. dr. Aleksander pl. Bresztyenszky u ime sjedinjene opozicije, kao njenomu odličnome članu. Reče:

Žalobni sbore!

Na viest smrti dra. Franje Račkoga trznu se bolno sav hrvatski narod ter šilja odsvuda izražaj svoje žalosti, a prvi medju svima izrazi ju jednoglasno sabor Dalmacije, kolievka našega državnoga i kulturnoga života.

Mi pako, gradjani priestolnice Hrvatske, praštamo se satrveni sa slavnim pokojnikom pred njegovim otvorenim grobom.

U tom gradjanstvu evo i nas, mili pokojniče, Tvojih najbližih političkih suradnika, da Ti kažemo posljedni «S Bogom!»

Težko nam se kidaju rieči od srca i od ustiju, jer je Tvoje preminuće i za nas gorki gubitak.

Tvoje bo savršeno otačbeničtvo posvetilo je Svoj umni i neumorni rad i političkim probitkom Hrvatske domovine.

Medju sjajne rezultate Tvoga znanstvenoga rada spada i neoboriva obrana hrvatskoga državnoga prava.

Spram tim rezultatom udesio si u svih odnosnih pitanjih i Tvoj politički rad.

Ne samo da se tim nisi ogriešio o znanost, već si se uprav tim pokazao pravim njezinim sveštenikom, nezatajiv u praktičnom životu ono, što si u znanstvenom radu pronašao kao svetu istinu, a domovini si dao u obranu prava nepobiedjeno oružje uma.

Oslonivši se na kulturu i samosviest naroda, radio si za hrvatsko državno pravo odvažno i temeljito u naših saborih od god. 1861 do 1875, u kraljevinskom odboru god. 1866 i u dogovaranju s ugarskom vladom g. 1872.

Tebi povjeri hrvatski sabor opetovano najvažnije državopravne poslove.

U Tvom političkom radu bijaše Ti hrvatsko državnopravo positivno-pravnim temeljem; nu Tvoj prosvjetleni um i moralna savršenost tražila je i etički temelj a našla ga je u kršćanstvu.

Po njem posvećena načela slobode i ravnopravnosti bijahu Ti u savezu sa hrvatskim državnim pravom oni temelji, na kojih si hotio osnovati imenito savez kraljevina Hrvatske i Ugarske, bivši skroz osvjedočen, da će samo oni osigurati trajnost saveza i za vazda zajamčiti slogu, bratinstvo i medju sobom obranu posestrima-kraljevina.

Košto u državopravnih pitanjih, tako si kao zastupnik naroda i u drugih, naročito u svih prosvjetnih, razvijao najpomniji, najtemeljitiji rad.

Prestavši biti narodnim zastupnikom, nisi ipak prestao biti političkim činbenikom, već si ostao i u tom pogledu daleko pretežnom dielu hrvatske inteligencije vazda autoritetom.

Jest, autoritetom! Takovim nam posvetiše Tebe pravoga sveštenika naše svete crkve i uzor samostalnoga značaja. Tvoja savršena učenost, neumorna radinost, idealna samozataja, uzorna nesebičnost ter izvanredna požrtvovnost, krieposti riedko u jednom čovjeku političaru, spojene.

Taj Tvoj autoritet doprinjeo je vanredno mnogo i do najnovijega znamenitoga i radostnoga političkoga dogadjaja u hrvatskom narodu, do sjedinjenja oporba.

Ali žali Bože! Uprav sada, kad nam je u radu oko konačnoga provedenja jedinstva oporbe najviše trebalo Tvoga temeljitoga znanja, bogatoga izkustva, izdašnoga

Digitized by Google

rada i moćnih sveza, uprav sada odieli Te od nas nemila smrt.

U našoj velikoj tuzi može nas tješiti samo jedino ono, što bijaše i Tebi najsvetije.

Vjera! ona nam kaže, da se je, mili pokojniče! Tvoja čista duša dovinula Svoga vječnoga izvora i svrhe: Boga, tamo će ona pred priestoljem vječne savršene pravde biti zagovornikom hrvatskoga naroda.

A taj će narod i u dalnjem radu oko ostvaranja svojih, Bogom i državnim pravom posvećenih ciljeva, crpati upute i pomoć iz Tvojih umnih djela, a u težih će se časovih jačiti pred Tvojom slikom plemenitoga savršenoga otačbeničtva, pak dok goder bude hrvatskoga naroda, oriti će i slava Franju Račkomu!«

Pošto je občinstvo i iza toga govora kliknulo «Slava!», progovori u ime «Matice Slovenske» zemaljski arkivar Antun Koblar. On reče, da i bratska Slovenska oplakuje taj grob, nu «ne žalujte preveč, dragi bratje! Rački ni umrl ves in za vselej. Le truplo smo položili v hladno zemljo, čista njegova duša je odletela vživat plačilo na sinje višave. Račkega vzgled pa bode živel med vami» . . . «Slava predragemu spominu vašega in našega Račkega!»

U ime slovenskih Sokolovaca govorio je dr. Josip Kušar, podstarosta ljubljanskoga «Sokola» nadgrobno slovo, u kom iztaknu: «od nekdaj je život slovenskega naroda ozko spojen z bratskim nam narodom hrvatskim . . . In bratje smo si, verni bratje, Hrvati in Slovenci! Bratje smo po svojih idejah in idejalih, katere zvesto čuvati in gojiti, nam veli domovinska dužnost!» Spomenuv zasluge nepreždaljenog pokojnika završi: «Tvoj duh pa plavaj nad nam budi mej nami, oživljaj nas in vzbujaj ter bodi nam v bodrilo in posnemo! Slava dru. Franju Račkemu!

Iza ovoga govora stupi na otvoreni grob prof. Lundell iz Švedske, te se sjeti njemačkim jezikom zasluga pokojnikovih za povjest južno-iztočne Evrope. Svrši hrvatskim jezikom: «Hvala Tebi, Franjo Rački! Velika Tebi hvala i slava!»

Konačno je govorio prof. Kulakovsky iz Varšave. On se spomenu pokojnika kao slavjanskoga učenjaka, kojega jednako ciene u Petrogradu, Moskvi, Odesi, Varšavi, Pragu, Ljubljani, Biogradu.

Pošto je sveučilištno družtvo «Zastava» odpjevalo tužaljku od Gj. Eisenhutha, občinstvo se stade razilaziti s uzklikom: Vječna Ti slava!

Toj manifestaciji pridružio se osim posebnim izaslanstvom vladika Strossmayer još i naročtim listom, upravljenim na djakov. svećenstvo. Sjećajuć se svih zasluga pokojnika odredjuje, da se obsluži u svih župah svečani «Requiem».

Od mnogobrojnih brzojavnih sažalnica spominjemo prekrasnu od velikoga kneza Konstantina, predsjednika petrogradske akademije, od crnogorskoga kneza Nikole, od grofa Ignatijeva, predsjednika slavjanskoga blagotvornoga družtva, od ruskih, českih, poljskih itd. sveučilišta i premnogih učenih družtava.

Slava mu vječna!

Odvest

na vest, da je Rački preminuo.

Zvezdo uma, duha i vrlina,
Mnogo viša od vremena svog,
Ti u grobu?! — verovat' ne mogu —
Ta zvezdama ne kopa se grob!

Ti odlete ka istini samo.
Nju tražeći provekova vek;
A mesto ti, i ako je prazno
Iza nj bije neumrli sjaj — — —

— — Ja te, Rački, poprvi put videh,
— Ta onomad, na Gjivovu tlu,
Kad slavismo našega Omira
I dizasmo pomenu mu stub.

Moji druzi krčiše mi puta, —
«Ono je Rački! sastani se s njim!»
To je bilo na sprovodu samom,
Gde osećaj zagušuje rieč.

Ti mi pruži svoju desnu ruku,
Ja je stiskoh prv'-poslednji put;
Sa tvog lica čitao sam želju
Što s' ne krila ni sa lica mog.

Ti zausti: «Sutra do vidjenja!»
I bilo bi, al ne dade bes;
Što bi bilo ne bi štetno bilo, —
Što se razbi, nije Rački kriv.

Još mi zvuče potonje ti reči.
Ono «sutra» promaklo je već,
Drugo sutra, «sutra do vidjenja!»
Sudjeno je za sastanak naš:

Na istini, bezbrenostitelne,
Kud neslozi nije pristup dat,
Gde pred licem Boga svimjednoga
Duše gaje rodoljublja žar.

Tvoje «sutra» tu će s' da navrši.
A šta čeka ovaj smeten bes? —
Ja osećam rane razderane
Kad ni tebe nema zador naš.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Slava tebi i imenu tvome!
Tvoja dela večan su ti kras.
Jadovanju korotnih Hrvata
Pridružujem srb-bratimski vaj.

* * *

Gle, kako nas opća žalost bliži!
Zános bola, gle kako je svêt! —
Šta bi l' bilo, da u vrtu sreće
Negujemo bratovanja cvet?! — — —

Zmajovan.

Digitized by Google

Dr. L. Rocek

Digitized by Google

Tri ljubavi.

Iz mladenačkih uspomena **Josipa Kozarca.**

(Nastavak).

Pa neka vam ne bude žao gospodjice, jer baš taj vaš novi sviet, jeste ono, što ženu čini ženom; tim vašim novim svietom očaravate vi nas mužkarce, taj vaš sviet obavija vas koprenom čarobnih tajna, u koje mi niesmo kadri da prodremo; to je ono, čime ćete vi nas kao medjede na lancu voditi, dok je svieta i vieka.

— Da, da! To je sve liepo, samo što je od stotinu slučajeva, devetdeset puta onaj vodjeni medjed jači od svoga vodića: to vam je ta silna moć žena nad mužkarcima; koliko li puta zavisi sudbina vodića od onoga tobože vodjenoga.

— Zar vam je to žao? . . .

— Na to je težko tako točno i brzo odgovoriti, samo to stoji, da žena nikada ne ravna sa svojom srećom, kako bi baš ona hćela; mužkarcu je već lakše kazati, da je gospodar svoje sudbine.

— Zar i u onom slučaju, kada ljubi ženu, a ona ga odbije?

— Ti su slučajevi, — ne znam, bi li rekla na sreću iii na nesreću — riedki; u ostalom, nije baš taj momenat od tolike važnosti po sreću dotičnoga mužkarca, — jer ništa lakšega mužkarcu, nego preboliti odbijenu ljubav. Ljubav! Bože moj, što je dan danas ljubav? — korica kruha, i za mužkarca i za ženu. Da Schiller nije živio prvo sto godina, nikada možda ne bi izpjevao onih stihova: Raum ist in der kleinsten Hütte; onda je to bila istina, ali danas više ne. Pod konac devetnaestoga vieka ne ima više lirskih pjesnika; što je liepoga u toj struci, to je izpjevano do prve polovice našega stoljeća; ono, što je kašnje napisano, to nije više ona zlatna, čista lirska poezija. Ta znate i sami, da dan danas pjesnici ne znaju ni kuda bi sakrili svoju jadnu ljubav, a da je ne obezčaste sebični ljudi . . . Ljubiti! Bože moj! ljubiti znači: u dvoje letiti pod nebesa, zaboraviti na svu zemaljsku nevolju i prolaznost. To je prava ljubav, kakova je valjda nekada svietom obilazila; a dan današnja slična je onoj prosjakinji, koja mora sebe i svoga vodića obskrbiti svakdanjim kruhom, pa makar si još jedno oko izkopala, još jednu ruku odsjekla . . .

Ja sam ostao prenerażen s tih Vjerinih rieči, te je sva sreća, da se je u taj čas Ivan sa svojom lovinom povratio.

— No, tima pticama je sigurno život dozlogrdio, kada su na to pale, da ih ti postrielaš! Našali se Vjera sa Ivanom.

Na to krenemo kući.

Iz mješavine raznih čuvstava, koja su se na toj šetnji u meni probudila, bilo mi je samo jedno jasno, da sam se zaljubio svom snagom prve ljubavi u Vjeru, da sam sav splinuo, sav izčeznuo u njenom biću. Njeni nazori o svietu i ljubavi, dokazali su mi, da je njena ljubav još ona elementarna sila nepomućena natruhom današnjega vieka; razjasnila mi donekle, zašto je odbila Bartulića, — ali mi ipak osta tajnom, da li u obće ljubi, i koga? Možda mene? Zašto li me je više puta onako pogledala, kao da kani zaviriti u dno moga bića; zašto li mi je prikrivala svoje najtanje misli, zašto li je tako na brzo postala sa mnom toli intimna? Možda se samo igra sa mnom, možda i na meni tek izkušava moć svoje dražesti, uživajuć poput svih žena, u svojoj neodoljivosti? Sve mi je to bilo zagonetno, jedino mi jasno bilo, da moja ljubav nije više mladenačka utvora, nikakav izpravan zanos, nego prvi plod muževne snage, koja je u Vjeri gledala po priredi joj opredieljenu drugu polu. Ja sam živo u sebi osjećao kako blizina Vjerina budi u meni onu pravječnu silu, koja omamljuje sve stvorove, od najnižega do najsavršenijega.

Kada smo se kući vratili, već nas je čekao pozni susjednog kapelana i učitelja, da sutra dodjemo k njima u T., selo odaljeno koja dva sata; a da tim sigurnije dodjemo, poslali su odmah i kola po nas.

Ne preosta nam ino, nego sutra sbilja podranismo i podjosmo u T. Moja nada, da će i Vjera s nama, nije se izpunila.

— Ne pristoji se, da žene u radine dane idu od kuće, odvrati mi Vjerina majka na moj upit.

Novi, nepoznati mi predjeli, te brza jutrnja vožnja razvedrila me, te putem kao da zaboravih na Vjeru i jučeranji dan. Vozili smo se ravnicom, što no ju zovu Djakovštinom: s jedne strane nepregledni strnici i pašnjaci, a s druge opet hrastova i grabova šuma, časom liepa, časom opet sličnija šikari, nego li šumi; ovdje-ondje plandovali pojedini čopori svinja, pojedina stada ovaca, pa za tim dolazili «stanovi» sa liepim šljivicima, po kojima su teoci pasli. Iza «stanova» groblje sa trošnimi, drvenimi križići i visokim dračjem, pa napokon selo, sa kućama izprvice nizkima, većim dielom slamom pokrivenima, u kojima su stanovali osirotjeli razdionici i magjarski doseljenici; dalje, u sredini sela, u okolo biele kapelice, stajale ponosne, negda zadrugarske palače, sa šest do osam prozora u redu . . .

A za selom opet pašnjaci, opet strnici, opet šuma, opet blago sa pastirima u bielom slamnatom šeširu — koga si sami pletu, — s kožnom torbom preko ramena i bičem u ruci . . .

To je bila ta jednolična, žestokim suncem ogrijana, dosadna slavonska priroda, koja samo za urodjenika ima pravoga čara.

Kada smo izašli iz oveće šume, poče predjel briežuljastiji bivati, a kada se popesmo na proplanak, zazeleniše se pred nama vinogradi i zabieli se visoka crkva, koja je ponosno stajala usred vinogorja. Malo zatim pokazaše se i biele klieti razštrkane po briežuljcima, dokle je samo oko doseći moglo. Još se jednom spustismo dole, onda opet gore, pa eto nas iznenada u T., te prvom ulicom udarismo ravno u župnikov dvor. Učitelj i kapelan čekali nas pred dvorom pod hladovitim lipama, te nas odvedoše k staromu župniku, koji je već četirdeset godina župnikovao u tom selu. Mršav, umjeren u jelu i pilu, bio je

Digitized by Google

oš uviek snažan i zdrav, samo riedka kosa sjećala na sedamdesetgodišnjega starca. Takovih kremenjaka sve to nanje ima, a od današnjega pokoljenja ne će ni od svakih pet tisuća jedan doživjeti tih godina u takovoj snazi. Nu nije ni čudo!

Pred petdeset godina nije borba za obstanak niti za deseti dio bila ovako naporna i ubitačna kao danas, ona borba, koja je kadra čovjeka iztrošiti, da već u tridesetoj godini počima sijediti i venuti... Župnik je bio stari znanac Markovićeve kuće te nas dočekao tiho, srdačno, bez svih novovjekih propisa, koji dosadjuju i gostu i domaćini. Za kratak čas veseli kapelan već udarao u tamburicu, učitelj i Ivan pripievali, te je bilo kao da si svoj u svomu.

Za kapelana i učitelja bio je naš dolazak prava svečanost, jer u zabitno T. riedko je kada zabasala noga inteligentnijeg putnika. Sada u jesen i Bože pomozi! jer je grožđje dozrievalo, te bi koji desetak dana, dok je berba trajala, znalo po vinorodnim briežuljcima živahno biti; ali tamo pod kasnu jesen, zimu i proljeće: — nad tobom mutno kišovito nebo, pod tobom glib do gležanja, a cesta i željeznica trideset kilometara udaljena!

Tik pred podne odosmo svi u vinograde, gdje nas je u liepoj prostranoj klieti ručak već čekao. Bogato trsje, uredjeni putevi, koji su se poput žila pravilno pružali preko cielog vinogorja, biele klieti sa zelenim kapcima, u zadku tamna hrastova šumica, a dole nepregledna ravnica s bielimi seli poput krda ovaca, — pravi vilin dvori! Moja duša plivala u toj razkoši, te u taj čas nije za me bilo veće sreće, nego li u tom malom raju proživjeti svoj život kao zadnji ljudski radnik — a uz Vjeru, u vječnoj, mladosti, u vječnoj ljubavi. Za tu jedinu sreću priuštio bih svietu i čast, i sjaj, i slavu, i bogatstvo i tisuć onih bezimenih želja, s kojih nam duša izgara.

Poslje ručka došao gore i župnik sa učiteljevom suprugom, s kojom se brzo sprijateljih, jer je imala u Vinkovcima rodjaka te me poznavala od malena. Dok su se ostali razišli koje po šumici, da pucaju na kreštelice, koje po susjednih vinogradih, ostadoh ja sa učiteljevom gospodjom sam. Pitala me, kako mi se svidja kod Markovićevih, a ponajpače, kako mi se ljubi njezina prijateljica Vjera? Ja sam jedva dočekao to pitanje.

— Pričinja li se Vjera i vama malko neobičnim stvorenjem? upita me ugodna gospodja.

— Neobičnim baš ne, ali ipak ima nešto u njoj, što nas iznenadjuje, kao kada čitamo liepu pjesmu, pa se najednom zaustavimo na izvanrednoj ideji, koja i pristaje i ne pristaje obćenitom smislu te pjesme.

— Da, baš tako nekako... Nu osim toga mora se priznati, da je Vjera sbilja vanredna pojava. Ne samo da je duhovita, nego i prilike njezinog života bile su takove, da su ostavile dubok trag u njenoj duši. Do petnaeste svoje godine proživjela je Vjera u glavnom gradu, gdje joj je otac višim činovnikom bio; kako sam saznala, živjeli su u velike, razkošno i čini se, većim dielom na dug. U taj čas bude g. Marković, kako se kaže, s nepoznatih razloga umirovljen; te se preseli na selo. Vjera se opirala svom silom toj selitbi, jer je gradski burni život i gradski sjaj od tolikoga čara za nju bio, da je kao luda plakala, kada su se selili. Nije joj ni zamjeriti, kada čovjek pomisli, kakove zlatne kule znade graditi duša onakove maštovine petnaestgodišnje djevojčice! Nu ne preosta ino, te Vjera morade pregorjeti svoje ideale, zaboraviti na gradske perivoje sa kićenom svjetinom, koja se je već počela obazirati na elegantnu prikazu Vjerinu. Ona je valjda već snivala, koju li će sjajnu ulogu ona u toj šarenoj vrevi danas-sutra igrati... Sve to maštanje propade jednim mahom kao olovo u more, te ona morade zatomiti i najskromniju svoju želju, te se sljubiti sa sudbinom seoske ruže. Nu kako ste i sami opazili, ona velegradska noblesa, nije se još na njoj izbrisala, nego miriše kao ne poznat miris iz cielog joj bića, — i to je baš ono, što njenu ladanjsku svježost onako silno poljepšava, da se svatko za njom otimlje...

— A ona za nikim?

— Mislite li Bartulića? Ništa jednostavnijega: žena Vjerinih misli nije mogla poći za čovjeka trgovca, za čovjeka doduše poštena i značajna, ali bez idejala, bez poleta... To je jedno; a drugo, ona se hćela roditeljima osvetiti, jer su oni tu udaju u velike želili. Roditeljima je bilo do toga, da ju dobro obskrbe, da uz imućna zeta i njima olakša.

— A Rossi?

— Rossi? Tu vam moje znanje prestaje. Koliko se Bartulićeve i Vjerine ideje razilaze, toliko se mislim Vjerine i Rossijeve sastaju, pa ipak mi se čini, da je ona napram Rossiju isto tako hladna, kao i napram Bartuliću. Ona prima danomice listove od vatrenoga Talijana, — pa da ga dakle ljubi, što bi ju priečilo, da se ne odazove njegovoj ljubavi, tko bi joj to mogao zabraniti? Možebiti, da ga ljubi, ali obiteljski odnošaji, — pomislite, ona ima dva brata na školama, koji roditeljima i krv izsisaše — možda ju to suzdržaje, da ne poleti sa Rossijem, da ne pravi još više težka roditeljima. Možebiti, ali ako ću vam iskreno reći, ja ne vjerujem... Sada joj se roditelji, kako se čini kaju, što niesu ostali u gradu i izobrazili Vjeru, uvidjajuć prekasno, da bi njezina izvanredna pojava izvojštila sjajno mjesto u ljudskom družtvu i sebi i njima. Ona je još uviek sva njihova nada, akoprem ih peče, da ni oni ne mogu još pravo prosuditi, čijim duhom stvor taj diše!... Ni ja, kao njezina najbolja prijateljica, niesam do sada kadra naslutiti a ma baš ni kontura onoga mužkarca, koji bi bio njezinim idejalom. Ja sam neko vrieme mislila, da je Rossi taj, — ali onako hladnokrvna biti napram čovjeku, koji za tobom luduje, to sve može biti, samo ne ljubav.

— Pa zašto mu ne zabrani pisanje?

(Dalje sliedi).

Digitized by Google

Kobne pčele.

Izvorna pripoviest od **Ferde Juzbašića.**

Svako selo imade svojih novosti, koje mu novo vrieme donosi, i te novosti su onaj biljeg, kojim vrieme svakomu u selu živo prikazuje i obilježava svoj neprestani tok. Nu i svaku novost otisne vrieme opet po malo u nazad, i od novosti postane starost, izažeta, iznemogla starost, koja makar koliko značajna bila, nije više kadra maknuti niti inače vrlo gibivih jezika nekih seoskih baka, koje svatko pozna, a kamo li uzbuditi selo, kojemu je dobro ili zlo vrieme donielo opet novih novosti, uslied kojih se ono komeša, uslied kojih ono vrije, a kadgod i uzkipi.

Da, bilo je tako u Lipnici prije nekoliko godina, kada su Bašići izprosili za svoga kržljavoga Iliju liepu Maru Ilišević evu, koja se je prije toga na očigled svega sela voljela sa Jurišom Savičićem. Do Juriše je ona uviek u kolu igrala, i u večer š njime pred kućom stajala uviek u živu razgovoru, kao da se davno ne vidješe. Pa to selu nije ni bilo čudno i zazorno, jer su oni i bili jedno za drugo.

Nu kada Bašići Maru za Iliju izprosiše, eto dogodjaja, koji je selo uzkomešao. Govorilo se, nagadjalo i rešetalo na sve moguće načine: zašto se je to dogodilo, pa se snovalo, što će na to učiniti Juriša; svašta se izmišljalo i dodavalo tako, da je to napokon postalo i znamenitim dogadjajem u Lipničkoj dogodovštini.

Dogodilo se je to sasvim nenadano.

Juriša nije znao drugo, već da uzmakne svietu, s očiju, zavukao se u šumu k volovima, a kod kuće mu bili samo stari roditelji, i sviet nije imao koga da promatra, koga da pita . . . Bašići su ponosni i šutljivi, niti od njih nije se moglo ništa izvući, a Mara, stid je bilo, ona se smiešila kao i prije, hvatala se u kolo kao i prije, samo što je sada mjesto liepoga Juriše igrao do nje kržljavi Ilija, — i tako, kraj sve znamenitosti ostade taj dogadjaj samo puki dogadjaj, on se ne protegnu u pripoviest, već poslije bučnih svatova, koji su trajali osam dana i taj dogadjaj zaspa, a selo je opet našlo drugu novost, kojom se je zabavljalo.

I.

Ej, milo moje seoce, slabe si sreće bilo!

Ta nije to bio samo puki dogadjaj, to ti je baš pripoviest. Nekomu će ona možda biti smiešna, a nekomu možda i žalostna, al svakako je to pripoviest sgodna i značajna, koja nije zaslužila, da odma zaspe i utrne; nego je baš vriedno, da se o njoj dugo govori svakomu, pače i prijatelju iz drugoga sela, kad ti o godu u goste dodje.

Žalostan je bio rastanak Juriše i Mare. Ona lipa pred Juriševića kućom znala bi mnogo pripoviedati. Tu su se oni sastali onoga dana pod noć, kada su Bašići Mariju u roditelja izprosili.

— Gdje ti je vjera djevojko! kliknu Juriša biesan u ljutini.

— Nikad ja tebe, Juriša moj, iznevjeriti neću. Volim ja tebe više nego cieli sviet. Rekla Mara Juriši, kad mu je sve izpripoviedala, što se je i zašto se je dogodilo i dokazala, da se drugačije nije ni moglo dogoditi.

Juriša se je namrgodio i šutio, i nevjerujući posve u njezino razlaganje, u duši se je neprestano pitao: zar se baš nije moglo nikako drugačije dogoditi? I prodjoše mu još jednom mišlju sni razlozi te nesreće: On je spram Bašića siromak, nema on ni godina za ženitbu, nije ni vojničtvo odslužio, niti je dozvole za ženitbu zatražio, a njegov otac mu je jednom mimogredno, ali odlučno rekao, da ga ni ženiti neće prije, dok ga vojničtvo ne obidje, jer — šta će mu vojnikovica u kući . . .

— Pa šta je mene briga, jesam li žena kukavnoga Ilije Bašića. Ja ću i tada biti tvoja, kao što sam i sad, govorila Mara, obim rukama ga zagrlila, i u lice ga ljubila, zaboravljajuć na savjest i dužnost svoju.

Nebrojeni poljubci prenuše Jurišu iz mrtvila, u koje ga je nesretna ta viest uturila i osvjedočiše ga s čudne vjernosti njegove Mare.

Žestoko zagrli i on nju, i stane ju ljubiti u obraze, u oči i u usta . . .

— Uviek ćemo se ljubiti, kao što smo se i do sada ljubili, budi mi vjerna, pa makar se što god dogodilo.

Tako su se oni nesretnici tješili, držeći za stalno, da budući život neće njihove žarke ljubavi ugasiti, da mrkla noć, dosadašnja pokroviteljica njihove ljubavi, neće im svoga zakrilja ni u buduće uzkratiti . . . A ljudi? Šta njih briga za to. I sad evo prodje pokraj njih Petar Marić, udovac, čovjek već u četrdesetim godinama, koji kao da i ne misli na ponosnu ženitbu, već se po svu božju noć po selu skiće. On ih samo mimogred pogleda, nešto kao da naškilji okom i nakrivi usta izpod jakih crnih brkova na smieh, i prodje dalje svojim putem.

II.

I zaista bilo tako. Juriša i Mara Bašićeva, ljubili se i nadalje. Mukla noć, ta saveznica svakakih ljudi, ta stara prevrtljivka, nije ni njima kratila svoga zakrilja.

Kad bi Ilija na večer lego spavati i zaspo, evo Mare polahko na dvorište. Tamo je već Juriša čekao pod sjenatim stablom, a Bašićevo je dvorište pravi voćnjak, pa ni trak mjesečev ne bi u sjenu drveća prodro, a kamo li znalično oko čovjeka.

Dolazila je tako Mara svojemu Jurišu skoro dvie godine dana. Nitko ih ne zateče, nitko im ljubavne slasti ne smete, a ako je baš u selu tkogod i znao da Juriša obnoć hoda oko Bašićeve kuće, pa neka ga.

Ako baš ima i zavidnika . . . Neka ih! . . .

Kadgod bi se Ilija probudio i kad Mare nije kraj njega, tad nebi on ništa zla pomislio, ta samo zli ljudi zlo misle. A Ilija je dobričak. On bi se okrenuo opet na drugu stranu i zaspo. Ako bi se pako probudio baš onda, kada bi ona u sobicu unišla, nježno bi ju ukorio:

— Dušo, hladno je vani.

Jer Ilija je volio liepu svoju ženicu, kao što je volio i slabo svoje zdravlje. Ne bi on da ga bodeš Mari hrdjavu

Digitized by Google

rekao, — pa ako baš dugo Mare ne bi bilo, a on ne bi mogao zaspati, upitao bi ju gdje je bila, a ona bi mu spremno odgovorila: Došla po mene moja majka, ili: govedа se nešto uzritala pa sam išla da vidim šta je, ili: učinilo mi se da netko dvorištem tapa, pa sam išla pčele prigledati . . .

A Bašići su bili revni pčelari, u njih je bilo do stotine ulišta u vrtu poredanih, pa su i sami pčelama kadkad prigledali.

Ilija bi se prevrnuo tada na drugu stranu i zaspo.

III.

Jedne noći, uvali se mjesec usred neba, ne bi ga mogao ni širokom slamnom kapom pokriti, koliki je. Cielo selo trepti na mjesečini. Nedjelja je pa se selom ipak čuje amo tamo živ čovječji korak.

Mjesec sjaji veselo, izdašno, rad bi zemlju pozlatiti, ali kao da nisu njegovi traci baš jaki, ne može on da prodre ni kroz gusto lišće Bašićeva voćnjaka . . . Nego, možda se mjesecu ni neće tamo gledati . . . ili, možda — ako mjesec i življe izbaždari oči, ako i nehotice štošta i vidi svojim škiljavim okom, — neće on nikomu da kaže, nije on zlorad . . .

Pod starim drvetom sjedi dvoje dragih, opet si prisižu ljubav.

U to se začu šušanj u vrtu, pa onda skok preko plota. Oni se trgoše i obazrieše, a ono se vidi na mjesečini kao u danu, kako je čovjek prebacio preko ramena dvie košnice i nosi ih preko baština.

Dragi se prepadoše, Mara udje u svoju sobicu, a Juriša na dvorištna vratašca na ulicu.

Tek je Juriša vratašca za sobom zatvorio, susretne ga čovjek, pogledaše jedan drugomu u lice i obidjoše se. Taj čovjek bio je udovac Petar Marić, koji se je sa svog običajnog noćnog izleta vraćao kući, koja je ležala u Bašićevu susjedstvu. Došavši ovaj pred vrata svoje kuće, okrene se za Jurišom, i nasmije se prigušeno, zlorado . . .

IV.

Još nije niti dan osvanuo, a podiže se vika u Bašićevoj kući: pokradene im pčele.

Dr. Franjo Rački na odru.

Za «Prosvjetu» nacrtao Vlaho Bukovac.

Pretražio Bašićev kućegospodar Marko susjedne bašte i pojate, nu pčela nema, te nema. Došao on tako u dvorište Petra Marića, pa ovomu kao pripovieda, da mu je noćas pčela nestalo, a okom sve šiba uokolo, ne bil' ih možda kod Petra našao, «Pošten je bio do sada» — misli Marko — «nu najprije potraži svoju stvar u susjeda, staro je pravilo.»

— E, čuješ, gazda Marko, reći ću ti ja nešto, al nemoj da kažeš da si čuo od mene, reče Petar Marić. Noćas, vraćajuć se ja iza ponoći iz sela, dodjem do tvoje kuće i vidim gdje se čovjek iz tvoga dvorišta oprezno izvlači, susretnem se s njim, pogledam mu u lice, bio to Juriša Savičić. Nisam do sada čuo o tomu momku nika-

Digitized by Google

koga zla, ali, idi potraži tvoje pčele u njega, možda se je momče na tvoje pčele zanielo.

Marko Bašić ne reče na to ni rieči, već podje odmah do Savičića kuće. Kad je tamo došao, a momak još spava. Gazda Marko kaza shodnim načinom Jurišinom otcu, što je i kako je, a ovaj mu pokaza svoj imetak:

— Evo ti, pa traži, momak je istina došao kasno kući, nu ja za tvoje pčele ne znam.

Bilo mu je i to dosta: Eto, momak spava, mora da e u zoru došao kući, i otac mu veli, da je došao kasno, sjegurno je on moje pčele pokrao i negdje sakrio.

Malo se je još Marko Bašić ogledao po Savičićevom dvorištu, pa kad nije ništa našao, okrene se i ode, — ravno k oružnikom.

V.

Lahko je leći pa zaspati onomu, koji je prije toga sve namišljeno po volji dovršio, komu je sve, što je htio, pošlo za rukom, e, taj se brzo uljulja u sladki san i spava kao top, dok ga osvitak zore ne probudi čila i vesela.

I Juriša je tako spavao odkad je postao, pa i ove zadnje dvie godine, odkad mu je Mara tako čvrsto srcu prirasla, spavao je on uviek mirno, a ustajao se veselo, — nu noćas, noćas je spavao kao onaj, komu je netko račune pomrsio, nije mu htio san na oči kao za okladu, a misô mu se sve svraćala na onu noćašnju sgodu, kada je nešta šušnulo, on se obazreo i opazio čovjeka sa dva ulišta preko ramena, pa kako se je tada s Marom rastao, izašao na vratašca i tada susrio onoga udovčinu Marića.

Tako se je Juriša cielu noć po krevetu prevraćao, dok i zora ne svanu. Ali ni tada nije se on žurio, da ustane, sve nekako nije znao što da radi. U duši mu bilo čudno, kao da je nešto skrivio, a ipak osjećao je, da nije nikomu ništa kriv, van ako bi Iliji Bašiću, nu . . .

Napokon došao taj gazda Marko, pčele su zbilja pokradene, što i sumnja baš na mene, što ću sada . . . Ja pokrao pčele?! — uh, sada će po selu zviždati i klepetati zamnom i vikati: «Eto pčelac, držte . . .»

Tako je Juriša još malo vremena u postelji razmišljavao, pa se onda ustao i spremao, lagano, tiho, kao kradom. Kad je izlazio iz kuće, bilo mu je lakše, što se nije s ocem sastao, koji je već otišao za poslom, te on polahko, premišljajuć predje na drugu stranu ulice i pokuca jednoj maloj kućici na prozor.

To je bila kuća babe Stane. Ta baba hoda uviek po cielom selu, u svaku kuću zaviri, svakoga pozna, sa svakim se po malo razgovori. Po babi Stani se u Lipnici i poručuje, komugod hoćeš, i štagod hoćeš, baka će izporučiti nefaljeno, tajno.

Juriša stao babi, da kazuje onako iz daleka, naokolo, al mu baka rieč presjekla: «Znam, ti si bio tamo s Marom, medjutim netko pokrao pčele, pa sada na tebe pala sumnja . . .»

— Da, bako, gazda Marko otišo javiti žandarom već ako znaš, za Boga, žuri se Bašićevoj kući i pitaj Maru, što ću da činim.

Baba se odmah na put dala, i dok je Juriša dva tri puta izgledao na prozor, da vidi vraća li se baba, ona se i povratila.

— Bogme, sinko, žena je u velikoj brizi. Bog nas sačuvao. Kaže, da će sad sve selo na nju uzvikati. Vidio te je Petar Marić, kad si iz dvorišta izlazio. Doznati će se sve . . . ubit će ju Ilija . . . Već nije druge, ti kaži, da jesi ti pčele pokrao, pa odsjedit ćeš malo u zatvoru al ne će te za to nestati . . . Tako, sinko, nije druge . . . Moraš nju čuvati . . . E i mladu kadkad noga klecne skačuć preko plotova . . . tudjih . . . al, ne boj' se . . .

Jurišu bogme stislo devet briga. Skoro da se je počeo i ljutiti, nu nije bilo vremena, valja dobro da razmisli, što da čini, — al, što bi drugo, već eto, kako Mara poručuje. Pitati će me, što sam radio noćas u Bašićevom dvorištu, ako nisam pčele krao? Pa zar da kažem sve? Ah, to neću, kad sam tajao dvije godine, tajati ću i sada, pa što bilo da bilo . . . Ali, u zatvor valja ići, svezati će me i provesti kroz selo kao lopova, uh, trista mu kao lopova . . .

VI.

Dodjoše i žandari s puškama i bodežima, upitaše Jurišu, a on odmah skrušeno reče:

— Ja sam ih ukrao.

— A kamo si pčele i košnice spravio? upita jedan oružnik.

Što će sad? Juriša se smrko i šuti, misli, što bi na to odgovorio; nu glava mu se okamenila, baš ničemu se ne može da dosjeti. Pita žandar još jedan put oštrije, a Juriša promrsi kroz zube:

— Ne znam.

Izpitivali žandari, psovali i grozili se, ali sve badava, Juriša im opet odgovorio samo:

— Ne znam.

Svezaše mu gvozdenim lančićem ruke unakrst i protjeraše ga kroz sela u žandarsku kuću. Izpitivali su ga i tamo, zatim su pretražili cielo selo, nu pčela Bašićevih ne nadjoše.

Otjeraše Jurišu u varoš i predadoše u sudski zatvor.

VII.

Pred Bašićinom kućom stoji skup žena, pa divane, kako se taj Savičićev momak dao u kradju, kako je pred žandarima priznao odmah, da je on pčele pokrao, ali nije nipošto htio reći, kamo ih je spravio. Žene znaju već i s koje strane on došao do pčela, i kuda ih je pronesao, i kamo ih je sakrio. A što ne bi žene znale? . . .

To je slušala i Mara Bašićeva, a u srcu joj se miešala zahvalnost spram Juriše sa strahom, da se ipak ne bi ušlo u trag pravomu krivcu. I u crkvi je ona danas bila, pa se je molila Bogu, da se to sve čim prije u miru svrši. Nije Mara ipak poželjela, da se sa Jurišem čim prije opet pod drvetom u dvorištu sastane, ta joj je misao bila nekako odurna. Kao da joj je u prsima pukla neka žila mrskoće, njoj je bilo na sve mrsko, na sviet, na sebe samu, na svašto . . . Oj kako bi to liepo bilo, da se ništa ni dogodilo nije, da je sve mirno, da ona nije ništa u to umiešana, — činilo joj se je, da bi se ona sasvim nekako blaženo umirila, posvetila, da se ta stvar

Digitized by Google

sretno svrši . . . I Juriša joj sam nije bio drag onako kao prije. Srce zadrhtalo, da se ne će možda sve to na nju svaliti, da se ne će možda njena tajna odkriti?

VIII.

Ta i lagano perce škaklji po ruci, a kako ne bi škakljo gvozden lanac oružnika, hm, ne škaklji samo, već boli, sve reže u živo meso.

I pod kruškom u hladu, na livadama, kad se izvališ na ledja, pa gledaš bezbrižno po cieli dan u nebo vedro, nije posve ugodno, kad je čovjek osamljen, nigdje nikoga, ni žive duše, da ti kaže koju riečcu, ma da znadeš, da si živ, — a kamo li u hladu, što se zove haps, okolo tebe četiri zida, ozdol zid, ozgor zid; i suncu božjemu nevoljko je u taki hlad zaviriti, kako li ne bilo nevoljko poštenomu čovjeku . . .

Da si šta skrivio, ajde de, imao bi sa svojom dušom posla, pa ne bi ni žalio, sudio bi sam sebi u duši još prije, nego li bi sudile sudije i prolazilo bi vrieme brzo.

Ali teško je ovako sjedjeti u hladu, na pravdi Boga, za tudje pčele i za nekog kradljivca hasnu. Ovdje čekaš kaznu, a kod kuće se razdrla po selu sramota, ojadio si poštenog otca, okaljao svoj obraz . . . Nikad se oženiti nećeš, glas će se raznieti na devet sela uokolo, nećeš se smjeti pomoliti na zboru, ni skoknuti u kolu, poštena bi se cura iz kola izhvatila, kad bi ti stao do nje, — oh, sramote, nikada se oženiti nećeš . . . A otac mi je rekao skoro, da ja možda ni neću biti vojnik, pa da bi se mogao već jednom za curom ogledati . . .

— Ej sramote na Savičića kuću: Juriša pokrao je pčele! . . .

Izgovori napokon glasno Juriša, pa se prevrne na trbuh, sklone lice na prekrštene ruke i zamisli se opet u teške misli.

Već je prošlo i sedam dugih dana, kako leži u zatvoru okružnoga suda, izpitao ga i sudac iztražitelj, rekao on i opet da jest on pčele pokrao, al dalje ni biele. Sedam mu se tamnih noći prevuče preko duše, kao sedam gladnih godina, ne miče se sa tvrde slamnjače, samo mozga i razmišlja, sad ovako, sad onako, sad žali, što je sam na sebe svalio toliku sramotu i pokoru, sad se opet utješi, da je tim Maru zaštitio, nu ta mu utjeha ne bi bila dostatna, pa se razljuti sam na sebe zbog svoje nesmišljenosti, što je baš one noći išao k Mari, pa opet kad zaokruži okom po toj hladnoj sobici, pomisli na svoje njive i gore, predoči si svoje selo, svoju kuću i Bašićevu kuću, ono nihovo dvorište, onaj voćnjak i crne one sjene po njemu, nije mu to više bilo milo, dapače mrsko mu je, i popadne ga ljutost . . .

IX.

Došao jedva i dan glavne razprave kod suda.

Jurišu protjerao stražar izmedju njegovih seljana, koji su stajali pred sgradom suda, on je opazio i Maru, ona stala uz svoga čovjeka, požućela, nekako jadovno stisnula zube, pa bacila na njega pogled, — bolje, da ga ni pogledala nije.

Gle, i ona me prezire, pomisli Juriša, i ona me gleda kao i ovi drugi, što misle, da gledaju lopova, a srcem mu zavrije ljutost, uzdahne duboko i dotakne se nehotice rukom glave, kao da ju je htio zadržati, da se onako teška ne bi s vrata kamo maknula.

— Jesi li kriv? upita ga napokon sudac.

— Jesam, odgovori Juriša.

— Jesi li pokrao pčele?

— Jesam.

— Kamo si ih sakrio?

— Ne znam.

Dozvaše pred sud gazdu Marka, pa Peru Marića, pa Maru i napokon Iliju.

Svi rekoše koješta i ništa proti Juriši, nitko ga nije ni vidio one noći, osim Petra Marića, al ni on nije upitne noći vidio u Juriše ulišta, a Mara reče, da ona ništa ne zna, al dodade, da valjda i jest on pokrao pčele, kad sam priznaje i okrenu se svojima, a Juriše ni ne pogleda.

Juriša je mirno pred sebe gledao, i toga časa požali vrlo, što je na se ludo toliku sramotu navalio, diže glavu i pogleda Maru ljutim pogledom, al i Mara njega ošine okom . . .

U to udje Ilija. I on je kao i ostali govorio prazne rieči, i svrši napokon tvrdnjom, da jest baš Juriša te pčele pokrao i nitko drugi, jer da se je on oko njihove kuće često po noći povlačio. Juriša je — nastavi Ilija — u našem selu svakomu poznata skitalica, svatko pred njim čuva što ima, . . . on je lopov . . . on je tat . . .

— Lažeš! planu Juriša, kao vatrom opuren. Sad ću ti ja pokazati da nisam tat. Ja nisam pokrao Bašićeve pčele, nastavi on okrenuv se sudijama, ja sam one noći ašikovao sa Ilijinom Marom u Bašićevom dvorištu, i ja i Mara vidjeli smo, gdje je netko dvije košnice pronesao i umaknuo kroz baštine prama Marićevoj kući, mi smo se tada rastali, i kad sam izlazio iz Bašićeva dvorišta, susrio sam Petra Marića . . . Pćele nisam pokrao, nisam tat . . .

Završi Juriša i izazivnim pogledom okruži oko sebe.

— Laže, lopov! viknuše tri glasa na jednom, gazda Marko, Ilija i Mara, ona sva poništena i blieda, ali na okrajcima usana drhtala joj mržnja i jad, misliš ugrizla bi . . .

Puče sud: Juriša Savičić . . . rješava se od obtužbe, da je pčele Bašićâ pokrao, jer . . . se nije mogao sud uvjeriti o njegovoj krivnji.

Juriša je odahnuo, Marko i Ilija gledaju pognuto pod sebe, a Mara digla glavu, da se prezirno nasmieši bojeć se, da se sukobe njezini pogledi sa onima njena muža i Juriše.

Osjećala je da njenom smiehu nitko nevjeruje.

Digitized by Google

Kum Ivanko.

Iz života zaboravljenog čovjeka; napisali **Osman-Aziz.**

Odkako je na svietu, nikud iz svoga sela: tu se rodio, tu dostario, ama eto, najvjerniji čuvar svojoj kući. A kako je opet na nogama, onako pričupio za kuku i motiku, da se nikad od njive ne odtrgne, te još kao momak nikad da bi u bies ili bezposlicu. Krvi blage i mirne kao najmirnije janje, da se ni sred najžešće ljetne pripeke nije mogao razljutiti ili razveseliti. Stiditi se nije morao, jer ne počini zla ni koliko za dlaku, al ipak se je samo jednom zastidio i samo jednom obradovao. Zastidio se, kad se ženjaše — ta on mlad da se ženi na oči starih i starijih ljudi! — a obveselio se, kad mu žena — da oprosti vaš pošteni obraz — rodila sina.

U selu ga sve poznavalo. A kako da ne bi? Nije bogme selo istom kao grad, pak da se s drugim ne vidiš ciela života. Nu njemu to nije ništa palilo. Rano u polje, kasno iz polja, i nikad da bi se s kim zaustavio. U kući nikad boljega čovjeka, jer ga po danu nema već noću, da spava, a u polju opet radenik, da ga tražiš pod kapom nebeskom.

Mal' a malo vrieme izmicalo, i on prihvati i do šest-deset godina, te ga počeo snieg posipati po brkovih i po glavi, koja je prebacila mnogu preko sebe, a nijednu u se primila, jer to baš nije htio ni mario kum Ivanko. On je gledao sviet na svoje oči, pa ga nije ništa ni zanimalo, niti se je na što osvrćao. Njegov je sviet bio od kuće u polje, i onda iz polja u kuću. Budni boj, prolazi vojske, teci krv, a kum Ivanko kô kum Ivanko: ni da bi uhom. Asker otišao, došla vojska, a da on nije ni malim prstom maknuo. Šta će mu to sve, šta li se to njega tiče? Bio je jedna od onih zlih naravi, koje sve snašaju, te je gledao samo, kako mu u polju raste; znao je, gdje mu koja travka niče, a pogadjati u vrieme, kakvo će biti, nitko bolje od njega.

Jedno veče vraćali se ljudi iz šehera, a upravo i on tada uperio kući. Valja mu s njima, kad je istim putem. Ljudi kô ljudi, pa se razgovaraju, a kum Ivanko šuti, te kano da sluša i ne sluša. Ljudi zapovrzli govor, šta vidješe u gradu, pa jedan drugom svašta izkazuje.

— Ama jest! drugi će; već mi je začudno, kako može na jednom kolu, pa ni pasti niti se ustaviti. Duše mi, nije to istom onako . . .

Kum Ivanko napeo uho, pa uhvati tu, kako se oni razgovaraju. Zastrepila u njemu duša, te se u sebi do tri puta prekrstio i molio, da ga bog očuva od napasti.

— Ne vidjeh ja toga vraga, baš mi je žao, ama kad no li ja prvi put vidjeh, gdje udarilo kobilu od vatre! To ti je koliko sto sokakâ kućâ, a lete, ni da ih konji ni volovi voze.

— Kako to? upita jedan omladji iz družtva.

Stariji koji bijahu, htjedoše da protumače; sve im se činilo, da znadu, samo im nezgodno, s kojega bi kraja počeli.

— Nije ni s tim čist posao!

Kum Ivanko u hiljadu jada. Sam sebi ne može da protumači, kako se ovi ljudi boga ne boje, te idu ovako što razgovarati, pa i opet metni krst na se, a iz usta siplje sve molitvu za molitvom. Valja čovjek da se čuva, napast je napast!

Idući k selu, kao da svašta pred sobom vidi. Pričinja mu se sve jedna slika za drugom groznija. Uhvatio ga strah, a ne znajući, kako bi boljega lieka našao, skini kapu pod pazuho, pa putem moli u vas glas.

— Šta je, kume Ivanko? Davno je zvonilo!

— Hm! otrese se on, al blago, veoma blago. Zaboravio sam onda, da se molim, pa mi valja sada!

A u istinu je taj put bez potrebe slagao.

Kao ništa u životu, njemu se upilio u glavu čovjek na jednom kolu, kako leti, i puno, puno kuća, bez broja, što bježi jedna za drugom, a da ih nitko ne vozi. Ma da uviek šutljiv, taj put je, ako može biti, bio šutljiviji i silno zamišljen. Cielu noć nije mogao zaspati; bojao se je, da će uzeti djavoli trgati krov s kuće, da se ne zavaljaju vukodlaci. Sutra dan u polje, pa natrag, sve dan za danom — i bogme se na kumu Ivanku opažala promjena.

Napokon mu jedva odlanulo duši. Došao ujak, fratar, a kum Ivanko tada ne će u polje ni za živu glavu. Kako je svieta, većega čuda nije bilo. Al bog je milostiv, pa može učiniti, što god hoće!

Kumu Ivanku se nešto vrti po glavi, cielo se gotovo jutro mota oko kuće, iz kuće pred kuću, ama da nikad stane. Napokon se ohrabri, pa ni pet ni šest, već hos, bos pred ujaka. Poljubi ga u ruku i pozdravi.

— Koja dobra? primit će ga ujak liepo i prijatno.

— Hm, znaš, ujače . . . omicao je kum Ivanko rameni, a očima upro preda se, te ne bi ni za živu glavu gori pogledao.

— Samo ti kaži, de, de!

— Pitao bih te . . . — i nakašlja se. — Reci mi, jesi li čuo, da se more čovjek koturati na jednom kolu, pa kao ptica da . . .

— Pa da šta, brate! Čovjek kô čovjek, pa izmislio, a kad sam to prvi put gledao, liepo . . .

— A-a-a! žazinu kum Ivanko, ne nadajući se takovomu odgovoru, pak još od ujaka! Ali ne prekinu, već pita dalje: A šta je to, da čitava sela lete, pa ni da bi ih konji niti . . .

— To ti je, brate dragoviću, na paru, ono, što kažu željeznica. Danas to valja, koliko nekada čitave carevine!

— Tako li se, ujače, zakon[1] uči? prenerazi se kum Ivanko i prekrsti. I ti si pošao zlim putem, neka ti se Bog smiluje! — te ni da bi pozdravio, umače izpred ujaka.

Ljut je došao doma, onako i ljut i tužan, ožalošćen.

— Šta je, čovječe? upita ga žena.

— Šta, šta je? Kako mi ne će šta biti, kad vidim, da ni zakonoše ne čuvaju zakona? otrese se kum Ivanko i kleknu na velika koljena, moleći duge krunice, da Bog krene u srca onih grešnika. To mu je bilo prvi put, da

[1] Vjera.

Digitized by Google

Sprovod dra. Franje Račkoga.

Mrtvačka kola prolaze Jelačićevim trgom.

Digitized by Google

se je zanimao za druge ljude, da se je bavio javnimi odnošaji.

Koliko god je kum Ivanko do sada bio bogobojazan, od sada i još više, i tako mu tekli dani, te uviek svoj stari način vozi, ni da pometa.

Dok se u jedan put sve ne okrenu i ne preobrnu kum' Ivankovim životom. A to je ovako bilo.

Njegov sin jedinac — u sreću mu bilo! — dorasao i do konja i do koplja bojna, a carski ljudi, kako su od sto očiju, i za njega saznali. Nekoga dana dodje pusula, da mu valja ići pred careve ljude, da ga gledaju i vide, hoće li moći pod pušku. Momče jako pregazilo dvadesetu, a zdravo i jedro. Pozvalo i druge iz sela, pa se mnoga mati i otac zabrinuli. Primicao se dan, kad je valjalo poći, da momci na vrieme stignu pred carske ljude.

— A šta ćeš ti, kume Ivanko? uhvatili njega u veče, kad se vraćao iz polja.

— Šta, šta ću?

— Kako misliš sa sinom, i hoćeš li ići s njim?

— Kud ću? Ne treba ni njemu, neka sjedi gdje je. Ni ja nisam nikud išao.

— Ali on mora, druga su sad vremena. Ne ćeš ga zar, bolan, dati da ide sam, pa da ti ga uzmu, te da ga ne vidiš dvie, tri godine?

— Kako, tko će mi ga oteti, kome li će on na glavnju pasti?

— Momak je zdrav, pak će ga car pod pušku. A odeš li ti s njime, pa te vide, da si osiedio, ne će ti ga uzeti, kad je jedinac.

— Pa zar ja baš moram ići?

— Da šta, već ići. Ne skanjuj se, već da si pošao. I mi ćemo svi, koliko nas je.

I od tada je kum Ivanko držao znamenite sjednice i dogovore sa svojom stopanjicom, što bi i kako bi uradio. Žena ga je nagovarala, da ide, jer je od svojih kuma čula, kako će svaki otac pratiti svoga sina, a nekoga i mater, pa kud ostali, tud neka i on, ta ne će ih zar na vješala.

— Hoćeš li, biva, kume Ivanko? pitali ga drugi put.

— Vidit ću! odgovorio je on.

Došao dan, kad valja u grad. Kum Ivanko ne ode u polje, već osta doma a radi sina. Tko zna, jadna, ja l' ga vidjeti ja l' ne vidjeti!

— E kume Ivanko?

— Ama hoću, pa me glave stalo! Al kud ću — kano da se opet predomisli — jadan ja, kad me u gradu nitko ne pozna?

— Šta za to? I ne treba, da te poznavaju!

Uzeo se spremati, navukao na se ruho, što ga jednom u godini oblači, da na njemu sve cvate, a onda torbu preda se, pa da meće u nju brašnenicu.

— Kud će ti to?

— Treba, bezbeli, ja čim ću se hraniti?

— Naći ćeš u gradu. Tamo je svega.

— Hm! pogledat će ga kum Ivanko onako izpod obrva. A odkuda će tko znati, da ću ja doći, pa da mi priredi?

— Ne boj se, čovječe, ima svega, što ti duša hoće, a u krčmah . . .

— Da se zar ja drugom molim i da drugom padam za vrat? Aa, mahnu glavom, ne ću . . .

Kumu Ivanku nije to moglo u glavu. Kako će u grad, kojim obrazom, gdje još nikada nije bio, a pogotovo još da ide bez torbe i svoje brašnenice? To je da čovjeku padne obraz pod noge! Aa, dok je na kumu Ivanku njegove glave, on te sramote ne učini; dosta mu je i te bruke, što će u grad.

I napokon krenuli, vrieme ih liepo poslužilo, pa svi skrenuli na okolo, da će željeznicom u grad. Stani pa čekaj željeznicu. Istom tada kum Ivanko saznade — jer mu prije nisu htjeli reći — kako će i na koji način u grad. On se sdrnu, al opet stiša, da vidi, šta će to biti. Kad nešto u jedan put iz daleka kô zatutnji, pa sve bliže i bliže; to ječi, to siplje, a onda iz onog dima udari zvižduk — mašta: da je hiljadu piskalica zajedno, ne bi mogle tako. Malo zatim naljegnu željeznica, a kum Ivanko udari na se — tako se je bio prepao. A i ne ćeš, tko se ne bi onoga vraga prepao? Ni glave ni repa, a iz nje dimi i puše, te leti, da te Bog sačuva. Vidi se, da tu nije čist posao!

On ni za živu glavu u željeznicu. Drugi ga natežu, al on se iz daleka od nje krsti. Svi napokon unidju, željeznica odjuri, a kum Ivanko zaostane sa svojim sinom. Težko mu pri duši, kao da je na paklenih mukah, biti tu medju tudjimi ljudmi, u tudjem svietu. Čisto se poklopio i postidio. Dok napokon od nekuda ne izbi jedan od njegovih, koji se je sa sinom bio zaustavio pri jednomu znancu i tako zakasnio.

— I ti, kume Ivanko? upita ga on.

— Evo, Petre, već ako Boga znadeš, vodi me, da ne ginem i da se ne gubim!

Petar nadje kola, posjednu sva četvorica, pa ožeži niz cestu. Kumu Ivanku kano da srce pliva, tako mu je bilo u kolih i tako se je bojao. Oko ponoći su morali na njegovu želju zaustaviti u jednom hanu, pa da iza mala počinka opet krenu. Kumu Ivanku to dug i naporan put.

Zorom pošli dalje, a s danom se primicali gradu. U kuma Ivanka bistre i dobre oči, te on zapazio kûćâ — ma ne pitaj im broja — a nad njima gdje se izvija magla.

— Šta je ono?

— Ono ti je, kume Ivanko, grad! tumačio mu je Petar.

— Pa šta, pasja para, ono je tri puta koliko naše selo!

Kako su se više primicali gradu, onako se više čudio i više mu se hladila krv a u prsih mu lupalo . . . Nije znao, kako da se smjesti. U grad — zar to nije velika stvar?

Kad unišli u grad, nije više ništa vidio. Samo je čuo, gdje mu nešto huji u ušima i da mu nešto sve iz miče izpred očiju. Kad su se kola ustavila pred hanom negdje u sredini grada, drhćući je iz njih izišao, pa stao i gledao, gledao . . . Sasma se obeznanio.

Odsjednu u hanu, pa odatle na dvor. Petar vodi kuma Ivanka i ona dva momka po gradu, po svih ulicah. Kum Ivanko samo zinuo, pa se svemu čudi. Nije znao, na koju stranu prije da pogleda, koga li prvo da pozdravi. Ta on je po običaju svoga sela i tu svakoga pozdravljao. Čisto se preobrazio. Zaboravio svoju staru narav, svukao

Digitized by Google

se iz nje, te ne gleda samo u svoja njedra — mame ga široke i ravne ulice, visoke i liepe kuće, mnogi i šareni sviet, džamije s munarami — sve, sve ga to mami. Kad se iz šetnje povratili u han, odahnuo je od velikoga duševnoga umora, kao da se je popeo na vrh visokoga brda, niza se spustio ruke sa strana i otvorio usta, da se čudi i sam sebe pita, gdje je sada.

— Hvala tebi, dobri bože... a, a! neprestance je izvaljivao preda se, da se je njegova družina i sama morala čuditi i za nj zabrinuti.

U to već prispio čas, da moraju ići, gdje su ih pozvali, i gdje će im sinove pregledavati, da li ih mogu uzeti u vojnike. Taman stigli u zgodan čas tamo. Njih nekoliko unidje pred one glavne carske ljude, a to biva pred povjerenstvom. Jedva oni na pola se, a on više ni makac. Drhtao kao prut na vodi.

— Šta ćeš, čovječe? pita ga neki bradonja.

Kum Ivanko ne zna ni probieliti, tako ga je iznenadio i sam namještaj.

— Ede kazuj! reći će mu jedan drugi, koji je znao bolje hrvatski.

Kad on i opet ne odgovori, oni ga malo bolje pogledaše, pa vidjevši, da je već čovjek posied, pomisliše, bit će pješke putovao, pak se umorio. S toga ga ponudiše, da sjedne na liepu meku stolicu, kadifom prekrivenu a na sve četiri joj noge mala kolešca, pa onda neka kaže, šta hoće.

— Sjedi, sjedi, starče! uhvati ga neki bradonja za ruku i potisnu ga na stolicu.

Kumu Ivanku se podviše koljena, uvali se u stolicu, upade u nju, a stolica, kô da je u njoj hiljadu djavola, rrr... niz sobu.

— Aah, Isuse i Marijo! skoči od jedanput kum Ivanko, zavikav, što ga grlo nosi.

Svi se sgrnu oko njega.

— Šta je, šta je?

— Šta, šta je, zar ste me za ovo zvali? Vi ovako hoćete poštena čovjeka da ubijete? A jok! i kum Ivanko pogleda mrko na stolicu, koja se je pred njim ulegla. Kad joj je napokon sjeo u onu mekotu, bilo mu je kao onomu koji tone u vodu, a još ona kolašca — uprav kao da ga tko još više gura, da dodje do dna. Sav je strepio i drhtao.

— Ama tko će te ubiti? De kazuj, što ćeš!

Kum Ivanko ne dade odgovora, već onako ostade. Primače se Pero i kaza, da je kum Ivanko star i slab, a sin mu jedinac, pa neka učine ono što treba, da ga ne uzmu. Carskim se ljudem starac sažali, te sve upisaše. Sina mu pregledaju, pa ga puste.

Ni Perina sina ne uzeše, i tako ti se oni odatle spreme pa opet u grad. Pero je svoj trojici svašta kazivao i tumačio.

Taman koji čas do podneva, a oni izbij pred han.

— Sada ćemo ručati! napomenu Pero.

— Pa dobro, evo, možemo dodje... i kum Ivanko pokaže pred hanska vrata, na koja je sunce upravo najljepše sievalo.

— Kud tu? Hajdemo handžiji, pa ćemo što toplo!

— A jok! Zar ću se ja komu natovarivat na vrat? Ne ću, pa ne ću!

I kum Ivanko ostane sa sinom pred vrati, pa sve komad za komadom, tako su bili ogladnili. Bilo pogače i sira i nešto uštipaka u torbi.

Taj dan bijahu čitav tu, a Pero ih je svukuda vodio. Jadni se kum Ivanko umorio od velika čudjenja. Ja koliko se sviet mota, jedno mimo drugoga prolazi, pa niti se pogledati niti pozdraviti! A šta će ih toliko tu na jednom mjestu, šta li imadu raditi? Ta tu nema ni polja ni oranica, pa u što li troše vrieme? To mu je bila najveća zagonetka. Pak ne to, već ona sjajna odiela, koja dosada nikada nije vidio, ono držanje i ponašanje.

— A jok, tu ti ga našemu nema stanka, uzkliknuo bi kum Ivanko za se, kad bi vidio gdje dvoje, mužko i žensko idje izpod ruke.

Prolazeći izpred kavana, vidio bi gdje u njima i pred njima sjede mladi i stariji ljudi, prebačene noge preko noge i s cigarom u zubima. Nehajno gledaju na prolaznike, al onom dostojanstvenom nehajnošću. Čitav su dan tu, a da se ni ne maknu.

— Ja, Bogo moj! po sto je puta uzkliknuo kum Ivanko, prolazeći tuda. Ala će to biti bogati ljudi, kad čitav dan ništa ne rade! — I toliko im se je dvio, da bi se pred velikimi prozori ustavio i gledao ih kao ptice u kafezu.

A kad vidje tramvaj, samo što mu nisu suze frcnule na oči radi jadnoga konja. Šta li sve jadnik mora vući! Gledajući za tom konjskom mukom oko mu pade na visoku trokatnu kuću, visoku sagradjenu i najljepše urešenu. Tri puta je na nju izvrnuo glavom, i više nije smio, jer bi ga spopala strašna vrtoglavica. Tad se je pobojao za one ljude, koji stanuju u tako visokih kućah: dodje li potres, eto ti na!

Pod veče prolazili izpred crkve, a kum Ivanko joj se divio, kolika je, tko li ju uzmože onaku sagraditi. Zazvoni akšam — a on kapu pod pazuho, pa udri molit u sav glas. Al se odmah pomete, što nikada, kako živi. Od ovih ljudi, koji prolaze, nitko ni da se prekrsti.

— A-oj, kuku! žalio ih je kum Ivanko; hoće li im biti dosta mjesta u paklu?

U prve pievce krenuli su doma, a s danom su bili u selu. Kum Ivanko nije znao, kako je došao. Mišlju je još svedjer bio u gradu. Kako oni doma, kum Ivanko odloži torbu, pa ženu preda se i pripoviedaj joj šta je vidio u gradu.

— Ama tu ti nema, već očima svojim vidjeti... Kad ti velju, bôna...

I od tada kum Ivanko istom postade razgovordžija. Nikad da mu zapne jezik, uviek je imao šta da kazuje. Kad u polje, a on s drugimi, te kazuj i pripoviedaj; kad iz polja, isto tako. A sviet ga koješta od djavoluka zapitivao. Pani nedjelja, ljudi posjedaju po podne u okupu, pa udri u razgovor.

— Hm, hm! zamahnuo bi kum Ivanko glavom.

— Šta je, kume Ivanko? svi bi ga upitali.

On bi se onda uozbiljio.

— Ama u gradu... a-a, toga vi ne vidjeste!

— Pa deder nam što kaži!

— A eto, tko nije vidio, ne more ni znati. Ja kućâ, bogo moj, sve na sto bojeva. Godina, dok se pod krov izpenješ.

Digitized by Google

— A tko se penje onda gori?

— Ćs! odbije rukom, tko se penje gori! Ni to vi ne znate. Ja šta će onoliki sviet u gradu, već da se penje i silazi, kad nema drugoga posla? Ni polja ni bašće, ni orat, ni kopat, pa što će drugo da rade, no da se penju? A opet drugi, što ih vidjeh! Onakova gospodstva ni u cara. Po sav bogoviti dan posjelo ti to i sjedi — ja ne znam što je ono, mehana li je, koji li bies. Ama sve jedan uredniji od drugoga, a pusta li bogatstva mora biti u njih! Ništa, brate, ne rade, sve nogu preko noge, a duhan dudle — beli im teče svaki sat dukat na dukat, kô u rodnu godinu nama od zrna klas. A istom kako izpred njih prodje nešto ućusteno, utegnuto, sve bih rekao žensko, oni ti potegnu ono kutlića s glave, ako im je nasadjen, i sve mislim, da su ih za to ondje postavili, da gledaju tko prolazi.

— A drugi ljudi? Šta veliš?

— Hm, šta velim! Vrije putem kao mrav. Izgubiš li se medju njima, nikad se naći. Vet jedna mi je opet za najviše čudo. Malo tko koga pozdravlja, malo se tko komu javlja. Ja sam im nazivao Boga redom po našem adetu; ama kao da su oni tomu nevješti, jer mi neki samo onak domahnuše rukom, a neki jedva što i pogledaše. A kakve sramote oni počinjaju! Na sred sokaka uhvati ti se mužko i žensko pod ruku — te se ne stide ni Boga ni ljudi!

Pri tom bi kum Ivanko ljutito tresnuo glavom pak onda pljucnuo.

I tako kum Ivanko pripoviedaše svedjer o gradu. Veoma bi mu se svidio onaj, koji bi ga upitao da mu kazuje, šta je sve vidio i doživio. I onaj pohod u grad kano da je silno djelovao na kuma Ivanka. Otvorio mu se pripovjedački dar, a kad idje u polje ili se vraća, uviek traži družinu. Kad bi bio sam, onda bi promišljavao, za što li treba onoliko veliko selo, ili što mu kažu šeher, što li će onoliki bezposleni ljudi . . .

A ne mogaše doći do kraja, da rieši to jedino pitanje, koje si je postavio u životu, jer ga je pomela smrt. Nu za to je, kako i mnogi od znamenitih ljudi, to pitanje ostavio svojim nasljednikom, da mu se ovi domišljavaju. Kum Ivanko, barem koliko je mogao, za svoga je života obavio svoju dužnost, ta nije uzalud živio šestdeset i toliko godina . . .

Na brdu Mariju.

(Su monte Mario).

Spjevao **Giosuè Carduci**, preveo **Dr. A. Tresić Pavičić**.

Svečano na Mariju brdu stoje
U sjajnome čempresi zraku mirnom
I gdje teče šutljiv po sivom polju
Gledaju Tibar.

U nizini gledju gdje u tišini
Rim se stere, i, kako divski pastir
Koj nad stadom bdije, pred sobom silni
Hram Svetog Petra.

Na vrh sjajnog brežuljka rujno vino
Prijatelji lievajte, nek ga sunce
Prosijava: smiešte se krasne djeve:
Mriet ćemo, sutra.

O Lalago, mirisnoj šumi pusti
Netaknute lovora vječne grane,
On će sievat slabije ako s njime
Oviješ glavu.

Meni uz stih uzhitom koji leti
Neka bude vesela čaša i mili
Cvietak ruže prolazne, koja zimu
Tješeći gine.

Sutra ćemo umrieti, ko što jučer
Oni koje ljubismo: iz pamćenja
I iz čuvstva izplinut ćemo kano
Lagane sjene.

Umriet ćemo: uviek će trudna zemlja
Vrtiti se okolo divnog sunca,
Tisuć žića sipljući neprestance
Kako no iskre:

Žića u kîm će ljubavi nove gorit,
Žića što će srtat u nove bitke,
Što će novim bogovom budućnosti
Pjevati himne.

O nerodjeni, u čije će preći ruke
Baklja nam što svjetlila, i vi ćete
Izčeznuti vremena u bezmjerju,
Presjajne čete.

Sbogom, majko misli mi kratkotrajne,
I prolazne duše, o zemljo sbogom!
Oko sunca koli ćeš vrtit trajne
Slave i boli!

Dok do samog stisnuta polutnika,
I toplinom ginućom privabljena
Rasa ljudska čovjeka i ženu jednu
Imala bude;

Što će stojeć gora med ruševinam,
Posred mrtvih dubrava bliedi gledat
Sa staklenim zenama, za led grdni
Zapadat sunce.

Digitized by Google

Pred kapelom.

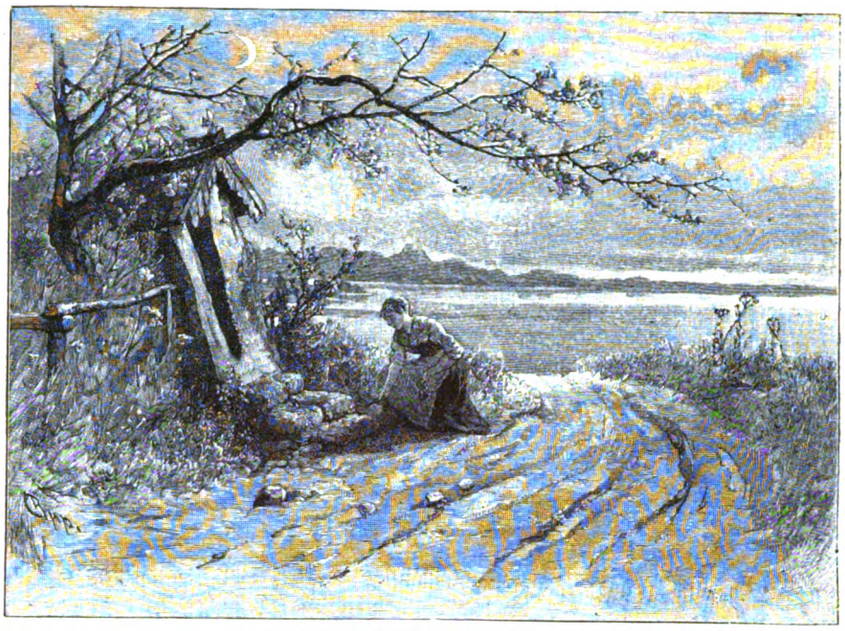

Na žalu mora sinjega
Kapela stoji stara;
Sam Bog zna, tko ju podiže,
Tom nema pametara.

A pred njom kleči djevojka
I cviećem stube kiti,
I duboki joj uzdisaj
Do sama neba hiti.

Daleko joj je najdraži,
Što samo sviet ga ima,
A to je more lakomo
I rado žrtve prima.

I ona žrtvu prinosi
Kapelici pred vrati,
I moli Boga, da joj se
S daleka dragi vrati.

Ta pučina je nestalna
I varava kô sreća,
Velika je, al od nje je
Još njena ljubav veća.

Tu ljubav, Bože Gospode,
Ne satri još u cvietu:
Ta što će dragi pučini,
A njoj je sve na svietu!

August Harambašić.

Čari ljubavnoga žara.

Pripoviest **D. V. Grigorovića**; prevod s ruskoga.

(Nastavak).

Tvoja je primjetba opravdana, upleo se u razgovor mjernik, — nu čega nikad u povjesti ljubavi nisam mogao shvatiti, to je — nenadana pojava strasti. Njegov zanos (on pokaže rukom na domaćina) bio je brz, ali se i ovdje ipak opaža neki postepeni razvitak: počela je ljubav sa sažaljevanjem, zatim se on malo po malo uputio u njezine okolnosti, napokon se i zaljubio, to je sve pojmljivo. Mislim na takove slučajeve, kad čovjek tek ugleda ženu — i već je gotovo: zavrtilo mu se i on se srušio na tla kao prostrieljeni tetreb.

— Ipak, zanos takve vrsti, takodjer je činjenica, — činjenica, koja se ne da oporeći, primjeti književnik; — primjeri nenadane ljubavi prečesto se ponavljaju, a da bi se moglo posumjati o njezinoj mogućnosti. Koliko je poznato, u književnosti ju je prvi put prikazao Shakespeare u tragediji «Romeo i Julija»; — njegov Romeo, opazivši prvi put Juliju, kliknuo je:

«Tko je dieva ta, što taj čas pruži
Signoru ruku?!
Ovako nas prenerazit može
Samo alem, što je zasjo na koži
Nubijke!.,. Na zemlji dragocjenijeg
— Nema blaga!» . . .

Isto tako i Julija, ugledavši Romea, pita dojku: «tko je ovaj gospodin?» i doznavši, da je iz porodice Montechieve, govori turobno:

«Kako se gorko sa mnom našalila sudba,
Ugniezdiv mi u srce ljubav spram dušmaninu» . .

— Da, tako je u poeziji . . .

— U poeziji!! Prvo, mili prijatelju, Shakespearova poezija često je točnija od sbiljnoga života, — i to nije nikakav paradoks — prihvati književnik. Prikazujući ovaj ili onaj duševni pokret, on skuplja u njemu toliko množtvo srodnih crta, da njihova ukupnost sačinjava rekao bih kvintesenciju prikazivanoga čuvstva; evo zašto, tako se barem meni čini, gdjekoja duševna crta Shakespearove poezije djeluje na nas snažnije, nego kad bi ju sreli u sbiljnom životu, drugo, želiš li možda povjestničkih činjenica? Eto ti ih do mile volje! Evo ti prvoga, što mi pade na um: Vojvodkinja de Berry, — kćerka francezkoga regenta, — najvećma tetošeno, najhirovitije žensko biće, što ga je ikad bilo; osim toga, vanredno ponosna žena, iskreno uvjerena, da u njezinih žila teče modra krv, po kojoj se razlikuje od ostalih smrtnika, visina njezinoga družtvenoga položaja činjaše joj se nedostiživom; sve, što ju je okruživalo klanjalo joj se kao božici i sve ju je obožavalo ili se barem pretvaralo, da ju obožava . . . Nu evo što se sbilo: jednoč, na šetnji, zatekla ju oluja; udri kiša kao iz kabla; ona stane trčati, nu putem se namjeri na baru; ni s lieva ni desna ne da se obići; preskočiti ju bilo je nemoguće. Medju osobami, koje su ju pratile, bio je i neki chevalier de Riom, koji je bio tek nedavno stupio u njezinu pratnju,

Digitized by Google

je to biedni častnik, čovjek gotovo ružan: crvenkaste kože, onizka stasa, pače, po svjedočanstvu ljetopisca vojvode Saint Simona, lice mu je bilo puno prišteva! Ne rekavši ružne rieči, de Riom se baci k vojvodkinji, uhvati ju rukama niže pasa i prije neg što se je ona mogla razabrati, prenese ju preko bare. Od toga trenutka vojvodkinja kao da je bila očarana, ona je priznala, — da ju je dodir de Riomove ruke prošao kao oganj tielom; i danju i noću samo je o njemu snivala. Svršilo se tako, da se je ona, zaboravivši na svoj ponos i svoje visoko dostojanstvo, s njime tajno vjenčala, strpljivo je trpila njegove mušice, pokoravala mu se kao najniža robinja. Drugi slični primjer priča nam Stendal u svojih uspomenah. On je u dvadesetih i tridesetih godina ovoga stoljeća pisao pod pseudonimom «Beyle».

Vozeći se jednom u kočiji s liepom ženskom po berlinskih ulicah, — srete nekoga liepoga mladoga poručnika, koji je jašio. Pri prvom susretu s tim poručnikom, lice Stendalove suputnice zažarilo se rumenilom. Od toga trenutka svladala ju je zamišljenost a u isti par odavahu njezine kretnje živčanu uzbudjenost. U večer podjoše u kazalište. Tu je priznala Stendalu, da od onoga kobnoga susreta nema mira, da živi kao u groznici, a da um njezin vječito se bavi s onim poručnikom. A nikad još nije s njim progovorila ni rieči. — «Da se nisam bojala, — govorila je ona, — ja bi mu bila onaj čas, kad sam se vratila kući, poslala poziv»... Crte njezinoga lica odavahu za toga objašnjenja sve znakove silne strastvene uzbudjenosti. Sutra dan vladala je ista uzrujanost. Za tri dana pokazao se je poručnik, s kojim se sada već i upoznala bila, tako glupim i nepronicavim čovjekom, da ju je sasvim prestao zanimati. Mjesec dana kašnje nije htjela o njemu ni da čuje!...

— Dva posliednja primjera ja još razumijem, — prihvati mjernik, tu je po sriedi fizički čar, kako je to bilo na primjer s chevalierom de Grieux...

— Stani, stani... opet ti moram zakrčiti rieč, prihvati književnik, kad bi u de Grieuxa prema Manoni Lescant bila odlučna jedina putenost, tad knjiga poštovanoga abbéja Prevosta ne bi ništa vriedila. De Griex bio je u istinu pod dojmom fizičkih čarova svoje ljubeznice, ali on je k tomu sjedinio ljubav i oproštenje; oproštenje, razumiješ li! Oba ta čuvstva, tako divno izražena po piscu, osvjetljuju ličnost de Grieuxa, čine, da mu se opraštaju slaboće, a njegovu knjigu vrstaju medju neumrla književna djela.

VIII.

Sad mi pada na um i drugi slučaj, nastavio je književnik, — i taj spada u istu vrst, ali je karakterističniji, no što su prijašnji. Pripovieda ga svjedok, neki Bodmer, njemački spisatelj iz konca osamnaestoga, i početka ovoga stoljeća. Na jednom od njemačkih dvorova, čini se i opet u Berlinu, boravila je jedna gospodična — u ono doba poznata ljepotica. S ljepotom spajaše aristokratsko ime, um, veliki imetak i mladenačku svježost; bile su joj dvadeset i tri godine. U čitavoj Njemačkoj ne bijaše u onaj čas takve nevjeste.

Nije manjkalo ni obožavatelja, ni u istinu zaljubljenih; nudjale su joj se sjajne «partije»; odvjetci najviše njemačke aristokracije otimahu se za njezinu ruku; **ona je** sve bez iznimke odbijala, govoreći, da će se udati **samo iz** ljubavi, nu do sele da još nije ćutila toga čuvstva. **Nepomično** svoga srca osbiljno je pripisivala prirodnomu **nedostatku**.

Jednoč je na dvorskom plesu plesala **s nekim** konjaničkim častnikom.

Od toga trenutka, pripoviedala je kašnje **sama**, svladao je on njome tako, da se čitavo njezino **biće te** večer prikupilo oko jedne svrhe: da gleda u njega **i** promatra, zanima li se on za nju; tečajem jedne ure **on je za** nju postao draži od svega na svietu. Kad je **ples** svršio te se kralj udaljio u svoje odaje, ostavio je **dvor i taj** konjanički častnik s ostalimi drugovi. Nju spopade **smrtna** tjeskoba, čim je njega nestalo izpred njeziuih **očiju**. Ništa je nije moglo utješiti i došavši kući, priznala je **osobam**, koje su joj bile blizke, da je ove noći skupo platila **svoju** ponositost i hladnoću. Strast, što je toli nenadano **ovladala** njome, objašnjivala je kao učinak neke više **sile**. Nije smogla rieči da barem približno izrazi, kako **već** sama njegova prisutnost uzrujava sve njezino biće i **fizično i** moralno. «Da me je u prvi tren, kad se upoznasmo — kazivaše ona, — zapitao: obožavate li me vi? ja **bi mu** bila svakako odgovorila: da! Nikad ni pomislila ne **bi**, da bi se ova strast tako brzo mogla roditi; osbiljno **sam** počela misliti, da sam očarana s nečim!»

Posljedice su bile, da je doskora sav grad saznao za njezinu svezu; nastala je ružna sablazan. Ta se stvar tragično svršila, pa je o njoj sva Njemačka govorila. Da *li* se ona sama otrovala, ili ju ljubovnik otrovao, to je ostalo tajnom.

Pitajmo sada: kakvi su čari bili u toga častnika? Kako je mogao tako nenadano pokoriti takvu nepokolebivu hladnu ljepoticu? Tako se po svoj prilici pitao i sam Bodmer, — svjedok te zgode, — pak dodaje: «što se tiče toga častnika, taj se odlikovao jedino time, što je vješto plesao, bio je veseo, drzak, — jedva da je poticao iz bolje obitelji a zvali su ga na dvorsku zabavu, samo kao plesača...»

IX.

— Jednako zanimiv primjer takoga zanosa pružao nam Byron; sbilo se to, čini se, god. 1817., kad je boravio u Mljetcih. Znate li njegovu zgodu s Margaretom Cogny?

Neki od prisutnih sjećali su se nešto, ali nejasno, drugim je stvar bila nepoznata.

— Težko se dade i pomisliti, — nastavi književnik, — da bi Byron, taj praunuk Dona Juana i gotovi rodjeni stric našega Pečorina, — bio vrstan te se pokori ženskoj na toliko, da bi ju u svemu slušao, a svoje samoljubje podpuno potlačio, — u kratko, da bude pod papučom. A bilo je sbilja tako, a najčudnovatije bilo je to, što je ta žena bila priprosta mljetačka gradjanka i po zanatu pekarica; zvala se Margareta Cogny. Byron ju slučajno sreo, odveo ju je u svoj dvorac Moncenigo, u kojem je stanovao sa svojom mnogobrojnom služinčadi — i od toga dana postade podpunim njezinim robom. Nestalne i spore ćudi, bahatosti i despotičke naravi, od koje su tako često stradale druge i prekrasne žene, — svega je toga sad u jedan mah nestalo. On je bez prigovora izpunjavao i naj-

Digitized by Google

sitnije mušice mljetčanke, strpljivo je trpio njezinu jarost, i često surove uvrjede. Tako je jednoč odplovio na gondoli na Lido; nenadano nahrupi oluja i on za malo da ne zaglavi u lagunih. Margareta je ostala kod kuće. Naslućujući opasnost, ona se neopisivo uzrujala; ne udaljujući se ni trenutak sa stubah dvorca, što su silazile u veliki kanal, ona je na sve strane bacala zvjedljive poglede i neprestance je proklinjala i nebesa i samoga Byrona. Zamjetivši napokon očekivanu gondolu s Byronom, koji je u njoj sjedio neozliedjen, dala je, da se približi stubam, ali još nije ni nogom pravo stupio na stepenicu, ona se kao tigrica zaletila u njega i ne mareći za gondoliere i dojurivšu služinčad, viknula je biesnim glasom: «Ah ti šepavo pseto nijedno! Nisi li našao sgodnijega vremena, da ideš na Lido?!...» On je pokorno mučao; osim toga bio je oduševljen s njezine razčupane kose te izraza uzbudjenja na licu. U jednom pismu na Tomu Medvina, govoreći o Margareti, Byron piše: «dugo vremena ona je vladala sa mnom; često sam se opirao tomu uplivu, ali ga nikad nisam mogao pobiediti!...» Čini se, da je to jasno!

Možete mi prigovoriti, da ne navodim baš jakih dokaza, jer sam dosele navadjao slučajeve, u kojih su glavnu rolu igrale ekscentrične osobe; ali što je do toga mari, kad su takve osobe uviek bile svemu svietu pred očima, uviek su svakoga zanimale i o njih se najviše govorilo. Bez sumnje, u životu najobičnijih, nepaženih smrtnika, ima isto takvih primjera. Tko bi znao! Možda u ovoj ulici, u ovoj kući, polag nas, za ovom stienom, živi mužkarac ili ženska, koju je zaokupio ovakav zanos.

X.

Ovakovi zanosi tumače se ovako: u onaj par, kad u jednom od skrovišta naše prirode začimlje čeznuće jednoga spola za drugim, u drugom skrovištu, — u mozgu li, duši li, — ne zna se gdje, — sbiva se druga radnja: tamo nalieću te se postepeno slažu fantastične slike, kad što pojedine crte, koje instinktivno odgovaraju našim prirodjenim ukusom i simpatijam. Nisam spiritista, ali mogu da vjerujem, da te simpatije dolieću do nas ne s vjetrom, već da se osnivaju na dalekom srodstvu bića... Pri susretu takve ličnosti, kao da su se već jednom vidile, kao da su poznate i vrlo si blize... Susretaji dviju simpatičnih priroda, kao stvorenih jedno za drugu, — prva je riedkost u sbiljnom životu; u većini slučajeva, jedno od dvoga, mužkarac ili ženska, — budu žrtvom, jer što je zanos snažniji, to je, dakako, odsuće uzajamnosti osjetljivije. Nu sve jedno je, da li je ona ili on slučajno sreo lik, koji se sam po sebi prigotavljao te u duši dozrievao, da se dogodi ono, o čemu si kazao: zamaglilo mu se i on se srušio na zemlju... Krasota, to valja opaziti, ovdje je tek od nuzgredne važnosti. «Nije u ljepoti ljubav, već u obilju ljubavi krasota!» govori znamenita ruska poslovica. Može se uzeti za nepriepornu činjenicu, da prave krasotice i krasnici nisu nikad osobito začaravali: od njih većinom proizlazi hladnoća. Moguće je, da je priroda morala ih providiti takvim svojstvom, kako bi izjednačila upliv krasote; i obratno, ona pridaje nekim odabranim, ne baš liepim ženam i mužkarcem, kako je bio i Riom, čarobnu privlačivu snagu. Tom silom dade se objasniti sva sila slučajeva najmahnitije strasti, koji nas u prvi mah iznenadjuju te su nam sasvim nepojmljivi. Kod žena te vrsti petdeseterostruči se običajna ženska sila privlačivosti; ta sila proniče u svako njihovo udo, u svaku vlas te od njih izlučuje nekakvu magnetsku, sladko-opojnu, čarobnu atmosferu. I neki mužkarci po svoj prilici da imadu slična svojstva prema ženam.

Dodajte tomu tajnu simpatiju, i biti će vam jasno, kako samo jedan pogled može da uzpiri provalu čuvstva, koja kadšto pobiedjuje i razum vaš i vašu volju.

Nenadanost takvih zanosa toli je obična i naravna, da ih gotovo svaki narod označuje posebnim izrazom; Francuzi poznadu ga pod imenom «hitca iz pištolje»; Niemci ga izražuju riečju «paff», a Talijani riečmi: «amore subito» itd. Jedni to tumače trenutačnom kristalizacijom čuvsta, drugi, primjerice Balzac: «privlačivošću srodnih atoma» itd.

XI.

Kad smo već kod Balzaca, da spomenemo i njegovu ljubav! Je li vam poznato, kako je taj u istinu pronicavi promatrač ljudske duše, i sam postao žrtvom «privlačivosti atoma», o čemu je tako umno i vješto govorio, opisujući strasti svojih junaka? Evo vam te sgode: putujući četrdesetih godina po Švicarskoj, zadržao se u Neufchatelu i uzeo sobu u svratištu. Prozori mu izlažahu u dvorište, koje je bilo zaokruženo otražnjimi krili toga svratišta. U jutro otvarao je svoj prozor u isti onaj trenutak, kad se na prozoru sučeličnoga pročelja pokazala mlada ženska. Sjećam se rieči iz njegova pisma na sestru si, gospoju Surville, kojoj opisuje taj dogodjaj. Nedavno su njegova sabrana pisma ugledala svjetlo, a ja sam ih tek pred koji dan pročitao, pa evo gotovo doslovno, što pripovieda sestri: «Neobična uzrujanost zaokupi me, kad prvi put ugledah tu gospoju; sva moja krv kao da je u jedan tren nahrupila k srdcu; činilo mi se, da mi um potamnjuje, da gubim sviest...» Ta gospoja, doznavši, da joj je Balzac susjedom u svratištu, htjela je, da se upozna š njime. Sastavši se s njom, ma da je bio navikao na žensko družtvo, on se tako sbunio, da nije mogao ni rieči prosloviti. Ostatak dana sproveo je u podpunom očajanju, misleći neprestano: «što ona mora sad misliti o meni?!»

Ta gospoja bila je Hánska, rodjena kneginja Rzewuckaja, — i osamnaest godina kašnje, po smrti muževoj, postala je ženom velikoga pisca. Kroz dvanaest godina dojam prvoga pogleda ne samo da nije oslabio, već se povećavao; to se razabire iz Balzacovih pisama na nju i na rodbinu. Oženiv se s njome, on je bio posvema pod dojmom njezinih čarova. Pismo, kojim naviešta materi svoju ženitbu, vrlo je ganutljivo. Sjećam se ga gotovo doslovce, jer je sve, što se tiče Balzaca, uviek bilo milo momu srcu. On piše: «Napokon se sjedinih s jedinom ženom, koju sam strastveno ljubio, koju ljubim i ljubit ću do konca moga života. To sjedinjenje nagrada je Promisli za tolika pretrpljena stradanja, bolne muke i kojekakve kušnje tegobnoga mi života. Moja ženitba dokazuje vam, da dugačka stradanja Providnost ne šalje badava, već ih prije ili kašnje nagradjuje.—»

Digitized by Google

Balzac je zahvaljivao Providnosti za skrb i pravičnost; za osamnaest godina uztrajnosi i žarke ljubavi on je dobio samo užitak sreće kroz šest mjeseci. On se oženio u ožujku 1850. godine, a u kolovozu iste godine umro je već . . .

XII.

Drugi slučaj djelovanja «hitca iz pištolje» ili «privlačivosti srodnih atoma» pridesio se nekom mojemu znancu, koji je sad konsul, nu za ono doba samo je putovao.

Putovao je jednom po moru iz Civitta-Vecchia u Napulj. Parobrod je odlazio u šest sati poslije podne. Večer je bila jedan od onih čarobnih večerih, kakve su toli česte na žalovih sredozemnoga mora u mjesecu svibnju: svjetlo, divno nebo, lahki runjavi oblaci, gladko srebrenasto more s odrazom gustoga modrila izpod ladja i pećina; posvud naokolo bljesak, jarke boje i toplina . . . Polag parobroda, prodavači cvieća i voća, stojeći u barčicah, bučno su i veselo nudjali svoju robu; i na palubi je bilo bučno i veselo, i ovdje je sunce obasjavalo vesela i živahna lica. U svem tome, — govorio mi je znanac, — bilo je nešto svečana, što je misli i dušu navodilo na sreću i oduševljenje.

U ovakovoj disposiciji stajah na palubi, pogledavajuć na more i luku, kadno je njegovu pažnju zaokupila barčica, što no se približavala parobrodu; u barčici, izmedju kovčega i pustih torba, sjedilo je dvoje ljudi: mužkarac i ženska. Lica im nije mogao razabrati; plovili su sa sunčane strane, a bljesak mora zaslieplјivao mu oči Napokon se barčica ustavila tik parobroda, i moj znanac, potaknut nesavladivom znatiželjnošću, podje u susret novim putnikom.

(Dalje sliedi.

Gost.

Šaljiva crtica. Ruski napisao **A. Gruzinsky.** Preveo **Stevo Sušnik.**

Bože, nauči me, uputi me, što da radim, što da počmem! — brižno promišljao posjednik Mjakišev, šetajuć po trpezariji (jedaća soba). — To je pravo iztočno pitanje, nerazrešiva zagonetka!

Ako ćemo pravo i kazati baš nije bilo najzgodnije. — Pred dvie nedelje dana došao k Mjakiševu stari poznanac, Grigorij Rubcov, glavar njeke željezničke postaje, kojega je željeznička uprava odpustila iz službe poradi raznih neoprostivih pogrešaka, — a pošao je u glavni grad, da si tamo nadje kakovo mjesto.

S Rubcovom došla i njegova žena i troje djece. — Rubcovu se kod Mjakiševa u brzo tako svidjelo, da — kako se je dalo lako vidjeti — nije ni mislio otići. — Rubcove žene, te mirne dušice, koja je neprestance samo najmladje diete pjestovala, nisi skoro ni čuo, nu za to su stariji dječaci bili prava egipatska pokaranija! U trpezariji potrgali sve cvieće, štenetu odsjekli rep, obiestili se i derali od jutra do mraka po cieloj kući tako, da su se i najokoreliji hvatali za glavu. — Rubcov se tepnjario po selu, zabadao u služinčad, psovao seljake i momčad te je u silu Boga naiverio, da kuhača odpusti, jer da krade svojeg gospodara i često mjesto jela daje na stol takovu prljež, da čovjek, koji nije vičan na to, mora sigurno koleru zahvatiti.

Dvie nedelje trpila žena Mjakiševa to božje dopušćenje s milimi gosti; nu najpotlam joj dodijalo trpiti, te je taki u ranu zoru u ložnici podastrla svojem mužu ultimatum.

— Ili oni ili ja! — odkreše mu odlučno. Ne mogu ja to više trpiti! I sanje me njekuda hrdjave muče, od kako su oni ovdje. Ne staneš li im na put i ne učiniš tomu kraj, ili ću otići k materi ili . . . ću te dva-tri puta pljusnuti uz uši!

To očitovanje nije bilo baš ni najmanje logično, nu žene imadu za sebe obaška logiku; izim toga gospodja Mjakiševa bila je tako zgodne volje, da je mužu bilo najbolje napraviti čistac samo da ne razpali žene, ni ne mareć za logiku . . .

Promišljao Mjakišev što i kako ga volja, ali mu ni mrvičak ne pade u glavu; a da jim na prosto rekne: «selite se» nije opet pristojno . . . — Eh, već ću ja to nekako kazati! — odlučio se ozbiljno i pošao na sprat k Rubcovu.

Tu vonjalo dječjim pelenama i još nječim, što nisi mogao točno razabrati. Nu Rubcovu bilo tu predivno kano ribi u vodi. Kada je unišao Mjakišev, stajao baš s remenom u ruci pred dječarcem, što si je brisao rukom lievo oko te mu prietio:

— Ja ću te izprašiti ko vraga, ti nesretno tepče, da ćeš sve plivat u suzama! Dobit ćeš, ti nevaljanče . . . ti . . . A sada, da si mi otišao!

Mjakišev sjeo, najprvo probliedio, onda se zarumenio, i u sebi proklinjao cieli sviet; ali je ipak morao kazati, po što je ovamo došao.

— Hm . . . Znaš šta Grišo! — promuca, turobno bulјeć u strop, — mi . . . mi smo, prijatelju, nakanili, da žena i ja otidjemo njekuda daleko . . . doduše preblizu nije, ali opet nije baš ni tako daleko . . .

— Pa kamo?

— U Gornji Lug k tetki Mariji Lavovnoj . . . htjeli smo već odavna, da je pohodimo!

— Tako . . . Na dugo?

— Tako na dvie nedelje . . . Može biti pa ćemo se i tri nedelje zadržati . . .

— Valja ti pamet! Onda s Bogom! — reče Rubcov veselo. — Samo idi prijatelju! Ja sam se već i čudio, što baš nikuda ne putujete, nego neprestano kod kuće čučite. Poradi gospodarstva možeš biti bez brige: ja ću se mjesto tebe pribrinuti za sve, i za posljednje štene.

Digitized by Google

Proljetni viestnici.

Digitized by Google

Mjakišev probliedio.

— Kada ti velim, za sve! Na mene se možeš, prijane posve osloniti! Služinčad ću ti držati u kôrdi . . . Ja ću nje mrve prorešetati! Pravo divaneć, ti im sve pustiš na volju, sve kroz prste gledješ, nu s menom neka se ne šale . . . Nedavno sam opazio, gdje je tvoj Porfiška uzeo njekakovu knjigu iz škrinje. Zar to nije drzovitost, uzeti gospodarevu knjigu u onako zamazane i smoljave ruke?

— Pa to sam mu ja dozvolio: vrlo rado čita knjige.

— To je budalaština! Neka se brine za svoje čižme, neka čisti i sprema po kući, te neka gleda kamo treba ići; što treba pribaviti, a knjige neka se mahne. To ti ja već odavno trpam u uši, ali ban-badava, kanda bi grah bacao o duvar . . .

— Hm, da, k tetki . . . — prihvati Mjakišev, gubeć svaku nadu. Ta moramo i tamo jednoć, da vidimo što se radi . . . kada, to je još vilama na vodi napisano . . . Otići ću sa ženom istom onda . . . kada joj bude malo bolje, tako je čudna te ju svaka trica strašno razpali . . . Čuje li viku, kriku . . . kotrljanje djece . . . taki ju bolovi hvataju . . .

— Vjerujem! Tu je u prvom redu potrebno mira!

— Da, da! Svedjer me je strah, da se nebi od zlovolje, buke i galame ozbiljno razbolila!

Rubcov stao pa se smrknuo.

— Prijatelju, — reče sažalno, — evo ti moje ruke! Grigorij Rubcov neće te ostaviti! Bude li trebalo — neću se koraka od tebe udaljiti. Pa da bi baš trebalo i život za tebe žrtvovati — dati ću ga dragovoljno, rado, bez ikakove prisile.

Ma, kako da mu to kažem, kako da se izrazim? — mozgao Mjakišev.

— Čuo sam Grišo — primetne opeta njekuda plaho, — da u selu more ospice djecu. Očuvaj Bože, da se to tvoje nadolati.

— Ospice? — ponovi Rubcov i uzdigne obrve. To je nješto nova! Ali . . . što ćeš tu pričeti, prijatelju? što je kome sudjeno, tomu neumače! Pobjegneš li odavde pred ospicama, može te ta bolest i na putu sgrabiti i kuda ideš i kamo dodješ. Bog je svagdje! Budi volja njegova!

Mjakišev malodušan oborio glavu. Rubcov sjedio prema njemu, pušeć cigaretu. Šutilo se kojih pet minuta. Kada je Mjakišev uzdignuo glavu, bilo mu lice njekuda sinjavo.

— Kada kaniš — otići? — zapitati će naglo.

— Otići? — opetovao Rubcov iznenadjen. Kako to misliš?

Tu se odmah razlio po licu gosta blaženi posmjeh

— Ah, neka ga bies nosi! — razbrbljao se glasno. Zaboravio sam kao na smrt, da sam ti obećao otići Gurjevu! Oprosti! Idem ako hoćeš umah . . . Imadeš li još kuda za mene posla, uradit ću to to taki ujedno . . . S veseljem! Izadjem časimice vrlo rado makar kuda, jer neprestance u zapećku sjedim, nisam se za to stvorio, idem! Reci neka mi upregnu kola, žerava, to je konj kao vjetar! Takovih konja da je meni! . . .

Mjakišev uzdahnuo i teturajuć sašao sa sprata.

Dobročinstvo i opreznost.

Ruski napisao **Viktor Goljčev**, preveo **Milan pl. Marekovi**ć.

(Svršetak).

Sliedi li iz svega ovoga, pita strassburžki profesor, da treba ukinuti dobročinstvo? Nikako ne.. Za dobro srce, vodjeno razumnom željom, koristiti bližnjemu, uvjek preostaje dosta prostora. Neobhodno je samo, da bude rukovodnim načelom p o m o ć d o v l a s t i t e p o m o ć i (Hilfe zur Selbsthilfe). Svaki grieši, tko se okorišćuje težkim položajem bližnjega, tko daje siromaku grošove za onakav rad, koji zaslužuje deseterostruko veće nagrade, tko jeftino kupuje stvar od gladna, prinuždena da ju dade po što po to; a takovih g r i e h a pun je naš život: oni sačinjavaju družtveno zlo. Kad ljudi padaju u sličan položaj, kad moraju ili prosjačiti ili u bezcienu davati svoj rad, svoj posledniji imetak, to se protivi družtvenoj pravednosti, i dobročinstvo je tuj nemoćno; ovdje treba pružiti rada, izbaviti čovjeka iz nužde i od poniženja, dostojno ga nagraditi za njegov rad i time ga podići ekonomički i ćudoredno.

Uzporedo s time preostaje slučajeva, kad je p o m o ć d o v l a s t i t e p o m o ć i bezsmislena, kad se radi o spasu života bolestnika ili nesposobnoga za rad. Društvo je, priznaje Ziegler, obvezano, da se pobrine za takve ljude, oni se nesmiju ostaviti na volju slučaja, koji može navesti ili nenavesti privatnoga dobrotvora na dobro djelo. Ovdje, u Strassburgu, piše Ziegler, moći je viditi bogaljâ, nesposobnih za rad, i prinuždenih, da prose milostinju, ne bi li si sabrali žalostni komadić kruha. To je nećudoredno i nemilosrdno. I za odstranjenje sličnoga zla pomolila se je dobra misao najnovijega njemačkoga zakona, koji ustanovljuje osiguranje ostarljelih i za rad nesposobnih radnika.

K tomu zakonodavstvu ja se i vraćam.

Godine 1876. bilo je u Njemačkoj 5144 pogrebnih blagajnâ, kod kojih je broj članova iznosio do 1,606.000 ljudi, a imetak njihov cienio se je na dvadeset četiri i pol milijuna maraka. U isto vrieme obstojalo je 166 blagajnâ za invalidne radnike i za starce (članova 36.107, glavnica tri milijuna); udovičkih blagajna bilo je 189 (članova 25.580, glavnica 9 milijuna): k tomu treba dodati 1095 mješovitih blagajna (172.765 članova, 17½ milijuna glav-

Digitized by Google

nica). Sve ukupa: 7595 blagajna sa 1,842.551 člana i sa glavnicom od 54 milijuna marakâ.

Družtveno mnienje i njemačka vlada nisu priznavali potrebu, da se država umieša u pitanje ob osiguranju radnika. Nu razvitak industrije, rastuća nesigurnost rada, pomnažanje broja nesretnih slučajeva u tvornicama i zavodima, usljed česa su mnoge obitelji ostajale bez svakih sredstava za obstanak, — sve je to dovelo do uvjerenja, da se slični odnošaji ne mogu regulirati privatno-pravnimi normami. Tvorničko zakonodavstvo bilo je odgovor na sazrelu potrebu vremena. God. 1882. izašla je već vlada s osnovom obvezatnoga osiguravanja radnikâ za slučaj nesreća, i od toga časa postiglo je njemačko zakonodavstvo vrlo značajnih uspjeha. K prvoj zadaći pridružila se je i druga: osiguravanje za slučaj bolesti. Godine 1887. iznosi vlada pred sud družtvenoga mnienja, temeljne osnove, koje ustanovljuju osiguranje ostarjelih i za rad nesposobnih. Godine 1888., poslje dugih mnogostranih prepiraka, prihvatio je njemački parlamenat u trećem čitanju vladinu zakonsku osnovu, uz mnoge izpravke i preinake. Taj je zakon proglašen 22. lipnja 1899.

Neću da se sustavljam kod potankostih toga važnoga zakonodavnoga akta i kod gibanja zakonodavnih tiela o osjeguravanju rada u drugim zapadno-europejskim državama. Kao posljedna osnova te vrsti pojavljuje se osnova ministra unutarnjih posala francezke republike, gosp. Constanc-a, kojoj je cilj ustrojenje obće radničke mirovinske blagajne. Ta osnova još nije obnarodovana i nije predložena zastupničkoj komori. Oživotvori li se ta osnova, to će francezko zakonodavstvo preteći u tom pravcu sve ostale. (Sad je već prihvaćena. Op. ured.)

Posvuda u Europi opažamo težnju, da se doskoči budućnosti, barem najbližoj, da se uzčuvaju interesi rada i s njim nedjelivi interesi ćudoredja od pogubnoga upliva slučajnosti. Kod poslova, više ili manje opasnih po život i zdravlje radnika, nalaže država, da se poprime razne mjere opreznosti. Ako se ipak nesreća dogodi i radnik bude ubijen ili postane nesposoban za rad, — njegova je obitelj osigurana proti vječnom siromaštvu. Napokon svaki će radnik za neko vrieme, — i to vrieme, da historički govorim, nije daleko, — moći do uvjerenja doći, da će u svojoj starosti imati mirovinu, koja će mu osiguravati pokriće elementarnih njegovih potreba. Nu za takvo razjasnjenje pitanja neobhodno je, da si družtvo nakupi mnogo znanja i mnogo bogatstva. Bez velikih zaliha u tim dvjema granama, bez velikoga razvitka družtvenih ideja i zaliha u ekonomskom smislu, — nije moguća plodonosna borba i konačna pobjeda nad zaraznim siromaštvom. Možda nitko bolje ne dokazuje prednosti suvremenoga družtva pred starim, kaže Moynier,[1] nego li poimence borba, podignuta sada proti onomu, što se je prije nazivalo kobnom neizbježivošću. Nu protiv tih giganta, kako kaže Moynier, treba izaći dobro naoružan sveobćim znanjem.

Za pravo dobro srdce, za plemenit lični čin — uvjek preostaje široko polje. U poznatoj knjizi Maksima Doncena[1] pripovieda se o čudesima privatnoga dobročinstva Ja sam govorio o sadržaju te poučne knjige u razpravama, odtisnutim u Ruskoj Misli (1885., knj. V. i VII.) Od te doba u Francezkoj se jako mnogo i velikodušno trude, da izbave djecu, žene, bolestnike i starce od užasa gladi i zime, od takovih uvjeta životnih, koji raztaču i zdravlje i ćudoredje. Prošlih godina ja sam pratio po francezkim novinama uspjehe dobročinstva i opreznosti u Francezkoj. Uspjesi ti su veliki. Navest: ću li njekoliko primjera. God. 1888. bilo je u Parizu 133.649 ljudi, koji su živili od družtvenoga dobročinstva (pučanstvo grada brojilo u to vrieme 2,260.000). U 4000 stanova nije bilo ni peći ni ognjišta; u 3000 nije bilo ni cigloga prozora. Družtvo i poglavarstvo svratiše na to zabrinuto pažnju. I ustrojili se udobni i jeftini stanovi, nikla noćišta. Floquet, budući ministrom-predsjednikom, izjavi, da privatno dobročinstvo može doduše izpunit nedostatke družtvenoga nastojanja, nu neobhodno je nuždno, ne ostavljati nesretnike na volju sudbine, i treba usredotočiti sve velikodušne napore za oživotvorenje socijalne dužnosti.

Prvo noćište bilo je otvoreno u Parizu godine 1877. God. 1884. bilo je na predlog gosp. Pichona iznešeno pitanje o takovim noćištima (asiles de nuit) pred parižko vieće. Prije toga tražio je Jules Doumesnille u štampi uredjenje obćih utočišta te vrsti. Osnova je u početku nabasala na mnogo raznolikih zaprieka. Sada su gradska noćišta u Parizu zadobila pravilni ustroj, umnažaju se brojem i poboljšavaju na sve načine.

U veljači god. 1889. Viši savjet za javnu obskrbu. (Le Conseil supérieur de l'Assistance publique) odredio je, da su obćine dužne davati ljekarsku pomoć siromašnim bolestnikom. Veće značenje imadu uredbe nacionalnoga družtva morskih lječilišta za slabu i škrofuloznu djecu. (L'oeuvre nationale des hopitaux marins pour les enfants débiles et scrofuleux).[13] Takva su lječilišta otvorena u Cannes-u, Berc-u, Acrachon-u i dr. I postigla su se vrlo povoljni rezultati: u njekim lječilištima dostignuo je broj posve ozdravljene djece do 86%. Osnivati nova morska lječilišta, primjećuje Temps, povodom govora Berillon-ova na obćoj skupštini družtvenih članova, — jest djelo patriotizma i opreznosti. Osobito se ističe hospital u departementu iztočnih Pyreneja (Le Sanatorium de Banyuls-sur-Mer).

Godine 1890. iznosio je proračun parižke administracije za javnu obskrbu 37,200.000 fr. Posebni prinos grada iznašao je 17,900.000 fr. (posljedne godine carstva davao je Pariz na obskrbu 10,400.000 Fr.[14]) Godine 1891. bio je proračun javnoga dobročinstva u Parizu opredieljen na 41,979.235 fr. Obći proračun javne dobrotvornosti za svu Francezku iznosio je 184, 121.099 fr.

Ne ću da izbrajam brojeve, nuždne za specijalno istraživanje, a ne za razpravicu, kojoj je pred očima cilj, da podkriepi sa nekoliko mišljenja i podataka jednostavnu, no praktički vrlo važnu misao: XVIII. viek ostavio nam je u nasljedstvo dobročinstvo, XIX je dokazao neob-

[1] Moynier: »La Croix Rouge«.

[2] »La Marité privée à Paris«.

[3] Le Temps, 29 Janvier 1690 (Supplément).

[4] La Justice, 15 Janvier 1890.

Digitized by Google

hodnu potrebu opreznosti. Protiv družtvenih uzroka siromaštva, protiv zarazne biede treba se boriti sredstvom našega stoljeća; ondje gdje treba pomoći pojedinu čovjeku, koji je pao u nesreću, gdje dobra rieč, gdje umiljata sućut može spasiti od ćudorednoga pada, — ondje preostaje mnogo, bezkrajno mnogo mjesta za ličnu inicijativu, za privatno dobročinstvo, za nesebičnu djelatnost onih ljudi, kojim su dragi i sveti zavjeti humanosti i kršćanskoj ljubavi prama bližnjemu.

(Iz knjige «Pomoć gladujućim», Moskva 1892.)

Na daleko...

Spjevao **H. Heine**; preveo **N. Ostojić**.

Na daleko sjalo more
U večernjoj polutami;
Mi sjedili mučke oba
Na obali, na osami.

Rasla voda, pala magla,
Galeb zrakom križat uze;
Iz očiju tvojih krasnih
Protekoše ljubko suze.

Vidjeh gdje ti ruku rose,
Te pred tobom nice padoh,
I sa tvoje biele ruke
Izpijati suze stadoh.

Od onda mi duša gine,
Od onda mi tielo vene;
Otrovne su za me bile
Suze one jadne žene!

Vuk Krsto Frankapan Tržački.

Napisao **Ferdo Šišić.**

(Svršetak).

Stoga se Vid Kisel obrati na nadvojvodu Ferdinanda 16. februara 1606., te mu reče, da se Zrinjski i Frankapani svakojako prijete, oružjem osujećivaju naseljivanje Srba (ili Vlaha) po njihovim imanjima, koja su i onako pusta, te trebaju braniča. «A kako su ovo ugledni i pošteni ljudi, veli general, medju kojima se nalazi do dvije sta dobrih puškara, koji će otadžbini i medjama, na svakom pohodu i u svim četovanjima, po što dobro poznaju zemlju i medje, protiv krvnog neprijatelja od velike koristi biti i velike mu štete nanijeti: s toga držim za nepravdu, da se ovi ljudi od knezova rašćeravaju i proždenu i da se krenu sa zemalja, koje su im prije dobre volje date i ustupljenje, pa da se povrate neprijatelju na službu.» Kisel konačno moli nadvojvodu da otpremi povjerenstvo, koje će cijelu stvar razviditi i ispitati. I opet god. 1608. izvede Kisel nešto Srba iz Turske, te ih takodjer nastani kod Gomirja, dakako samo za to, da Frankapanima i Zrinjskima prkosi. Ovaj je spor izmedju Srba i knezova potrajao gotovo šestdeset godina; knezovi su uviek zahtjevali i od cara i od nadvojvode, da im se Srbi potpuno potčine kao su njihovi ostali kmetovi, a toga opet nijesu ni doseljenci htjeli, a potpomagali su ih u tom njemački časnici. God. 1622. navale Frankapani svom silom na doseljenike, da im se pokore, no ovi se obratiše na vojvodu Ferdinanda u Grac, veleć, da oni, hoće da budu samo caru i njegovim generalima pokorni. S toga zamoliše, da se već jednom riješi to pitanje, neka carevina otkupi od Frankapana ono naseljeno zemljište za 7—8.000 fr. što im duguje država zbog neisplaćenih vojničkih plaća. Ako to ne može da bude, onda neka im bude dozvoljeno da se rasele iz ovih krajeva.

God. 1631. pristanu Frankapani na prodaju svoga zemljišta za 10,000 fr, no to se izjalovi, jer Srbi ne mogoše redovno plaćati ugovorene obroke, radi neurednog primanja vojničke svoje plaće. I tako je dalje ostala razmirica, kraj koje je došlo i do krvavih glava. Tek god. 1657. dodje do stalne pogodbe. Tada izadju carski povjerenici, koji utanačiše prodaju: Srbi, odstupiše svoje četirgodišnje vojničke plaće što je iznosilo do 15,000 fr., a Frankapani potpuno otstupiše sva prava na zemljište oko Gomirja. Ugovor je potpisan 13. jula 1657. u Ogulinu[1].

Eto ovim potezima na kratko ocrtasmo Vukov rad i znamenovanje u javnim ratnim i političkim poslovima. No on je vriedio i kao vrlo učen i vješt državnik, dobro upućen u naše domaće prilike. To nam svjedoči što je kao kraljev pouzdanik ustoličio dva hrvatska bana: god 1628. grofa Sigismunda Bakača Erdödy-ja, sina slavnog Tome Bakača, a god. 1648. grofa Ivana Draškovića. Ustoličenje obavljalo se u crkvi sv. Marka u Zagrebu; nastupajući bi ban držao u desnoj ruci bansko žezlo, a u lievoj bansku zastavu: žezlo je simbol najviše sudbenosti i upravne

[1] Gl. Lopašić: Spomenici vojne Kraine Dio I. i Manojlo Grbić: Karlovačko vladičanstvo. Dio I.

Digitized by Google

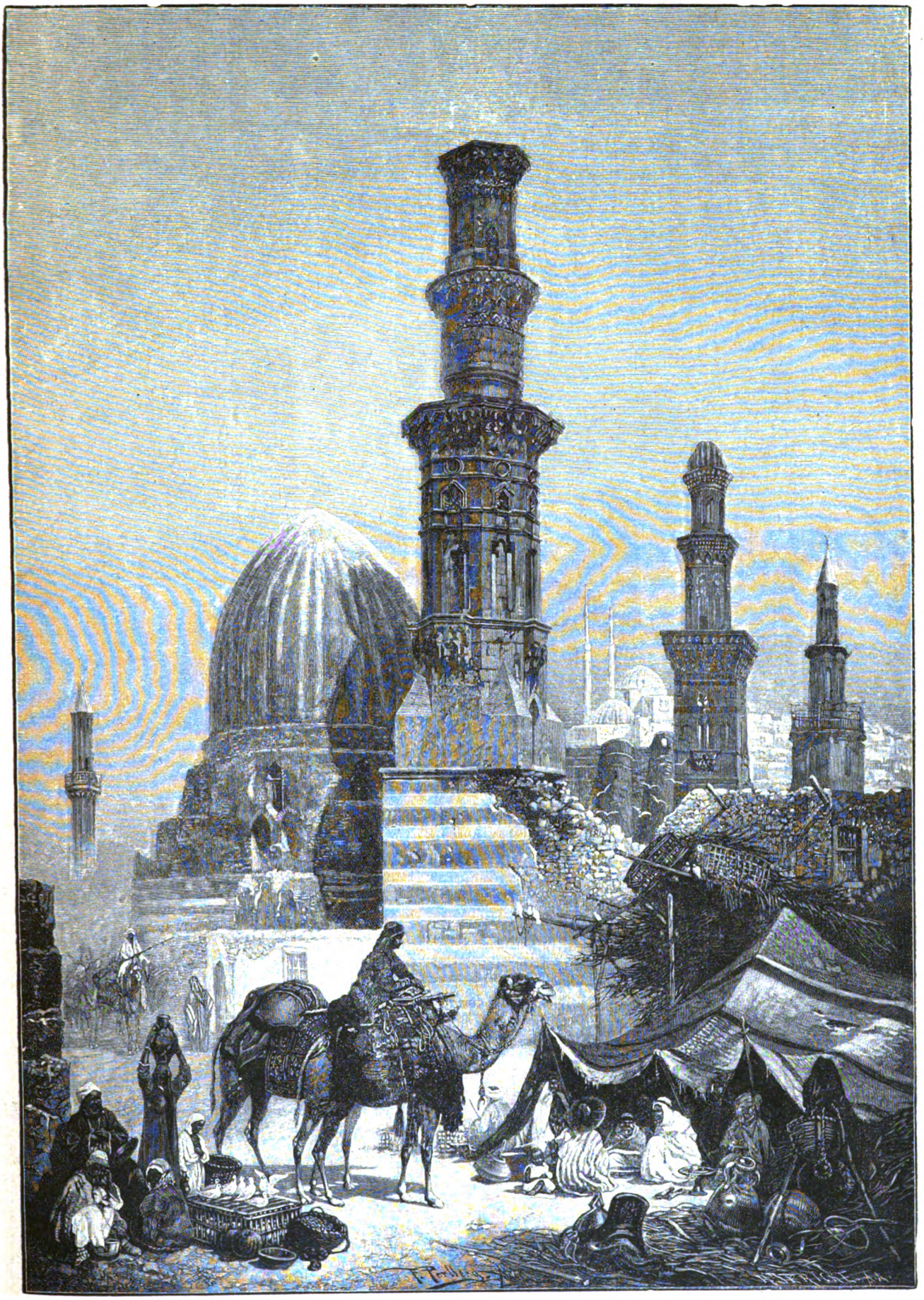

Grobovi Kalifa.

Digitized by Google

vlasti, a zastava znak vrhovnog vojskovodje u Hrvatskoj; stojeći na uzvišenom mjestu, izricao bi ban prisegu, koju mu je čitao kraljev komisar; prije prisege i bez te prisege, ni sabor ni staleži, nijesu priznavali bana za zakonitog.

God. 1628. pobuni se obćina Draganić (kraj Karlovca) proti grofovom Bakač-Erdedom, a raspru smiri naš Vuk Krsto Frankapan na naročitu želju stališa i kralja Ferdinanda II., koji ga imenova u toj stvari svojim povjerenikom. Isto se zgodilo i god. 1642., kad je Vuk izmirio Samoborce sa biskupom zagrebačkim Benkom Vinkovićem; ta je pravda jur prije sto godina počela, izmedju Samoboraca i grofova Ugnada te Bakač-Erdödy-ja, radi oskvrnjenih obćinskih pravica.

Imovinske prilike obitelji tržačkih Frankapana, koje su bile pri koncu XVI. i početkom XVII. vijeka jako nisko pale, radi gubitka premnogih imanja u turske ruke, pa onda i ustrojstvom krajiških kapetanija, pridigne Vuk, u koliko je bolje mogao, dobrim gospodarstvom i kupnjom; mnogo mu i pomogne baština ozaljskih Frankapana. Od Jurja, slabog gospodara a čovjeka osorne naravi, odijeliše se braća Vuk i Nikola god. 1609., no po smrti posljednjega (god. 1647.) steče Vuk sva obiteljska imanja Bosiljevo, Severin, Zvečaj, Novigrad na Dobri i Novi vinodolski i Črnomalj u Kranjskoj. God. 1634. kupi Vuk od grofa Edlinga lijepo i uredjeno imanje Brežci u Štajerskoj, koje je kašnje porodica Frankopanska držala do svoje propasti.

Tri se puta ženio Vuk Krsto Frankapan; prva mu je žena bila Jelena Berislavićeva, kći podbana (banovca) i velikoga župana zagrebačko-križevačkoga Stjepana Berislavića; po njoj je po svoj prilici dobio ona imanja, što ih je imao u križevačkoj županiji. Druga mu je žena bila Uršula grofica Inkoferova, a treća udova Dora baruniea Paradaiserova, rodjena Haller od Hallerstaina. Prva mu je žena Jelena rodila sina Gašpara, koji je bio kapetan ogulinski od god. 1622. do svoje smrti u julu 1681.; druga Uršula, sina Jurja, velikog junaka i glasovitog umjetnika, koji dokonča svoj život kao podgeneral i namjestnik zapovjednika hrvatske Krajine dne 13. februara 1661. u Karlovcu; od Dore porodi Vuk hrvatskog pjesnika nesretnoga Franju Krsta, koji dokrajči svoj mladenjački život na stratištu u Bečkom Novom mjestu dne 30. aprila 1671. Još se je rodila Vuku kćer, glasovita Katarina, možda najumnija i najplemenitija žena, što ju poznaje povjest hrvatska. Sretnijega i ljepšega dana teško da je kad doživio Vuk Krsto Frankapan od onoga, kad je udavao kćer za mladog junaka Petra Zrinjskoga. Vjenčanje se obavilo u Karlovcu u kući Vukovoj dne 27. oktobra 1641. Mjesec dana prije sazivlje mladi Petar kićene svatove sa sviju strana: vladare, knezove, biskupe i svećenike, velikaše i plemiće, gradjane i podložnike. Medju ostalima pozvan je bio i dužd Mletački Franjo Erizzo i sve veliko vijeće, da dodju na 27. oktobra na doručak u Ozalj, a na večeru istoga dana i objed sutra dan u tastovu kuću u Karlovac. Katarini je onda bilo tek 16. godina, a dovoljno je poznato kako je živjela s Petrom i kako je nesretno svršila.

Vuk umre kao general Karlovački god. 1652. u 64. godini svoga vijeka, poštovan od sviju i oplakivan od naroda hrvatskoga.

Brdaklije.

Arabeska. Češki napisao **Fr. Herites.** — Preveo **S Sušnik.**

Kano u posred raja drvo spoznaja, s kojega je naša pramajka odkinula zabranjenu, kobnu po nas jabuku, tako u sred njekog vrta stajalo deblo krošnjato i krasno.

Nije to bilo drvo spoznanja a borme nije niti jabukama rodilo. Izniklo iz tvrde koščice šljive divjake, te bi sigurno svieta častilo istim voćem, da ga nije vrtlar pokušao oplemeniti, kano što radimo s djecom, makar i nebio uspjeh vazda kako želimo.

Nu ovdje je bio. Veliki, bieli cviet po nješto ružičast ovio s proljeća grane drveta. Dvie godine uzamance cvao i ocvao na prazno, u tutanj, kano ljudska željkovanja, koji ljube a nisu ljubljeni . . .

Kada tamo treće godine — — ej braco! Kako je to na toplom žarkom suncu rasao i dozrievao plod dražestne reine Claude de Bavay! (naziv brdaklije, krupne šljive, jajare).

Bilo milina motriti jih, kako su od dana do dana tečnije smješile se plodom, naliku breskvi omagljenoj rosom, ili možda licu mlade i nevine djevojčice, što se zarudila s prve rieči ljubavi, šapnute joj u uho. Visjele na tanahnih stapkah, koje su potežko držale taj teret, pa i grane debla svijale se sve do zemlje s prvom svojom urodicom.

Gotovo, te bi Adamova žena, manje možda nego u raju, mogla odoljeti kušnji, da ju je Gospodin metnuo pod to drvo i mjesto jabuka zabranio joj, da uzkine i jede zamamnu reine Claude de Bavay!

Odista našao bi i danas slabih stvorova, pa ne bi bili ništa jači, nego onomadne i Eva, a znam da bi se našao i Adam, pa bi se rado dao zavesti od liepe žene, malo pitajuć za griehe!

Nu deblo u vrtu bilo je bolje čuvano, nego ono u raju.

Nije ga čuvala zmija, koja bi lukavo znala govoriti, nego stari mrkonja, gospodar vrta, te je oprezno, ključem zatvarao vrata. Taj nije nikoga pustio do drveta, nije nikoga uvadjao u napast.

On je sam danomice kano diete gegao i puzao do stabla, brojio brdaklije, da možda koja ne manjka, opipavao ih nježno usukanim prstima, koji su vonjali po bur-

Digitized by Google

mutu (šnjofancu), uvlačio opojno njihovu ugodnu i presladku miris u šiljati nos, napunjen plemenita korenova praha.

Pomisli si, čestita čitateljice, kako je to bilo nebogom drvetu! Stoputa bi pobjegao pred tim draganjem, kao što bi i vi svaka uradila. Nu deblo kako znademo iz prirodopisa, priraslo je za zemlju i nije mu tako lako uteći, kano vama, raznim dosadnjakom.

Neprestade ino, nego ostati i ako je imalo kakovo veselje u životu, živjelo je u nadi, da ta ljepota, kojom cvate njegovo bujno i mlado tielo, ne cvjeta samo za starog gazdu, što nosi težke prtene cipele na nogama i na trbuhu šestnajst metara flanela omotana oko želudca radi prehlade, a u ušima vatu, pa onda opet u žepu srebrenu burmuticu kraj plavog rubca od burmuta.

Tu jednog ljetnog čarobnog jutra — — Reine Claude de Bavay, budeć se od sna sanjala je jošte . . .

A o čem bi mogla i sanjati nego o ljubavi?

Vidjela je sasma blizu tu poznatu glavu, što je pohlepno pogledala prema njoj preko vrtnog zida — tu izrazitu, plemenitu glavu, obraštenom gustom crnom kosom, to osmjehnuto mladjano lišce finih brčića, kojim se sigurno još nijedna usta nikada strastno neprikučiše — — s onima toplima žarkima očima, koje su dremovnu kraljicu (reine) palile više, ali i mnogo ugodnije, nego traci sunca, što se zaputilo po svodu za sparna ljetnog dana . . .

Reine Claude de Bavay u čeznuću razkrilila grane koje okupljene ružičastim voćem naličile rukama, krasne žene . . .

Ali — —

Onaj, kome se pripravljao zagrljaj, nestade u oka tren kano što nestaje prikaze, a kukavna reine Claude de Bavay u tih svojih granah, podobnih, rukama liepe žene, opazi nagrešpanu glavu, koja blještala čelom kano ogledalo, koja je nad vratom kano preostatak baroknog okvira, skupljala žalostne redove farbanih siedih kosa.

Bila bi vikala, da drvo znade vikati. Reine Claude de Bavay bila bi barem u nesviest pala, nu to nije mogla učiniti ne samo kano drvo nego i kao žena, jer na blizu nije bilo ništa nego tvrda klupa od brezovih obručeva, koja nije ni najmanje privlačila, da se u nju srušiš.

Što će drugo da radi, nego da se dozove k pameti i Reine Claude de Bavay u brzo se osviestila. Slaba, bez obrane, šuteć stojala, dok je djed kao uviek mirišao miomirisno meso, njezina bujnog tiela i hvatao suhim prstima s kojih je vonjao šnjofanac.

Radovala se te će taj njezin mučitelj kano i prvo otići i ostaviti ju cieli dan samu, da snatri i sanjari . . .

Dakako, danas je bilo drugčije. Kada je dovršio to svoje svakdanje pregledavanje, kimnuo goso zadovoljno bradom i u mali časak košaricu, što je sobom ponjeo i pod stablo metnuo, napuni ružičastim, voštanom rosom zadahnutim brdaklijama.

S njima se težko odvlačio travnikom korak po korak, vlastnik debla i vrta.

Jadna kraljice! Jadna reine Claude de Bavay!

Kako je žalostna sudbina zadesila prvu dražest, vašeg mladjanog, liepog tiela!

Taj ružni čovjek pojeo ih posve ravnodušno, kano da krompire jede, te zamamne brdaklije, mekane i sladke kano usta mlade, ljubeće žene . . .

A vi, umarana neizpunjivom čežnjom i uzaludnom željom, na brzo ste stresli sa sebe naglo požućelo lišće i ovijena drugim, kano da se oblačite u čipkastu košuljicu, legla ste na zimski počinak pod sniežnu perinju.

Nu, na proljeće probudit ćete se veselo, da i opeta cvatete i nosite plod, da začmete novi život, sretniji i vam miliji; uzdajmo se, reine Claude de Bavay!

U toliko ste jedino kano stablo sretnija od svoje sestre žene, koja živi i živiti može samo jedan život, a sreća i blago ljubavi, prodane ili proigrane, bilo to slučajem, nesrećom, sudbinom, ili vlastitom krivnjom, jest i ostati će izgubljena i zakopana za uvieke . . .

Grobovi Kalifa u Kajiru.

(K slici).

Čudnovat grad prostire se jugoiztočnim krajem sadanje egipatske priestolnice Kajire. Veliki broj veličanstvenih nadgrobnih spomenika nekadanjih kalifa sačinjava poseban grad. Tu je veliki broj mošeja, što su ih sazidali sultani Mameluka, koje je tekar 1799. Napoleon Veliki svladao.

Doduše vrieme ne štedi te spomenike nekadanje slave te ih nemilosrdno ruši. To se opaža i na našoj slici. Liepi toranj (minaret), što ga vidimo na slici na dnu je tako slab, da će se morati porušiti. Tri četvrtine temelja podkopano je. K tomu se pod dno ovih spomenika naseljuju nomadski Felasi, a Arapi pod šatorima toče kavu za pobožne posjetnike ovih grobova. Do njih trguju trgovci sa golubi i sa voćem.

Otraga na našoj slici vidimo gdje se pojavljuje karavana, jer iza grobova nekadanjih vladara počinje sirijska pustara, iz koje noću dolaze vuci pustinje. Tužno zavijaju šakali oko spomenika negda moćnih vladara, koji su si podigli ove veličanstvene spomenike. Tužna je to slika prolaznosti svjetske slave.

Digitized by Google

Izgubljena vjera.

Spjevao **Fr. Preširen.** — Preveo **M. Sabić.**

Nebeskim sjajem još ti oko sieva
Kô što je prije sjalo;
Rumeno lice poput ruže cvate
Kô što je prije cvalo.

Usne se tvoje jošte sladko smiju,
Još sladko usne sbore;
Još ti se grudi djevičanske biele
Kô čisti snijeg s gore.

Isti je stas, iste su noge, ruke
Kô što su bile prije;
Još svedj si liepa, iz tvog cielog bića
Još čar opojan sije.

Al vjerovati u te već ne mogu
Kô što sam vjerovao;
Nestalo glôrje svete, kojom sam te
Vjerujuć ovjenčao.

Jednim pogledom samim ti si glôrju
Sa čela razorila;
Da živeš vječno, nebi bila meni
Što si mi prije bila.

Nikad! — posvećen oltar srce čisto
U mene bilo mlada:
Božanstvo pravo bila si mi prije,
Tek liepa stvar si sada.

† Dr. T. Billroth.

(K slici).

Donosimo sliku, po čovječanstvo velezaslužnoga liečnika, koji je na polju kirurgije bio pravi fenomen. Što je ljudstvu privredio ne može se u malo redaka opisati, nego ćemo iztaknuti, da je dr. Theodor Billroth izveo u pretežkih bolestih, takove operacije, koje je znanost prije mogla samo da naslućuje. Njegovim radom u veliko se podigla kirurgija, kojom se kadšto najteža osakaćenja ljudskoga tiela dadu djelomice odstraniti, stranom izpraviti, stranom umjetno nadomjestiti.

U Opatiji umro je 7. ov. mjeseca slavni liečnik dra. Theodor Billroth. On je rodjen 26. travnja 1829. u Bergenu na otoku Rujani, gdje mu je otac, porieklom Šved, bio evangelički župnik. U jeseni g. 1848. svršio je u Greifswaldu gimnaziju srednjim uspjehom. Osobito rado učio je povjest, a malo je mario za matematiku; nu nada sve pokazivao je volju za glazbu, te se ima pripisati odlučnosti njegove majke, da se nije posvetio posvema glazbi. God. 1851. pošao je Billroth na berlinsko sveučilište. U to mu je vrieme umrla i majka, ostaviv neznatan imetak, te ne bi bio mnogao nastaviti nauku, da mu nije davala podporu njegova baka. Na berlinskomu sveučilištu položio je doktorat. 1853 oko Uskrsa došao je u Beč, gdje je revno slušao Hebru i Oppolzera. Onda je otišao na kratko vrieme u Pariz. Odavle ode u Berlin da bude praktičnim liečnikom ali nije imao iz početka posla. 1856 pošao je na naučno putovanje u Holandezku, Englezku i Škotsku. 1858 oženio se je. Dvie godine kasnije pozvan je na kliniku u Zürich, gdje je ostao 7 godina, a onda je pozvan na bečko sveučilište i tomu se je pozivu odazvao. Za prusko-francezkoga rata bavio se je u njemačkih bolnicah. God. 1887. imenovan je doživotnim članom bečke velikaške kuće. Njegovo prvo djelo «Obća kirurgička patologija» dala je novi pravac čitavomu kirurgičkomu mišljenju. Billrothova je neprolazna zasluga, što je potakao izdavanje znanstvenih i vjernih izvještaja o dogodjajih na klinici. Slavno mu je djelo o Coccobacteria septica, kano i knjiga o njegovu petnaestgodišnjemu radu na klinici, u kojoj je pobilježio znamenitije slučajeve.

Proljetni viestnici.

(K slici).

Kada se pojave prvi proljetni danci iza duge a stroge zime, kada sunce toplijimi zrakami budi spavajuću narav, tada se nitko ne može oteti želji, da se ne naužije božjega zraka i sunčanog svjetla. Tu težnju poznaju dobro vrtlari pak za to svakojakimi umjetnimi sredstvi gledaju, da cviećе što ranije procvate. Zatim ga izlagaju u ukusnih kitica na prodaju ili ga šalju na javnih sastajalištih na prodaju.

Naša slika prikazuje nam takove proljetne viestnike, koji se požuriše malo ne prije reda. Ljepotica razapela je prerano suncobran, a vrtlarica postavila je na prodaju šaro cviećе, dok još ljuta zima prosvjeduje proti ovim viestnikom njene skorašnje smrti. Uzaludno je njezino naprezanje, jer je sunce svakim danom sve to jače, dok napokon neće iz lednog zagrljaja spasiti narav i kititi ju bezbrojnim, milovidnim cviećem.

Digitized by Google

Posljednji Zrinski.

Tragedija u pet čina, napisao ju **Higin Dragošić.**

Dne 17. i 18. veljače t g. glumila se je u našem narodnom zemaljskom kazalištu tragedija «Posljednji Zrinski», s kojom je «Prosvjeta» lani upoznala svoje čitatelje priobćiv ju u cielosti. Nama je vrlo milo, što je i štampa i občinstvo jednodušno vanrednom hvalom obsipalo ovo krasno djelo, kojemu smo mi lani otvorili svoje stupce u dubokom uvjerenju, da idemo na ruku pravomu talentu, a nikakvomu diletantu. I doista je g. Higin Dragošić svojom prvom radnjom jednim mahom stupio u redove ponajboljih naših pisaca. Njegova tragedija bez sumnje spada med najbolje dramatske proizvode u hrvatskoj knjizi.

U toj drami provedena je karakteristika pojedinih osoba vanredno, a pojedini prizori, ma da nisu nanizani po najstrožijih pravilih, djeluju velikom umjetničkom snagom, jer je tragični zaplet liepo zamišljen te uzko skopčan tužnim dogadjajem u našoj prošlosti.

Premda se pisac, služeći se pjesničkom slobodom, nije posve povjestničke istine držao, ipak je dirljivim načinom prikazao sudbinu sina slavnoga bana Petra Zrinskoga, koji je umro na stratištu.

† Dr. T. Billroth.

Ivan Zrinski, sin bana Petra, bio je jur odrastao mladić, kad mu je otac izgubio glavu. Strahovita nečovječnost, kojom su mučili njegovu slavnu majku Katarinu Zrinsku, bila mu je dobro poznata. Naravno, da je u njem kipila neograničena mržnja, da je u njem gorila želja za osvetom. Dočim tim strastim nije mogao udovoljiti sbog nepremostivih zaprieka, morao mu je značaj dobiti sličnost onom Hamletova. Time on nemože da bude junakom, nego samo žrtvom.

Ovim strahovitim borbam u njegovu srcu pridružila se je još i ljubav prama Klari, čije porietlo ne poznaje. On u vječitoj misli i težnji, da korakne napred na putu osvete, odbacuje ljubav samo da ga ne odvrne od cilja, da mu ne smeta, ako bi mu se pružila prilika da svoju mržnju utaži. Nu i tu ne uspije. Narav, ta svesilna moć, prevlada ga i on ne može, da zapusti Klaru, koja ga shvaća te gori željom, da prinese žrtvu, kako bi unapredila težnju Ivanovu. Time je pisac njenom karakteru podao tragičnost, koja nas izpunjuje najdubljom simpatijom. To su dvije glavne osobe, oko kojih se nižu ostali prizori, u kojih se ističu kao protivni značajevi zvjerski Ruprecht i nečovječna Gertruda te ostale osobe.

Mi se ne upuštamo u pripoviedanje sadržaja, jer smo čitavu tragediju priobćili, a naša nakladna štamparna priredila je i posebno izdanje u obliku knjižice (ciena 40 nvč.). Svršavamo sa hvalom za naše glumce, koji su sa puno ljubavi prigrlili svoje uloge i sjajno uspjeli, osobiti vrli naš umjetnik g. Fijan (Ivan) i gdčna. Šramova (Klara) te g. Brani (Ruprecht). Njima se pridružuju gdja. Ružička, gdja. Savićka, ravnatelj Mandrović, gg. Dr. Freudenreich, Dimitrijević, Stojković i Žagar.

Gospodin pisac, komu iskreno čestitamo, neće zamjeriti, što smo i sebe spomenuli, kao one, koji smo mu prvi njegovu liepu radnju štampali.

Hrvatsko občinstvo očekuje od g. pisca puno, jer ne ima sumnje, da ovakav talenat neće ovom prvom svojom radnjom odstupiti sa književnoga polja.

Raduje nas, da gosp. pisac jur izradjuje novu glumu, kojoj će biti naslov «Gašpar Alapić». Historičke drame, koje bi bile prikladne da se glume, vrlo nam manjkaju, pa je doista g. Dragošić prvom svojom radnjom dokazao, da može doprinieti svojim perom tomu, da se ovoj nestašici domogne. Kako su se sada na to polje dali i naši pisci rd. Harambašić, dr. Tresić i dr. Miletić, možemo se nadati znatnom napredku i u toj struci.

Digitized by Google

LISTAK.

— **Družtvo prijatelja dramatske umjetnosti.** Na poziv kazališnog intendanta g. dra. Stjepana pl. Miletića te gg. Milivoja Šrepla i Franje Arnolda sakupilo se prije desetak dana u maloj dvorani družtva «Kola» oko petdeset osoba, većinom književnika, zastupnika novinstva itd. u svrhu dogovora, kako bi se ustrojilo u nas družtvo prijatelja dramatske umjetnosti. Sazivači ovoga dogovora izradili su osnovu pravila prema onim, koja vriede za slična družtva u Pragu i Ljubljani. Nego pošto je u nas kazalište narodno zemaljsko, nije taj nacrt prihvaćen, već su gg. Tomić, dr. Marković, Babić-Gjalski, prof. Müller te neki drugi svoje nazore razvili, i naglasili sve ono, što bi ovo družtvo trebalo da radi i to neodvisno od službenog odnošaja g. intendanta. Konačno je g. dr August Harambašić jezgrovito prikazao okostnicu osnovke, koja bi sasma našim prilikam odgovarala, pa su ti predlozi obćim odobravanjem prihvaćeni. G. dr. August Harambašić rekao je, da bi to družtvo trebalo, da sa članarinom razpisuje nagrade za valjane glume, nadalje bi se moglo za glumljene nagradjenih radnja davati podpora za dostojno insceniranje. Još bi družtvo moglo pripomagati diletantskim družtvam sa valjanimi glumci, a do zgode moglo bi nagradjivati počastnom podporom vriedne umjetnike. Pošto je ta osnovka prihvaćena, to su izabrani gg. dr. Harambašić, dr. Derenčin, dr. Šrepel, dr. Miletić, dr. Marković i Fr. Arnold, da izrade nova pravila. Gosp. dr. Marijan Derenčin izradio je nacrt novih pravila, pa je nade, da će se novo prosvjetno družtvo doskora utemeljiti. Bit će to zasluga novoga intendanta, kojemu najtoplije želimo, da bi mu pošlo za rukom, dokazati zemaljskoj vladi, da se već sa sadanjom podporom može bez manjka uspjeti. Ne bude li toga, možemo očekivati, da će se kazalište u najam dati.

Mi se srdačno veselimo pojavu novoga hrvatskoga prosvjetnoga družtva, koje će nedvojbeno mnogo doprinieti, da se dramatska umjetnost i posjećivanje kazališta što bolje digne. Preduvjeti su tu. U potonje vrieme unapredjuju naši književnici hrvatsku knjigu liepimi dramatskim radnjami. Ovakovo družtvo je neodklonivo nuždno i s toga, jer nam manjka onaj utjecaj na naša diletanska družtva, od kojih treba da dobivamo podmladak za naše glavno narodno zemaljsko kazalište.

— **Gosp. Vlaho Bukovac** ostavlja doskora Zagreb, te će se nešto vremena baviti u Beču, a za tim ide u Pariz, gdje će i ostati. U Beču će sasvim dogotoviti prekrasne dvije radnje, koje će kod nas ostati u Zagrebu. Prva slika od ovih dviju namienjena je našoj galeriji slika. Naručio ju je vladika Stossmayer. Predstavlja Gundulića, koji sazivlje (prema stihovima iz «Osmana») Vile, da mu kažu slike iz «Osmana» i smrt Sulejmana. Slika je tri metra široka. Obiluje množtvom osoba. Vile se dotiču čela pjesnikova, koji leži na uzglavju i tim dodirom vidi razne prizore iz «Osmana». Vidi kako Vladislav poljski dobiva bitku, kako Kizlar otimlje Sunčanicu, kako ubijaju Osmana itd. Osim vanredne perspektive slika je savršena u načinu, kako prikazuje ljudsku put. Nacrt toj slici odobrio je vladika Strossmayer i pokojni Rački. — Druga je slika namienjena dvorani našega odjela za bogoštovje i nastavu. Prikazuje apotheossu Dubrovnika. Osobe su prikazane u naravnoj veličini. Vidi se Dubrovnik sa morskim žalom. Medju osobama na slici nalaze se svi slavniji dubrovački pisci. — Vrlo žalimo, što nas je umjetnik ostavio, ali nas tješi nada, da će g. Bukovac naše novo kazalište svojim neumrlim kistom najdostojnije uriesiti.

— **Preradovićeva slava u Beču.** Hrvatsko akademičko družtvo «Zvonimir» u Beču privriedilo je sebi sa svojim dičnim kultom prema neumrloj sjeni našega pjesničkoga velikana Preradovića laskavo priznanje čitavoga hrvatskoga naroda. Iz tóga družtva proiztekla je zamisao, da se mrtvi ostanci Preradovića u Zagreb prenesu, što je «Zvonimir» narodu na čast veličajno izveo. Isto tako prodičilo se družtvo svojom znamenitom proslavom Gundulićeva jubileja kao i tim, kako se svake godine sjeća naših mučenika u Bečkom novom mjestu. K ovim sjajnim stranicam u povjesti toga družtva pridružila se i opet jedna ne manje krasna. Dne 15. veljače t. g. priredio je «Zvonimir» Preradovićevu slavu, jer se ove godine imade u Zagrebu odkriti njemu spomenik i jer je netom minulo 50 godina, što je dalmatinska «Zora» priobćila njegovu neumrlu pjesmu: «Zora puca, bit će dana.»

Preradovićeva slava obavljena je u Beču u krasnih prostorijah Renachera. Dvorana je bila uriešena jedino pjesnikovim poprsjem; sabralo se sve, što je odlična medju bečkimi Slaveni. Prisustvovale su dvije kćeri pokojnog pjesnika, dočim su se sinovi pismeno izpričali. Slavenska i hrvatska akademička družtva odposlaše na svečanost svoje zastupnike.

Ponajprije pozdravi goste družtveni predsjednik g. drnd. med. R. Milovčić. Svršiv liepi svoj govor, ovjenča pjesnikovo poprsje lovorovim vienčem uz silno klicanje «Slava!» Glazba zasvira hrvatsku himnu «Liepa naša domovina», a obćinstvo ju poprati pjevanjem. Bio to veličajan čas, nezaboravan svakomu, koji je imao sreću, da mu prisustvuje.

Iza toga krasnoslovio je g. Bogoljub Krnic proslov, što smo ga u posljednjem broju «Prosvjete» priobćili. Sastavio ga je g. dr. August Harambašić.

Glazba odsvirala je uvod iz Smetanine «Prodane nevjeste», na što je krasna operna pjevačica, gdjica Fendrichova pjevala pjesme «Jako anjel ti si krasna» od Brodskoga i Zajčevu «Domovini i ljubavi». Družtvo joj je u znak zahvalnosti dalo krasnu kitu cvieća. — Slavensko pjevačko družtvo pjevalo je skladno zbor «Križari na moru.» Na posljedku pjevali su nemanjim uspjehom gg. Krištof i Lederer, dočim je tamburaški zbor obćinstvo začarao. Iza toga je sliedio ples, kod kojega je sudjelovalo 200 pari. Na veoma uspjeloj ovoj akademičkoj zabavi, čestitamo družtvu najsrdačnije.

— **Daničićeva pismena izum Pavla Vitezovića.** Neki dan imali smo prilike vidjeti vrlo riedku knjigu od Pavla Vitezovića, koji je živio u XVIII. vieku, te smo se začudili videći u njoj gotovo sva slova, koja je Daničić uveo umjesto gj, dj, lj itd. Naš slavni Vitezović ih je prije izumio. Spomenuta knjiga je vlastničtvo akademije te ne znamo, da li je bila poznata Daničiću.

— **Gosp. dr. Stjepan pl. Miletić,** naš novi kazališni intendant, uputit će se ovih dana da prouči neka kazališta, da vidi neke glume i da steče nove sveze. Želimo mu najbolji uspjeh.

— **Gosp. dr. Marijan Derenčin** dogotovio je, kako doznajemo, svoju veselu igru, kojoj je naslov «Opozicija na selu». Tom igrom prikazao je zanimljiv dio našega javnoga života, pa se ta radnja može smatrati prinosom za suvremenu našu kulturnu povjest.

— **Glasnik zemaljskoga muzeja u Bosni i Hercegovini.** Primismo 4. broj glasnika za godinu 1893. Sadržaj mu je ovaj: Ilarion Ruvarac: Dvije bosanske kraljice. Mara, posljednja bosanska kraljica. V. Radimsky: Nekropola na Jezerinama u Pritoci kod Bišća. (Sa 4 slike u tekstu i 3 table.) (Kraj.) Uredništvo: Ocjene o djelima: «Naučne vijesti iz Bosne i Hercegovine» i «Rimski putevi u Bosni i Hercegovini». Dr. Moriz Faber: Naučno ispitivanje u Dalmaciji. Dr. Aleksander Calbrukner: Gradja za floru lišaja u Bosni i Hercegovini. Kosta Hörmann: Stari drveni muhar. (Sa 1 slikom u tekstu.) Dr. Ćiro Truhelka: Rimske iskopine u Vitini. (Sa 6 slika u tekstu.) Dr. Karlo Patsch: Dva odlomka rimske opeke. I. Cigleni biljeg legije IV. Flavia Feliks iz Vitine kod Ljubuškog. — II. Cigleni biljeg legije XIV. gemina Martia victrix iz Velike Kladuše u kotaru cazinskom. Franjo Fiala: Nova vrsta bilja nadjena u Bosni. (Sa 1 tablom.) Dr. Ćiro Truhelka i dr. Karlo Patsch: Iskopine u dolini Lašve 1893. (Sa 46 slika u tekstu i 1 tablom.) Josip Vavrović: Nešto o Vjetrenici pećini. (Sa 5 slika u tekstu i 1 tablom.) Franjo Fiala. Uspjeh pretraživanja prehistoričkih gromila na Glasincu godine 1893. (Sa 72 slike u tekstu i 1 tablom.) I. Uvod. — II. Izvještaj o nahogjajima. — III. Zaglavne primjedbe, Različito. Petar Mirković: Alaj-begov grob. — Sadik ef. Ugljen: Trubaljke u prozorskom kotaru. — Luka Grčić-Bjelokosić: Ne predaji ništa djavolu! — Ivan

Digitized by Google

Zovko: Prtenjaši. Darovi zemaljskom muzeju u godini 1893. Četiri sveska čine jedno godište, te mu je ciena 2 for. na godinu.

— **Srbska književnost.** U književnoj umjetničkoj zajednici čitani su ovi sastavci: «Roždestvo tvoje», slika Il. I. Vukićevića; priča «Sastavljene makaze» i posljednja glava iz knjige «S obale ohridskog jezera», oboje od Branislava Musića. Osim ovoga pročitan je izvještaj uprave, iz koga doznajemo, da je 1893. godine bilo 10 sastanaka, na kojima je 22 rada pročitano.

U Beogradu je izišla prva knjiga «Dela pok. Milutina J. Ilića: Pesme». Knjizi je ciena 75. novč.

Izišao je «Prosvetni Glasnik», posljednja svezka za prošlu godinu. U njoj su štampane izmedju ostalog dvije ocjene M. Novakovića «Lekcije iz eksperim. fizike», i članak dr. Svet. Radovanovića «O sistematskom geološkom proučavanju zemalja i gradjenju detalj. geoloških karata.» U prilogu počela je da izilazi «Opća istorija za srednje škole». od Stev. Lovčevića. — Iz «Pravnika» posebno je odštampana razprava dra Valtazara Bogišića «O položaju porodica i nasledstva u pravnih sistemih.» — U drugom broju «Srpskoga Siona» svršena je razprava D. Ruvarca «O čitanju jevangjela i apostola u nedjelje, po grčkom evangjelistaru» — U srpskom prievodu, a u zasebnoj knjizi, izišla je priča Saher-Mazoha Kopak. Preveo ju je Dušan Gj. Milovanović. — Iz «Prosvetnoga Glasnika» štampana je posebice i razpravica M. Vukićevića «Škole i školovanje za vrieme prvog ustanka» (1804 — 1813). — «Iz knjiga», tako se zove jedna knjižnica od trideset stranica, u kojoj je D(ragutin) N(ančević) «čitajući valjana djela, skupio i zabilježio pojedine misli.» Pored ove zbirke izašla je početkom osamdesetih godina još jedna slična ovoj, koju je sakupio S(vetozar) N. J(anošević). U izdanju zemunske knjižare Karamata izlazi Milićevića priča «Janko Kamić».

U Beogradu štampao je vojvoda M. G. Medaković «Prvi srpski ustanak i njegov žalostni svršetak po arhivnim petrogradskim dokumentima». U ovoj je knjizi saobćen i memorandum kneza Miloša od 1830 godine. Pisac je dodao i tri slike: Karagjorgja, Miloša Obrenovića i Milenka Stojkovića. Ciena je knjizi 1 for.

St. D. Popović preveo je krasno djelo Kamila Flamarijona «Uraniju» U izdanju D. M. Gjorića u Beogradu izašla je nova knjiga: Na liepom srpskom Dunavu od Beograda do Radujevca, iz putničkih zapisaka Svet. J. Stojkovića.

U drugom izdanju, a u jednoj knjizi štampani su Novakovićevi radovi: «S Morave na Vardar», «Pod zidinama Carigrada» i «Brusa». Knjiga je na 12-tini, ima 192 strane a stoji 75 novč.

Iz listopadske svezke «Prosvetnoga Glasnika» posebno je odštampana profesorska radnja «Francuski moralisti» od Pavla Popovića. Knjizi je ciena 25 novč. «Str.»

— **Sitzungsberichte bečke akademije** od Gust. Majera. Die slavischen, albanischen und rumänischen Lerworte im Neugriechischen. Ovo je nastavak onoga, što je Miklošić započeo. Ovaj je iznjeo na 129 rieči slovenskih u grčkom, od kojih su mnoge ostale kao neslovenske; a Majer je nabrojio jedno 273.

Errata-corige. U prevodima «Vila Slovjenkinja» i «Vila Tudjanka» priobćenim u 3. i 4. našeg lista, podkralo se više štamparskih pogrješaka, s kojih su neki stihovi izašli nepravilni, ili nejasni. — Izpravljamo ovdje najkrupnije pogrješke. U pjesmi P. I. Kičeeva, namjesto: Al oprostit duša ženska mnije — čitaj: Al oprostit duša ženska sve umije. — U pjesmi M. J. Lermontova, namjesto: I rub zlatni čaši smočimo — čitaj: I rub zlatni čaši omoćlmo. — U pjesmi F. A. Tumanskoga, namjesto: I milo, odletila, zapjevala, — čitaj: I milo, odletiv, zapjevala; — u pjesmi Marceline Desbordes-Valmore, namjesto: Dok mi stidnoj rad si nog žara, — čitaj: Dok mi stidnoj a od silnog žara. — U pjesmi V. Hugo-a (Chanson) namjesto: Za kim si se putujuć zaniela - čitaj: Za kojim sim si se putujuć zaniela. — U pjesmi C. Kutschiga, namjesto: A ja od straha drhćem i od jeda — čitaj: A ja od straha drhćem i od jada. — U pjesmi M. Foresi, namjesto: Kada tebi ljubav ljepotica nieće — čitaj: Kad tebi ljubav ljepotica nieće.

U pripoviesti «Tri ljubavi» molimo izpraviti: Str. 97. stupac: II. ne uda mjesto: uda. Str. 98, stupac I. Rossijeve, mjesto, Renijeve. — Stupac II. bezčuvstveno, mjesto božanstveno. — Strana 99, Vjerinoj, mjesto vječnoj. — Mi smo se pobrinuli, da u buduće ne bude pogrješaka, pa molimo, da nas cienjeni čitatelji izpričaju. Op. ured.

Što da napišem prijateljici u spomenar?

Iz perivoja hrvatskog pjesničtva ubrala **Hrvatica.**

LJUBI ME!

Ljubi me, Ljubice,
Ljubi dievo mila
Dok su nam još vita
Od mladosti krila.

Sreća bez pokoja
Mienja brzu nogu — —
Šta će doniet sjutra
Znano j' samo Bogu.

Stanko Vraz.

JEDNOĆ I SADA.

I meni jednoć, gle blage sreće,
U grmu svakom raslo je cvieće;
Sada o bože, jedva u vrtu
Nadjem gdjekoju ružu zastrtu,
Kako iz lulja, iza koprivlja
Viri, ko da je sasma već divlja.

I moje jednoć ptice vesele
Glasne bijahu i moje pčele.
Ptice doduše i sada poju,
Ali ne radost već rugu moju;
Pčele mi samo kadkad zašume,
Što bi rade, same neume.

I moje jednoć nebo je bilo
Rajskieh zviezda biserno krilo.
Sada u mraku mjesec mi bliedi
Misli žalostne, smućene redi;
A uza brata si turobna lica
Pregorko plače tužna danica.

I meni jednoć teklo je vrelo,
I mene zlatno sunce je grjelo:
Sada gdjeno ti laž i prevara
Više neg iskrenost svietom tumara,
Svak dan je moje sunce mrzlije,
Ufanja vrelo svakdan plitčije.

Tomo Blažek

MOJOJ MILOJ.

Volio bi, da dušmanska sila
Satre mene krvavom u boju,
Da izgubim sve i dušu svoju,
Nego da me ti neljubiš mila!

Kao rieka strahovitog Nila,
Kad polije plodonosna polja;
Tako silno pliva srdca volja
Ti do groba da bi moja bila.

Nikola Borovčić

Digitized by Google

Zadaća za igrače šaha 2.

Crni (8 figura).

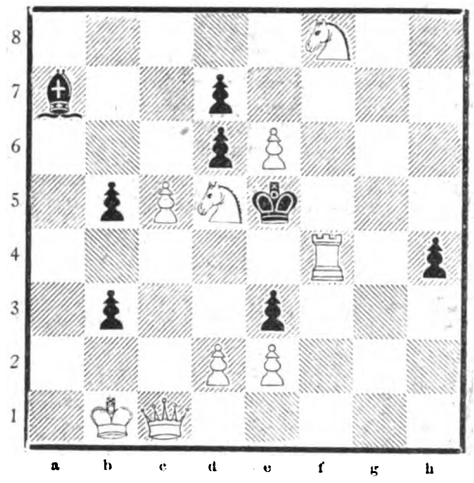

Bieli (9 figura).

Bieli počinje i naviešta trećim potegom mat.

Zagonetka 15.

Četiri su jedne slovke rieči,
Svim dočetak skroz jednolik ječi,
U svakoj je naopakog mara,
Tri im značbe ljudska ruka stvara,
Četvrta će spopasti nas sama,
Te, gdje može, svetiti se nama.
Jednoj dobro s glavice se sjaje,
Al nam sbiljom vrlo malo daje;
Drugoj gle der tobožnje joj hire,
U jednini gdje iz glave vire,
Al u sbilji značba ti se čini
Golem ljudma putokaz k visini;
Trećoj pokoj smieši se sa čela
Njim bi dika tek se dičit smjela;
Četvrtoj je rieći glavom slovo,
Ne dô Bog, da njome bi te psovo!

Ivan Trnski.

Zagoneta 16.

sbor, ljeto, bor, lov, list, glas, most, trava, jama lier, brat.

Ako se izbriše od svake ovih 11 rieči po jedno slovo, to sastavljena daju ime po naš narod velezaslužnog muža.

Zagonetka 17.

1. Pe —, — ba
2. La —, — til
3. Ka —, — ba
4. Mo —, — vin

U mjesto poteza imadu se umjestne slovke uvrstiti, da u svakom redku dvie kroz crtu «,» rastavljene rieči nastanu, ter da zadnja slovka prve, a prva slovka druge rieči, poznato cvieće imenuju, n. pr. ra (zum, (bul) dog: «zumbul».

Zagonetka 18.

ka —, — bo
tra —, — ra
br —, — tar
si —, — jur
o —, — tir

U mjesto poteza imadu se na taj način slovke **uvrstiti**, da u svakom redku dvie, kroz crtu «,» rastavljene rieči **nastanu**, ter da novo uvršćene slovke, dolje čitana dadu poznatu **poslovicu**.

Zagonetka 19.

1. Mekana — trava
2. Lucia — šakal
3. Niko — tvar
4. vlaga — cari
5. Anica — čvor
6. danas — Kilo

Premešćivanjem slova imadu se sastaviti iz riečih pod 1. **dvie nove** isto iz riečih pod 2. — Po jedna pako nova rieč iz riečih **pod** 3. do 6. Nove pako rieči znače: 1. preostatak starog Griča, 2. **zagrebačka** ulica, 3. diel odjela, 4. prva duvna, 5. staja za ovce, a 6. **odabranika**.

Zagonetka 20.

Poljubac, bilina, Samobor, Teheran, Panama, Šišatovac, Medina, **Monako**.

Ima se izlučiti iz svake ovih 8 rieči po jedna slovka, pak poredati tako, da spojene dadu prvi red jedne poznate pjesme.

Riešenje zadaće za igrače šaha.

(Vidi br. 4.)

Bieli potegne kraljicu od 5 a na d 8.

Crni može vući e 7 — d 5, b 4 — c 4, f 4 — e 5, b 4 — c 4 ili a 4, e 7 — c 8.

Na to bieli navesti mat: h 4 — g 3, c 5 — d 3, f 1 — d 3, d 8 — b 8, h 4 — g 3 itd.

Svakako je drugim potegom mat.

Riešenje zagonetaka.

Zagonetka br. 11 Vjeran sluga svoga gospodara. Čita se svako 7. slovo računajuć od slova izpod biča, što ga pas drži u gubici.

Zagonetka 12. Probudjen prije zore neobičnim šumom, podjoh pjevajući šumom. Dosadi mi rad, prem ostavih mjesto rad. Vidjeh gdje starac mukom i svečanim mûkom nosi vreću s mukom. Kosa mu još vrana, a na hrastu sjedi vrana. Ledja mu još ravna, rukom sve si šešir ravna. Vrat' se, reče, mili sine, kući, prije nego sunce sine. Majka posao obavila, pak me nježno obavila.

Riešili su zagonetke: br. 8, 10 i 13 čast. O. Jeronim Vladić u Sarajevu. — Zagonetku br. 13 Radoslav Žugić, bogoslov u Pečuhu. — Br. 10 i 13 D. Miljuš u Karlovcu. — Br. 13 F. Ivančić u Čavlih.

Zadaću za igrače šaha riešio je g. Petar Brani, umjetnik, u Zagrebu.

Vjekoslav Fleišer, odgovorni urednik. Tisak i naklada **Antuna Scholza** u Zagrebu.

Digitized by Google

Podpuni tečaj

„Prosvjete“

lista za zabavu,
znanost i umjetnost

g. 1893.

samo 5 for.

razašilje

nakladna tiskara

Antun Scholz

u Zagrebu

Margaretska ulica broj 6.

Počastna diploma za vlastite proizvode.

Švicarska urarija

DRAGUTIN VASIĆ

Zagreb, Ilica 42.

Specialista u popravcih kompliciranih urah i chronometrih.

Bogato skladište svake vrsti

zlatnih i srebrenih žepnih ura i lanaca.

Bečkih njihalica itd. 17

☛ Ciene vrlo umjerene ☚

Vanjske naručbe i popravci obavljaju se točno uz jamstvo.

Samo jedna forinta na cijelu godinu.

Najjeftiniji list za mladež.

Za polovicu obaljena ciena.

Tko želi svoju djecu razveseliti te joj pribaviti prekrasne duševne hrane za cijelu godinu, neka ju predbroji na ilustrovani list

„Bršljan“

koji izlazi sa **bojadisanimi slikami** i posebnim ovitkom svaki mjesec na 32 strane te donaša svega u obilnoj mjeri, što našu dječicu zanimati može.

Sastavke za „Bršljan“ prima gosp. Ljudevit Tomšić, ravnajući učitelj u Zagrebu, Berislavićeva ulica broj 7. a predplatu:

tiskara Antuna Scholza, u Zagrebu

Margaretska ulica broj 6.

Prijašnji tečaji mogu se dobiti brošurani po **1 for.**, u elegantnom vezu po **1 for. 40 novč.**

Prvi broj šalje se na zahtjev bezplatno.

S predplatom treba se požurit, da se uzmogne ustanoviti naklada.

Digitized by Google

Nakladna tiskara

ANTUN SCHOLZ

Margaretska ulica 6. **ZAGREB** Margaretska ulica 6.

Preporučamo sliedeće našom nakladom izašle knjige:

Borotha Vl., Zimska priča 20 novč.
Božić Fra Josip Dobroslav, Potočanac. Novi prijatelj Bosne, svezak II., 60 nč.
Božićnica „Hrvatske" g. 1889., uredio August Harambašić, 30 nč.
Božićnica „Hrvatske" g. 1890, uredio Dr. M. Starčević, 30 nč.
Bršljan, list mladeži sa slikami izlazi 1. svakoga mjeseca. Tečaj VI. i VII. vezan u platno, svaki tečaj 1 for. 40 nvč.
Daščarić T., Svežnji, vesela igra u 1 činu, 10 nč.
Dragošić Higin, Posljednji Zrinjski, tragedija u pet čina, 40 nč
Dumas A., Tri mušketira, preveo M. Lovrenčević 2 for. 80 nč., eleg. vez. 3 for. 60 nč.
Dumas Alexander ml. Gospodja sa kamelijami, preveo Marko Car, 60 nč.
Filozof Epiktet i njegov nauk, 25 nč.
Folnegović Fr., Odziv na poruku iz Beča, 20 nvč.
Govori dr. Ante Starčevića i grofa Khuen-Hedervarya u sjednici saborskoj od 18. studenoga 1890. o komasaciji. 10 nč.
Ђорђевић Призренац М. Драматски списи, књига II. „Златна гривна" позоришна игра у четири чина. — „Динамит" шаљива игра у два чина, 50 нч.
Harambašić August, Smilje i kovilje, pjesmice i priče hrvatskoj djeci, kart. 60 nč.
Иксион. Ситнице и крутице с пута од Загреба до Сомбора 1881. године, 30 нч.
Idite k Josipu. Molitvenik na čast sv. Josipu, priredio Stjepan Vidmar, vez u platnu 20 nv.
Kokotović Nikola, Pet ruskih pripoviedakah, 30 nč.
Korolenko V., U zločestom družtvu, 30 novč.
Krčmarić Bogdan, Ljubav i zloba. Pripoviest iz hrvatskog seoskog života, 30 nvč.
Krestovskij V. Dnevnik lahkoumna čovjeka. Prevod s ruskog, 30 nč.
Kuhač F. S., Slavjanski i slavenska glasba, 20 nvč.
— Ples i plesovna glazba, 20 nč.
— Nova glazbena struja njemačka i sadašnji taljanski kompozitori, 20 nč.
Maron sa Libanona i Tahko Indijanac, preveo Stjepan Vidmar, sa slikami, vezano 50 novč.
O svećeničtvu. Besjeda sv. Gregora Naziančanina, s grčkoga jezika na hrvatski prenesao i nekimi opazkami popratio Dr. I. Rieger, 50 nč.
Ouida, Lady Hilda, roman, pohrvatio V. Krišković. 60 nvč.,
Sandeau Jules, Mandica, preveo Josip Prigl, 60 nvč.
Selak Fr., U ženskom družtvu. Slike i crtice iz života, 1 for.
Sisolski Jenio, Pod puškom, 50 nč.
Slava starcu Milovanu, Sastavci i pjesme, 30 nvč.
Tolstoj L. Vojna i mir, s ruskoga preveo August Harambašić. Podpuno djelo u 3 knjige 6 for., eleg. vez. 8 for.
Tomić Janko, Sielo za zabavu i pouku, III. knjiga, vez. 30 nč.
Tolstoj L. grof, Kreutzerova sonata, 80 nč.
Tomšić Ljudevit, Lov na lavove, zabavno-poučne crtice hrvatskoj mladeži, kart. 40 novč.
Tucić Mladen pl., Sabrani spisi sa slikom piščevom, 1 for.

Sve te knjige dobivaju se u svih hrvatskih knjižarah.

Digitized by Google

Uzkrsni broj.

Broj 6. U Zagrebu, dne 15. ožujka 1894. Ciena 30 nov.

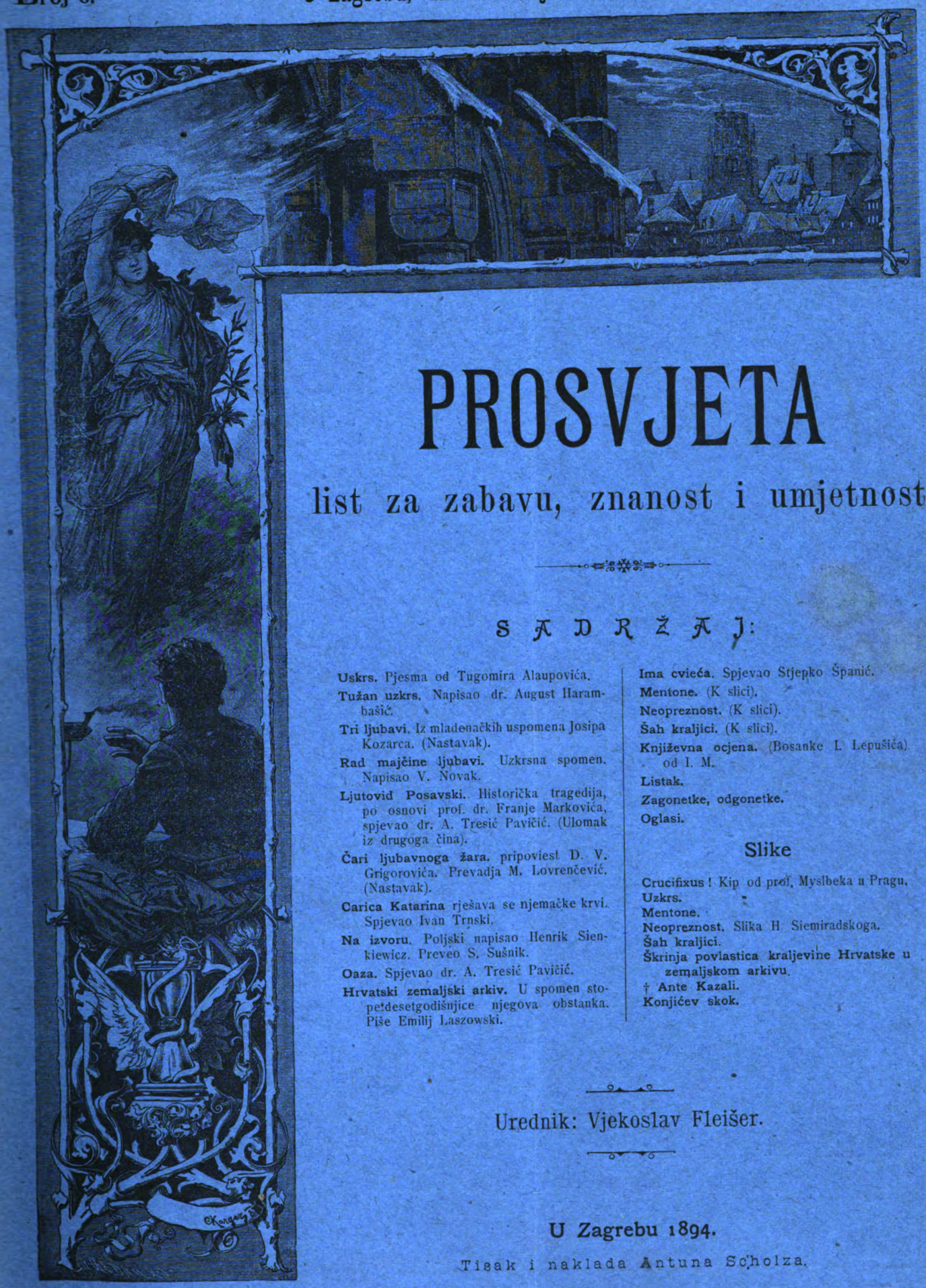

PROSVJETA

list za zabavu, znanost i umjetnost.

SADRŽAJ:

Uskrs. Pjesma od Tugomira Alaupovića.

Tužan uzkrs. Napisao dr. August Harambašić.

Tri ljubavi. Iz mladenačkih uspomena Josipa Kozarca. (Nastavak).

Rad majčine ljubavi. Uzkrsna spomen. Napisao V. Novak.

Ljutovid Posavski. Historička tragedija, po osnovi prof. dr. Franje Markovića, spjevao dr. A. Tresić Pavičić. (Ulomak iz drugoga čina).

Čari ljubavnoga žara. pripoviest D. V. Grigorovića. Prevadja M. Lovrenčević. (Nastavak).

Carica Katarina rješava se njemačke krvi. Spjevao Ivan Trnski.

Na izvoru. Poljski napisao Henrik Sienkiewicz. Preveo S. Sušnik.

Oaza. Spjevao dr. A. Tresić Pavičić.

Hrvatski zemaljski arkiv. U spomen stopetdesetgodišnjice njegova obstanka. Piše Emilij Laszowski.

Ima cvieća. Spjevao Stjepko Španić.

Mentone. (K slici).

Neopreznost. (K slici).

Šah kraljici. (K slici).

Književna ocjena. (Bosanke I. Lepušića) od I. M.

Listak.

Zagonetke, odgonetke.

Oglasi.

Slike

Crucifixus! Kip od prof. Myslbeka u Pragu.

Uzkrs.

Mentone.

Neopreznost. Slika H. Siemiradskoga.

Šah kraljici.

Škrinja povlastica kraljevine Hrvatske u zemaljskom arkivu.

† **Ante Kazali.**

Konjićev skok.

Urednik: Vjekoslav Fleišer.

U Zagrebu 1894.

Tisak i naklada Antuna Scholza.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

Digitized by Google

Nadbiskupska ljekarna

Ivan Pecinovsky

u Zagrebu, Bakačeva ulica br. 5.

Skladište
svih
farmaceutičko-kemičkih preparata
kao i svih glasovitih specialiteta, mineralnih voda, kirurškog orudja, predmeta iz gume itd.

Parfumerije
i
toaletni sapuni
u velikom izboru.

Tvorenje vlastitih specialiteta nagradjeno na izložbi u Trstu godine 1882. i to:

Medic. smrekova rakija proti reumi i kostobolji, boca 50 nč.
Essenzia od Tannochinina izvrstno sredstvo za uzčuvanje kose, boca 1·20 for itd.
Veterinarski preparati. Preparati za desinfectiu. Homöopotske ljekarije

Starog

dalmatinskog vina

u bocah,

pražke i hrvatske

šunke

svakovrstnih delikatesa
i
poslastica

dobije se najjeftinije
kod

N. ĆUKA

Zagreb, Jelačićev trg broj 2.

Prva hrvatska novo uredjena uzorna pekarna

BENJAMINA ZEININGERA,

vlastničtvo ANDRIJE ZEININGERA.

Duga ulica 14 ZAGREB u vlastitoj kući

utemeljena god. 1854.

blagodari slav. p. n. občinstvu za njegov dosadanji posjet i odkup njegovog proizvoda, pa se ujedno časti preporučiti i u buduće svoje vrelo, prema najnovijim zahtjevom uredjeno **skladište finog bielog i crnog**

peciva,

zagrebačkih **dvopeka, mliečnjaka, naduvkah**, različitih **poslastninah, paciantia i englezkih bisquitah, pravog raženog kruha, mliečnog kruha** (Molken-Brod), **žrvenog kruha** (Graham ili Schrottbrod), prof. dr. **Lobmayera kruh.**

Frižkog peciva tri put na dan.

Prodaja brašna na veliko i malo, pjenica tištenih, samoborskih grudica i svih vrsti proizvoda u tu struku zasjecajućih.

Digitized by Google

Br. 6. God. II.

LIST ZA ZABAVU, ZNANOST I UMJETNOST.

U Zagrebu, dne 15. ožujka 1894.

Izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. — Godišnja ciena poštom ili dostavom u kuću 7 for., inače samo 6 for.
Predplatu prima: Uprava «Prosvjete», Zagreb, Margaretska ulica br. 6. — Rukopisi se ne vraćaju.

USKRS.

Iz ogrljaja zime ljute
Na nov se život sunce radja,
Pa plovi tiho kao zlatna
Iz davnih dana bajna ladja;
A žarki traci drhću stidno
Uz novu snagu i čeznuće
C'jelivanjem bi radi cv'jeću
Najavit skoro uskrsnuće.

Sa obumrlog zemlje skuta
Za život što je milo sjaje,
Pa stručak plavi nježnom drugu
Strahote zimskog sanka baje.
Kroz vjetra lahor dah božanski
Po naravi se lije vruće,
A c'jela zemlja u sklad jedan
S nebesa moli uskrsnuće.

Na cvjetnom krilu pramaljeća
U rajski kraj mi leti duša,
Preneznatne su zemske slasti . . .
Nebeske rad bi sad da kuša!
No visi n'jesu to što mašta
Zemaljskog stvora nisko baja,
Modrine, smrtnom oku zlatne,
Sve trepte s ljudskih uzdisaja.

Ja poznam želje — no ni jednog
Svog roda ne čuh uzdisaja!
Zar blaženo mi narod žive
U zagrljaju zemnog raja?
Il stisnula ga kao more
Oda svih strana magla gusta
Pa nije kadra da se vine
Sa uzdisajem želja pusta? —

Svi očajnički idu vaji
Pred pr'jesto Boga milosrdja,
A milost prosi slaba duša,
Za milost moli sinja rdja . . .
Nijesu naši predji znali
Gorčine srca, suze vruće:
Al crna krv im pravdu ište,
A pravda jamči uskrsnuće. —

U naravi se proljet budi,
Životom novim diše cv'jeće,
Nek cvate nježno — nikad više
Procvjetat starim cvatom ne će!
Nek cvate nježno! Ah kolikim
Bog pamet dade, srce vruće
Al malovjerni nikad svoje
Ne proslaviše uskrsnuće. — — —

Uzvini mi se, rode mili,
Po kalu gadna gmiže zmija,
A gledaj crva kako sitan
Pred dušmanom se gnjevan svija . . .

Nek milost mole slabe duše:
Ti s pregorima radi vruće,
Djedova krvca pravdu ište
A pravda jamči uskrsnuće. —

Tugomir Alaupović.

Digitized by Google

Tužan uzkrs.

Napisao dr. **August Harambašić.**

Ovu mi je pripoviest prije kojih pet ili šest godina pripoviedao pokojni Nestor Odobašić, c. kr. umirovljeni podpukovnik i zadnji zapovjednik bivše gradiške pukovnije, koji je god. 1873. predao staroslavnu zastavu gradiških krajišnika župnoj rimokatoličkoj crkvi sv. Stjepana u Novojgradiški.

Moja je nakana, da ju što točnije zabilježim onako, kako sam ju od njega čuo.

* * *

Koja tri sata hoda od štopskoga mjesta bivše gradiške pukovnije, od ubave Novegradiške, što je onako umiljato prilegla uz obronak liepe Slavče planine, podiglo se na obali hladne Save ubavo selo Mačkovac, gdje je nekoč bilo sielo satnije.

Mene je pred kojih pedeset godina, upravo g. 1845. zadesilo, da tu kao mladi kadet odpočmem svoj pravi vojnički život.

Ja sam u Mačkovac došao pod jesen i zadovoljno dočekao proljeće, jer mi je moj neposredni poglavar, stari kapetan Petar Oklješa, bio vrlo sklon. I ta je sklonost bila uzrokom, te sam baš na sam uzkrs god. 1846. odigrao važnu ulogu u pretužnu dogodjaju, koji vam želim pripovjediti.

Sjećam se, kao da je danas. Bilo je na sam uzkrs u ranu zoru, moglo je biti jedva četiri sata, kadno me probudi kapetanov ordonanc i pozva me k njemu. Obučem se brže bolje, pripašem sablju i podjem brzim korakom k starcu kapetanu, promišljajući, što bi to moglo biti, da me u to neobično vrieme k sebi zove.

Starca sam kapetana našao već obučena, a bio je vrlo ozbiljan, da smrknut i vrlo zle volje. Pozdravim ga po vojnički, a on mi reče suhim, skoro ugaslim glasom:

— S mjesta se u podpunoj odori spremite na put sa četiri pouzdana momka. Ovaj čas je vojnička obhodnja uhvatila bjegunca Marka Orlovića, koji je prije tri godine prebjegao prieko u Bosnu, pa ćete ga odpratiti u Novugradišku.

Ja odem kući i za čas se podpuno opremim. Od kuće dodjem na glavnu stražu, gdje me je već čekala pismena zapovied i moj jadni uhvaćenik, bjegunac Marko Orlović.

Nikad ne ću zaboraviti onoga prizora, što mi se prikaza očima, kad sam ga prvi put ugledao. Bio je to čovjek u trideset i drugoj godini, jak i stasit, izrazita, crnomanjasta lica, prava slika i prilika mužke ljepote. Bio je obučen u tursko odielo, a ruke su mu bile straga unakrst svezane jakim željeznim lancem. Držao se je ravno i ponosito, premda mu se je na liepome licu zrcalila silna bol i pečal. A kako i ne bi? Ta kraj njega je ljuto plakala očajna mu žena, savijajući mu se oko vrata biesno i mahnito, kao da je s uma sašla, a uz krepke mu se noge privijao mali sinčić, diete od kojih pet godina, gledjući začudjeno svojima velikima očima svezana otca i zaplakanu majku.

U meni je pucalo živo srce, slušajući nesretnu ženu kako vapi milost za muža, koji ju je pred tri godine podlo i kukavno ostavio. Ali njoj nije bilo pomoći. Pratnja je već bila spremna, te uze jadnoga Marka u svoju sredinu i mi podjosmo s njim put Novegradiške, a dobri ljudi odvedoše mu očajnu ženu s djetetom k njezinoj kući.

Mi smo Marka Orlovića pratili pješice, pa kako nisam znao, za što je on prije tri godine uskočio u Bosnu, zamolim ga, da mi to pripovjedi.

Bjegunac me pogleda nježnim, skoro plačnim pogledom i progovori:

— Mladi ste, gospodine, i vidim, da ste dobra srca, pa ću vam povjeriti svoju zlu sreću. Možda vam bude od koristi, da ne podjete stranputice, i to radi ljubavi, radi žene, kao što sam ja pošao.

— Kako, radi žene? — zapitam ga začudjeno.

— Da, gospodine, radi žene; ali ne radi one *moje* kukavice, što ste ju vidili, nego radi druge, koja gnjije tamo prieko u Bosnoj. Eh, strašna je to pripoviest!

— Pa pripoviedaj, bit će ti duši laglje.

— I hoće, gospodine, i hoće, čim mi četiri zrna probiju čelo i prsa. Ali poslušajte, ako vas je volja.

— Prije sedam godina nisam ja mogao ni pomisliti, da će Marićeva Kata ikad biti moja žena. Ta ona je bila kći najbogatijega gazde u selu, a ja kukavna sirota, carski sluga, što jede suh vojnički krušac. No poslužila mi sreća i ja ušao u volju gospodinu kapetanu, pa me on načinio najprije g'frajtom, a onda kapralom, i napokon primuka Katina otca, da mi ju dade za ženu. Mi se vjenčali i bili sretni, i Bog nam za godinu dana dao sinčića, eno ste ga vidili, maloga Nikolu. Ja sam mislio, da od mene ne ima boljega i sgodnijega čovjeka na svietu, i da mi je sam carigradski sultan ponudio, da se s njime mienjam, bio bih mu se u brk nasmijao.

Jadni Marko na časak zašuti, a onda i opet nastavi:

— U to se desi, te dvadesetak Turaka priedje po no noći preko Save i odtjera nešto blaga, a naš kapetan prizove mene i povjeri mi, da sa desetak momaka odem prieko u Bosnu i vratim Turkom žao za sramotu. Ja se dragovoljno odazovem toj zapoviedi, izaberem deset pouzdanih drugova i po tamnoj noći priedjemo preko Save, da ugrabimo što god pliena. Zadjemo u tursko selo i stanemo vrebati dobru sgodu; a da nas Turci ne zapaze, ne ćemo drumom, nego preskačemo preko prvoga plota i stanemo se verati kroz vrtove. I tako se krademo tiho, tiho, dok se pred nama u noćnoj tami na kojih tridesetak koraka ne pokaza prva turska kuća. Bojeći se kućnoga psa čuvara, reknem svojoj družini, da se ne miče s mjesta, a ja da ću sam napred, da izvidim, što bi se dalo učiniti. Drugovi me poslušaju, a ja podjem napred. Kuća stara, drvenjara, stoji sama posred vrta; nema drugih sgrada, kakovu blagu ili plienu ni traga. Vidim, da smo ovamo došli uzalud, i snadje me čudna želja, da upalim taj stari čardak, pa da se za noćas povrnemo kući. Na desnoj je strani doksat; pripnem se do njega, pa da ću

Digitized by Google

zapaliti one na pol trule i suhe žbice, — ali u to se stane otvarati prozor. Ja dolje, pa se sakrijem pod doksatom. Za tren se prozor posve otvori, te začujem mekan i ugodan ženski glasić:

— Jesi li ti to, Jusufe?

U meni najprije nestane daha, a onda se osokolim i reknem:

— Ja sam.

— Pa za što ne dolaziš k meni? — začujem i opet onaj nježni i mekani glasić.

I sad me zaokupi sam nečastivi, da vidim tu ženskinju, što me tako milo k sebi zove, te prislonim pušku, zamotam se bolje u kabanicu i izadjem pred doksat. A u to se i mjesec pojavi iza oblaka, te ugledam divnu djevojku, a i ona mene. Djevojka krikne od straha, a ja ju stanem miriti i moliti:

— Ne viči, Bogom te sestrimim, jer sam propao. Ne viči, nego me poslušaj, i veliko će se zlo ukloniti.

Djevojka zaniemi od čuda, a ja joj na brzo reknem, u kakovu sam poslu sa družinom prešao preko Save i zakunem joj se, da ćemo i opet mirno otići, ako ona ostane mirna. I ona ostade nepomična, kao da se je u kip pretvorila; a ja joj kao lud stanem govoriti sladke rieči, — tako me je bila zaniela njezina neobična ljepota. Zaboravim na sve i stanem ju plačnim glasom zaklinjati, neka mi dopusti, da ju još koji put vidim. Ona se je izprva nećkala, ali napokon popusti, te uhvatismo tvrdu vjeru, da ćemo se češće vidjevati, i urečemo prvo ročište odmah za drugu noć u isto vrieme. Djevojka zatvori na to prozor, a ja se sav omamljen povratim k svojoj družini i reknem, da za noćas nema sgodna posla, i mi se sretno prevezemo natrag preko Save.

Jadnomu Marku zablistaju suze na očima, ali se brzo snadje i nastavi:

— I tu, mladi moj gospodine, tu započimlju moje težke muke. Kad sam se i opet našao kod svoje kuće, bilo mi je težko pogledati u oči svojoj Kati, nego sam samo izljubio svoga sinčića i izašao van nad na savsku obalu, rekavši ženi, da ću se malko prozračiti, jer da me glava boli. A meni nije bilo do zračenja, nego do toga, da niemo zurim onamo u daljinu, gdje sam vidio nju, Turkinju, kojoj nisam ni imena znao.

— A vjerujte, — nastavi Marko Orlović iza kratke stanke, — vjerujte mi, dobri gospodine, da sam iskreno ljubio svoju Katu, a još više svojega Nikolu, ali mi sve to nije pomoglo. Bilo mi je sudjeno, da podjem po zlu, da ovako kukavnò izgubim glavu. Sutra dan iza one noći, što smo bili prieko u Bosnoj, bio sam kao u groznici; nisam mogao dočekati mraka, da podjem k njoj, da ju i opet vidim. No napokon palo sumračje, izašao i mjesec i noć bila čarobna i krasna, kako ju samo može dati naše liepo južno nebo. Zašao ja u vrbik, odputao čamac, zaveslao snažnom desnicom i našao se na drugoj strani Save. Ah, kako mi je kucalo srce, kako mi je gorila glava! Došao kradom pod onaj doksat, pokucao po dogovoru tri puta, otvorio se prozor i ukazala mi se ona, koja je imala prevrnuti sudbom mojega života, te sam zaboravio i vjeru i otačbinu, i ženu i diete, i savjest i poštenje!

I tu opazim, kako je zadrhtalo ono snažno tielo, kako se je k prsima prignula ona liepa glava i kako se je borio onaj čili junak, da mu suze ne navru na oči. No sve to potraja samo časak, a moj uhvaćenik smjelo uzvilaši glavu i progovori:

— Ne ću vam opisivati naših ljubavnih domjenaka, ne ću vam kazivati, kako me je zaludila moja liepa Fata, da učinim ono, što nisam imao učiniti. Moja se je pamet utopila u njezinim crnim očima, moja se je duša uhvatila u mrežu njezine sjajne kose. Nisam joj rekao, da sam čovjek oženjen; ne, prevario sam ju, da sam prost i slobodan, kao sokol u zraku, kao ribica u vodi. Mi smo se sastajali i sastajali skoro svake noći, dok najposlije nije nadošao odlučan čas, te sam i ostao prieko i zavrgao vjeru svojih otaca, da sav svoj život posvetim samo svojoj liepoj Fati. Ah, moj gospodine, kakav je to bio život! Ako imade raja, a ono je na zemlji; prolazan je i kratkotrajan, no tko ga je proživio, taj ne mari izgubiti glave. Jedno me boli: što sam često zalazio u svoj rodni kraj, da nanašam zlo kršćenim ljudem, a samo za to, da se prodičim junačtvom pred svojimi novimi istovjerci; i tako je došlo do toga, te je carska vlast razpisala veliku ucjenu na moju glavu. Ali ipak za to mene nije zabolila glava, dok me nije slomila druga nevolja. Meni i Fati nije dobri Bog dao svojega blagoslova, nije nam dao od srca poroda, pa je i najžešća ljubav počela jenjati, kad se je zasitila svega zemaljskoga uživanja. A proljetos nadošla iz Azije, kako li to kažu, crna kolera, i medju prvimi žrtvami našla se i moja Fata. Kaznio me Bog za moje velike griehe, i ja ostao sam, sam, kao pusti kamen, bačen na veliko i nepregledno polje. U kući pusto, u duši pusto; nigdje nikoga svoga, a tamo preko Save mila žena i maleni sinčić! No griešniku bila zatvorena vrata raja; dušu u se, pa šuti i trpi! Prieko ne smiješ, jer te čeka smrt, iz puške! Pa ipak, pa ipak me ni to nije zastrašilo, a da se ne povratim medju svoje, — a da ondje ne nadjem bar hladni grob, gdje mi je stajala i topla zibka.

Ja stanem tješiti nevoljnika, da je još daleko do groba, da je velika carska milost i da dobri Bog oprašta svakom pokajniku; no moj tužni Marko Orlović zamahne očajno glavom i progovori hrapavim, skoro drvenim glasom:

— Nema milosti, van u Boga, a ja ni ne tražim milosti na svietu. Prevelika je moja krivica, pa neka se vrši pravda ljudska! . . . Ali čujte, što me je povrnulo na ovu stranu. Eto jučer dodjem pod mrak sa čaršije i srce me povuče k hladnoj Savi. Večer božja tiha i krasna; sve otajstveno i mirno; samo po koji grivaš golub prhne nebu pod oblake, a drugačije sveta tišina; čujem, kako savski vali teku i romone, i zadubem se u nedohitne misli. Mislim i premišljam; vidim staru malu kućicu, vidim pokojnoga otca i majku, vidim ih kao žive, — i sve me milo gledaju i sve me k sebi zovu. A u to jeknu s prieka zvona, uzkrsna zvona, zabrencaju ugodno i milo, kao da pjevaju grla angjeoska, a na moje oči navru suze, i gorke i sladke, svete suze, te se izplačem kao diete. I sjetim se rieči svetoga pisma: «Dajte Bogu, što je božje, a caru što je carevo!» I odlučim, da se izpune te rieči. Kleknem na onu crnu zemlju, prekrstim se znakom presvetoga krsta, izmolim tihu molitvu i odlane mi duši. Cielim mi tielom

Digitized by Google

prelcti mraz i oganj; ali ocutim, kako mi se ostruči snaga, kako mi rastu krila, da poletim, mili Bože, da poletim u naručaj cielom krštenom svietu, u naručaj svojoj jadnoj i ostavljenoj ženi. Zvona još uviek milo zvone, brencaju i jecaju, kao da plaču za mojom izgubljenom dušom; a ja izujem opanke, sbacim ćurak i kao mahnit skočim u hladnu vodu, pa tako preplivam Savu i nadjem se na svom rodnom tlu.

Ah, kakav je to bio povratak! Nadjem se kao prokletnik sa Kajnovim žigom na čelu, i moram se na svojoj rodjenoj grudi sakrivati kao izrod, da me ne zapazi pošteno ljudsko oko. Namislim, da ću odmah k satniji; ali mi srce prepukne s tuge, duša se u meni prevrne od želje, da vidim najprije nju, svoju ženu, i njega, svojega sinčića, pa da onda umrem. I pričekam, da zanoća. Izlaze zviezde, izlazi mjesec, a ja gledam iz vrbika, kako se svjetlucaju mala okna na starih drvenjarah, i napokon krenem k svojoj kući. Noge mi klecaju, a srce hoće da probije mužke grudi; no ipak se nadjem u svom dvorištu i stanem gledati kroz razsvietljeno okno. U sobi prostrt stol; dovečerala žena, razodjela maloga Nikolu i metnula ga u njegovu posteljicu, a on na njoj kleči, nevini angjelak, sklopio sitne ručice i moli: «Otče naš, koji jesi na nebesih . . . i oprosti nama duge naše, kao što i mi opraštamo dužnikom našim» . . . A meni se zamagli pred očima, davi me u grlu, kao da me je stala daviti željezna ruka, i jedva čujem, kako moj mali Nikola dovršuje svoju molitvicu, kako izriče: «Amen!» I bude mi, da ruknem kao ranjeni lav, da golom rukom probijem ono pusto staklo i skočim u sobu, no ne mogu se ni maknuti s mjesta. A moja žena poljubi moga maloga sina medju oči i rekne tihim, žalobnim glasom: «Bože, spasi i pomiluj otca, spasi i pomiluj otca!» . . . «Bože, spasi i pomiluj otca!» ponovi moj mali Nikola, a ja udarim glavom o prozor, okrvarim se i zavapim iz dna duše: «Spasi, spasi!» te padnem na zemlju. Padnem bez duše i ne znam, što je bilo dalje; no kad sam došao k sebi, nadjem se u kući, na ženinoj postelji, a do mene kleči ona, moja Kata, i plače i plače . . .

I tu izdade glas jadnoga bjegunca, te i sam brizne u gorki plač; zatrese se, kao gromom pogodjeni hrast, i bio bi jamačno pao, da ga nismo pridržali; a ja nisam smogao ni rieči, da ga utješim, gdje utjehe nije bilo. Pomislim samo na jadnu mu ženu, na maloga sina, i uzdahnem iz dna duše:

— Tužan, tužan li uzkrs doživiše!

* * *

Za dva dana sudio mu vojnički sud i odsudio ga na smrt.

Došla kukavna žena sa malenim sinom, da ga zadnji put vide. Izljubili se i oprostili, — pardonu se nije imao nadati. Molili starca pukovnika Bojčetu, da ga pomiluje, ali on ostao tvrd kao kamen. Sve molbe uzalud!

A moj Marko Orlović nije ni tražio pardona. Znao je, kolika mu je bila krivnja, i izašao na stratište kao junak. Poljubio sveti krst, poljubio desnu ruku staromu popu Relkoviću, uzdigao glavu i rekao jakim glasom:

— Oprostite, braćo kršćani, oprostite mi moje griehe! Oprostite, pa će i Bog vama oprostiti!

A dostojni unuk velikoga Matije Antuna Relkovića zagrlio ga kao sina, poljubio ga u čelo medju oči i rekao drhtavim glasom:

— Bog ti je oprostio! Umri kao junak, kao krajišnik, i oprosti svoju smrt prestrogoj ljudskoj pravici!

Svezali mu oči i stavili ga na strašno mjesto. Još samo čas, pa će grmnuti četiri puške . . .

— Pardon! Pardon! — zaviknuo mladi pukovnijski pobočnik, mašući s konja bielim rubcem, a dva ljudska tiela, kô dva mrtva trupa, našla se bez sviesti na zemlji. Srušio se junačina Marko Orlović kao klada, srušila se i jadna mu žena. A mali Nikola razrogačio svoje velike oči i gledao začudjeno, začudjeno, ne pojmeći i ne znajući, što se to oko njega sbiva . . . Blaženo diete! . . .

Tri ljubavi.

Iz mladenačkih uspomena **Josipa Kozarca.**

(Nastavak).

Zar joj vi to zamjerate? Priznajte i sami, da li vama, jakomu spolu, ne ima valjda veće razkoši, do li kada dobijete žensko pismo, koje vas obožava; sada si pomislite mladu djevojčicu, koja ne pripada još nikomu i opet pripada cielomu svietu, pa da toj djevojčici zabrane uživati na tom svom prvom, a možda i zadnjem triumfu. Za mene je ona žena uviek čistija, koju obožavaju mrtva slova, nego li ona, koja dozvoli, da u zadnjem kutu vrta obožavatelj klekne pred nju, ljubeći joj ruke i krajeve skuta.

— Kako vidim, vi žene tražite za se po gdjekoju slobodicu, koja nama mužkarcima . . .

— Nije baš ugodna . . .

— Nije baš ugodna . . .

— I vi dakle spadate medju Otele, kako li bi vas nazvala . . . Zašto bi nam ograničavali ono malo našeg carevanja, jer kada se udamo, onda postanemo robkinje, govorili vi štogod hoćete. Vi mužkarci, obavljajući vašu svakdanju službu, preveć ste daleko od onoga, što se zove obiteljskim životom. Ali da morate svaki novčić tri put okrenuti medju prstima, dok se odlučite, kamo ćete s njim; dok svaki novčić u vašim rukama znači dielak života ciele jedne obitelji, onda bi istom razumjeli, zašto djevojka i pjeva i plače, kada se udaje. Ako Bartulić još jednom

Digitized by Google

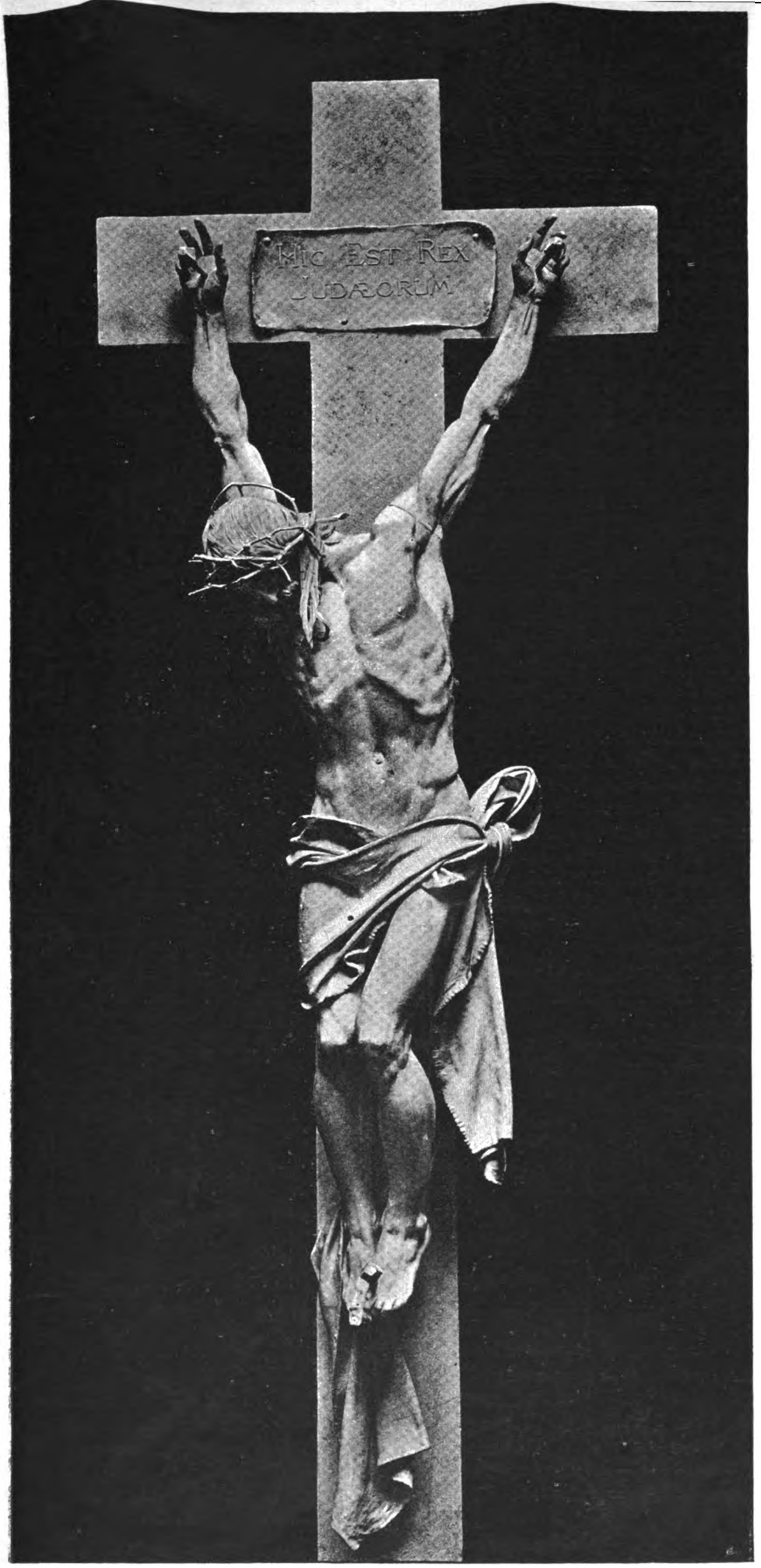

CRUCIFIXUS! Kip prof. Jos. V. Myslbeka.

Digitized by Google

zaprosi Vjeru, ja ne vjerujem, da će biti odbijen, jer i Vjera je već izkusila svu težinu kolesa, koja vuku svakdašnji život. Njena prvobitna narav još se otima, ali tko je vidi, kako timari krave, kako njeguje živad, kako drhće nad svakom gospodarskom sitnicom, mora priznati, da je i ona već sklonula glavu pod jaram životnih neprilika. A to je težko djevojci, koja si je sviet drugačijim predstavljala, nego što u istinu jest. Roditelji, i ostali sviet je ne razumije, što je odbila Bartulića, ali ja ju razumijem, kao što ću ju i razumjeti, ako bi danas sutra možda ipak pošla za njega . . . Eto, to vam je ta sreća, ta ljubav o kojoj vi pjesnici pjevate samo po vašoj maštи, ali ne po sbiljskom poznavanju. I ja sam bila takav pjesnik, kao što je Vjera, a i svaka djevojka je, — doklegod ne podje u kuhinju računati. Vama mužkarcima ipak je lakše pjevati, jer vi ako već niste tako sretni, da oženite onu, koju ljubite, ne morate baš ni onu, koju ne ljubite; za vas ne ima onoga porugljivoga stiha: eine Rose, eine hochzeitlose! . . .

— Dakle, ne ima više sreće, ne ima više ljubavi na svietu? . . .

— To niesam rekla; ima je, ima, — samo ne svaki puta onakove, kakovu si ju vi utvarate. Eto vam mene i moje troje dječice! Što mislite, u čem sastoji ljubavni razgovor medju menom i mojim mužem, kada mi donese mjesečnu plaću? Suhe, nemile brojke, natezanje izmedju viših i nižih izdataka, izmedju manjih i prečih potrebština, — ako napokon sretno izgladimo izdatke sa primitkom, pa usljed toga smireni i zadovoljni pomilujemo tu djecu, — onda se to zove ljubav, onda se to zove sreća. Jeste li vi kadgod pomišljali ili sanjali o takovoj sreći? Moram vam priznati, da ja kao djevojka, za tu sreću niesam znala . . . Ta je sreća Vjeri već poznata, pa zar je čudo, da ona za njom ne čezne . . .

— Ne čezne?

— Težko da čezne! A nije joj ni zamjeriti, kao i nijednoj djevojci. Ženska sudbina može se u dvije slike predočiti: prva je, da svaka djevojka voli biti i neudana, nego neljubljena; nu buduć da su naše okolnosti žalibog još takove, da se riedko dogodi, te djevojka i oženi onoga, koga ljubi, — nego sirota mora nastojati, da se uda, makar i neljubljena, — a to je ona druga slika. Opre li se djevojka ovoj drugoj sudbini, onda i nehotice postane višeputa zanimiva, dapače i izvanredna. Takova nešta biti će i kod Vjere, samo u jačem, izrazitijem stepenu.

Nadošlo naše družtvo prekinu nas u daljnjemu razgovoru; nu ja sam se za ova tri dana, što proboravismo u T. još nekoliko puta sastao sa ljubeznom gospodjom, te se svakiputa iskreno načavrljasmo. Takovi razgovori s njome još su me većma sbunili, što da mislim o Vjeri, te jedva dočekah, da se opet vratim u Vjerinu blizinu.

Nakon veseloga objeda, vratismo se treći dan po podne ja i Ivan doma. Putem mi Vjera neprestance lebdila pred očima; za ova tri dana promienila se njena slika u mojoj maštи posvema, te ja jedva čekah, da dodjemo kući, da ugledam onu čarobnu sliku, kojoj za cieloga puta u dubini moje duše pjevah: Oj ti dušo moje duše! . . . Tu moju lagodu bunile su — poput pojedinih oblaka vedru noć — Vjerine i učiteljičine rieči o sreći i o ljubavi. Premda i sam siromašan, ipak još niesam znao, koju silnu ulogu igra siromaštvo i bogatstvo u životu; mladost jošte ne zna računati sa ta dva strašna činbenika, ona je još visoko nad njima, kao orao nad puškometom, — koji će ga danas-sutra možda ipak stići i uništiti.

Sunce poče zalaziti, a mi ugledasmo prve jablane našega sela. Došavši do prvoga šljivika, nadjemo tamo Ivanova otca s puškom; zaustavi nas te, nam izpripovieda, da se je lisica sinoć i preksinoć — tek da se je smrkло — dovukla preko šljivika i baština i odniela dvije guske, koje sada ljeti nezatvorene na dvorištu spavaju. On da ju je sinoć čekao, ali da ga je prevarila, nu danas da ćemo sva trojica zasjesti, pa ćemo ju možda uvrebati. Premda me je srce vuklo doma, ipak radostno podjem na zasjedu, koju mi je g. Marković naznačio: a to je bila živica, jedva dvadeset koračaja odaljena od Markovićeve bašte, koja se je — uzka a dugačka — pružala izmedju vrtova sve do strništa.

Tek da je sunce sjelo, izskočiše iz vrtova dva zečića igrajuć se kojih stotina koraka preda mnom; za čas izčezavajuć, a za čas opet poput hitrih sjena nemirna, amotamo skačuć. Da im se prišuljam, dovučem se do plota i čučnem na bazgovinu, što no je uz plot porasla. Čučeć tako, začujem iznenada korake u vrtu; začuli ih i zecevi, pa se zavukli. Ljut radi toga, zavirim kroz plot, da vidim, tko to sada po vrtu hoda; premda su mi maline — zasadjene diljem ograde — priečile pogled, ipak na širokoj stazi razaberem Vjeru i Rossija, kako žurno odoše prema domu. U meni stao život, pred očima mi se zacrljenilo, te bih valjda kao gromom ošinut klonuo dole, da u taj čas jedan zečić ne izkoči preda me, te me onaj lovački jar opet oživi i jedva nišaneć, opalim pravcem, odkuda je zec skakutao. Prasak puške i amo-tamo trzajuća se životinja opet me digoše na noge; prvo mi bilo, da pogledam tamo u vrt, — ali tamo sve tiho, ne mrtvo te skoro, da ne hćedoh sam sebi vjerovati, da sam čas prvo vidjeo Vjeru i Rossija. Al ipak! Ta razabrao sam dobro njegove široke, svjetle hlaće i onaj podmukli i diplomatski njegov hod; spoznao sam dobro visoku Vjerinu prikazu, kako sitno i žurno koraca . . .

U to dodje Ivan i otac mu; oni su mislili, da sam pucao na lisicu, te su se čudili, što sam radi kukavnog zečića pokvario cielu zasjedu. Da su oni znali, tko je tu zasjedu pokvario! Ja sam ih slušao i ne slušao; u mom životu, kao da je pukla jedna žica, pa zamrljala sve moje dosadanje misli o liepom i uzvišenom; bilo mi kao umjetniku, kada bi iznenada ugledao crnilom zamazanu Rafaelovu Madonu.

Sreća, pa je već pao mrak, te Ivan i g. Marković niesu te moje smućenosti opaziti mogli.

Došavši kući, nadjem tamo naše djakovačke znance, medju njima Rossija i Tordinca. U veselu razgovoru nestalo i moje uzbudjenosti, bar sa površine, na u nutrinji bolilo me strahovito, kadgod sam pogledao u Vjeru. Ona je — na moje čudo — bila vedra, kao i do sada, ništa nije bunilo onoga samosviestnoga, duševnoga mira, koji se je zrcalio na licu joj; te ja u taj čas sbilja ne znadoh, što da držim do njenoga značaja. Ona mora da je proniknula, što se sbiva u meni, te baš u časovih, kada mi

Digitized by Google

netom doživjeli dogodjaji kao olovo pritisnuše sav život, te ja niemo i bezćutno gledao preda se, baš u te časove pozirala ona oštrim pogledom na mene, kao da kani razćerati težke misli od mene . . . Rossi je bio nekud sav izgubljen; ili pjevao, ili se smijao, nekakav duševni nesklad svedja mu naruživao kao uljem namazano crno-žuto lice. Bio mi je mrzak, ogavan kao još nitko na svietu. I na Vjeru sam pakostim okom gledao, — ali njezin iskren pogled, vedrina njezinog mladenačkog lica, kristalna čistina njezinoga glasa, — sve me to u prvi kraj začudilo, a kašnje sve to po malo utišavalo moju srčbu, te me napokon ipak napunilo povjerenjem u njezinu neoskvrnutu mladost . . .

Djakovčani odlučiše, da ćemo sutra u Djakovo, da vidimo najnovije slike Seitzeve, a kada sve to promotrimo, onda da ćemo se već dogovoriti, kuda ćemo i kamo ćemo dalje. Ja sam nekako iz daleka natuknuo, da ću iz Djakova ravno kući u Vinkovce, te da se više neću amo navraćati, — nu proti tomu ustadoše svi Markovićevi, a ponajpače Vjera: — ja, da sam njihov gost, pa kao takav da moram iz njihovoga doma kući se povratiti. Ja sam se doduše kolebao izmedju Djakova i Markovićeva doma, nu u dubini duše drhtao sam od radosti, da ću i opet vidjeti Vjeru.

Pijuckajući i nazdravljajući svakomu i svačemu, zateče nas i ponoć; jedva oko jedne ure podjemo na počinak.

Uzbudjen, koje sa sinoćnjim doživljajem, koje sa vinom, kojemu niesam navikao, ne mogoh nikako usnuti, te jedva dočekah, da grane zora. Tek da je počelo svitati, obučem se i odem u vrt.

Jutrnja hladovina, bogata rosa iza tople noći, svjež miris opočinule prirode, sve me to za tili čas razvedrilo i okriepilo, te podjoh pravom nasladom velikimi koraci hodati i promatrati razno povrtelje, te po nekoj osnovi zasadjene voćke, nizkimi, pomno očišćenimi, okruglimi krošnjami. Na visoku, već prezrelu krušku dolietele hitrim, varavim lietom žuto-crne vuge, dočim su prkosni kosovi objestno skakutali i kreštali po zemlji, birajući ponajljepše, na pol razlupane voćke . . . I sitna sjenica, što-no se motala okolo lišća, tražeći ma i najmanjega zareznika ili ličinku mu, i pčela, što je počela tromim lietom zujat oko cvieća, i one divlje patke, što-no su se, nizko leteć, vraćale sa plodnih strnika u obližnju močvaru, — sve je to navješćivalo novi dan, sve je tražilo okriepu za novu borbu, sve je imalo neki cilj, znalo je, što želi i kuda hoće. I to me sjeti na mene sama! Što li sam ja bio u toj vrevi i budećem se životu? Što li je moja zadaća, koji li je moj cilj? Svima stvorovima opredjelila je priroda stalno mjesto, na koje svaki crvak samo otići i zauzeti ga ima, — jedini čovjek mora istom to mjesto tražiti, svima duševnima i tjelesnima silama, za njega se boriti i na posljedku klonuti, ne ostaviv za sobom ni onoliko traga za vječnost, koliko ona košnica pčela. Ta misao sjetila me na onu Vjerinu rieč, da nas je narav upravo maćuhinski nadarila, jer osim života i ljubavi ništa nam drugoga ona nije poklonila, sve si ostalo mora čovjek izvojštiti, višeputa i — samu smrt . . .

U tima mislima nadjem se pred pčelinjakom, kada li se preda mnom stvori Vjera. Sav se zapanjih, kada ju vidjeh. Svježa sa jedva vidljivim rumenilom na obrazih; razgaljena vrata, na kojem je o crno-baršunastoj vrpci visjeo zlatan križić; kose, na brzu ruku spletene, sa bielom, postrance zadjevenom ružom; sa sniežno-bielima, obma u širokim rukavima dražestno se pregibajućima rukama; sa ustnama, što-no su kao prštale od jedrine, sa očima duhovito igrajućim u sjajnom svom okviru, — takova, slična božici zore, stajala je predamnom.

— Zar vi već ovdje? upitam ju nestalnim glasom.

— Da, došla sam . . . ho — čemu, da tajim; došla sam, jer sam čula, da ste vi izašli; došla sam, da vam se razjasnim, prvo nego što odete.

U meni je srce drhtalo kao šiba, te sam jedva shvaćao Vjerine rieči. Ona je to opazila, pa nastavi:

— Vi danas polazite, a meni bi jako težko bilo, da ponesete krivo mnienje o meni. Vi ste mene sinoć vidjeli sa gospodinom Rossijem; ja ne znam, jeste li i vi juče o meni ono mislili, što se obično misli o djevojci, koju zatečemo u noćno doba samu sa mužkarcem . . .

Osjetio sam, kako sam na tu Vjerinu rieč sav pozelenio, a i ona, kraj sveg mira, kao da se našla u zabuni; nu ipak nastavi:

— Ja doduše ne znam, s kojim pravom ja to vama pripoviedam, nu ja ne mogu drugačije, sudi li sada o meni, kako vam drago . . . Vi ste me vidjeli, nu ja vas uvjeravam, da to nije bio ljubavni domjenak, nego da je to bila s moje strane prieka nužda, jer sam morala s njime u četiri oka govoriti; ja sam mu napokon morala tako odlučan odgovor dati, da iza toga odgovora ni sjenka dvojbe nije smjela ostati. U pismu se to nikada ne može izreći onako točno, kako se misli, pa sam za to eto odabrala taj način . . . To je, što sam vam htjela reći, za to sam došla, da vas nadjem na samu, prvo nego što odete. Ja ne znam, je li liepo, što ja to sada činim; ali to znam, da činim iz najčišćega osvjedočenja; meni će biti jedino drago, ako sam vas o čistoći mojega djelovanja ma najmanje uvjeriti mogla. A sada mi oprostite, da sam vas toliko napastovala sa stvarima, za koje vi niste dužni zanimati se.

I pruživ mi prijateljsku ruku, zaviri mi duboko u oči, kao da želi proniknuti, je li me osvjedočila, — a kada ja, sav poražen njenom ljepotom i njezinima riečima, ne uzmogoh ni slova prosloviti, nakloni mi se ona dražestno te izčeznu na obližnja vrata u dvorište . . .

Kao što sinoć, tako i sada, jedva da sam mogao razabzati, je li to bilo java ili prividjenje. Nu kako me prvo iznadjenje minulo, te je došao k sebi, uvidjeo sam, da je svaki Vjerin čin, svaka njena misao izljev slobodnog srca, izljev one duševne otvorenosti, kakovu samo viši ljudi imaju. Dok bi Delka pod svu silu tajila, da je zatečena sa mužkarcem u vrtnoj osami, te tim pritajivanjem sve to veću sjenu bacala na svoj značaj, to je Vjera jednom iskrenom riečju i najsitniju sumnju razbila. Vjera je znala sačuvati prirodjenu svoju duševnu vedrinu, te ju umjela svesti u sklad sa zahtjevima naobraženoga družtva; odatle je polazila ona njena neodoljiva gracija, koja je sve okolo sebe očaravala, a mene tim većma, što sam i sam u posvema bio još čist i nepatvoren, kao i Vjera.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Rad majčine ljubavi.

Uzkrsna spomen. — Napisao **Vjenceslav Novak.**

Te godine došao uzkrs rano, malo iza kako se u gimnaziji obavila klasifikacija za prvo polječe. Bio je dječačić — o kom pripovjedam — u prvom razredu; prvi put došao u grad iz seoske škole, al došao pun volje; bio je od one djece, kojoj rano razvijena umna snaga i darovitost brzo otvori žedju za znanjem.

Mati mu je udovica iza lugara u —skoj občini nad Senjem. Ostala je udova s troje djece: Dvije starije djevojke (obje udate) i taj sinčić milovan od nje i od roda ne samo što je bio jedinac, nego što mu je bilo jedva pô godine, kad mu je otac umro. Tko je došao u kuću posjetiti i utješiti ženu, dok joj je čovjek na odru ležao, nije mogao da ne poćuti jako smilovanje gledajući dijete, kako se veselo smiješi i ručicama razbacuje; čudnovato, ta ono barem ne zna, što je smrt? Ono ne sluti, kako je jaka njegova zaštita legla u grob — i od tuda to smilovanje — Nu za to se grijaše o jačoj ljubavi svoje majke i svoga roda. Seoski život ne pozna toliko onog gradskog neiskrenog prijateljstva, gdje posjetnici laskaju djeci, da ugode (oni znadu za što) roditeljima; za to ona ljubav, što je sretala maloga Marka i što je vukla svoje korjenje iz samilosti, dok su ga onako nejaka gladili kraj očeva odra; — ta ljubav nije pirila u njem samoljubja niti ga učinila dosadnim razmaženim djetetom; ona je djelovala na njegovo srce, te je prijatnim i veselim očima gledao u svijet ćuteći samo, kako su ljudi dobri. Kolikoj je djeci oteto u najranijoj dobi ovo sladko i nenadoknadivo pouzdanje u ljude!

Stari učitelj nije znao kako bi se nahvalio Markove mudrosti. Već u prvom razredu znao je natjerati sirotu starca u stotinu neprilika svojim pitanjima; u starčevoj glavi ne bijaše odkuda naći odgovora tim pitanjima, makar je (bivši Triviallehrer) Stojković mogao svagda s ponosom iztaknuti, da je pod upravom njekog čuvenog pedagoga (doduše zaboravljena imena) svršio tro-mjesečni pedagožki tečaj u Karlovcu. Ta bi se pitanja razplela ovako njekako:

Marko: Šta se danas njiše ovo lišće na drveću?
Učitelj: Vjetar ga njiše.
Marko: A zašto ga njiše?
Učitelj (zlovoljno): A njiše ga . . . Pitaj ga ti — zašto!
Marko: Što je vjetar?
Učitelj: Zrak; što bi drugo bio?
Marko: Je l' jučer bilo zraka?
Učitelj: A dà! Kako bi živjeli bez zraka!
Marko: Pa zašto nije jučer duvao vjetar?
Učitelj: Opet ga pitaš! Zašto ti uviek ne skačeš?
Marko: Kud odleti vjetar?
Učitelj: Na more.
Marko: Pa što će tamo?
Učitelj: Nijesam ga ja, brate, pitao.
Marko: Odkud k nama doleti?
Učitelj: Iz planine.
Marko: A odkuda u planinu?
Učitelj (srdit): Djedu se prodrla mješina — pa eto ti
Marko: Kojemu djedu?
Učitelj: Babinomu! I ne pitaj me više! —

Al kako je Marko vješto čitao, pisao i računao, pomirio bi se brzo starac sa svojim najvrednijim djačetom. Iza četvrte godine nauke ne dade Stojković lugarevoj udovi mira, nego da ga pošalje u senjski gimnazij: «Moja glava dolje, što nas ne će za koju godinu sve pameću prestići!»

Tamnokos, velikih crnih očiju, ovisoka čela i odugoljasta tamnoblijeda lica, a iskren, ljubežljiv i odan omilì se i ovdje svima. Sam profesor L., češki Nijemac, pristar neženja tvrda srca, koji se nikako nije mogao priljubiti hrvatskoj zemlji i hrvatskoj djeci, nije — na veliko čudo svega zbora — u pet mjeseci našao prigovora Marku. Marko je dospio sjediti u klupi do svoga kontrasta, maljušnoga i poput bačvice okrugloga Bodula sitnih očiju od same debljine. Sirota Bodul mislio je na školu kao *na* najveće mučilište u svijetu. A kako, za Boga, ne bi, kad nije u školi pala jedna riječ, koju bi osvijetlile zrake *njegovoga* duha! Jednom se samo poveselio, da će svojim djelom zadovoljiti profesoru latinštine. Diktovale se latinske izreke, a ovo je dobro upamtio: Kad čuješ k, piši c! — Dodje k ploči, profesor začne: Ferrum — a moj Bodulić stisne jače male očice i spusti spokojno kredu na stalak. — Zašto ne pišete? upita profesor, a Bodulić smijerno očitova: Ne znam, kako se piše veliko slovo «effe!» . . .

Kod prve klasifikacije odnese Bodulić toliko skroz nedovoljnih, koliko Marko izvrstnih redova. Al bijahu najbolji prijatelji u razredu, što se dalo lasno razjasniti: Rodjeni talenti a uzgojena srca ne poznaju zavisti; sva pripomoć, što ju je htio Marko svojemu susjedu podati, išla je od srca, s iskrenom željom: Rado bih ti pomogao! — Bodulić je to osjećao i cijenio mnogo više ljubav svoga druga, nego znanost, što mu ju je podavao. On se, za pravo, nije strašio drugih redova; samo zatvor — glad — to mu je bila smrt! A Marko je svoga debeloga prijatelja i u tom tješio donoseći mu (ako Bodulić nije na glas pôdneva kako pobjegao iz zatvora) u školu hrane.

Na sam veliki četvrtak čitala se posljednja eksercicija; o desetoj uri oprosti se Marko sa svojim prijateljem i Bodulić se ukrca u barku svojih zemljaka; strašni nedovoljni redovi mučili mu nješta pamet, ai kad je sjeo u barku, progutaše to neugodno sjećanje sladke pomisli na silne gibanice i sve druge božje darove iz obilne majčine kuhinje.

Marko se nadao oko pôdne svojoj majci i — divne li pomisli — još večeras naći će se u rodnoj kući! Duša mu bijaše bistra ko ona vedrina nebeska; sladki osjećaj, da se danas na izpovijedi očistio grijeha, velebni tragovi, što mu ih je u duši ostavilo kateketino razmatranje o ljubavi, muci i smrti Isusa Krista, nade na skori pozdrav u rodnoj kući, sjajan uspjeh u školi, pa i onaj prekrasni proljetni dan kraj mora uz svečanu pripravu na velike dane, koja se jednako osjećala u kući, u crkvi i na ulici — sve

Digitized by Google

Digitized by Google

ga to uznosilo i kadkad mu se pričinjaše, da je čisto lagan, da mu rastu krila i da će poput ptice poletjeti u čarobno, nejasno čeznuće svoga srca. Nigdje nije osjećao mira; iz ulice vraćaše se u kuću, iz kuće u crkvu postavši zamišljeno kraj prekrasnog, punog velebnih tajna Isusovoga groba; od sad se vraćaše k moru, pa trčaše opet u kuću da nije zaboravio kakvu sitnicu, s kojom se mora vratiti u očinski dom — i onda pitaše po dvadeseti put: Nije li još došla majka? . . . Oh, kad će već proteći to sporo, to lijeno vrieme! Bodulićeve je barke već nestalo iz vida, a tud će još on! — Onda pogleda u one gole strme brdine, dokuči im očima ravnu crtu, što se urezala u modrinu i od sto misli u jednom hipu prolije mu se po grudima silno, gotovo bolno čustvo od same prejake sreće. — Oh, nema toga ovdje, nema nigdje na svijetu, što je onamo gore! Nigdje kao ondje ne gledaju onako prijatno i milo male kućice milovidno razsipane na prostranom proplanku; one su u gradu veće i ljepše, al ukočene, izgled im je leden, ondje kao da mu svaka otvara svoje srce. Ovdje su crkve velike, nakićene, bogate — al ona gore punija je angjeoske, srdačne ljubavi i one slike sa oltara gledju njega i on nje poput starih znanaca, koji se, obasjani sunčanim tracima kroz zaprašene prozore, srdačno vesele: Opet se vidimo! . . .

A rodna kuća sa sto krasnih uspomena u svakom kuteljku! Majčino milo oko i sladko draganje njezine drage ruke! . . . Onda prostrano dvorište oko kuće i svi njegovi žitelji: Prvi garov, što veselo mašući repom gleda zamišljenim velikim očima komad kruha u njegovoj ruci; stari crni macan na sunčanu mjestu sa svojim lijenim protezanjem, kad ga zovne, da mu objesi o vrat praporac na crvenoj vrpci; veliki kokot sa čitavom vojskom kokošiju; jato bijelih gusaka i brljavih, šarenih pataka — sve ih spominje milo, kao da se i ta živad raduje: Došao je Marko! — A gdje je tek stric Dane, što će mu upreći svoga maloga konjica pod lagana kolca, pa će se provesti selom i oko sebe sretati sama mila lica, što se odsijevaju u njegovoj duši kao slike u zrcalastoj tišini morske vode! . . .

Prodje podne, sjedne sa svojim stanodavcima k stolu, al jela jedva da okusi. Ona misao, gdje je već mati? — stala mu je čisto mutiti divni sklad osjećaja, što ih čitavi dan nosi u sebi. Dodjoše i tri i četiri sata — a još nikoga. Sad je već ćutio toliki nemir u duši, da ga se od toga hvatala njekakva zlovolja i stade osjećati, kao da je sav taj grad tijesni zatvor, iz kog mora izleći. Što je jače za tim hlepio, sve mu je više bilo, kao da ga taj zrak guši i (već mu se stadoše mutiti u očima suze) naglo mu sune u glavu: Pa idem sam, ta pogodit ću put! . . .

I ne rekavši nikomu ni riječi, metne u džep svjedočbu i podje iz grada ćuteći, da mu se već nije moguće vratiti. — Ta pošao je k majci u svoju rodnu kuću!

Na gradskoj cesti stadoše se dizati vijorasti oblaci prašine. Sa brdina spuštao se k moru hladan vjetar razmahujući sve jače svoja široka krila, a gore, nad sivkastim golim brdinama pomaljahu se tamne, nabubrene gomile oblaka. Al dječak stupaše odvažno i hrlo i podje uz brijeg, ćuteći u sebi samo jednu odluku: Naprijed! Od nje se nije bilo moguće odvratiti.

Kad je došao do po brijega, bijahu se oblaci razastrli do samoga mora, a sve jačim vjetrom stadoše mu se sipati u lice oštre kapljice kiše. Od nagla hoda poliježe vaše ga po svem tijelu znoj, vjetar mu šumljaše u ušima njekakovom divljom svirkom, a on dizaše oči samo k vrhu brdine, što se sva omotala u neprozirnu tmušu crnih oblačina. I što je dalje išao, sve mu se činilo, da se on vrh odmiče, al u duši mu odzvanjaše: Naprijed — ta ć noći će biti u rodnoj kući. Sladkog li onda počinka u toplom majčinom krilu! — I prevali prvi brijeg, al iz njega osoviše se sve strmije i pustije brdine. — — Čas podje cestom, al se opet vrati u brijeg, jerbo je prijeko put kraći. Bura stade urlati i mjesto kiše sipao je sad iz oblaka sitan, oštar led. Tlo bijaše iz prva od mokrine potamnilo, a sad se hvataše kamenja zaledjen snijeg, te mu se noge stadoše sklizati, a slabo mu tijelo poče osjećati napor i studen, kojoj se nije mogao od sve silnijeg vjetra zakloniti. Oči mu se od udara bure zasuziše, u lice mu udaraše snijeg kao šiblje, oko njega stao padati gust mrak, pod čelom poče ćutiti slabinu, kao da ga svijest ostavlja i sad istom zamjeti: Kud sam pošao! . . . Naglo ga uhvati grčevit plač, stade dozivati pomoć, al bura je proždirala svojim urlanjem njegov slabi glas. Daleko dolje vidio se kraj zapjenjena mora Senj kao kroz gustu koprenu; oko njega nigdje kuće, nigdje živa stvora, ma ni drveta, da se ukloni vjetru. Tad sadje u njekakvu dolinu, al tu ga htjede vjetar baciti o kamenje, zato se uze četveronožke penjati opet u brijeg . . . Nokti ga stadoše zebsti i boljeti, a onda osjeti na vrh prstâ ugodnu toplinu — nije u mraku vidio, da je njegova krv . . . Sad već nije čuo ništa do silnog urlanja bure, al i ono kao da u njegovim osjetilima malaksaše . . . Snaga mu klonu, zato sjedne, a blagi, sladki san stade mu dolaziti na oči. I bijaše mu tako sladko, tako milo, kad se podavao tomu snu — — — a bura sa divljom radosti urlaše nad njime pjesmu o smrti — — —

Drugi dan nadjoše ga ukočena — — Tko je donjeo vijest nesretnoj materi i kakvi je bio prizor, kad joj ga donješe u kuću — o tom moje pero ne umije pisati.

* * *

Kad se vrati uzkrs s prvim pupovima u grmlju, s prvim cvijećem na livadi, s prvom veselom pjesmom ptica i s prvim toplim sunčanim trakom; kad se sve živo sprema s velebnim osjećajima, da pozdravi veliki dan sa radostnim uzklikom: Alleluja! — kad svijet odloži brige i poda se bujici sladkih čuvstava mira i radosti, jer će uzkrsnuti iz groba Bog: Onda se jadna mati uputi na grob svoga jedinca i plače — i raduje se, jer vjeruje u Boga; računa, da je opet za godinu dana bliže sastanku sa svojim Markom. Da joj nije te vjere, tko bi joj utješio srce? —

Digitized by Google

Ko plamen sinji, i zatuli glas;
Jer jače u njim glada oganj biesni
Neg ciča zima, nego strava smrti:
Na moju tako domovinu biednu,
Na tor ovaca mirnih, krotkih, dobrih.
Ko gladni vuci divlji Niemci srću.
I netom jednu pokosim im četu,
Ko vučji čopor već iznikne druga,
I kano mrki smrtonosni oblak
Na biednu moju Hrvatsku se vine,
I baca svoju zloslutnicu sjenu
Po vedrom polju njezine slobode.
O dobri Bože, ti nas slogom spoji,
Ti srca roda jednim lancem veži,
Pa lanac sloge nek nas skupa drži;
Jer pukne l' u njem jedan sam kolutac,
Tu bujica će njemačka navalit,
Potopit će nas ugasit slobodu.

Čari ljubavnoga žara.

Pripoviest **D. V. Grigorovića**; prevod s ruskoga.

(Nastavak).

Na palubi se pojavi žena. Opazivši ju, — tako mi je priznao taj prijatelj, — on je sav nenadano planuo, kako biva, kada nas snadje nenadana prepast. Dojam je bio tako silan, da je nekoliko časaka stajao, kao da ga grom ošinuo, zaboravivši sasvim, da se ukloni te joj propusti prolaz, zaboravivši sasvim i na njezinoga suputnika, koji se odmah iza nje pojavio. Njezina je vanjština u ostalom bila dosta osobita: vlasi njezine, tamno crvene boje sa zlaćanim odsjevom, kao da su bile breme njezinoj maloj glavi; ona je skinula sa glave šešir, kad se je uzpinjala na palubu parobroda i nepokorne pletenice razpustivši se na zraku, poprimahu oblik oreola, u kojem se blistahu zlatne niti. Bliedo, nešto dugoljasto lice oživljavahu svietle crne oči, one žmirkahu pred svjetlom, ali su veselo blistale izpod crnih tankih obrva. Sve u njoj odisaše životom i mladošću, nije joj bilo više nego osamnaest godina. Osjećaji bezbrižnoga zadovoljstva i sve, što je čas prije izpunjavalo srce moga prijatelja, razletilo se na jednom poput dima. Zamienilo ih je jedno čuvstvo: strastvena, neodoljiva želja, da joj se približi, da se nasladjuje s njom, da joj sluša glas. Uz to, isto tako nenadano, priznavao je on, budila se u njemu zloba, pače ljubomor prema njezinomu suputniku. U to se osvjedočio, da je to bio njezin muž. Tek je mjesec dana što su se vjenčali i sad su bili na svatbenom putovanju.

Moj znanac sudio je valjda pristrano, ali po njegovu opisu svakako se čovjek morao da razgnjevi na svezu takove mlade žene s onakovim mužem.

On je bio kvintesencija njemačkoga tipa iz sjevernih pokrajina. Niemac je to bio, koji se tako reći kvasio u nekakovoj kiselini, a kao da je bio i glivobolan, o čemu su svjedočile brazgotine na dugačkom mršavom vratu. «Kad sam zamjetio te brazgotine. — pričao mi je znanac, — bio sam voljan, da se oborim na nj, te da ga zagušim na mjestu.» K ovim fizičkim svojstvom približivala se četrdesetgodišnja doba, mali stas, naočale na bolnih očiju i crvenkasto tjeme, prikriveno židkom, gladko pričešljanom žućkastom kosom.

Komična mržnja, što je nenadano ovladala mojim znancem, uzmakla je ipak pred čvrstom željom, da se upusti u razgovor s njegovom ženom. Ali je pokušaj slabo uspjevao; na sva pitanja Niemac je svedjer mučao; žena je neodlučno pogledavala na muža i kao da se plašila. Nu po njezinih očiju ipak se opažalo, da je ona pokadšto kano ti oživljavala, slušajući pripovjedke neznanca, a on, što je dalje pripoviedao, to se je većma oduševljivao i bivaše rječitiji.

Već su protekle dvije ili tri ure, što je parobrod odtisnuo s obale; noć je zagrlila nebo, u tamno sinjoj noći srebrila se morska pučina; tišinu je narušavao samo jednolični žubor parobrodskoga vijka.

Niemac, koji je već prije neg što je sunce zapalo, nadio topli kaput i vrat si omotao vunenim rubcem, počeo se sad tužiti na svježost. Uzalud ga je žena uvjeravala, da je noć topla i da je zrak poput baršuna mekan, on joj reče, da osjeća nahladu, boji se groznice te drži, da će biti pametnije, provede li noć u kabini, on ustane, nakloni se i podje prema stubam, davši ženi da predje izpred njega.

Da li je sbilja tako bilo ili se samo pričinilo momu znancu, ali u pogledu, što ga je ona na razstanku dobacila, on je pročitao kano ti neko sažaljenje. U provali nekakve bezumne nade, on je upotriebio taj trenutak te joj odgovorio, pritisnuvši obje ruke na srce. Ona se brzo odvrnula. Nade na jednoč izčeznuše. Hodajući po kalubi, on se podavao najmalodušnijim, nespretnim maštanjem, ćutio se iskreno nesretnim čovjekom, nu nenadano se ohrabrio i u njemu je sve ponovno oživilo, kad je za malo opet nju sreo. On nije dvojio, da se je ona vratila na palubu iz radoznalosti, pače tko bi znao! — možda ju je i sućut nagnala gore . . . Lahko je moguće, da se on nije varao; za što bi se ona inače vraćala na palubu te tražila, da se sastane s njime! Žena ne mora baš da bude namiguša, hoće li da se svidja, i u najčestitijoj ženi budi se zvjedljivost prema mužkarcu, kad zamjeti, da je na njega učinila povoljan dojam; sve su žene u takvu slučaju vrlo pronicave i jasno vide. Pun zahvalnosti, moj znanac malo da joj nije pao pred noge.

Nikako nije mogao da upamti, o čemu je u to vrieme govorio s njom, — sjedeći noću na palubi do nje, sjećao se samo, da nikad prije ni kasnije nije tako strastveno ljubio; osjećao je takodjer, da je, zamatajući ju plaidom, i

Digitized by Google

dotaknuvši se njezinih ramena, očutio po svem tielu takvu vrućinu pa studen, kao da se prvi put dotaknuo žene. On je gotovo bio mahnit od strastvene želje, da ovlada njome. A ona je u sve to vrieme malo govorila, činila se kao da je udivljena, kao da ju je nešto prikovalo za to mjesto. I ona se je, bez sumnje, nehotice pokoravala čaru, novoga za nju nepoznatoga osjećanja; drhtanje, što joj je od časa do časa obuzelo tielo, dokazivalo je to. On je medjutim u razpaljenoj strasti već nekoliko puta mišlju provaljivao u kabinu, da joj ubije muža te da ga krišom baci u more. On vjerovaše posve iskreno, da mu pri tome nedjelu ruka ni zadrhtati neće; s jednakom iskrenošću, ne sazrievši još ni za njezinu privolu, snatrio je, kako će odmah, čim stignu u Napulj, nju od svega svieta sakriti, te odvesti nekud daleko, daleko . . . I bez svake šale, smišljao je, kako će š njom odploviti na koji nenastanjeni otok.

U to ih zateče i izhod sunca, pa je trebalo da se razstanu. Domala ugledaše Capri, a poslije se pojavi Napulj; na palubi započne obična žurba u oči izkrcavanja, jer je eto već desetak ladjica sa svih strana obkolilo parobrod.

Ali taj čas sluči se slučaj, o kojem je moj znanac još mnogo godina kasnije zlovoljno govorio, kako se to sbilo, toga si nije mogao da protumači. Dok se on bavio u svojoj kabini, Niemac i njegova žena kao da su propali u vodu, po svoj prilici bili su se već posve spremili, te sjeli odmah u prvi čamac i odplovili na obalu . . . Mojemu se znancu pače pričinilo, da ih vidi, kako se primiču luci. On je pojurio za njimi, bodrio je veslače, obećavao im nagradu, ali uzalud. On je otišao iz svratišta, a da se ni uredio nije, i dade se u potjeru za njimi. Na žalost, u žaru noćnoga razgovora, nije ni pomislio, da ju upita za njezino ime, niti je pitao, gdje će oni u Napulju stati, kamo će putovati, gdje stalno prebivaju. Do kasne večeri obletio je sva svratišta i sve u najam dane sobe, — ali Niemcu i njegovoj ženi ni traga ni glasa. Kroz nekoliko dana, od jutra do mraka, on se bavio u glavnih ulicah, nadajući se, da će ih ma gdje sresti, — ali je susretao samo mnogo nepoznatih lica. U kratko, ona je sinula pred njim kao u čarobnom snu, — i tako je brzo izčeznula. Samo u njegovoj mašti nije izčeznula. On je govorio: — nijedna žena nije ga se nikad tako silno dojmila; do sele minuo je riedko koji dan, da se nebi nje sjetio; neka samo zatvori oči — ona se odmah pojavi pred njim, kao živa, sa svjetlim očima i zlaćanim sjajem oko glave . . .

Govoreći to, on je svaki put stao hodati po sobi, a rumenilo bi mu zalilo lice.

XIII.

Ako vam te pripovjedke nisu dovoljne, pripoviedati ću vam jednu, vrlo kratku, u kojoj je glavno lice bio vaš pokorni sluga.

— Što?! . . . Kako to?! Je li moguće! . . . Ti nam o sebi nisi nikad ništa pripoviedao . . . zamnješe glasovi sa svih strana.

— Nisam pripoviedao za to, što se nije pružila prilika: sada, — kad smo srećom kod stvari, — slušajte. Sbilo se to takodjer dosta davno, u mladosti, ne dugo nakon toga, što sam ostavio sveučilište, i mi se po prvi put razidjosmo. Živio sam tada na selu u okolici Moskve, ali sam često dolazio u grad i posjećivao jednu obitelj, u kojoj sam se ćutio kao kod kuće. Bila mi je ta obitelj po materi pače donekle u rodu. S djecom te obitelji, — dvjema kćerima i sa sinom, — bio sam svezan od samoga djetinjstva. Mi smo se tikali i nazivali se po imenu i tada, kad su djevojke ostavile institut. Jedna od njih, — Nina, domala se udala. Oni su živili godinu dana zajedno, a zatim su se razišli. Svi su njega jednoglasno okrivljivali. Posve nenadano stigne mi pismo od Nine; ona me je obavješćivala, da poslije razpita s mužem, polazi na svoje imanje, da ga proda, te da će s novcem, što će ga za dobro dobiti, bar na nekoliko godina otići u inozemstvo. Na koncu pisma bio je dopisak; ona me je molila — ako mi to ne bude odviše težko, — da dodjem u Moskvu, kako bi se oprostila sa mnom. Provesti se kakovih četrdeset vrsta, to je šala; odoh u jutro, a o podne bio sam već u Moskvi i sjedeći s njom, razgovarah o njezinih donekle opasnih osnovah; rodjaci pristajahu uz moje mnienje; ali nije htjela nikoga da sluša i svedjer je govorila o svojem nezavisnom položaju. Toga dana objedovali smo zajedno u njezinoj obitelji.

U večer, oko osme ure, ona me je zamolila, da ju pratim staroj tetci, s kojom se takodjer htjela da oprosti prije odlazka. Tetka joj je obitavala na drugom kraju grada; idući k njoj valjalo nam je proći gotovo sve boulevarde.

Kad smo izašli na ulicu, sunce je bilo već zapalo; ali je u zraku bilo nesnosno vruće i zagušljivo kao u kotlu. Zaboravih vam reći, da se je sve to sbivalo sredinom mjeseca srpnja. K sparini pridružila se još i znamenita moskovska prašina; kako vam je poznato, danju ju diže stotina tisuća kočija, a u večer sjeda ta prašina kao smedji žućkasti oblak i sguštava tminu i sasvime sakriva dubljinu ulica. Nismo učinili ni stotinu koraka, već smo morali skinuti s ruku rukavice, jer su se liepile za kožu.

Nije mi baš laskala perspektiva, da ću kod stare njezine tetke prosidjeti čitavu uru — u zagušljivoj sobi, u kojoj se ni zimi, ni ljetom ne otvarahu prozori, te je u njoj moralo i sad biti vrlo nesnosno. Kad smo bili blizu doma njezine tetke, zamolih ju, da sama udje k njoj, a ja ću ju čekati, sučelično veži, na prvoj klupi boulevarda.

Pazite, gospodo, sad nastaje glavna točka moje dogodovštine. Imajte na umu moj odnošaj prema Nini od djetinstva do toga trenutka. Istina je, često sam se s njezinim bratom, sestrom i drugom rodbinom i znanci naslađivao njezinom milinom i dražesti, ali mi nikad ne pade na um, da mi se prohtije čega, kako možda stranom mužkarcu; navika, da ju vidjam, moje nagnuće spram nje, baš kao spram sestre, ne djelovaše ni najmanje na moju maštu. Čekajući na njezin povratak tako mirno, kao da sam joj rodjeni brat, ja sam u misli grdio njezinoga muža, što je kraj tako krasne žene izdržavao još i ljubovcu: razmišljao sam o probitačnosti razpita, koji joj je omogućivao, da se po drugi put uda i bude sretna, sažaljevao sam, što je odlučila da proda svoje dobarce te odputuje u inozemstvo i ostavi svoje; nu tu je odluku za cielo izazvalo čuvstvo pretrpljene uvriede itd.

Digitized by Google

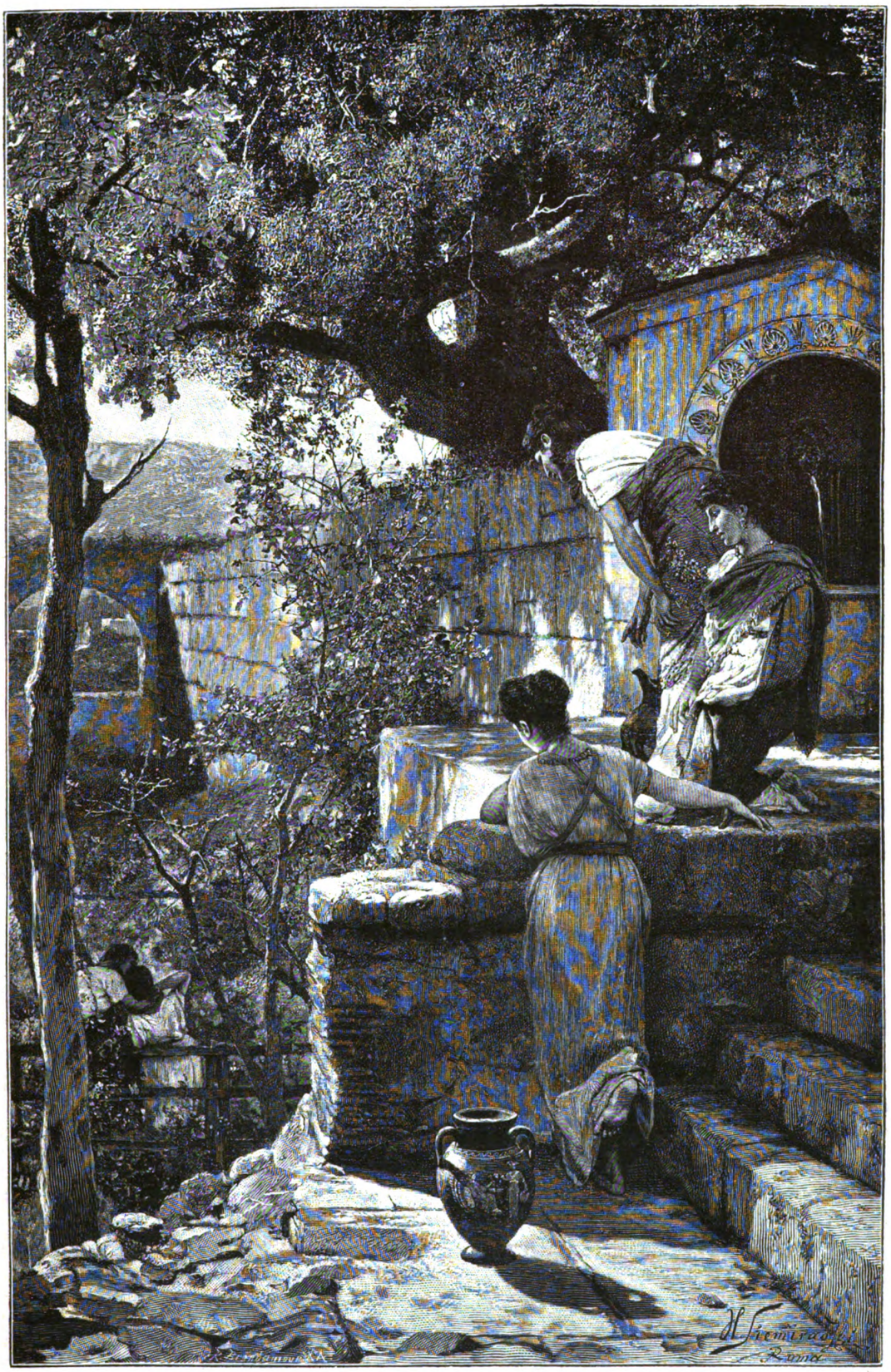

Neopreznost.

Slika H. Siemiradskoga.

Digitized by Google

Uru kasnije te su misli bile i predmetom našega razgovora, kad smo se vraćali kući, i govorasmo o tome barem polovicom našega puta. U mnogočem pristala je uza me, ali se činjaše isto tako mirnom, kako sam i ja bio u taj par. Na drugoj polovini puta nastala je promjena: njezine misli poprimiše nenadano turobni pravac; postala je mučaljivijom i zamišljenijom; i sam glas kao da joj je pao, a disanje joj bivaše sve to teže. I mene je samoga počelo zaokupljati čudnovato čuvstvo, — i tjeskoba i čudna plahost; prvi put sam u njezinu prisuću bio u neprilici za rieči i izraze. Govorasmo o skorašnjem razstanku, sutra sam se imao vratiti u svoje selo; i ona je rekla da će otići sutra ili prekosutra. «Kad će nam Bog opet dati da se vidimo?» . . . Sbilja, kako se udes sigra s nami! . . . . Sjedini ljude, oni priviknu medjusobno, zavole se . . . i najednom, uzme ih te se prijatelj posve ravnodušno otme prijatelju . . . S bogom, s bogom! . . . Možda se više nikad ne vidimo! . . .

Govoreći tako, mi smo kano ti navlaš usporili korake te neopazice stigosmo do kuće njezine rodbine.

Na ulicah i boulevardih vladaše podpuna tišina; na okolo nigdje ni žive duše; u prašnoj tmurnoj magli dalekoga obzorja izronjivaše pred nami rumenkasti kolobar punoga mjeseca . . .

Učinismo nekoliko koraka, ustavismo se i počesmo se opraštati. Uzeh ju za obje ruke i razdragan, opazivši njezine suze, što su joj navrle na oči, sagnuh se, da ju poljubim i na jednoč . . . nenadano, ni sam ne znam kako se sbilo, mi si padosmo u naručaj i uzesmo se cjelivati, ali ne više kao brat i sestra, već žarko i sladko, kao najstrastveniji ljubavnici . . .

Dva dana kasnije, u večer, ona je odputovala iz Moskve, i na drugoj postaji, bilo je već noću, sjela je u tarantas, u kojem sam ju već čekao, drhćući od nestrpljivosti i obujmih ju rukama i pospem cjelovi . . . Mi se ravno odputismo na južnu obalu Krima . . .

I čudna stvar! žena, koju sam, ponavljam vam, naviknuo vidjeti dvadeset godina, s kojom sam nekoć posve ravnodušno sprovodio čitave večeri na samu, — postala je sad eto predmetom nezasitljive, biesne strasti. Naslađivao sam se svakim njezinim prstom, kao da još nikad nisam vidio njezine ruke, bio sam uznešen, kad je u mojem prisuću razpustila svoju kosu, ne mogoh joj vidjeti male točkice na desnom ramenu, a da me odmah ne zaokupi pohlepna želja, da ju cjelivam; smatrao sam pravim blaženstvom, da ju svu svojom zvati mogu . . . Nije nas više kao prije, uzbudjivala nejasna želja ovladati; mi smo ovladali jedno s drugim podpuno i neograničeno; ali ni tu nam mašta nije dala mira; kao da smo još nešto očekivali, još nešto tražili jedan u drugome . . . u kratko, posve smo mahnitali . . .

XIV.

— Kako se sve to svršilo? upitao je domaćin.

— Ah! kako se obično svršavaju sveze, osnovane tek na fizičkom htienju, podg.ijanom mladenačkom maštom! Nutarnjih, pravih simpatija nije bilo medju nami . . . To možda i razjasnuje naše zamjenito ravnodušje do onoga trenutka, kad smo se oboje nenadano zanieli jedno za drugo. Ona je vjerovala u mogućnost trajnoga obožavanja i despotično je to od mene zahtievala; mene su, kako i sada, tako i u mladosti, zalietali trenutci tjeskobe i živčanoga uzbudjenja, a bez ikakva povoda; za prve mušice s moje ili njezine strane, ne sjećam se pravo, — mi se posvadismo; nismo mogli trpiti i razkrstismo se, nu ne razstadosmo se kao ljubavnici, koje maia svadja kadšto još krepče spaja, već se konačno razstadosmo. Tamo, gdje glavnu ulogu odigrava mašta, — nikad ne ima trajnosti: iz daleka misliš, viditi ćeš čudesa, nu pridješ li bliže — nema baš ništa!

— Nipošto, gospodo, kad smo se već taknuli mašte, ili bolje, neobičnih slučajeva, koji nastaju od razigrane mašte, to i ja imam dogodjaj . . . rekao je mjernik, a pri tom su lica prisutnih, do sele više manje ozbiljna i pazljiva, najednom oživila, a oči svih nas razigraše se.

Svi su dobro poznavali karakter njegovoga pričanja, priredjenoga uviek obiljem boja, paradoksa te ekscentričnih mušica. Takvim ga poznavahu u mladosti, a takav je ostao i u zreloj dobi. Pripovjedaču ne umaknuše pogledi, što su ih medjusobno izmienili prisutni prijatelji, nu ti pogledi kao da su ga još veselije disponovali. Namjestivši se udobnije na divanu, slegne ramenima i počme evo ovako pripoviedati:

XV.

Stvar, ako vam je s voljom znati, sbila se baš u četrdesetih godinâ. U zabiti saratovske gubernije, na svojem dobru, živio je sa svojom kćerkom starac neki, po imenu Schnitzel; bile su mu osamdeset i dvije godine. Odatle možete donekle zaključivati: kćerka njegova nije bila više u prvoj mladosti; velim «donekle», jer, kako znate, često se i starcem radjaju mlade kćeri . . . U ostalom, ne vriedi, da se kod toga dulje sustavljamo. Nekoliko godina prije svidila se otcu po nečem brojka dvadeset i osam, on se uhvatio za nju te ni za što ne htjede ništa oduzeti ni dodati; ali za pravo, kćeri mu je bilo i preko trideset godina. Oporost starčeva bila je naravna: od starosti on je počeo da gubi pamćenje i očito je već slabio tjelesno i duševno.

Točnost, vojničko držanje, revnost u svaki čas, pokornost, kad je trebalo, — sve to moralo je biti, da ga potiskuje u službi napred i u četrdesetoj godini bio je već pukovnikom, a protekcija, koja u Rusiji nikad ne manjka Niemcem, pribavila mu mjesto policajnoga prefekta u jednom medju južnimi gradovi naše gostoljubive domovine.

Visoki stas, uniforma, zveka ostruga, sivo-modre oči, rumenilo na licu i plava, brižno razčešljana kosa činjahu na početku stoljeća čudesa, ne samo u provinciji, već i u samoj Moskvi.

Trebalo je zveknuti ostrugami, vješto se okrenuti na petici i fino sukati mladi brk, pa da vidiš trepet u ženskom srcu. Ne minu ni godina dana, a u pukovnika se zagledala do ušiju trideset i pet godišnja udovica. Nju je poglavito očaralo bielo tielo na šiji policajnoga prefekta. Bjeloća i nježnost kože, općenito svojstvo germanske pasmine, bijahu doista u njega vanredne, tako da se ni do visoke starosti na toj koži ne mogahu izgladiti dvije

Digitized by Google

crvene mrlje: jedna oko pasa, gdje je negda stezao uniformu, a druga na čelu od kape, koju je vazda duboko natucao na oči. Bielo njegovo tielo moglo je da začara udovicu sbog oprieke: ona bo, kao žena s iztoka (rodom Rumunjka) bijaše crnomanjaste puti. Žene, koje su joj bile zavidne za uspjehe kod muževa, govorahu pače, da je slična dvorskomu Arapinu, koji je doduše predao ostavku, umirovljen je, nu uviek si liči lice bojom. Ne zna se, tko je od njih dvoje komu ponudio svoju ruku, nu poznato je, da su sjedinjeni bili zakonitim brakom. Iz ljubomora, ona je muža prisilila, da dade ostavku i despotski ga je preselila na selo. Godinu dana kasnije rodila im se kćer. Poslije petnaest-godišnjega braka, Rumunjka se prenajela ledene okroške i predala Bogu dušu.

Udovac se najprije počeo baviti gospodarstvom, ali razkošna atmosfera stepnoga ruskoga sela djelovala je i na Kurlandca; malo po malo i on se zalienio, a nakon daljnih petnaest godina, od prilike u doba, kad počimlje moja pripoviest, — nalikovao je klimavoj razvalini, koju sam već opisao. Od starih vremena ostala mu je navika, da mjesto domaće haljine nosi vojnički sjurtuk; u tom odielu on se sačuvao kao u kakvom futrolu.

Za posljednjih deset godina, starac je zimi i ljeti sjedao na jednom te istom mjestu, a provodio je vrieme, sisajući komadić jeftine smotke; nad oči bi metnuo zeleno sjenilo, izpod kojega bi provirivala krezuba čelust, obraštena riedkom, ali posve siedom bradom.

(Dalje sliedi).

Carica Katarina II.

rješava se njemačke krvi.

Carici je Katarini drugoj,
U glavu je udarila krv joj
Dala dozvat Rusa ranarnika,
Neka krv joj pušti, sve da šika.
Ranarnik je dašto brzo doskako,
Rekoše mu, opasno je jako,
Usopljen se sve do zemlje klanja,
Upanji se pred njom poput panja,
Pak će pitat: — Krv da puštim, je li?
Gdje to Vaše Veličanstvo želi?
— Evo ovdje žila nek se sieče! —
Carica mu Katarina reče,
Zasuka si rukav na odielu,
Nagu pruži desnu — jedru, bielu,
Smetenome pruži ranarniku
Te sokolit uze ruskog striku:
Ne boj mi se carici junâkâ,
Vidiš, striko, da sam jedra, jaka,
Ne žapaj se carsku krvcu prolit,
Jer me onda glava ne će bolit,
Znaj pak bistre glave na ramenih,
Carici je ruskoj treba meni,
Velikih mi nauma i briga
Ta mudrine treba puna knjiga,
Treba volje prave, obilate
Velika mi Ruska da procvate! —

Ranarnik se uz to rieši strave
Pak se lati ranarničke sprave,
Pripravi si ustavnicu gubu,
I razmota povoja si trubu
U zlatoj si dade doniet zdjeli
Vode, spužvu i još ručnik bieli,
Te oštreljkom u žilu joj parnê,
Krvca šikne iz te ruke čârne,
U dûb zlatne zdjele mimo curi,
Stručni vještak mudro u krv zuri,
I dokonča: da će dosta biti,
Te krv carsku ustaviti hiti,
Lievom rukom carica mu mahne,
Ter ovako miriti ga stane:
Pusti, striko, pusti, još nek curi,
Ustavit ju tako se ne žuri;
Njemačke sam krvi, sviet mi reče,
Tâ nek teče, neka sva izteče,
Ruska pako neka krvca samo
Ostane mi kolat u žilama!
Ne ću odsle nikom Rusu dati
Ruskom samo caricom me zvati,
Ruskinja ću carica vam biti,
A pomagač budi meni i ti,
Te razglasi, kud ti drago, prvi,
Da si njemške lišio me krvi! —

Tako bilo. Veselo i lako
Ranarnik je Petrogradom skako.
Za dan, za dva Petrograd je znao
I svom Ruskom glas se širit stao,
Rieč je bila, Rusma omilila:
U carice Katarine žilah
Da već nema kapce krvi samo
Njemačke joj iz domaje tamo,
Već da tvorom a na ruskoj grudi
Ruska u nje krv se tvori, rûdî,
Ruskinja po srca zapoviedi —
Na Ruskome priestolu da sjedi!

Ivan Trnski.

Digitized by Google

Na izvoru.

Poljski napisao **Henrik Sienkiewicz**. Preveo **Stevo Sušnik**.

Još sam jučerašnji djak i moja diploma doktora filozofije još se nije ni osušila — to je istina. — Neimam mjesta, a neimadem ni imetka. Sve mi je blago i bogatstvo siromačak dvorac i bašća, te nekoliko stotina rubalja dohodka — razumijem indi, zašto mi uzkratiše ruku Tonice — ali me u zator odbaciše.

Pa zašto? Šta sam im uradio? Eno donesao sam, kano na dlanu, prepošteno srce i rekao: «Dajte mi je i bit ću vam najbolji sin i do smrti vam se neću odužiti — nju ću na rukama nositi, ljubiti te hraniti i braniti.»

Doista, to sam dosta glupo izgovorio, kano tudjim glasom, mucajuć, gotovo bez duška. Ta vi ste ipak vidjeli, da dušu iz sebe čupam, da mi na usta govori čuvstvo takovo, što ga ne nalaziš svagdje — pa kada ste i zbilja naumili da mi odkažete, zašto niste odkazali, kano dobri ljudi, koji bar trenutak milosrdja u srcu nose, ali što ste me odrinuli?

Vi kano kršćani, kano idealiste, od kuda ste mogli znati, što ću učiniti, izišav od vas poslie takova odkaza? Tko vam je rekao, da si neću lubanju tanetom razmrskati, jedno radi toga, što neću moći živjeti bez nje, a drugo da takova razlika medju onim, što se proglašuje temeljem i medju napredkom u životu, takov farizeizam i takova prevara neće se meni usaditi u glavu? Zašto me niste barem časak požalili? Ta baš ni mene se ne pristoji gaziti bez uzroka, i mene je ipak kvar! Možda bih i ja, da nije vas, što pokazao svietu. Mlad sam, za pravo i djak, bez imetka, bez mjesta — dobro! Ali vidite imadem pred sobom budućnost — i Bogu hvala — ne znam čemu ste mi ju zamutili.

Ta ledena lica! Ta posprdna razdraženost! . . . Pred malo dana, pod nipošto ne bih rekao, da bi ti ljudi takovi bili: «Mislili smo, da ste pošten, a vi nas obmanuste, vi na zlo upotriebiste naše pouzdanje» — to su rieči, kojima me kano bičem opališe po obrazu. Čas prvo toga čestitaše mi toli srdačno na diplomi, kano da sam im sin — i onda istom, kada sam im, probliediv uzrujan, rekao, što mi je bilo najjače poticalo u radu, srdačnost i posmjeh izčeznuše, lica im ostudiše, dunuo od njih studen — i pokazalo se, da sam «na zlo upotriebio njihovo pouzdanje» . . .

I tako me, smrviše, gurnuše, zgaziše, da mi se je na čas i samu prividjelo, kako sam i zbiljam uradio nješto sramotna, te ih gotovo prevario.

Ali na koju ruku! Što je to? Tko je tu koga zaveo, tko je tu sinja kukavica? Ili sam ja do kraja poludio, ili u tom, što tko ljubi pošteno, te kani dati dušu, krv i trud, neima ništa podla. Ako je vaša ogorčenost bila prava, tko je onda budala?

Ah! i u tebi sam se prevario, ja, koji sam na tebe toliko računao! Oni mi rekoše: «Upravo smo sigurni, da vas nije naša kćerka ničim ovlastila na taj korak.» Očevidno, nisam protuslovio. I dodje po tom ta «kćerka» cielim bezdnom ravnodušja dobro odgojene gospojice, te pentala oborenih očiju, da nikako ne pojmi, **kako sam** ja na tu misao došao.

Ne razumiješ? A ti me čuj gospodjice **Tonice**: nisi mi rekla, da me ljubiš — istina! Ne imam **reverza, s tvojim** podpisom, a da ga i imadem, ne bih ga pokazao. **Tek ću** ti reći samo to: jest neka pravednost, jest neki **sud**, gdje bilo da bilo, ili negdje nad oblaci, ili u ljudskoj **savjesti**, pred kojim priznati moraš: toga sam čovjeka **zamamila**, toga sam čovjeka zatajila, toga sam čovjeka **sunovratila** u potištenost i nesreću.

Je li ti nestalo odvažnosti, ili srca? — ne **znam**, ali si me zavela užasno. Ljubim te jošter, neću te **proklinjati**, ali znaj, kada je do toga, da upropastiš ili spasiš **čovjeka**, treba biti odrešit, treba da pravo i ljubav budu **više nego** strah. Drugčije si povod da njekome brvna **mukotrpno** sazdane kuće padaju na glavu. To se i meni **dogodilo**. Svu sam si budućnost gradio na sliepom ufanju **u tvoju** ljubav, pa se pokazalo, da sam gradio na piesku, **jer ti** u stanoviti tren ponestalo srčanosti, jer si kod **izbora** izmedj hrdjave volje svojih roditelja i moje nevolje, odabrala moju nevolju.

Da si mi na toj buri ostala onakova, kako sam **mislio**, da jesi, bilo bi mi sada laglje, ostala bi mi nada **i utjeha**. Da li ti znadeš, da sve što sam od njekoliko godina **radio**, da je to sve bilo radi tebe i za tebe? Radio sam upravo kano vol, noći i noći malo spavao, podobivao neke **medalje** i diplome, po tebi sam živio, od tebe sam **disao**, o tebi mislio. I eto sada pustoši pred menom, gdje vije **žalost** kano pašće. Ništa mi ne ostade.

Zvedljiv sam samo, da li će ti to ikada na **pamet doći**.

Ali dakako mudri roditelji protumačiti će ti, **da** sam ja djak, te da je to moja glupa vrtoglavost. Što se tiče **djaka da** sam i sbilja jošte djak, mogao bi sa Shakespearom **kazati**: «Zar mi nismo ljudi kano i vi? ako nas ubodete, zar nam ne teče krv, ako nas pokrivite, zar nam ne **teku suze?**» To je svejedno. Bio tko što mu drago, ne **treba ga** potvarati. Moja vrtoglav, bila luda ili ne, baš ni **najmanje** ne ovlašćuje nikoga, da se s menom poigrava. Sva sreća, te se već današnji naš sviet, tako velika, **bezdušna** sgrada, složena iz gluposti, varke i licemjerja, lomi i **razpada**, jer se već ne dade na njem živjeti. Ja evo baš **imadem** vremena; postao sam doktorom filozofije psu na veselje, dakle, kano filozof, bavim se raznim ljudskim odnošaji, koji se tako svježe tako junački o mene očešaše. Vama, ljudem, tako zvanim razboritim, dosta je kada **pronadjete** pustu rieč ili naziv koje stvari, a što je netko tamo vrat slomio baš po toj stvari — deveta vam briga. Egzaltacija! Što me veseli taj naziv, kada mi okreće **nutrinju**? Što će mi pomoći vaš riečnik? Vi s otim odkazujete **pravo** bitisanja svemu, što ne osjećaju vaši otupljeni živci. Kada vam zubi poizpadaju iz starih čelusti, onda **više ne** vjerujete u bol zubi. Da je na vaše onda bi samo **ciepanje** u kostima bilo nešta ozbiljna, reumatizam samo **boli**, a ljubav, to je pusta egzaltacija, vrtoglav . . . Koliko puta na to mislim, u meni su dva čovjeka: jedan — onaj ju-

Digitized by Google

Šah kraljici.

Digitized by Google

čerašnji djak, koji u ime novijeg doba želi da bude zaledje gluposti ljudskoj, drugi, čovjek duboko uvriedjen, koji bi samo plakao i proklinjao. Tako se ne može živjeti. Dosta nam je toga idealizma u riečih i koristoljubja u činih. Dolazi vrieme takovo, da treba ili prilagoditi napredak načelom, iii biti odvažan pa proglasiti ravno tako cinična načela kano što je i napredak. Bog jedini znade, koliko puta sam čuo od roditelja Toničinih, da imutak nije uvjet sreći, da je značaj više vredniji nego bogatstvo, te da je mirna saviest najveće dobro. — Tako? I eto ja imadem nješto značaja, i puno rada, i mirnu saviest, i mladost i ljubav, pa ipak u za sve to izprašili me na polje; a da danas dobijem na lutriji pol milijuna — sutra bi mi je dali drage volje. Sutra bi došao ovamo njezin otac i razširio bi ruke, — kano Bog na nebu!

Tko hoće da bude trgovac, mora barem računati da znade, a vi, tobože triezni ljudi, ne znate ni toga. Ta vaša trieznost, taj vaš razbor zavarava vas polako. Ne znate računati — čujte! Ne govorim to u groznici, nije to nikakovo čudačtvo. Ljubav jest, obstoji, pa ju treba pripoznati kano pravu vriednost. Da dodje koji ženijalni matematik, pa da vam je sračunao u novce — e, onda bi se hvatali za glave, kakovo je to bogatstvo! To je stvar tako pozitivna, i tako realna i potrebita u životu, kano i novac. To je jednostavan račun: život je toliko vriedan, koliko je u njemu sreće, pa ipak to je ogromna glavnica, neizcrpivo vrelo sreće. To je jednako zdravlju i mladosti. I vama tako jednostavne stvarce ne idu u glavu. Velim i opeta; ne znate računati! Milijon vriedi milijon i ni groša više; vama se opeta vidi, da osim toga vriedi toliko koliko sva druga dobra u životu. Pa radi te pogreške, vrludate u posve umjetnom svietu, ne vidite stvari u njihovoj pravoj proporciji i varate se glede ciena. Vi ste romantici, samo vam je romantizam nizak, jer je novčan i okraj toga škodljiv, jer kida i kvari život ne samo ljudem, koji vas puno ne zanimaju, nego i vašoj rodjenoj djeci.

Tonici bilo bi dobro sa mnom; bila bi sretna! Pa ako je tako, što ćete više? Negovorite mi, da bi me ona i sama odbacila. Da niste vašim odgojem utuvili u nju svu samostalnost, svu volju, iskrenost i odvažnost, nebih sada sjedio samotan i ćutio kako mi od boli puca glava. Nitko nije Tonici tako motrio u oči, kano ja — i nitko je ne pozna bolje, što je ćutila i kakova bi bila, da joj niste duše otrovali.

A sada sam izgubio nju i s njome puno toga čime se hrani, kano hljebom,. a bez čega se umira.

Oj, vi, nesudjeni moji roditelji, i ti izgubljena moja ženo! časimice pomišljam, da neznate što ste uradili sa mnom, jer bi inače još po mene poslali. Ne vjerujem, da me ne bi požalili . . .

Čemu spočitavat pravo je na mojoj strani. To sve što sam napisao, živa je istina, ali ta mi istina ne vraća Tonice.

I u tom je propast, — jer mi nikako ne ide u glavu, kako se može pravo i istina tako izjaloviti. A kod mene je to sve prazno i jalovo! Ta sviet bi morao biti tako ustrojen, kano čuvstvo ljudsko — pa odakle ta opreka? Ako je drugčije, to moraš za uviek da živiš u svojoj vrtoglavici. Ne mogu dalje, da pišem.

Iza duljeg vremena mašam se i opeta pera. Neka zbilja govori sama za sebe — a ja ću na prosto, da pripoviedam, što se je sbilo. Razjašnjenje nastupilo, tekar iza mnogo dogodjaja, pa ih za to i opisujem onako, kako su sliedili, prije nego sam mogao razumiti razloga.

Rano u jutro iza onog dana propasti, dodje k meni Toničin otac. Kada sam ga ugledao — prepatih. — Bio je čas, da su mi sve misli odletile iz glave, kano jato ptica sa drveta. Čini mi se, da se tako što mora ćutiti na skrajnjoj uri. Nu njegovo lice bilo vedro i odmah s praga počeo govoriti, pružajuć k meni ruke: — No, jesmo li hrdjavo probavili noć — jelte? Ja to razumijem, jer sam i sam bio njekada mlad.

Nisam odgovorio, nisam ništa razumio; nisam vjerovao, da ga vidim pred sobom. On u taj čas sdrmao mojim rukama, primorao me da sjednem, i on sjedavši spram mene, govorio dalje:

— Dodji k sebi, primiri se pa da se podivanimo kano dobri ljudi. Moj dragi, zar vi mislite, da vi sami niste spavali? Ni mi ne spavasmo. Kada smo se mrve ohladili, bude nam njekuda ružno, da nismo znali što bi. To vam je već tako! Kada čovjeka što naglo zaskoči, taki izgubi glavu, a kada izgubiš glavu, neznaš mjere ni kraja. Bilo nam je žao, i pravo rekuć, bilo nas stid. Diete pobježe u svoju sobu, a stari, kano stari, udri jedno na drugo: ti si kriva, ti si kriv! Tako je narav čovječja. Iza toga javlja se razbor i sažalnost Mlad je, pošten, sposoban, ljubi, vidi se, naše diete iz sveg srca, — koga biesa bacamo klipove? Jedno nas izpričava! Ako kada budete otac, razumit ćete, da roditeljem nije nikada za diete dosta. Neprestano nam na pamet dolazilo, da što je za nas malo, to može za Tonicu baš dosta biti — za to se složismo, to bolje promozgati i viditi, što to naša djevojka skriva u srcu — i pozvasmo ju, da čujemo. Dobar je treći savjetnik! — tu neima govora! Čim nam je počela noge obuhvaćati, i metati nam na koljena tu svoju ljubljenu glavu, odmah eto!... roditeljsko srce.

Tu sam se tronuo i časkom sjedjasmo mučke. Sve što sam čuo, bilo mi kano san, bajka, čudo; moja muka počela se mienjati u nadu, a on opeta savladav tronuće, reče: — Sigurno ste na nas brda lomili, a mi smo ljudi dobre volje, makar i nagli; i da vam to dokažem, ako volite Tonicu iza te uvrede — hodite ovamo . . .

I razširi ramena i ja mu panem u naručje na po izvan sebe, na pol lud, sretan. Ćutio sam, da mi se u grlu stiska i da bi mogao upravo zaridati u plač. Htjedoh najpotlam, da progovorim ali nisam mogao. U duši mi bio samo jedan krik sreće, začudjenja i zahvale. Sve to pade na mene tako naglo, kano grom; ni glava ni srce nebi mogli toga obuhvatiti i osjećao sam i nešto boli od te prevelike promjene, čustava i misli. Otac Toničin lahko snimio moje ruke sa svojih ramena i ljubeć me u čelo, reče mi:

— No dobro, dobro! Tome sam se i nadao kako si bio uz nju prionuo. Zaboravi na ono što je bilo, i smiri se.

Digitized by Google

Videć ipak, da nemogu nikako k sebi, niti da sahrvam čustvo, počeo me blago koriti:

— Ta budite čovjek i saberite se! Tresete se kanda vas groznica hvata. No, kako ja vidim, ta ti se je mala vještica baš duboko zapiljila pod rebra . . .

— Oj! i kako duboko — šapnuh prisilno.

Otac se osmjehnuo:

— Molim vas! a to je takova tiha voda . . .

I očevidno ta moja neizmjerna ljubav prema Tonici laskala njegovu otčinskom ponosu, jer je bio veseo i neprestano se smješio i samo govorio:

— To je krpelj! to je krpelj! (Dalje sliedi).

Oaza.

Ko lahor ljetni, što se s cviećem šali,
Na cvieću umre, kad sunce zapeče,
Veselja moga smirili se vali;
Bez traga radost mladosti uteče,
Ko miris s cvieća, što na suncu vene,
Ko selica kad hladna jesen krene.

Al kamo seliš, o mladosti moja,
U koje kraje viješ brza krila?
Na proljet ptice traže gnjezda svoja,
Gdje lani ljubav sladka im je bila:
Al ti u prošlost tamnu mi odlećeš,
I nikad, nikad vratit mi se nećeš.

Svoj pusti prostor, sirotice biedna,
Preletila si brzo kano sokô,
I ljubavi si uviek bila žedna,
Al tek te suzam napojilo oko;
I nitko čuvstva ne da ti ni kapi,
Sa zemlje kano ljubav da izhlapi.

O žiće moje, ti pustoši sura,
Bez staze, vode, zeleni i cvieća,
Po tebi noga trudna se tetura,
Ko sliepac dana kom ugasnu svieća:
Bez cilja kakva i bez kakve nade,
Jer s mladošću mi nade sunce pade.

Po tebi ja sam koracao smjelo
Saharom kano Arap na konjicu,
Koj gordo diže svoje znojno čelo,
U nadi da će naći oazicu,
I juri, juri kroz vihor samuna,
I po pržini užarenih duna.

I ljubavi me izgarala žedja,
I nesvjesticom tamnila mi zene,
Što često magla prevarila smedja,
U slici blize oaze zelene;
Al brzo nesta ko fata-morgana
Samuna vrućim dahom otjerana.

Al napokon se na obzorju rujnom
Pojavi vita granata paoma,
Što uzdigla se nad oazom bujnom:
Zamiri pustoš s njezina aroma,
I s nje mi lahor pirio u lice
Svježinom rajskom blažeć jagodice.

I čut je bilo žubor potočića
Kroz cviećе liepo i zelenu travu,
I mili cvrkut šarnopernih ptića,
U granju koji skrivali su glavu:
A kano mjesec na noćnoj vedrini,
Zelenila se pôma na pržini.

I selica ko ptica lastavica,
Što dugo, dugo preko mora leti,
Te jedva krilim umorenim mica,
Kad kraj sa zenom krvavom zamieti,
Od umora ko mrtva na nje pada:
Na oazu se sretan bacih tada.

U svježi hlad me ona ljubko primi,
Nad trudnom glavom razvila mi grane,
A vjetrić s granja na me cviećе snimi,
I s lišća rosa po licu mi pane;
I sladkom vodom bistrog potočića
Ugasi vruću žedju moga žića.

Opiven medom ljubavi bez kraja,
U krilu puste tada zaspah sreće,
Te snivah sanje krasnije od raja,
Što nikad mašta više vidjet neće:
Al ljuta zmija u cvieću se krila
I otrovnica uji me nemila.

Tad kano cvietak koji crv pregrize,
U srcu cvietak ljubavi uvenu,
A ljuta otrov nadu mi izgrize,
Što kano sanja u beztrag mi krenu.
Al sad je barem mirno srce moje,
Ko ladja koju more proždrlo je.

Oj, sbogom, sbogom, o mladosti moja,
Ti neshvaćena biedna sirotice,
Oh, pusta li je bila staza tvoja!
Oh, varavo li tvoje nade lice!
Ko prognan, koj se s domovinom dieli,
Na viek ti sbogom moje žiće veli.

A. Tresić Pavičić.

Digitized by Google

Hrvatski zemaljski arkiv.

U spomen stopedesetgodišnjice njegovog obstanka. — Piše **Emilij Laszowski.**

Već naši pradjedovi čuvahu veoma pomno svoja pisma, privilegije, kraljevske darovnice, što bijaše od zamašne vriednosti po njihova prava, slobodštine i posjede. Ovakova su pisma čuvali u škrinjah ili u tajnih pretincih, nu svakako na najsigurnijih mjestih. Kad se zavirilo u takove spise, nalažahu se tude razni; bijahu spisi odnoseći se na upravu njihovog imetka, popisi ili inventari, oporuke i ine bilježke. Prigodice znali su naši stari i voditi dnevnike, u koje često puta zabilježiše i političke dogadjaje svoje domovine. Tako nastadoše razni zanimivi i važni «diariji» i «memoari».

Ovako se polagano prikupljali spisi i ine izprave, te su često velmože i knezovi odredili posebnu sigurnu odaju u svojem gradu, u kojoj urediše svoje spise, sastavivši i kratak popis istih. Na ovakav način nastadoše arkivi.

Već u najstarije doba imadu kaptoli, konventi, samostani svoje uredjene arkive, a osobito oni, koji su vršili funkcije «loci credibilis».

Na sličan način, kao spomenuti privatni arkivi, nastadoše i zemaljski. Ni jedan ni drugi nije nastao intencijom tom, da bude kašnji naraštaj mogao iz sačuvanih izprava crpati gradivo za iztraživanje prošlosti, već glavno bijaše materijalni interes, t. j. da se uzmogne i kašnje dokazati koje pravo, povlastica, da se može izkazati n. pr. darovnicom, kojom je dobio plemićki posjed, a time i mnoga skopčana prava.

Nije, na sličan način niti naš zemaljski arkiv stvoren preko noći, već malo po malo sabrani su u jednu cjelinu razni spisi. U početku bijahu tuj spisi odnoseći se na prava i povlastice zemlje, o ubiranju kraljevske «dike» (dica regia = porez) saborski zapisnici, a kašnje i razna ina pisma, koja se smatrahu važnima.

Za vrieme vojevoda (duces) čuvali su naša zemaljska pisma sami vojevode ili njihovi kancelari, kašnje banovi, podbanovi i protonotari kraljevine Slavonije. (Slovinske) Ne bijaše dakle stalnoga mjesta gdje bi se zemaljska pisma čuvala bila. Na taj način zaostaše nedvojbeno mnoga pisma zemaljska u privatnih arkivih pojedinaca čuvara njihovih. Imade za oto i dan danas spisa od velike vriednosti, odnoseći se na samu kraljevinu Hrvatsku u arkivih obitelji, kojih su predji obnašali čast bansku, podbana ili protonotara.

Evo takovih spisa u arkivu grofova Erdöda u Galgoczu i Rechnitzu, te arkivu grofova Baćana u Körmendu, Draškovića u Trakošćanu, Kegljevića, a da ne spomenem spise kod pojedinih inih obitelji, kojih pradjedovi bijahu podbani ili protonotari. I kod kaptola osobito zagrebačkoga imade sličnih pisama, jer je biskup Juraj Drašković bio banom, pa i sam kaptol čuvao je dulje vremena zemaljska pisma.

Tekar 23. decembra godine 1643. dade «exactor regni» kasnije protonotar kraljevine Slavonije Ivan Zakmardi od Diankovca na zemaljski trošak načiniti veliku hrastovu sa grbovi kraljevina Hrvatske i Slavonije uriešenu škrinju, te napisom «*Regni Sclavoniae 1643.*» (razumije se «cista» = škrinja) providjenu na pokrovcu (vidi sliku). Iz nutra na pokrovcu dade Zakmardi priliepiti ovaj napis:

«Illustrissimo domino comite Joanne Draskovich perpetuo de Trakostan equite aurato, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bano, sacrae caesareae et regiae Maiestatis cubiculario et consiliario, ac confinii Colapiani supremo capitaneo, reverendissimo domino Martino Bogdan ecclesiae Zagrabiensis episcopo et abbate de Topusko, Illustrissimo domino comite Georgio Erdödy de Monyorokerek montis Claudii et comitatus Varasdiensis supremo comite, generoso domino Gasparo Onrehoczy de eadem, regni Sclavoniae vicebano, et comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis comite, officio prothonotariatus huius regni Sclavoniae vacante, egregiis Joanne Ruchich, Cristo-phoro Balogovich et Petro Perwan Zagrabiensis, Balthasaro Zaboky de eadem, Varasdiensis, Georgio Vragovich de Krizovlian Crisiensis, comitauum vicecomitibus, caeterisque officia regni tenentibus et honores. Ego Joannes Szakmardi de Diankovcz notarius eiusdem comitatus, et regni exactor expensis publicis fieri feci.»

Uz ovaj napis još i ove distihe, koje spjeva «miloj si», kako veli, domovini mjeseca decembra 1643. već kao protonotar kraljevine:

Illa ego Sclavonia ac ~~unita~}* Croatia tellus.
Pars quondam Illyrii, Panoniique soli:
Adstiti Alexandro per bella monarchica magno;
Gentem etiam indultis extulit ille meam.
Post varias experta vices; tandem addita Christo,
Hungaricae junxi me sociam ipsa mitrae,
Prima mihi de rege novo sunt vota creando;
Primus in Hungaria nobilitatis locus.
Stellam, animalque insigne gero, gens Martia, Martem;
Jus aequale Hunnis, et mihi; taxa minor.
Marti aliquando crucem iunxi pro stemate binam,
Catholicae solum religionis amans.
Saepe in caesareum ruit imperterritus hostem,
Noster eques; verum hinc quod nisi nomen habet.
Terra Bohema viris est culta, et dedita nostris;
Sunt fundata meis regna Polona viris.
Quae varia in plures emisi examina gentes;
Iam Colapi et Zavo comprimor atque Dravo.

Carissimae patriae Sloveniae et Chorvatiae canebat: magister Joannes Zakmardi de Diankovcz, exactor regni et artium et philosophiae magister canebat anno domini M.DCXXXXIII.

Ovi stihovi takodjer su na strani 58. sabor. zapisnika od god. 1643. (Decembris) izvorno zabilježeni.** Zakmardi je navedene stihove spjevao čim je postao protonotarom kraljevine, i onda naknadno oba napisa namjestio na poklopcu škrinje.

U ovu škrinju, koju redovito nazivlju «*cista privilegiorum regni*» budu sahranjena pisma i povlastice naše domovine, te zaključana umjetnom bravom sa tri ključa.

---

* U napisu na škrinji veli: «iam dicta» na mjesto «ac unita».

** Nu s tom razlikom na kraju: «carissimae patriae suae canebat magister Joannes Zakmardi de Diankovcz, antea notarius comitatuum expost vero prothonotarius regni. Idem.»

Digitized by Google

Jedan ključ imao je ban «*clavis banalis*», drugi «*clavis prothonotarialis*» protonotar kraljevine, a treći «*clavis vicebanalis*» podban. Jedan bez drugoga, na taj način nije mogao u škrinju privilegija.

Do skora bude ova škrinja zajedno sa pismi predana u pohranu kaptolu zagrebačkomu, gdje je sve do godine 1763. ostala.

Pa i ina zemaljska pisma čuvao je kaptol i biskup. Kad su hrvatski ablegati polazeći u Beč, trebali kakova zemaljska pisma, uzimahu takova uz revers kod biskupa zagrebačkoga. Tako je primjerice godine 1701. Franjo Črnkovački ablegat (poslanik-zastupnik) hrvatski, polazeći na dvor Leopolda I. uzeo potrebna pisma, tičući se stališa i redova hrvatskih, uz revers od biskupa. Kašnje po smrti Franje črnkovačkoga 1706. povrati ove spise žena njegova u ruke biskupa Martina Brajkovića.

Kako vidimo nije bilo stalno namještena čovjeka, koji bi čuvao bio zemaljska pisma.

Tek godine 1744. sjete se stališi hrvatski, da bi trebalo namjestiti čovjeka, koji bi zemaljske spise uredio i čuvao. Na saboru, koji se sastade *16. ožujka iste godine* u Zagrebu, bude izabran i zapriežen *prvi zemaljski arkivar Ladislav Kiraly*, te mu odredjena godišnja plaća od 300 for. Nu ovaj je samo na dvije godine bio izabran, kako je to u članku 18. «*de archivista regni*», zaključeno.[1]

[1] Saborski zapisnik od god. 1744. str. 446. u zem arkivu.

Sačuvan nam je i obrazac prisege, koju je prvi arkivar kraljevine Hrvatske i Slavonije pred saborom polagao. Zakleo se živim bogom, da će sve u arkivu pohranjene spise pomno čuvati i pobilježiti u za to odredjene zapisnike. Da neće nikada bez posebnoga naloga svojih nadčinjenih — sabora — ni kakav od sahranjenih u arkivu spisa pokazati, ili sadržaj mu na makakav način priobćiti «nec continentias eorundem scripto, verbo, nutu, aut alia puoque modalitate revelabo», te da će u svem slieditи uputu, koju će naknadno dobiti od sabora.[2]

U istoj onoj saborskoj sjednici, u kojoj je zapriseženi prvi arkivar, pobrinu se stališi i za spremišta spisa, jer stara škrinja nije mogla biti dovoljna. S toga bude odredjeno člankom 31. da u slučaju opazi li ban, protonotar ili bilježnik sudbenoga stola (notarius tabulae judiciariae) potrebu novih spremišta, t. j. škrinja ili polica, imati će «exactor regni» (onaj, koji je ubirao porez razpisan po saboru) takova na trošak zemlje sačiniti i naličiti dati.[3]

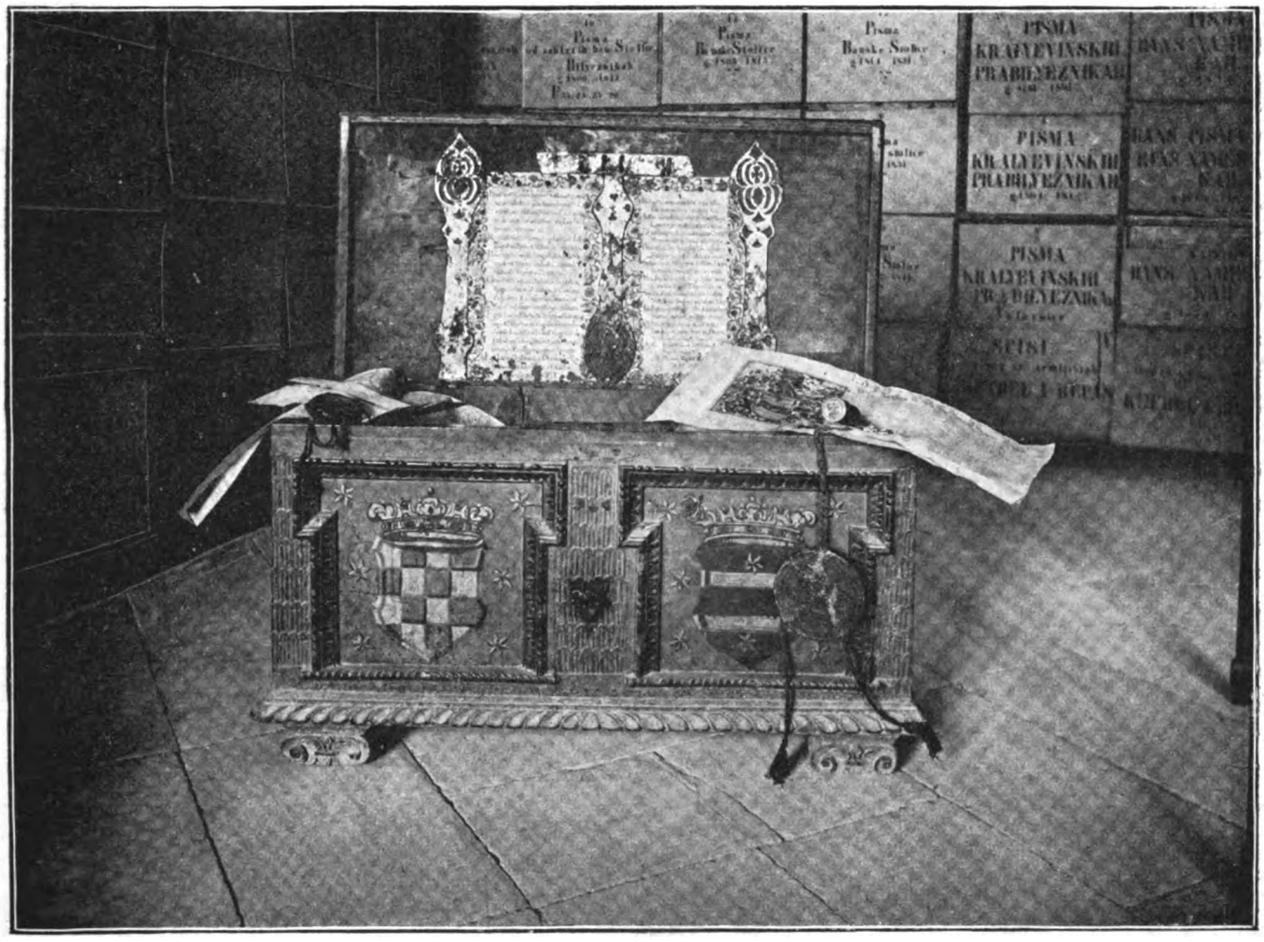

Škrinja povlastica u hrvatskom zemaljskom arkivu.

Tako bude od stališa hrvatskih godine 1744. utemeljen naš zemaljski arkiv.

Na rečenom saboru, obećana je i uputa novomu arkivaru, nu ne znam, s kojih razloga nije istu odma dobio, već tek sliedeće godine 1745. na saboru, koji se sastade

[2] Saborski spisi 1744. br. 57. u zem. arkivu.

[3] Articulus 31. «De plurium conservatoriorum pro actorum publicorum conservatione in casu necessitatis errectione.»

Digitized by Google

27. travnja u Zagrebu. Člankom 13. ove saborske sjednice «*de instructione officii exactoralis et archivistae regni*», dobi arkivar Kiraly sliedeću kratku ali jezgrovitu uputu:

1. Arkivar ima čim prije svim marom nastojati, da uredi arkiv, i tako zadovolji želji stališa.

2. Nevažne spise, te jednostavne bilježke treba, da odstrani od važnih.

3. Važne i vriedne spise ima razredati u četiri grupe *a) juridica, b) politica, c) militaria, d) oeconomica.*

4. Svaka od ovih grupa mora se kronološki poredati, a svaki pojedini spis označiti brojem ili slovom.

5. Mora načiniti po izvadcih elenke od svih spisa, važnih i nevažnih.

6. Treba pomno paziti, da se što ne izgubi, te ne smije ništa za sebe pridržati, ali niti drugomu komu dati.[4]

Ovih šest točaka sadržavaše prva uputa, po kojoj je arkivar imao spise uredjivati. Jednostavna je, ali i dosta jezgrovita!

Sabor se takodjer pobrine, da se i ini spisi, tičući se javnih odnošaja kraljevine priberu u zemaljski arkiv. S toga i zaključi člankom 30. istoga sabora, da se ovakovi spisi, koji se nalažahu kod «exactora kraljevine» Oreškoga (već mrtvoga), a u to vrieme kod njegovoga nasljednika u toj službi Franje Kuševića, uz revers predadu arkivaru Kiralyu, da je sahrani u zemaljskom arkivu.[5] To bude i učinjeno, te su ovi spisi razvrstani po naznačenih grupah.

Kako iz kasnijih spisa razabrati možemo, nije arkivar Kiraly dugo obavljao svoju službu, te čini se, da nakon izminuća dviju godina (1746.) ili nakon njegove smrti ostade zemaljski arkiv bez arkivara sve do početka ovoga vieka, te su, kako ćemo vidjeti, uredjivali spise razni registratori, koji bijahu takodjer samo privremeno namješteni.

Prem je god. 1744. utemeljen zemaljski arkiv, to je ipak najveće blago arkiva, poznata nam škrinja privilegija zajedno sa u njoj sahranjenimi spisi, ostala u pohrani kod kaptola zagrebačkoga. Istom god. 1763. odluče stališi hrvatski, pošto je zemaljski arkiv bio na sigurnom mjestu, u t. z. zemaljskoj kući (domus regnicolaris), da se i škrinja sa privilegiji pohrani u hrv. zemaljski arkiv. To bude zaključeno člankom 8. na saboru, koji se sastade u Zagrebu *19. prosinca god. 1763.* te kaptolu izražena najljepša javna zahvala za pomno čuvanje spomenute škrinje, što je takodjer za vječnu uspomenu ubilježeno u saborski zapisnik.[6]

Ujedno odredi sabor, da se ovi privilegiji smješteni u škrinji valjano i kronološkim redom popišu. Taj posao bude povjeren predsjedniku sudbenoga stola kraljevine, grofu Ivanu Patačiću od Zajezde, podbanu Ivanu Bužanu i protonotaru kraljevine Nikoli Škrlcu. Ova komisija sastavi obširan popis privilegija i spisa nalazećih se u škrinji kraljevine, te ga već 4. travnja 1764. podpisaše. Spise poredaše kronološki, razredavši je u sedam fascikula sa upravo 150 brojeva. Izvorni ovaj popis čuva se još dan danas u samoj rečenoj škrinji zajedno sa jednim ovjerovljenim prepisom, dočim se drugi nalazi medju ostalimi elenci i popisi arkivalija zemaljskoga arkiva. Sama regesta pojedinih listina, sadržana u ovom popisu dosta su točna, te su mnoge listine u glavnih točkah doslovce prepisane.

Uz ovaj popis imade u škrinji još nekoliko starijih, jedan je pače, po svemu sudeći iz XV. vieka.

Uvidjala se takodjer potreba lagljeg pregleda radi, da se sastavi jedan podpuni popis svih inih u zemaljskom arkivu sahranjenih spisa. Takav popis sastavi god. 1775. protonotar kraljevine Petar Špišić od Japre.

Iz ovoga popisa, koji se u izvorniku čuva u hrvatskom zemaljskom arkivu, jasno razabiremo sliku o stanju arkiva.

Nalazile se tada u arkivu sliedeće grupe:

a) Izvornici *saborskih zapisnika*, počam od god. 1567. u 11 svezaka.

b) Sudbeni spisi banskoga stola (acta iudiciaria tabulae banalis).

c) Spisi *prabilježnički*, zajedno sa 6 svezaka zapisnika.

d) Vojnički spisi (acta militaria) te s ovima pomiešani «*acta politica*» banova Esterhaza i Baćana, te njihovih banskih namjestnika.

e) Neuredjeni spisi «*miscellanea juridico-politica-oeconomico-militaria.*»

f) «*Acta diversarum particularum et regni commissionum*», (spisi povjereničtva.)

g) Popisi županija (conscriptiones comitatuum) od god. 1750. i nekoji stariji.

h) Računi exactora kraljevine i *perceptora županija* od god. 1758.

i) Dva svezka zapisnika *konferencija* kraljevine.

k) Spisi *banskoga stola* počam od god. 1570. (kojih je tek nekoliko) dočim od osnutka tabule banske 1727. nalažahu se u podpunom redu.

Osim ovih navedenih spisa, koji bijahu donekle uredjeni, uredi Špišić kronološki popis od 256 spisa od godine 1639—1756., od kojih bijahu 107 komada iz sedamnaestoga, a ostali iz osamnaestoga vieka[7]. Ovi spisi su raznoga sadržaja.

Iza Kiralya kako vidjesmo nije naš zemaljski arkiv imao arkivara, već je sam protonotar vodio upravu istoga. Tekar god. 1791. odluči sabor postaviti u arkiv dva registratora, koji bi ga konačno urediti mogli. Na saboru iste godine *7. lipnja člankom 13.* budu imenovani za arkiv registratori Matija Mihanović «expeditor» banskoga stola, te Mihalj Čačinović «juratus notarius tab. banalis»[8]. Ovaj posljednji ali nije nastupio službu, već na njegovo mjesto dodje Antun Delpini izsluženi bilježnik križevačke županije. Oba polože službovnu prisegu u ruke protonotara kraljevine Donata Lukavskoga. Plaća bude jim odredjena na 300 for. godišnjih, koju primahu od protonotara. Posao u zem. arkivu t. j. registrovanje spisa, imao je po odredbi sabora rukovoditi protonotar, a vrhovni nadzor sam ban.

(Dalje sliedi.)

[4] Saborski zapisnik 1745. str. 23. te saborski spisi god. 1745. br. 61 u zem. arkivu.

[5] Saborski zapisnik str. 38. god. 1745.

[6] Saborski zapisnik 1763. str. 117.

[7] Taj popis podpisan je po protonotaru Špišiću u Varaždinu 8. siečnja 1775.

[8] Saborski zapisnik 1791. str. 210.

Digitized by Google

Ima cvieća.

Ima cvieća nevidljiva,
U tajinstvu neizrečna,
Što no ga u grudi naše
Usadila ruka vječna.

Svi se glasi i mirisi
I sve boje u njem liju,
Sve odaje neku tajnu,
Neku čudnu harmoniju.

To je, dušo, ono cvieće,
Ono cvieće, dušo mlada,
Što ga ljubav usadila
U cvjetnjaku naših nada.

Mirisom nas svojim nježi,
A glasom nam svojim zbori,
Da sa neba naše sreće
Nitko dûge ne obori!

Stjepko Španić.

Mentone.

Početkom ožujka tek god. krenulo je Njegovo Veličanstvo car i kralj Franjo Josip u Mentone, u Rivieru, da tamo uz uzvišenu svoju suprugu caricu Jelisavu nekoliko dana proboravi. Tim povodom donosimo sliku toga dražestnoga franceskoga morskoga kupališta.

Tek oko godine 1850. odkrio je francezki liečnik Bennet de Malherbe ovaj krasni kraj, pa ga je pjesnički opisao. Njegov opis čitao se je mnogo u Englezkoj i tako su nastala ondje ona glasovita kupališta, koja danas privlače najbogatije ljude svieta i bezbroj bolestnika.

Od Punta St. Hospice kod Villefranche pa do rta St. Ampeglia, gdje leži Bordighera, prostire se poput južnjačkog perivoja obala puna draga. U svakoj dragi leži po jedno mjestance, a sva ta dražestna okolica poznata je pod imenom Riviere.

Mentone poznato je već od VIII. stoljeća, nu do svjetskoga glasa došlo je, kako već spomenusmo, onom razpravnom franceskoga liečnika. Sada ima prekrasne dvorove bogataša i množtvo francezkih i englezkih svratišta.

Dok su naši vladarski supruzi ondje boravili, bila je u Mentoni i bivša francezka carica Evgenija. Njezin sin, kojemu bijaše već preko 20 god., pao je u južnoj Africi u boju proti crncem. Naša kraljica Jelisava posjetila je dvostrustruko nesretnu bivšu caricu Eugeniju i kako su obje izgubile svoje jedince sinove, mora da je taj sastanak bio osobito tužan. Naša kraljica je dva sata boravila u družtvu bivše carice Eugenije.

U Mentoni boravi i englezki nasljednik priestolja, kojega je naš vladar posjetio. Isto tako posjetio je kralj Franjo Josip i kneza od Monaka, pa je i razgledao razkošne, nu zloglasne igračnice.

Pošto naš vladar vazda na uzkrs u Beču boravi, povratio se je ovamo početkom velikoga tjedna, dočim je kraljica ostala u Mentoni, odakle će poći u svoj dvorac na otoku Krfu u Grčkoj.

Neopreznost.

Slika **H. Siemiradskoga.**

Običaj je na čitavom svietu, da ljudi najčistiji osjećaj ljubavi i provale žarkog milovanja pred tudjima očima brižno kriju. Taj običaj lasno se dade tumačiti. On je nikao iz bojazni, da plemeniti, nesebični osjećaji ne budu povriedjeni zlobnimi opazkami, koje su već često nesrećom radjale. Nu opravdanu opreznost gotovo uviek ljudska znatiželjnost nadvlada a tu znade biti i šaljivih zapletaja.

Naša slika nam pokazuje ovakav smiešan slučaj. Dvoje mladih sjedi u perivoju. Bilo je to u rimsko doba. Oni mišljahu da su pred zlobnimi pogledi sakriti. Nu varahu se. Pokraj studenca iza njih popele se prpošne djevojke na zid i gase nebrojenim dosjetkom svoju nezasitnu želju,da svojim oštrim jezikom bockaju.

Slavni poljski slikar H. Siemiradski, koji stalno boravi u Rimu, veoma je vještački prikazao taj prizor.

Zatravljeni par stoječ u perivoju niti ne sluti, da ga promatraju. Dočim protivno družtvance uživa u tom, da mu je pošlo za rukom utažiti svoju znatiželjnost i sad na će jedno izmedju njih glasno zahihotati i brzo skočiti dolje i sakriti se. A zatravljeni gledati će odakle je taj smieh došao, a tada će sakriveni zlobnici tek uživati. Šta je njih briga, da su u najveću nepriliku doveli nedužno djevojče, koje jedva da suzpreže suze, dočim mladić ne zna, kako da se izbavi ovoga položaja. Tu nema drugoga izlazka, nego odaliti se što brže, jer sakrivene zlobnice mogu u svojoj obiesti počiniti još kakovu nespretnost, a tada će biti prekasno.

Digitized by Google

Šah kraljici.

(K slici).

Igra je započela prije pol sata, a odnošaj izmedju mladjega igrača i domaće kćeri započeo je pred dva mjeseca.

Težka je bila borba mladjega, dok mu je napokon pošlo za rukom uz neprekidno potajno pogledavanje na liepu djevojku, utjerati staroga gospodina u škripac i naviestiti mu: šah kraljici. Bijaše to teže nego naviestiti šah onoj živoj kraljici, koja u ruci drži ružicu. Stari gospodin oprezno je svoju osnovu izvadjao na šahu. Kod svakog potega se je zadubio — na veselje svoga suigrača, koji se je tim revnije zabavljao sa kraljicom svoga srca. Nego čas po čas stari se je ugrijao i svoga suigrača natjerao u mali škripac. Tu su potegi sliedili jedan za drugim, dok napokon mladjemu nije uspjelo, da upotriebi zgodu i da navieštenjem šaha osigura konačnu pobjedu sebi.

Sada stari gospodin ima dovoljno vremena, da snuje o svom spasu. Neće mu poći za rukom izkopati se, a tako isto neće se ni onda moći izkopati, kad će mladji osigurav svoju budućnost, odlučno pristupiti starom i zamoliti ruku domaće kćerke. Badava će se stari možda i opirati, da se nebi morao razstati sa svojom jedinicom, ali mu neće ništa koristiti, — jer će igrač imati odlučnoga pomagača — svoju kraljicu.

Književna ocjena.

Bosanke Ivana Lepušića (Zabavna knjižnica «Matice Hrvatske» svezak CLIV—CLVI. 1893.)

Ne znamo, kako bismo mogli više pohvaliti nastojanje naše vriedne Matice, da nam po mogućnosti pruža u ruke izmedju svojih godišnjih darova takodjer po jedan, u komu se crta prošli ja li sadanji život hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini. Marljiva pčelica, pokojni Rade Lopašić, u velike se je zadužio, davši nam monografiju Bihaća i bihaćke krajine, onako vrstnu, kako ju je samo mogao on dati, a tim je Matica obdarila prilično široki krug svojih čitatelja. I Tomićev trud još prije toga našao je najljepšega odziva: njegov «Zmaj od Bosne» još je uviek u Bosni i Hercegovini štivo, koje se pohlepno traži. Naspomenuti nam je ovdje uzgred, da bi se u njemu dosta koješta imalo izpraviti, uznastoji li se opet dati na svjetlo, pošto od prve naklade nigdje ne možeš naći ni jednoga komada.

Što koji dan više, to se i sve više naši književnici osvrću na Bosnu i Hercegovinu, iz kojih nas je takodjer † g. Kumičić obradovao živom poezijom, ljubavlju i jedrinom izkićenimi istinskimi doživljaji iz zapreme Bosne, gdje je i on sudjelovao. A to je i sasma pravo i opravdano. U Bosni i Hercegovini živi čisti hrvatski narod, i nama samima još pravo — na sramotu našu — nepoznat. Taj se dio hrvatskoga naroda odlikuje svojim životom, svojim čistim jezikom, a taj je terrain jošte neobradjen u svih tančinah. Dogodjaji prošlih vremena, pak današnji, t. j. do pred zapremu, život, napose muhamedovskih Hrvata, pun je neiztaknute jošte poezije, — prava riznica onim, koji ju uznadu razgledavati i proučavati. Ovdje u užoj Hrvatskoj je prilično obradjeno tlo, ali ono u Dalmaciji a napose u Bosni i Hercegovini čeka sposobne sile, koje će znati u naravnih slikah prikazati tamošnji život. A kao drugdje, tako je i ovdje lak posao: osim pripovjedačkoga dara nuždno je najtočnije poznavanje tamošnjoga života, mišljenja, narodne duše, a uz to vještim okom zaustaviti ondje ili pribrati one stvari, koje će biti karakteristične, a uz to najvjerniji precrt onoga, što tamo biva tako, da u njih vidiš ljude od tuda, kao da se s njimi oči u oči razgovaraš. Ne li to, onda eto ti i historijskoga polja, ali i to da se s onom vjernošću tadanjega života odlikuje, kako i Matejkove, uzmimo, historičke slike.

Naša nas je Matica 1891. upoznala s Ivanom Lepušićem, davši nam u ruke njegove «Slike iz Bosne», koje su se svuda razširenimi rukami primile i čitale, a napose u Bosni i Hercegovini. Ove godine evo nam i opet Lepušića sa svojimi «Bosankami», takodjer u neku ruku slikami i prilikami iz Bosne. To je sbirka pripoviesti, kojih je ukupno četiri, i — moramo priznati — da ju znatiželjno ščapasmo u ruke, jer nas najviše zabrinjuje to, kakovo štivo da se dade našoj braći na jugo-iztoku, i hoće li biti umjestno.

Poznavajući Lepušića po «Slikah», uvjereni bijasmo, da će on znati način, kako i šta se ima dati svietu za čitanje, a još uvjereniji s toga, što je on koju godinu i sam sproveo u Bosni i upoznao tamošnji narod. I upravo obziruć se na to, odmah valja reći, da je Lepušiću i ovaj put ostala glavna misao, koja mora plemenito djelovati.

Ali to mu ne može toliko doprinieti, a da mu se pripoviestim prizna velika vrlina. Iznenadjuje nas, koliko su «Bosanke» zaostale za prvašnjim njegovim djelcem, kako li je ovaj put odabrao nezahvalnije stvari, da ih obradi.

Prva mu je od pripoviesti «Sljepčovodja.» Momče Anto vodalo svoju pomajku, koja je osliepila, a bilo čestito i pošteno momče, radi česa je našlo okrilja kod Rašid-age. Buduć mu Ante momak, to je mogao tako najmiti stan za svoju pomajku sliepicu, da više ne prosi. To se svidjelo Rašid-agi, te ti on to pripoviedaj i drugim u šeheru, dok ih nije nagovorio, da zajedno s Antinom pomajkom obskrbe još trojicu sliepaca. Rekoše i učiniše, i

Digitized by Google

tako ti vrieme išlo, dok ne udari kuga harati po šeheru. Pogibe mnogi sviet, pogiboše sliepci — a Ante ih je sam sve opremao i zakapao — i napokon glavom plati i sam plemeniti Rašid-aga. Zadnja mu bijaše želja, da sliepci nadju utočišta u sljepačkoj kući, tvrdo uvjeren, da će se za njih Anto brinuti. Kad je Ante čno, da je dobri aga umro, zaniemio je, kao da nikada ni govorio nije, a i onako je bio sav satrven, gdje mu je umrla pomajka i ono ostalo troje sliepaca. Kako je umro Rašid-aga, onako već ni Anti nije bilo sudjeno, da ostane pod krovom, pod kojim je njegovao nesretnike bez očiju. Rašid-agini ga sinovi protjeraju, razore sljepačku kuću i tu sagrade kulu na tri kata, te si dovedu tri milostnice, s kojimi su razkalašeno živjeli. Anto je ostao niem i živio od darova dobrih ljudi, dok napokon ne svane dan godišnjice, odkako je Rašid-aga umro. Tada se je valjalo sjetiti molitvom mrtvoga Rašid-age, nu njegova su se tri sina bezbrižno zabavljala u kuli sa milostnicami. Kad se u ikindiju smrče, udari bljesak i grom pogodi kulu. Kula plane, a mlade age jedva iznesoše iz nje žive glave, osliepiv od velike sile plamena. Sviet se bio izkupio, a tu se desio i Ante. Tu mu se razveže jezik i izrekne, da je to kazan božja. Odtada je počeo govoriti, a čuvši sviet šta je Ante rekao, nitko ni da se krene u pomoć. Kula izgori i u njoj tri nepoštene milostnice, a Rašid-agini sinovi ogolivši morali su kao sliepci prositi hodajući na okolo.

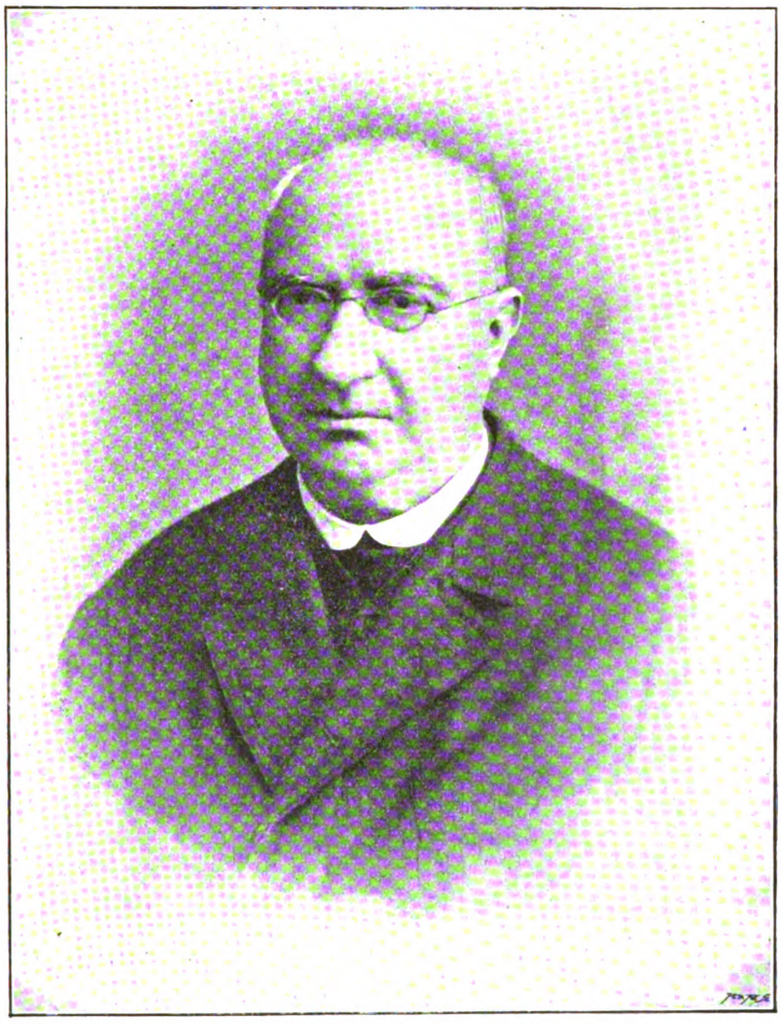

† Antun Kazali.

Eto to je sadržaj pripoviesti, koju g. pisac meće u godinu 1690., kad je kuga morila po svoj Bosni. Žao nam je, što i najblaže sudeći moramo o njoj izreći svoje nezadovoljstvo. U njoj su ti nenaravni dogodjaji, kako ih samo znade narod pripoviedati uzgred u svojih pričah o sedmoglavoj aždahi i ostalo. Možda da je gospodin pisac čuo baš negdje nešto tako pripoviedati, ali to je morao ili onako nešto izvesti, što bi mogućno bilo ili pobilježiti kao narodnu priču, ne davajući ju pod svoju. U ovoj nenaravnoj bajci nije nam kazao ništa novo, ništa istinito i što bi bar i najmanje oslikavalo život, pak i sadašnje dobi u Bosni. Jedino je u početku pripoviesti oris čaršinskoga života, kakav je danas. Po gotovo mu se čudimo, kako je u ono doba junakovanja mogao odsuditi tri Rašid-agina sina na sramotu, da živu s milostnicami, upravo kano da živu sada, gdje je u jedan mah navalila iskvarenost. «Sljepčovodja» ne odgovara sadržinom ni ondašnjemu ni sadašnjemu životu, a pun nenaravnosti on je samo neuspjela kopija možda nekakova narodnoga pripoviedanja, tako, da se sasma gubi i svaka dobra tendencija, koju si je pisac zamišljao za pouku narodu.

Neuspjelija mu je druga pripoviest «Milojko Alkarić», u kojoj crta život čovjeka, koji od jagunice postade najplemenitiji dobrotvor. Koliko joj god temelj bio liep, odviše je raztegnuta i duga, jer osim inoga ima tu i stvari, koje se nisu morale pripoviedati ili ih tek sasma u kratko spomenuti. Da je gosp. pisac to sve zbio u pokratku pripoviedčicu od nekoliko stranica, onda bi se moglo govoriti, da mu ju je pošlo za rukom obraditi. Malo su mu pobolje «Kazančići» i «Nizam-djevojka.» U onoj prilično crta kršćansku kuću i u kratko obiteljsku zgodovinu. U ovoj drugoj, odnosno zadnjoj pripoviesti opisuje zgode i nezgode djevojke Zlatije iz Krajine u Omer-pašinodoba.

Nama bi bilo najugodnije, kad bismo mogli pohvaliti Lepušićevu zbirku, al istinu valja priznati, da je sasma mršava i radjena na laku ruku. G. Lepušiću ne bi trebalo kazivati, kako će da radi, a napose kako da obradjuje zgode iz života u Bosni. On taj život pozna, pa neka nam ga prikazuje kakav je danas a da ne traži sljepčovodja i Alkarića, ili ako bi ih išao tražiti, onda neka bude onako nešto, kakvi su mu «Pobratimi» iz prve zbirke «Slike iz Bosne.»

I. M.

Digitized by Google

LISTAK.

— † **Barunica Ivka Vraniczany Dobrinović,** supruga veleposjednika presv. gosp. baruna Dragana Vraniczany-a Dobrinovića umrla je polovicom tekućeg mjeseca u Zagrebu. Pokojnica osjećala je toplo za napredak naše domovine, pak je vrli naš pjesnik dr. August Harambašić njenoj uspomeni izpjevao pjesmu, koju je sam nad njenim grobom recitovao. Pjesnik nam je ustupio ovu pjesmu.

In memoriam.

Nad grobom barunice **Ivke Vranicani** u Dubovcu dne 7. ožujka 1894. proslovio dr. **August Harambašić.**

Otvorila se opet crna raka,
A nad njom naša tužna srca trnu,
Jer eto opet sjajnog sunca traka
Sa našeg neba pade u noć crnu;
Uminuo je danak liep i jasan
U tamu noći vječne i ledene,
Uminuo je život blag i krasan
Hrvatice i uzorite žene.

Hrvatice! A tol ih malo ima,
Što pojme zvanje roda svog i bitak,
Ter neizreciv kaže nam se svima
I nenaknadiv silni taj gubitak;
Jer slavnu knjigu povjestnice naše
Uresiše već mnogi velikani,
Al riedke žene, kao što bijaše
Barunica nam Ivka Vranicani.

Od porodice dične kćerka mila
Drugarka bješe našem velikašu,
I uz njega je vazda spremna bila
Ublažit svaku bol i tugu našu;
I da je srce nam od nàda jače,
Prolievat nam je za njom suze gorke,
A sam Bog znade, koliko ih plače
Nad grobom svoje tajne dobrotvorke.

Ah, prerano nam hladna smrt ju uze
I nebo zemlji ote divno blago,
Al za njom tople harnosti nam suze
Pretvaraju u kamenje se drago,
I slažu njojzi krunu neumrlu,
Da vječno puti u svom vječnom sjaju
Sve žene nam, da u tu ženu vrlu
Kô u svoj uzor sve se ugledaju

Jer kad nam žene budu žene prave,
Hrvatice i dušom kô i tielom,
Povratit će se doba stare slave
I mukotrpnom narodu nam cielom;
Mužkarci sami preslabih smo sila
Izvojštit, da nam ljepši svanu dani,
Već treba žena, kao što je bila
Barunica nam Ivka Vranicani.

Ne očajaj, što smrt ju nesmiljena,
Njen vierni druže, razstavila s tobom;
Ne očajajte ni vi, braćo njena,
Ne očajamo ni mi nad tim grobom:
Jer svima nama zadje sunce sjajno
I nasta noć, al umilna i blaga,
I u toj noći uviek će nam bajno
Sjat divna zviezda, njena spomen draga.

— **Glavna skupština družtva sv. Jeronima.** Dne 1. o. mj. bila je glavna skupština ovoga družtva u dvorani družtvene kuće. Predsjedao je predsjednik g. dr. Suk, koji se je u svom govoru najvećma bavio gubitkom, što ga je družtvo pretrpilo smrću dra. Franje Račkoga.

Iz izvješća družtvenoga bilježnika razabrasmo, da je družtvo brojilo koncem g. 1893. ukupno 11.416 članova. Za 867 više od g. 1892. Za družtvenu kuću potrošeno je 74.437 for. Imovina družtva sa zakladama broji 146.250 for. Osim toga družtvo posjeduje polovicu kuće pok. župnika Hercega u vriednosti od 4.217 for. Za godinu 1893. izdana je «Danica» u 40.000 otisaka te je razprodana. Nadalje je družtvo štampalo Kanižlićev molitvenik 15.000 iztisaka, «Ptice» od Davorina Trstenjaka 12.000 i «Fabiola» (preveo Ivan Gojtan) 12.000. Ukupno 79.000 iztisaka, za 8.500 više nego g. 1892. Te knjige obuhvaćaju $63^3/_4$ araka, za $17^1/_4$ više od g. 1892. — Od prodaje knjiga dobilo je družtvo 5.317 for, dočim je darovalo 1000 knjiga školama.

Nagrada iz zaklade Dušana Kotura od 400 for. dopitana je pučkoj pripoviesti Josipa Zorića: «Segregacija u Jurjevici». Za godinu 1895. dieliti će družtvo 4 knjige i to: 1. Danicu za god. 1895. 2. Gospodarstvenu lučbu od pok. slov. župnika Vrtovca u preradbi učitelja Lovre Matagića. 3. Segregaciju u Jurjevici. Dočim četvrtu knjigu odbor još nema, nego očekuje obećani rukopis.

Prihvaćen je predlog, da se seljacima dadu družtvene knjige po 50 novč. Istu polakšicu moći će uživati zanatlije i djaci. Primljen je i predlog seljaka Mirka Jankovića, da družtvo izdade priručnu knjigu o uputi u sve grane gospodarstva.

Konačno je na predlog g. Ivana Trnskoga izabran isti odbor.

U ovo nekoliko redaka prikazasmo kako je tekla glavna skupština družtva sv. Jeronima. Mi bismo želili, da ovo družtvo malo iz obične svoje kolotečine izadje, te da se ogleda na primjer sličnih družtava širom svieta. Za cielo bi se našla mnoga dobra strana za nas. Mi se bojimo, da n. pr. nije shodno, da se lučba makar bila samo gospodarska, dade preraditi pučkom učitelju. Lučba iziskuje uz veoma sigurno poznavanje temelja neprestanu pažnju na nove pojave, jer ova veoma znamenita znanost danomice orijaški napreduje te mi sumnjamo, da takovo znanje ima pučki učitelj, koji nije poznat u javnosti kao poznavalac gospodarske lučbe. Osim toga mi bi mogli prigovoriti tomu, da se odbor ne popunjuje stručnjaci; da se ne njeguje prava narodna gospodarsko-poučna knjiga kako treba itd. To su stvari jur javno iztaknute i njihovo riešenje neće se moći dalje odgadjati.

— **Iz naše akademije znanosti i umjetnosti.** U sjednici historičko-filologičkoga razreda od 10. ožujka čitana bi razprava pravoga člana dr. P. Matkovića: «Dnevnici o putovanju mletačkih poslanstva u Carigrad, imenito Jakova Sorance od god. 1575. i 1581., i Pavla Konfarina od god. 1580.» Ovom razpravom nastavlja akademik svoja studija «o putovanjih po Balkanskom poluotoku XVI. vieka.» Al prije nego što pristupa k ocjeni pomenutih putopisa, navodi kronologijskoga reda radi dva vrlo mala mletačka putopisa, A. Badoara i K. Garzona od god. 1573., a k tomu je priložio s istoga razloga i putni dnevnik Fr. Butrišića i Ivana Divnića o njihovu putovanju od Šibenika u Hlievno god. 1574., što je akademik dr. Fr. Rački u «Starinah» (XIV., 191 do 195) priobćio.

Rukopisi obaju pomenutih putnih dnevnika, Sorancina od g. 1575 i Kontarinova putovanja od godine 1580., čuvaju se u arkivu muzeja «Correr» u Mletcih. Oba su rukopisa prepisi XVI. stoljeća. O putopisu Kontarinova putovanja ima takodjer rukopis u vatikanskoj knjižnici u Rimu, u Otobonovoj sbirci. Iz potonjega rukopisa izpisana su sva geografijska i topografijska imena, te su oba rukopisa uzajmice poredjivana. Putopis o trećem Sorančinom putu u Carigrad od g. 1581. naštampan je zajedno sa Sor. relacijom u sbirci Alberievoj. I o ovom putopisu ima više rukopisa, od koje je sa štampanim poredjivao.

Putni dnevnik Sor. pripovieda, kako je mletačko vieće odaslalo poslije smrti Solima II. vanredno poslanstvo u Carigrad, da se mla-

Digitized by Google

domu sultanu Muratu III. pokloni. Poslanstvo putovalo je od Mletaka do ušća rieke Drima morem, a tom prilikom daje putopisac znatnu crtieu o Dubrovniku i njegovu životu, što je akademik sa sličnim opisom mladjega francezkoga putodisa osvjetlili. Dalji put od ušća Drine, odnosno od Lješa, vodio je karavanskim putem do Tatarpazardžika, do križopuća samokovskoga i carigradskoga, a odavle dalje poznatom glavnom biogradskom cestom. Prvi dio puta — od Lješa do Skoplja — vrlo je znatan tim, što o tom putu imamo samo jedini putopis Kavalijeva poslanstva; ali kod objašnjenja toga diela puta, namićale se akademiku iste potežkoće, kao i kod Kavalijeva putopisa, jer je topografija talijanštinom vrlo iskvarena, pa što ni najnovije karte onoga kraja nisu u topografijskom pogledu točne i pouzdane. U ostalom putopis Sor. putovanja popunjuje Kavalijeva putopisca i utvrdjuje mnoge podatke, koji u prvašnje m putopisu nisu dosta jasni i izvjestni.

Kad se sultanu Muratu rodio sin Mehmed, pozvana bi i republika mletačka k svečanosti. Vodja poslanstva bješe J. Soranco, koj je god. 1581. po treći put vodio mletačko poslanstvo u Carigrad. Poslanstvo je od Mletaka do zatona i mjesta Buru, blizu otoka Thasa, putovalo morem, a od Buru dalje do Carigrada kopnom.

Putni dnevnik o Kontarinovu putovanju: sadržinom svojom poneješto razlikuje se od običnih dnevnika. Kontarini i njegova družba putovahu od Mletaka do Dubrovnika morem, a dalje do Carigrada kopnom. Ovaj se kopneni put dieli na dva naravna diela: na put od Dubrovnika do Niša, koj je na onaj karavanski put, kojim su osobito poslanici i trgovci dubrovački putovali u nutrašnjost poluotoka i u Carigrad; drugi pak dio puta, od Niša dalje, poznati je dio biogradsko-carigradske ceste.

Akademik je ove putopise u izvodu prikazao i po svojem običaju razsvietlio. Tim je akademik u svih svojih studijah dopro do godine 1581. uključivo.

— **Milka Trnina.** U 3. broju «Prosvjete» donieli smo sliku slavljene naše umjetnice. Tada nismo imali pri ruci podatke o njezinu životu, pa s toga sada njezin životopis iz «Ljetopisa» prenašamo.

Milka Trnina rodila se je 28. prosinca 1863. u Vezišću blizu Vojnog Križa u Hrvatskoj, gdje joj je otac bio mlinar. Roditelje je rano izgubila te je sa šest godina došla u kuću svog tetka, umnog hrvatskog književnika, Janka Jurkovića u Zagreb. Već za mlada pokazivala je velik dar i mar za pjevanje te je počela koncem sedamdesetih godina učiti pjevanje kod gdje. Ide Wimberger, rodjene Brkić, a mimiku kod Adama Mandrovića. G. 1880. pošla je u bečki konservatorij, gdje je tri godine revno učila te u srpnju 1883., najvećom odlikom ovjenčana, završila svoje nauke. U isto je vrieme privatno usavršivala svoje nauke, i to pjevanje kod prof. Gänsbachera, mimiku kod prof. Friedricha i predavanje kod Altmana, članova dvorskog kazališta u Beču.

Svršivši konservatorij, htjela je Trnina, da započme svoje umjetničko djelovanje na tada obstojaloj hrvatskoj operi u Zagrebu, no prem su ona i njezin plemeniti tetak stavljali najčednije zahtjeve, tadanja je kazališna uprava voljela engažovati «znatniju umjetnicu», tudjinku Rütievu, za koju danas nitko ni ne pita, dočim je Trnina umjetnica na glasu. Trnina je tada pošla u Leipzig, gdje je kao Elisabeta u Tannhäuseru, Elsa u Lohengrinu i Pamina u Čarobnoj fruli mjeseca kolovoza i rujna 1883. gostovala s najvećim uspjehom i bila engažovana na tri godine, ali je već nakon jedne godine, na jesen g. 1884. prešla na gradsko kazalište u Štaj. Gradcu, gdje je našla svojim silam i svojoj težnji veći i primjereniji djelokrug. G. 1886. odazvala se je pozivu u Bremen, gdje je kroz tri godine s najvećim uspjehom djelovala u tamošnjem kazalištu. Gostujući 1889. u Berlinu i Monakovu s najvećim slavljem, prihvatila je u monakovskom dvorskom kazalištu ponudjeni joj engagement, te je u lipnju 1890. ondje započela svoje djelovanje kao pjevačica Wagnerovih partija par excellence, nasliedjujući i u tom svoju negdašnju ondješnju slavnu predšastnicu Matildu Mallingerku. U Monakovu razvila se je Milka Trnina do pjevačice prvoga reda te ju je riedkim suglasjem obsipalo hvalom, priznanjem i odlikami dvor, občinstvo i kritika. Dvor ju je odlikovao naslovom «kr. bav. komorske pjevačice», najvišom odlikom, koja se stiče tek nakon mnogogodišnjeg djelovanja, a kritika ju je proglasila u svakom pogledu najdostojnijom interpretkinjom Wagnerovih uloga, uslied česa je i sudjelovala tečajem dviju perioda kod klasičnih predstava u Wagnerovom kazalištu u Bayreuthu.

Prije kratkog vremena podpisala je M. Trnina ugovor po kom će g. 1896. preći kao pjevačica u dvorsku operu u Berlinu s plaćom od godišnjih 24.000 mar, no toli kazališna uprava u Monakovu, koli i sam bavarski dvor nastoje, da odklone ovaj gubitak.

Ponoseći se svojim rodom i služeći mu svigdje na čast, Trnina je već za svojih nauka češće dolazila u Zagreb, da pokaže svojim zemljakom, što umije. Već 6 svibnja 1883. gostovala je ona u Zagrebu kao Margareta. Pjevala je kašnje mjeseca svibnja 1885. Aidu i Valentinu u Hugenotih, u studenu 1885. u prvostolnoj crkvi nakon obnove iza potresa, te 27. svibnja 1887. na korist «hrvatskog učitelj. doma» Ameliju u «Čuvidskom plesu». Svako ovo gostovanje bilo je za nas pravo slavlje.

— **Djela dra. Ante Starčevića.** Primili smo 7. svezku, kojom je zaključena prva knjiga djela prvaka stranke prava. Prva knjiga u 7 svezakah obuhvaća 447 strane velike osmine, a sadržaje 85 govora. U sedmoj svezci sadržani su govori od god. 1889. do tekuće godine i to govor o proračunu za g. 1890. govor o odšteti regalnoga prava točenja; govor o karnostnoj odgovornosti pravosudnih činovnika, govor o komasaciji zemljišta; govor o zemljorazteretnom nametu; govor ob ustrojstvu drž. nadodvjetničtva; govor o adresnoj razpravi; govor o slobodi štampe (1879. u Bakru) i odgovor odaslanstvu akademijske mladeži u Zagrebu g. 1867. Svi ti govori veoma su znameniti kao prinos k poznavanju naših savremenih odnošaja i kao izjave značajne individualnosti posve samostalnoga suda.

-- **Ljetopis, ogled po hrvatskom narodu.** Ovo je naslov novomu mjesečniku, što ga uredjuje g. Milan Grlović. Ciena je mjesečniku 5 for. Naklada tiskare C. Albrechta u Zagrebu. Novi mjesečnik ima zadaću sakupiti kratke bilježke o cjelokupnom javnom životu Hrvata. Donosi prema tome sve promjene u činovničtvu,; priobćuje kratke bilježke o umjetnosti, gospodarstvu, financijama, zdravstvu, sudnici, hrvat. bibliografiji i pogled na strani sviet. Kao priručna knjiga olakšati će «Ljetopis» posao onima, koji trebajuć koji podatak moraju sada čitave tečaje novina često bezuspješno prolistavati. U «Ljetopisu» ima i članaka sa obiljem valjanih statističkih ili životopisnih padataka.

— **«Prikaze», fantazija od Ivana Turgenjeva.** Preveo Milivoj Šrepel. [Ciena 30 novč. Dobiva se u svih knjižarah.] Liepa ova fantazija prevedena je već dva puta na hrvatski jezik, nego uviek u novinah, koje si danas malo tko može da dobavi. Prievod posvećen je slavnom našem slikaru g. Vlahi Bukovcu.

— **Sitne viesti.** Ovoga mjeseca gostovala je u našodnom zemalj. kazalištu slavljena slovenska umjetnica gdja Borštnikova te je postigla vanredan uspjeh. — Maestro Zajc dao je neke dielove svoje nove velike skladbe (oratorij) izvadjati u glasbenom zavodu. S pomanjkanja prostora za ovaj put se ograničujemo na to, da te novosti u našem umjetničkom životu u kratko bilježimo.

— **Školski viestnik.** Ovo je naslov novomu stručnomu listu, što ga izdaje zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu. Uredjuje ga Lj. Dlustuš. Godišnja ciena 2 for. Sadržaj druge svezke je ovaj:

Viljem Marašek. — Ljuboje Dlustuš: Školske prilike u Bosni i Hercegovini od okupacije do danas. (Nastavak). — Davorin Jaković: Naše školske bašče i radovi u njima. — Primjeri praktične nastave. Gjuro Bujher: Odgojenje. (Nastavak). — Iz pedagoške prošlosti. Ljuboje Dlustuš: Stari Grci i uzgajanje u njih. (Nastavak) Ljubomir Popović: Dackal. (Svršetak). Natan Švarc: Istorički prijegled javne nastave u austro-ugarskoj monarhiji od 1740—1894. — Pedagoška smotra. — Popularno naučni članci. Leopold Glück: Crtice iz higijene. (Nastavak). — Dopisi. — Pedagoške mrvice. — Pitanja i obavijesti. — Listak. — Dopisnica uredništva. — Službeni dodatak.

— **U prvoj svezci za januar ove godine magjarskog časopisa «Századok»,** organa magjarskog istorijskog družtva, izišao je prvi članak iz niza članaka, što će izlaziti, pod nadpisom «Jugoslaven-ske istorijske studije» od Antala Pora. U ovom članku razpravlja pisac ova pitanja: Ban Stjepan Stjeničnjak (de Stenischnach), 2. Prvi Blagaj, 3. Odnošaji Orsini-Blagaja spram Anžuvinaca. Sva tri pitanja interesuju naročito nas Hrvate, a posljednje i Srbe, u koliko govori i o porodičnim vezama Stevana Uroša Dragutina sa posljednjim Arpadovićima, te Pavlom Šubićem i Stjepanom Kotromanovićem.

— **Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen** imaju u prvom broju od prošle godine članak «Ursprung und Bedeutung der histor. Bezeichnungen župa und župan.» Pisac je ovom neki A. P. Ritter v. Schlechta-Wssehrd.

Digitized by Google

Zagonetka 21.

			A						Slovo
		A	A	A					Župa u Hrvatskoj
	A	A	A	A	A				Grad u Hrvatskoj
	B	B	Ć	D	D	H	I		Grad u Ugarskoj
I	I	I	J	K	K	K	L	L	Pokrajina u Italiji
	M	M	N	O	O	R	R		Grad u Českoj
		R	R	S	Š	T			Pokrajina u Cislajtaniji
			T	U	U				Trgovište u Slavoniji
				V					Slovo
			A	A	A				Zareznik
		A	A	A	A	A			Životinja
	A	A	A	A	C	C	C		General u 30-god. ratu
	Ć	D	E	E	E	E	E	G	I Stanovnik Azije
I	I	I	I	J	L	M	N	N	N N Grad u Primorju
	N	N	O	O	O	O	O	P	P Grad u južnoj Rusiji
		R	R	R	R	R	S	S	Selo t'k Zagreba
			S	S	T	T	U		Drevna županija
				U	V	V			Hrvatska rieka
					!				Znak uzklika

Sredni red dolje čitan, daje ime hrvatskoga pjesnika i zavičajnost mu.

Zagonetka 22.

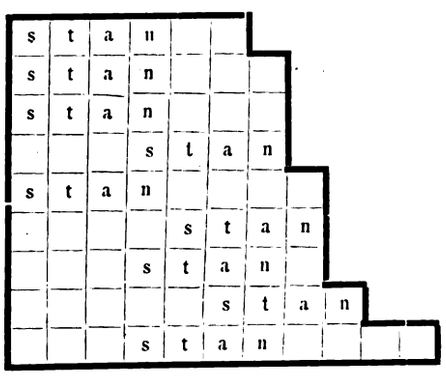

Krstno ime
Glasoviti putnik
Kovina
Otok atlant. oceana
Vrst zastave
Nepovoljno zdravlje
Grad u Švicarskoj
Država u Aziji
Grad u Africi

Riešenje zagonetaka.

Riešenje zagonetke br. 13. u 3. broju. One rieči se imadu poredati ovako: Nangasaki, Irkuck, Kormons, Orest, Lausane, Armstrong, Girgenti, Romans, Otok, Fulda, Zabern, Rossau, Irenej, Nikopoli, Simbirsk. Prva slova dolje čitana, a posliednja prema gore čitana daju: Nikola grof Zrinjski, junak sigetski.

Riešenje zagonetke br. 13 u 4. broju «Prosvjete»:

I.

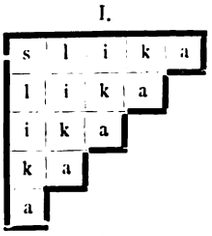

II.

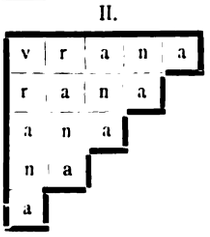

Riešenje zagonetke br. 14. (od I. Trnskoga):

Sestre su: dvie gore ili kose, kći im je: draga.

Sela su: Draga u Pož. žup., Draga u Bakarskom kotaru, Draga Vinodolska, Draga u Vrbovskom kotaru, Kapačka Draga, Draga kraj Severina, Draga u Banovini, Draga u Otočkom kotaru, Senjska Draga, Draga Draganić, Dolnja ili Bakarska Draga, i napokon Gornja Draga, kamo spada i Pelinovagora. A odgonetač neka kaže ima li dragu a odgonetačica, je li čija?

Imena gg. rješitelja priobćiti ćemo u sliedećem broju.

Riešenje zadaće za igrače šaha.

(Vidi br. 5.)

Bieli:		Crni:
	1.	
1. Pion c 5—c 6		Kralj e 5 — uz d 5
2. Dama c 1—h 1		Kralj d 5 na c 5 ili e 5
3. Konj f 8 na d 7 ili		Dama h 1—e 4
	2.	
1.		Pion d 7 uz e 6
2. Konj f 5—d 7		Kralj e 5 uz d 5
3. Dama c 1—h 1		
	3.	
1.		Pion d 7 uz c 6
2. Dama c 1—g 1		Po volji.
3. Dama g 1—g 5		
	4.	
1.		Pion e 3 uz d 2
2. Dama c 1—c 3		Kralj e 5 uz d 5
3. Pion e 1—e 4		

Riešio g. Petar Brani, umjetnik u Zagrebu.

Odgonetka konjićeva skoka.

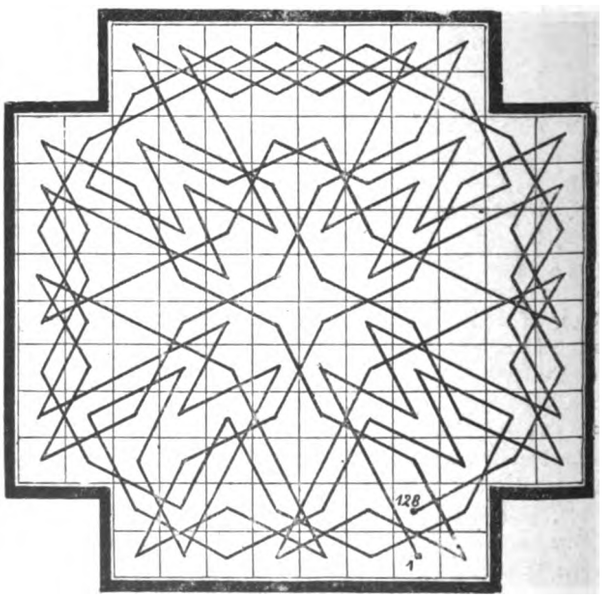

Tko zna ljubit ponajjače,
Tko već majka čedo svoje?
Tko od majke grče plače,
Kad joj čedo nesrećno je?
Sve se mienja na tom svietu,
Samo ljubav ta obstoji;
Majka voli svom djetetu,
Da i zmiju baš uzgoji.

Sinje more duboko je,
Dublja je ljubav materina;
Sinje more široko je,
Šira j' ljubav još njezina;
Makar da ju striele satru,
Čedu gleda svom pomoći,
I u vodu i u vatru
Za čedom će svojim poći.

Vjekoslav Fleišer, odgovorni urednik.

Tisak i naklada **Antuna Scholza** u Zagrebu.

Digitized by Google

M. Bastaić, Zagreb,

vlastnik krojačkog modnog salona.

P. n.

Čast mi je veleštovanim p. n mušterijama obznaniti, da mi je prisjela nova

englezka

i

francezka

suknena roba za

proljetna i ljetna odiela.

U mojem salonu izradjuju se svake vrsti

odielah

za

gospodu

samo fino i elegantno po najnovijim žurnalima.

Ciene su stalne i umjerene.

Vlastnik krojačkog modnog salona

M. Bastaić u Zagrebu.

Milan Štern i Prister

Zagreb

preporučuju slavnom občinstvu svoju

trgovinu

mirodijah, prekomorske robe,

poslasticah, čaja, ruma, vina

i

brašna

sve uz

najumjerenije ciene.

Samo jedna forinta na cijelu godinu.

Najeftiniji list za mladež.

Za polovicu obaljena ciena.

Tko želi svoju djecu razveseliti te joj pribaviti prekrasne duševne hrane za cijelu godinu, neka ju predbroji na ilustrovani list

„Bršljan“

koji izlazi sa **bojadisanimi slikami** i posebnim ovitkom svaki mjesec na **32** strane te donaša svega u obilnoj mjeri, što našu dječicu zanimati može.

Sastavke za „Bršljan“ prima gosp. Ljudevit Tomšić, ravnajući učitelj u Zagrebu, Berislavićeva ulica broj 7. a predplatu:

tiskara Antuna Scholza, u Zagrebu

Margaretska ulica broj 6.

Prijašnji tečaji mogu se dobiti broširani po **1 for.**, u elegantnom vezu po **1 for. 40 novč.**

Prvi broj šalje se na zahtjev bezplatno.

S predplatom treba se požurit, da se uzmogne ustanoviti naklada.

Digitized by Google

Hrvatsko-slavonska

zemaljska hipotekarna banka u Zagrebu.

Hrvatsko-slavonska zemaljska hipotekarna banka u Zagrebu podieljuje zajmove u iznosu počam od 500 for. na zemljištne posjede i na kuće uz najpovoljnije uvjete.

kamatnjak 4½%

Quote uključivo odplate glavnice ustanovljene su:

za zajmove na zemljištni posjed

sa odplatom u **45** godina

kod zajmova od 500 do 1000 for. sa 6% || kod zajmova preko 1000 for. sa 5.65%

za zajmove na kuće

sa odplatom u **38** godina sa **6%**

Od svakog poreza proste 4½%

založnice hrvatsko-slavonske hipotekarne banke u Zagrebu

imadu

pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost

te se preporučuju za koristonosno ulaganje glavnica iz sirotinjskih gromada, kao i gotovinah iz državnih, občinskih i inih zaklada.

Ove založnice dobivaju se točno po tečaju:

U Zagrebu: kod blagajne banke;
u mjenjačnici hrv. eskomptne banke;
u mjenjačnici hrv. komercialne banke.

U Osieku: kod gg. Sorger, Weiszmayer & Co.

Digitized by Google

Broj 7. U Zagrebu, dne 1. travnja 1894. Ciena 30 nov.

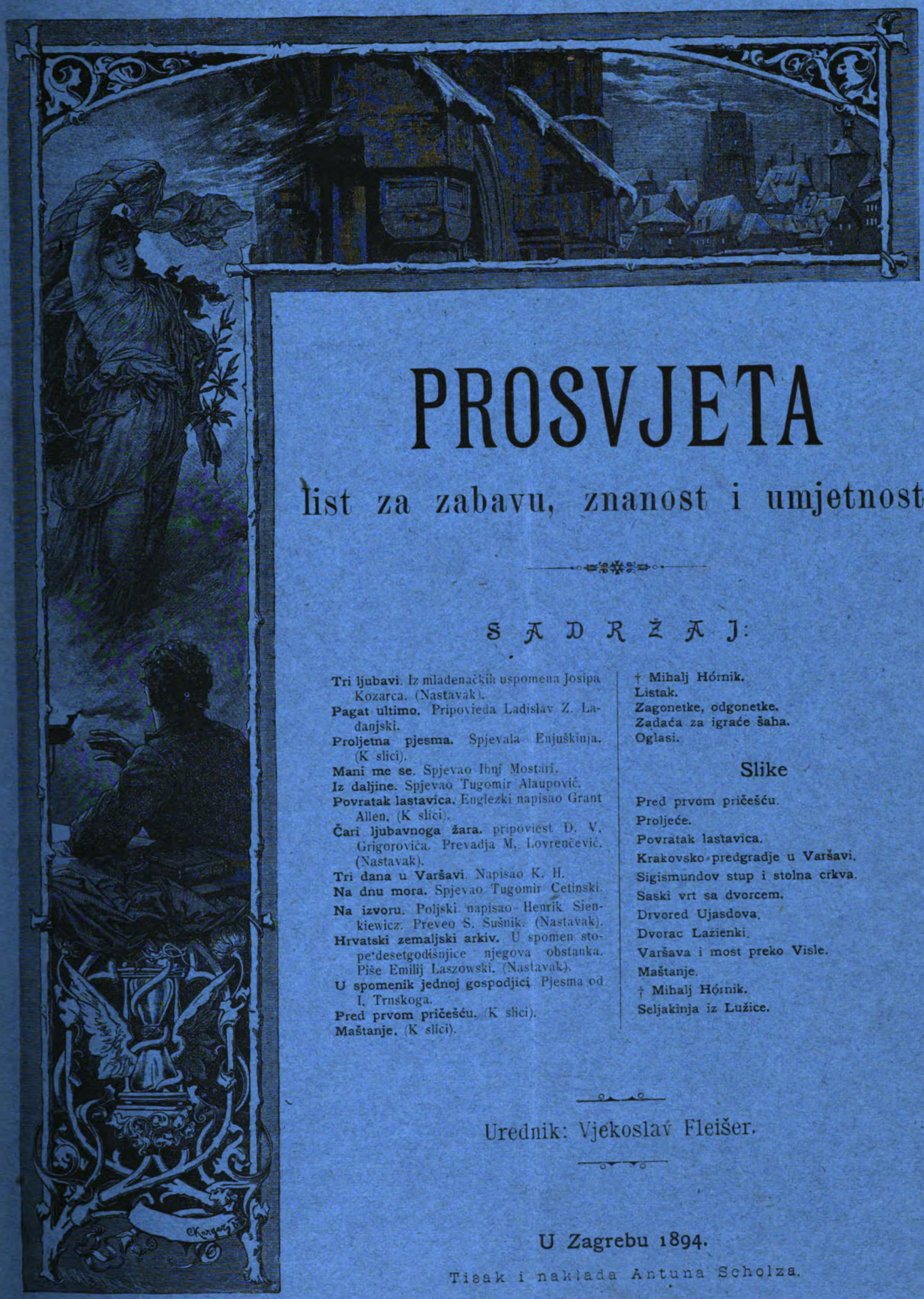

PROSVJETA

list za zabavu, znanost i umjetnost.

SADRŽAJ:

Tri ljubavi. Iz mladenačkih uspomena Josipa Kozarca. (Nastavak).
Pagat ultimo. Pripovieda Ladislav Z. Ladanjski.
Proljetna pjesma. Spjevala Enjuškinja. (K slici).
Mani me se. Spjevao Ihnj Mostari.
Iz daljine. Spjevao Tugomir Alaupović.
Povratak lastavica. Englezki napisao Grant Allen. (K slici).
Čari ljubavnoga žara. pripoviest D. V. Grigorovića. Prevadja M. Lovrenčević. (Nastavak).
Tri dana u Varšavi. Napisao K. H.
Na dnu mora. Spjevao Tugomir Cetinski.
Na izvoru. Poljski napisao Henrik Sienkiewicz. Preveo S. Sušnik. (Nastavak).
Hrvatski zemaljski arkiv. U spomen stopedesetgodišnjice njegova obstanka. Piše Emilij Laszowski. (Nastavak).
U spomenik jednoj gospodjici Pjesma od I. Trnskoga.
Pred prvom pričešću. (K slici).
Maštanje. (K slici).
† Mihalj Hórnik.
Listak.
Zagonetke, odgonetke.
Zadaća za igraće šaha.
Oglasi.

Slike

Pred prvom pričešću.
Proljeće.
Povratak lastavica.
Krakovsko predgradje u Varšavi.
Sigismundov stup i stolna crkva.
Saski vrt sa dvorcem.
Drvored Ujasdova.
Dvorac Lazienki.
Varšava i most preko Visle.
Maštanje.
† Mihalj Hórnik.
Seljakinja iz Lužice.

Urednik: Vjekoslav Fleišer.

U Zagrebu 1894.

Tisak i naklada Antuna Scholza.

Digitized by Google

Digitized by Google

Br 7 God. II.

LIST ZA ZABAVU, ZNANOST I UMJETNOST.

U Zagrebu, dne 1. travnja 1894.

Izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. — Godišnja ciena poštom ili dostavom u kuću 7 for., inače samo 6 for.
Predplatu prima: Uprava «Prosvjete», Zagreb, Margaretska ulica br. 6. — Rukopisi se ne vraćaju.

Tri ljubavi.

Iz mladenačkih uspomena **Josipa Kozarca.**

(Nastavak).

Sunce već odskočilo, u dvorištu čula se kola i kočijaši, koji će nas povesti u Djakovo, — a meni bilo težko, težko, što ću opet morati ostaviti Vjeru. Sinoć mi je bilo puno laglje u onom priegoru, ali jutros, nakon sastanka s Vjerom, uzkipila iznovice sva strast u meni. Zašto li mi je izpovjedila sve ono; je li me hćela još većma mučiti, ili odlikovati nekim povjerenjem? Kada mi je već sve ono rekla, zašto mi nije rekla još jednu jeditu riečcu, da se i ja njojzi povjerim, — da ju ljubim! . . . Kazati djevojci, da ju ljubiš! Nema divnijega osjećaja i opet nema težega, a da ga izrečeš. Sada, u podpunom žaru ljubavi, meni bi, čini mi se, bilo lakše obasuti Vjeru svima pogrdama, nego li joj reći, da ju ljubim. Težko li je ovoj božanskoj iskri izaći iz dubine duše na vidik ovoga svieta, gdje ne zna, što li ju tu čeka, što li ne čeka!

Mali Stjepko doletio u vrt i pozvao me na zajutrak. Oh, kako li sam ga ogrlio, kako li sam ga izljubio. Moja usta kao da su tražila tragove Vjerinim poljubcima na tom svježem, nevinom licu. Odlanulo mi, kada sam ga izcjelivao . . .

Oko devete krenusmo u Djakovo. Ono nekoliko časaka pred polazak bila Vjera veoma vesela; sa Rossijem razgovarala kao i sa svima nama, a on izgledao kao dan, kada čas sunce zasja, čas kiša zarosulja. Znajući, što mu je dušu zaokupilo, vidjeo sam, kako se trsi, da zaboravi na sinoćji prizor u vrtu; nije još pravo znao, bi li vjerovao sinoćnjoj ili današnjoj, toli ljubezljivoj — Vjeri.

Na razstanku pružila mi Vjera ruku nekako toplo, povjerljivo, kao da smo nas dvoje nekakav posao uglavili.

Ja sam negdje morao sav satrven biti, jer se još sjećam, kako me je veseli Tordinac u kolima gurnuo, rekav mi porugljivo, da otvorim oči, da ne čučim kao snuždeni kobac u gajbi.

Pred ručak dospjesmo u Djakovo.

Nakon trodnevnog tamošnjeg boravka, naučiv se ljepote Seitzevih slika, vratim se ravno iz Djakova kući u Vinkovce, a da niesam više Vjere vidjeo. Zavidio sam Seitzom, što im se sviet divi, a ona čeznja za slavom (pobudjena još Delkinom ljubavlju) opet se u meni pojavila, a sve samo za to, da proslavim Vjeru. I opet sam počeo zavidjati Rossiju radi onih njegovih Vjerinih likova, opet mi dolazila na um moja osobna neznatnost, te se ja u taj čas zakleh i Bogom i svim, što mi je sveto: ili ću propasti ili će nešto iz mene biti, — samo da zaslužim Vjeru!

Vrativ se kući, pisao sam Ivanu svaki dan, jer smo se tako dogovorili. On je bio zaljubljen u liepu Zlatku, a ja sam mu morao točno pisati: kada sam ju vidjeo, gdje sam ju vidjeo, što je radila i s kim je bila . . . Ja sam mu sbilja pisao toli sdušno, toli toplo; pisao sam mu od jutra do mraka, jer pišući mu o Zlatki, niesam ja mislio na Zlatku, nego na Vjeru.

Digitized by Google

Ja sam ta moja pisma tako udesio, te je bilo, kao da se ja u njima razgovaram s Vjerom; ja sam razvijao njojzi moje nazore o ljubavi i životu, odkrivao joj crtu po crtu mojega značaja, mojih najskrivenijih želja.

Ja sam dobro znao, da ne ću od Vjere ni slovca dobiti, nu ipak sam drhtao, kadgod sam primao Ivanov list; nasladjivao sam se već time, da je ona taj list možda u rukama imala; a kada je Ivan jednom spomenuo i Vjeru u pismu, bilo mi je, kao da mi taj list ona sama piše.

U to dolazio i konac rujna, kada mi stiže viest, da sam dobio krajišku štipendiju za Beč. Ivan i svi njegovi čestitali mi, a ja sam uz svu radost savijao se od duševne muke, da će proći i godinu dana, a da ne ću Vjeru vidjeti, — a do godine, tko zna, što bude od nje! Ali ona vječita nada, ono svojatanje ljubećega bića, potisnulo je cielo to dugo vrieme od jedne godine u jedan čas natrag u prošlost, te samo motrilo onaj dragi dan, onaj sretni čas, kada ju opet budem ugledao u onom ubavom vrtu pokraj pčelinjaka, divnu, radinu kao božicu Ceres...

Školska godina započela, Ivan došao u Vinkovce, — zadnja moja nada, da će možebiti i Vjera s njime doći, ne izpuni se.

Početkom listopada odjurih u Beč.

Ne imajući do sada ni pojma o velegradu, dojmio me se Beč porazno, do skrajnosti neugodno. Gledajući prvi dan sa prozora četvrtoga sprata onu vlažnu listopadsku maglu, sličnu gustom dimu; motreći onaj burni ulični život, gdje ljudi ne hodaju, nego trče; promatrajući one mrke sgradurine, one nieme krovove, nad kojima nije igralo moje toplo slavonsko sunce, nego orila zaglušna buka meni dosle nepoznate «borbe za obstanak», gledajući sve to, toliko me to potreslo, toliko mi dušu razžalostilo, da bih bio najvolio sjesti u željeznicu, pa se natrag vratiti u blagoslovljene poljane moje mirne domovine.

Nu Ivanova, a još više Tordinčeva pisma — u kojima se već počeo ukazivati trag dojdućega noveliste, — za tim novi znanci, upokojiše me nekako, te se doskora opet snadjoh i sam sobom i bečkim životom.

Jedne nedjelje, bilo je sredinom studenoga, šećem se Ringom, promatrajuć silno šareno ljudstvo, koje tuda nedjeljom po podne vrvi, kada l' mi netko položi ruku na rame, a ja okrenuv se, opazim pred sobom Rossija. Dok sam ja još sav iznenadjen pred njim stajao, razkokodakao se on, da sam se čisto žacao, što toliko viče. Izpripoviedi mi, da je u Djakovu gotov, pa da je sada na putu u Monakov, gdje će preko zime studirati. Naravski, da sam ga izpitavao za sve djakovačke znance, pa na posljedku, prem težkom mukom, zapitam ga i za Vjeru.

— Ah! Vjera, Vjera! uzkliknu on. Divna kao cviet, — ali nema krvi. Bies bi znao, kakove su te vaše žene: smiješ im udvarati, smiješ ih ljubiti, one za sve to i mare i ne mare, nego samo pitaju: imadeš li toliko dohodka, da možemo bezbrižno živjeti, — ako imaš, dobro, i ja ću tebe ljubiti; a ako ne imaš, onda na čast ti tvoja ljubav! Čudnovata logika čuvstava! Kao da se svaka ljubav mora dovršiti brakom, kao da je brak kruna svemu. Ljubav je za to, da se ljubi; da čovjek zaboravi na sve, da se naužije makar samo za jedan dan jedine božanske slasti na ovoj zemlji. Što brige moju Talijanku za sutra i preksutra, kada njeno srce izgara u ljubavnom plamenu; ljubav je vječnost, ona nema ni prošlosti, ni budućnosti, ona samo znade za danas... Tko bi vas razumio: ovamo pjevate »za jedan časak radosti«, a ovamo se ponašate, kao da je ljubiti grieh.

— Ti si, prijatelju dragi, valjda opazio, da pokraj naše nizke kulture naše žene ne imaju velikoga izbora, one ne mogu igrati luksusa sa svojom ljubavlju, nego ju moraju čuvati kao alem-kamen, samo da ugrabe muža prema sebi...

— Pa makar ga i ne ljubile! Hvala liepa na takovom alem-kamenu! Za to vi ne možete imati ljudi, ne možete imati značajeva, jer vas nije rodila ljubav, ona neobuzdana sila dvaju u nadzemaljskoj slasti raztapajućih se bića, nego cjenkanje sa životom: hoćemo li moći izaći na kraj ili ne. To ste valjda naučili od vaših njemačkih susjeda, bez kojih vi ni duševno, ni tjelesno nikud — nikamo.

— Baš tako jako opet nije...

— Kako nije, molim ja tebe. Evo ti mene samoga! Za ovo dvije godine, što živim u Djakovu, naučio sam prilično hrvatski. Kada dodjem u družtvo, hoću da se ulaskam vašim ženama, napinjem se, da što točnije hrvatski govorim, a one — vaše žene i djevojke — umjesto da mi čestitaju, izsmiehavaju se mojemu izgovoru i nastave sa mnom govoriti — njemački. Pa takove žene da čovjek obožava! Evo vam vaših slavonskih cigana, koje vi već jedan viek badava hranite, pa ti cigani i bez popa i bez knjige ipak niesu zaboravili svoga jezika, nego žive i umiru s njime! A vi i vaši pjesnici dičite se time, da ste za pet, šestgodišnjega boravka u tudjini zaboravili i svoj jezik i svoj rod. Vjeruj mi, to je nama Talijanima nešta skroz nepojmivoga. Pa vi nešto hoćete, vi na nešto aspirirate! Nikada! Vjeruj mi, ostati ćete do vieka, što ste i bili: neznatan narodić, koji ni sam ne zna, što hoće; tako vi, tako i svi ostali Slaveni i Slavenčići, štogod vas ima na jugu. Vi ste još tako nizki, da se sami medju sobom koljete, otimate si poštenje, povjest i jezik. Narod, koji hoće, da nešto postigne, mora biti ili patriota kao plamen, koji sve zaprieke proguta, — a gdje je vaš patriotizam, kada vaše žene ne znaju ni rodjenim jezikom govoriti, kada je vama vaš suplemenik mrži od vraga; ili takav narod mora biti hladan političar, kao oni Švicari i Englezi, a do toga ste vi još jako, jako daleko...

— Ti si mi liep prorok mojoj domovini...

— Ne kanim te vriedjati, nego ti samo kažem ono, što sam vidjeo; a vidjeo sam dosta, jer sam obišao pol Europe. Vi ste narod ljubezan i prilično darovit, ali bez viteškoga duha; imati ćete možda i Mauronija i Petrarcu, ali europske simpatije ne ćete nikada steći, niti ćete ikada kojim činom zadiviti Europu... Lasciate ogni speranza! Nema u vama krvi, kao i u Vjeri.

— Možda u Vjeri ima više te krvi, nego što ti misliš...

— Odkle ti to znadeš, jesi li se ti možda o tom osvjedočio?

Upre Rossi oči kao bodeže u mene, promieniv se sav u licu.

Digitized by Google

— Gdje bih se ja o tom za nekoliko dana osvjedočio; sudim samo tako po njezinim nazorima i po vanjštini.

— A tako! uzdahnu on, a s tim mu uzdahom odlanulo. A tako! no sada ti ja mogu proreći konac njezinog romana: udati će se za Bartulića; to je nuždna posljedica onoga, što sam ti čas prvo o vama Hrvatima i Slavenima rekao.

— Molim te, neka nas opet posve osudjivati; pomisli prvo, pod kojima uvjetima počeli smo se mi Hrvati razvijati. Naš razvoj traje jedva dvadeset godina, a pao je baš u ono doba, kada je europska kultura počela orijaškimi koraci napredovati; može se reći, da ta kultura nije za cieli milenij toliko koraknula, koliko baš za zadnjih petdeset godina, kada-no kemija i fizika raztvoriše u elemente i zrak, i sve, što nas okružava. I baš u tu kulturnu vijavicu pade naš razvitak; pade u tako nezgodan čas, da je naš prosti čovjek prvo naučio, što je željeznica i brzojav, nego li, koji su temelji i stožeri umnomu gospodarstvu; naša poluinteligencija počela je prvo uživati u luksusu telefona i električnoga svjetla, nego li, što je pronašla nuždnim, da se posveti nauci bar u toliko, da postigne doktorat u svojoj struci. A onaj moloh luksusa, ona stoglava hidra svjetske kulture, koraca svietom uz uznebesnu riku: sjaj i čast! Dà, sjaj i čast, to su idoli fin de siecla; a moji patrijahalni Hrvati, koji su sve do sada držali najviše do poštenja, moradoše okrenuti kabanicu, obrnuti sviest i dušu, i tako se eto dogodi, da se je prvo rodio sin, nego otac — filius ante patrem — prvo došla potreba za luksusom, nego li spoznaja, da ga i zaslužiš. A da se na lahah način dodje do sjaja i časti: zatajalo se osvjedočenje, zatajala se domovina, zatajali se idejali . . .

— To je ono, što ja kažem: lasciate ogni speranza! Ali manimo se visoke politike, ona je za polunaobražene ljude ono, što je alkohol za proste radnike: ona ubija duševno, ovaj tjelesno . . .

Navrativ se u kavanu, razgovarasmo se tako sve do mraka. Uvidio sam, da je Rossi prebolio Vjeru; uvidio sam, da je izlio svoju žuč na nas Slavene najviše radi toga, što je bio uvriedjen u svom ponosu, što Hrvatica Vjera nije njemu gizdavomu Talijanu uzvratila ljubav; što je ubrzo preniknula njegovu komedijašku krv, u kojoj nije bilo ni zrna stalnosti i vjere, nego puka vatrena strast.

Za cieloga razgovora nije Rossi ni časka mirovao: sad je govorio sad ficukao i pjevuljio najnovije operete, sad risao po mramornoj ploči, crtajući profile prolazećih liepih Bečanka, odajući glasno svoje oduševljenje za pojedine dielove divnoga im tiela.

Kada smo se do sita narazgovarali, ponudi me, da podjemo kamogod na zabavu, nu ja ne hćedoh, jer od vajkada niesam za zabave mario. Premda mi je obećao, da će me sutra-prekosutra potražiti, — ja ga više ne vidjeh. I tako se razstadoh sa čovjekom, koji mi ni časa nije bio simpatičan; a njegove nesmiljene rieči o Hrvatima još mi i dan danas zuje u ušima . . .

Nešto školski nauci, nešto mali književni pokušaji u drami i noveli, pa dan za danom jurio, te eto i božića, eto i uzkrsa, a napokon i srpnja sa dragim praznicima. Kraj sve ljepote milolikih Bečanka, ne mogoh na Vjeru ni časak zaboraviti. Ili sjedio kraj jezerca u Stadtparku, ili slušao pozdravljenje sa nedaleke mi crkve u Alserstrasse, sve mi to dočaravala ono tiho seoce sa širokimi lipami oko biele crkvice, i onu dragu kućicu sa četiri zelena kapka, i onaj dugački vrt, a po vrtu mali Stjepko kao nestašni leptir oko ružice Vjere . . .

U prvi kraj bečkoga boravka upravo sam se bojao otvarati Ivanova pisma; zamagljenima očima letio sam preko slova, ne ću li naći strašne rieči: «Vjera se zaručila», — istom kada niesam našao tih rieči, istom tada mogao sam rieč po rieč pročitati, što mi piše.

Tako dodje i srpanj, a onih strašnih rieči nije bilo, što više, Ivan mi piše, da ćemo ovog ljeta skupa k njemu na selo, čim primi svjedočbu u ruke.

Tako je i bilo!

Ono desetak dana, što ih proboravih nakon dolazka iz Beča u Vinkovcih — čekajuć, dok se svrši Ivanova školska godina — bilo mi je dugočasnije, nego cieli bečki boravak. Jedva dočekah dan, kada seljak u slamnatom šeširu, sa žestokim malima konjim banu pred kuću, da nas poveze na selo . . .

I eto me opet u dragoj mojoj slavonskoj prirodi! Evo opet onih starih vrba i srebrolistih topola, što no su se poput straže poredale po nepreglednom pašnjaku i ritu, tiho žuboreć davnu svoju jednoliku pjesmu; eno i onih zamusanih konja, što-no su se sbili oko zdenca — pod vrhama — mašuć neprestance vratom, braneći se od žege i mušica; eno brežuljka sa crkvom, eno sela sa širokom tratinom, a na tratini pod lipama i dudama šiju i vezu dražestne djevojčice, ljubezno ti se nasmieškuju te nove stihove i napjeve za nedjelno kolo izhitruju.

Ja niesam znao ni misliti, ni govoriti; ja sam i očima ušima upijao od miline, što su mi sa svih strana poput bujice navirale na pogled moje rodjene zemlje, koju godinu dana vidjeo niesam . . .

Sve nalazim kao prije,
Promienilo ništ se nije.

To je bio refraiu mojih čuvstava.

I Ivan je opazio, koliko sam ganut i koliko uživam, te je i on šutio; tek pogledima kazivasmo jedan drugomu, što mislimo. Istom kada se već približismo Ivanovu selu, prekinu kočijaš šutnju, pripoviedajuć nam male i velike seoske dogadjaje.

Meni nije nikako htio vjerovati, da dolazim iz Beča, a kada ga Ivan ipak donekle uvjerio, uze me nekako plahije pogledati, okrećuć se svaki čas, da vidi, jesam li sbilja ja to onaj isti od lane.

(Dalje sliedi).

Digitized by Google

Pagat ultimo.

Pripovieda **Ladislav Z. Ladanjski**.

Zar je to sbilja tvoja posliednja rieč? zapita vlastelin Radovan Marčetić Supetarski svoga prijatelja dra. Janka Reškovića.

— Jest, prijatelju, moja zadnja i posliednja, odgovori mu ovaj.

— Ala si ti tvrde glave. Šteta, što ne imam kamenoloma, mogao bih dosta baruta i dinamita prištediti. Ti bi trebao samo glavom o pećinu udarati, a na sve bi strane kvrcalo sitno kamenje. A sada mi reci onako po duši, šta te to tako u Zagreb tjera?

— Poslovi, odvrati Rešković.

— Poslovi!? Vidiš ti njega! To je rieč, da kažeš sve i ništa, ili za pravo, da ne kažeš ono, šta možda misliš. Rado bih znao kakovih imadeš poslova ti, komu je milostiva sudbina položila u koljevku škare za rezanje kupona. Ta ne će ti kuponi propasti, niti ti od gladi poginuti, ako ih koji dan kasnije odrežeš.

— Zar ti sbilja misliš, da ja ne imadem nikakovog drugog posla, do li rezati kupone. Slabo bih ja s time izpunio svoje vrieme, jer toliko ih ipak ne imam, te bih trebao 365 dana, dok sve odrežem, a da uz to ne mogu ništa drugog raditi. A da pravo rečem bio bi to i veoma dosadan posao.

— Meni se na protiv čini, da bi to veoma zabavno bilo, umetne Marčetić.

— Baš kao da ti ciele godine ne bi imao nikakovog drugog posla, do li od jutra do mraka mjeriti pšenicu.

— Ni to baš ne bi bio loš posao. Nu ne mislim, da je samo rezanje zabavan posao, nego da je zabavno za kupone dobiveni novac stavljati u tečaj.

— Ako imade čovjek više novaca nego baš za život treba, onda je to dosta težko potrošiti taj novac tako, da imadem ja od njega koristi, isto tako kao i onaj, koji ga prima. Novac punimi šakami bacati, lahko je, ali pametno i razborito ga potrošiti tako, da padne na plodno tlo, tomu se hoće razmišljanja i nekog sustava.

— Priznajem, ako i moram reći, da si još premlad, da tako misliš. Ali da ti je to tvoj posao ne vjerujem, jer bi ga baš tako mogao i ovdje obaviti. Barem imadeš vremena da razmišljaš i praviš planove. Da nije možda taj posao ženskoga spola, kakova zagrebačka ljepotica? To bih još najprije vjerovao.

— Prevario si se, prijatelju Rade, nasmije se Rešković, sada mi je srce baš kao u novorodjenog djeteta. Smij se ti koliko hoćeš, ali tako je. Težko ti je reći kakovi su to poslovi u mene, koji ne imadem nikakovog stalnog zanimanja, već se bavim svim i svačim. Sav moj život je moj posao. Moje knjige i moje sbirke, moje družtvene sveze, moja priprava za javni život, kojemu se kanim posvetiti, sve to traži, da se opet povratim i da se otmem ovoj lagodnoj dangubi.

— A šta ti, stara, šutiš kao riba, pa ne nagovaraš prijatelja, da još koji dan ostane. Liepa si mi ti domaćica, obrati se sad Marčetić k svojoj ženi. Ona je sjedila do stolića kod prozora i krpala hlačice, koje joj je najstariji sinčić poderao, kada se je penjao na drvo, da pogleda, da li će kruške doskora dozoriti.

— Ta šta bih govorila, odvrati gospodja Marčetićeva, kad vidim, da je gospodinu Janku već u nas dosadilo, pa žudi opet za svojimi gradskimi zabavami.

— Ali, milostiva, uzprotivi se Rešković, čime sam zaslužio taj vaš prikor.

— Ma da. Vaše rieči ne vele ništa drugo, no da samo želite promjene, dosele je očito, da vam je već u nas dosadno.

— Molim vas, milostiva, dajte me bar vi pravo shvatite. Vi znadete, da se kanim posvetiti javnomu životu, pa ste tu moju namjeru uviek odobravali. Zato sam učio prava i položio doktorat, zato sam putovao, da upoznam život i uredbe drugih naroda, zato još uviek učim. *Ali* nije dosta da čovjek ima neko znanje, volje i sredstava, već treba da upozna ljude, da ljudi njega poznaju. A baš sliedećih dana boravit će u Zagrebu jedna od onih osoba, do koje mi je jako mnogo stalo, da ju upoznam. Ta gdje bih se ja ovdje dosadjivao, gdje sam u tako milih i ljubeznih domaćina, koji se sav dan žrtvuju, samo, da mi ugode i da me razvesele.

— Aha sada misliš, kad ne ima druge pomoći, onda treba malo polaskati. Ali zalud ti muka, na taj liepak ja ne idem, odvrati smijući se Marčetić. Ako i podpuno odobravam tvoje nakane, jer mislim, da mogu mnogo koristiti narodu i domovini ljudi, koji su posve neovisni, kao što si n. pr. ti, to znam da bog nije stvorio svieta za jedan dan i da je najprije sebi bradu stvorio. Zato mislim, da bi morao još koji dan ovdje u nas ostati.

— Dajte, da vam i ja još nešta rečem, progovori gospoja Marčetićeva. Vas ne tjera ništa da budete baš danas u gradu, vi možete baš tako i sutra i prekosutra doći, a da postignete ono, šta ćete postići, ako danas odete. Nu vi ne imadete ovdje mira, baš tako kao što ga ne imadete ni u gradu. Vi radite svašta, bavite se svačim, a ništa vas pravo ne zadovoljuje. Nije li tako?

— Moram priznati, da imadete donekle pravo, reče Rešković.

— Donekle?! Mislim da imadem podpuno pravo. Vi ste učili, putovali, uživali, a sad se bacate u vrtlog politike, a sve to radite žurno, strastveno, a ničesa se ne prihvaćate svimi silami.

— Oh molim, moja nakana ostaje ista, samo što tražim pravo sredstvo, na kojeg se još nisam mogao namjeriti.

— Pa to je isto, što sam i ja rekla, a dokaz je da vi u sebi samom niste na čistom, da ne ima u vas nutarnjeg mira i zadovoljstva. Vi ste u godinah, gdje čovjek najprije treba mirno i uredno kućanstvo, jednom rieči vam manjka žena.

— Eh, vidi se da si Evina kći, nasmije se Marčetić, ti sve svadjaš na brak, ti bi uviek ženila i udavala.

— Ja želim svim, koje rado imam, da im bude tako dobro i liepo, kao što je nama, ti nezahvalniče. Nu sad

Digitized by Google

Prva izpoviest.

Digitized by Google

mi za kaznu poljubi ruku, reče i pruži mu ruku, koju ovaj živo prihvati, ali je ne poljubi, već pritisnu živi poljubac na rumena usta svoje supruge.

— Moram priznati, da i opet imadete donekle pravo. Ja ne velim da se ne ću nikad ženiti, ali mislim, da baš za takav život, kakovom se hoću ja da posvetim, nije žena neobhodno potrebna, da bi mi dapače višeput mogla i na putu biti. Zato i ne tražim, da se pod svaki način oženim. Istina je doduše, da mi se kadkad moje sobe pričine praznimi i pustimi, ali očitog nezadovoljstva još do sada nisam radi toga ocutio.

Gospodja Marčetićeva baš je bila otvorila usta, da odgovori, kad netko pokuca na vrata i ne čekajući odziva, otvori i unidje:

— Ljubim ruke, milostiva, sluga ponizan, spectabilis, klanjam se, clarisime. Kako bi bilo, da zaigramo partiju taroka? govorio je klanjajući se na sve strane domaći kapelan Stanko Kamen, a onda pristupio k stolu za kartanje, te ga stao spremati.

— Ja ne znam kapelane, šta vi još uviek pitate, ta vi sami ste živo pitanje. Kad vas vidim, ne mogu na ništa drugog pomisliti, do li na partiju taroka. Zato ni ne idem k misi, kad ju vi služite, jer ne bih mogao biti pobožan, već bih morao uviek misliti na tarok.

— Molim, spectabilis, ta šta bi čovjek radio, kad ne ima posla? Partija taroka bar je najljepša zabavica, branio se kapelan.

— Samo se čuvajte, da ne dodjete u pakao, jer tamo će morati svaki ono činiti, šta je za svog života najradje radio.

— Pa to ne bi loše bilo.

— Da, deset, stotinu godina bi možda zanimivo bilo, ali pomislite do u vječnost ništa no uviek tarokirati.

— E, onda ne ima druge, do li da se za života užijem taroka, a uz to da budem dobar, da u nebo dodjem. Hoćemo li? zapita opet kapelan.

— Ne, zalud ste došli, danas ne će biti ništa, jer eto taj nesretnik hoće svakako da nam danas pobjegne u Zagreb.

— Nije moguće, klikne kapelan, a iz ruke mu izpadne od prepasti zdjelica za novac, koju je bio baš htio, da namjesti za «židova». Takav tarokista, da nam popobjegne, gdje su baš igre zanimive postajale, kad smo se upoznali, te znademo, kako koji igra.

— Već ga moja supruga i ja dva sata nagovaramo kao bolestnog konja, ali sve uzalud. On ostaje tvrd i ne će da popusti.

— Žalim veoma, dragi prijatelju, ali kako ti rekoh, sbilja ne mogu, reče Rešković. Pa onda već sam pisao kući, da mi prirede stan, da me čekaju kola na kolodvoru, dapače najavio sam se već i nekim znancem.

— A to si ti sve sasvim potajno načinio, a sad mi dolaziš s gotovim činom. Čekaj, kad opet dodješ, već ću ja bolje paziti na tvoje dopisivanje. Ne ćeš ti mene više tako prevariti, svako pismo morat će da prodje crni kabinet.

— Eto istom je tri sata, a vlak ide tek u šest, za to vrieme bi mogli liepo odigrati nekoliko igara taroka, nagovarao je kapelan, tako ćemo najljepše probaviti dosadno vrieme čekanja.

— Baš tako liepo mogli bi se i porazgovorit, odvrati gospoja Marčetićeva.

— Pa može se i kod taroka razgovarati, ta šta bi i čovjek radio ono dugo vrieme, dok se mieša i dieli, to je i tako za igru izgubljeno, uzprotivi se kapelan.

— Vi ste sbilja nepopravljivi, kapelane. Neka vas voda nosi, igrajmo koju igru, možda nam podje za rukom, da bar toga bjegunca za kaznu oglobimo. Nego moram, da još prije naložim, da budu u pol šest sati kola zapregnuta pred kućom, reče Marčetić i pogleda uz to biesno Reškovića, koji taj pogled uhvati mirno, kao da se njega i ne tiče . . .

Kad se je Marčetić vratio, već su ga čekale razdieljene karte, jer je kapelan odmah počeo mješati i dieliti, čim su Marčetić i Rešković privolili, da igraju.

Igra se u brzo razvije, nu padale su male igre, koje bi se samo plaćale, jer da nema kada, da se rad nekoliko novčića igra i gubi skupocieno vrieme. Samo gdjekad bi tko dobio karte za liepu igru, ali nikad ne bi bile dosta jake, da načini pagat ultimo, ili kad bi i bile, onda nije igrač nesrećom baš pagata imao. I tako se sve više na kapelanovo veselje nakupljivao «židov», rastao i odebljao se. Nadao se kapelan, da će ga on dobiti, jer je uviek u igri osobite sreće bio, ali danas ga pustila, da zalud na nju čeka — već se je ljutio i svaki čas i rad svašta zadirkivao:

— Ta molim vas, clarissime, vam će još ruke odpasti od silnog miešanja. Ta gdje može, da izadje liepa igra, kad sve karte, koje su se liepo sakupile opet pomješate. To onda svaki po nešto dobije, a nitko da bi šta pravog imao.

— Eto i vas, dragi spectabilis, već je vaš prijatelj pokvario, i vi već miešate, kao da košete slaninu za kobasice. Ta prerezat i pokvarit ćete sve karte.

Kapelan bi samo nekoliko puta premetnuo karte, pa mu onda ne bi pravo bilo, da tko predigne, nego je trebalo samo udariti po kartah, da se može svih dvanaest na jedanput podieliti. Tako su ostajali skoro svi listovi od zadnje igre zajedno, pa bi izlazile velike igre, jer su taroki ostali uz taroke i došli jednomu a boje uz boje, te uz ostale taroke drugom zapale.

— Pa vi hoćete, clarissime, da nas ostavite, gdje nam je eto tako liepo, progovorio je kapelan, smijući se uz to, što je Rešković, imao dvanaest taroka, a u njega je bio pagat. Molim vas, gdje ćete u Zagrebu naći takovu partiju taroka?

— Imadete pravo, da ne mogu tamo tako liepo tarokisati, ali za pravo ja ni ne mislim na igru.

— Šta, vi ni ne mislite na tarok, ta to je strašan propust. Ne razumijem, kako se može čovjek tako zanemarivati. Čujete spectabilis, uz takove nazore mi ne bi smjeli clarissima, da u Zagreb pustimo.

— Molim vas negovorite mi o tom, ta vidite, da me to ljuti. Ja nisam njegov tutor, ako hoće sam svoje zlo, nemam pravo, da ga zadržavam. Ali pustimo to, ja igram dvije, hoće li tko?

— Dobro je odvratiše kapelan i Rešković.

Digitized by Google

Marčetić kupi petu dvojku i to pagata uz još jedan viši tarok, što je kapelana potaknulo, da biesno šakom po stolu udari. Ali kad je Marčetić poslije oduljeg razmišljanja oglasio «pagat ultimo», razvedri mu se lice i on veselo uzkliknuo:

— Contra!

— A vraga! odgovori Marčetić. Znadete, rekontrirat vam ne ću, ali taj ću si vaš «contra» dobro pogledati.

— A ja vašeg pagata, nasmije se kapelan.

Marčetić započme igru bacajući taroke od škiza dolje ali se zabezeknu, kad već na treći tarok Rešković odbaci boju. Sad pokuša da s bojom koju je u ruci imao kapelan, koji tarok iztjera, ali na njegovu nesreću bila je ista i u kapelana. I tako su padale karte, dok napokon padne u zadnjem listu Marčetićev pagat i na njega položi kapelan slavodobitnu dvojku, koju je već bio u početku igre za pagata na stran stavio.

— Pa šta vi niste igrali, ta imali ste deset taroka, a ja samo devet, ljutio se Mačetić.

— Gdje bih igrao, kad mi je bila najviša trinaestica a vi ste imali sve od četrnaestice do škiza. To bih bio liepo nasjeo. Nu znadete spectabilis, šteta što niste i «valat» oglasili, onda bi istom bilo svega i svačesa.

— Hvala vam liepa na toj želji, već mi je i to dosta, što moram početverostručiti ovako mastnog «židova.» Daj, ženo, donesi nam južinu, vidiš da ne možemo ostaviti igre, obrati se Marčetić k svojoj supruzi.

Uz igru su brzo pojužinali, a da nisu za pravo ni pustili karta iz ruke, već jednom rukom jeli i pili, a drugom kartali. Baš je opet kapelan izgubio pagata, ali bez contre, kad zaštropoću pred kućom kola, te mu time prekinu svaku razpravu, koju je htio, da započme.

— Oho, zar je već pol šest, zapita Marčetić i svi pogledaju na sat. Naravski mogao sam si misliti, da je ili istom pet ili opet već šest. To ti je točnost, nikad u pravo vrieme, ili pol sata prerano ili pol sata prekasno. Ali sad žurimo se, jer toga «židova», moramo da izigramo, a imademo samo još dvadeset minuta vremena.

— To se zna, ta gdje bi ga i ostavili. Ne će on sam od sebe rasti kao pšenica, kad se ostavi za sjeme, reče kapelan, koji je već sa znatnom svotom bio dionik «židovu», te stane dieliti za novu igru.

Konji su već nestrpljivo hrzali pred kućom, kočijaš morao ih je svaki čas pustiti, da se provezu oko dvorišta, jer već nisu htjeli, da mirno stoje. Kazalo na satu već je došlo i do pol šest sati, a «židov» još je uviek čekao tko će ga dobiti. Rešković je u četvrt na šest predložio, da se ga dade u koju dobrotvornu svrhu, pet minuta prije pol, da se ga podieli, ali nijedan predlog ne htjedoše Marčetić i kapelan, da primu, već su tjerali, da se dalje igra.

— Ta ja ću zakasniti na vlak, govorio je Rešković, eto već je pol šest prošlo.

— Pa šta za to? reče Marčetić, kojega je pograbila strast igre. Ta moraš i sam priznati, da te igre ne možemo tako ostaviti.

— E pa dobro, reče Rešković, kada je pogledao svoje netom razdieljene karte, kad ne ćete nikako drugačije, a ono ću si ja «židova» uzeti. Igram po jednu.

Kapelan je s njim tjerao do jedanaeste jedinice, ako i nije ništa u ruci imao, već samo da mu smješa igru, ali napokon ipak ostane igra Reškoviću, koje je bio prve ruke. Ovaj oglasi dvanaest taroka, troulu i pagat ultimo i dobije ga sjajno, te je skoro učinio i valat.

Kapelan ga biesno pogleda, onda baci tužan pogled na «židova», kojeg je Rešković smješeći spravljao govoreć ovomu:

— Čekajte samo clarissime, već će vas Bog kazniti, što ste njegovom slugi preoteli nevjernika.

— Sad hajdmo, gospodo, tjerao je Marčetić, već je skrajno vrieme. Jankiću, jesu li gospodinove stvari već u kolih?

— Prosim ponizno, njihovo gospodstvo, već sam ih prije pol sata dolje odnio.

— A nisi ništa zaboravio?

— Prosim ponizno, nisam ništa, odgovori inuž češući se uza to iza uha, jer baš nije sasvim siguran bio; ta dan danas imaju već gospoda toliko razne prtljage kao i gospoje.

Rešković se na brzo oprosti od domaćice, zahvali joj za njezino gostoljubje i ljubežljivost, kvrcne najstarijeg sinčića po nosu, pogladi djevojčicu po licu, a debelog najmladjeg potrepta po debelom trbušcu, a onda pohitiše no kola. Marčetić sam prihvati uzde, jer našeg seljaka ne ćeš nikad naučiti, da čestito konje tjera. Koliko god se mučiš s njime, on se neće nikad priučiti, da čvrsto uzde pritegne, već će ih pustiti, pa ako treba brzo tjerati, to će trzati neprestano s uzdami i udarati bičem.

Marčetić ošinu konje bičem, a ovi pojuriše kasom, a kad su došli na cestu, potjera ih tako da su poletili zagrabce, te su se kapelan i Rešković morali pograbiti za sjedalo, da ne izpadnu iz kola.

Još su bili dosta daleko od kolodvora, kad začuju zviždanje vlaka, koji se je bližao postaji. Sad je Marčetić tjerao konje, te su ovi jurili, da je svim zrak oko ušiju zviždao.

— Hoću li još za vremena doći? zapita Rešković prijatelja.

— Ako nas načelnik postaje ne opazi, te ne zadrži vlak za koji čas, svakako ćemo prekasno stici, odvrati Marčetić i ošinu bičem konje, jer mu se pričinilo kao da su začeli polaganije trčati. U to mu padne šešir s glave i odleti na cestu.

— Hej vaš šešir, spectabilis, kliknu kapelan i ogleda se za šeširom, koji je ležao sred ceste.

— Pustite ga, naći ćemo kad se vratimo, odgovori mirno Marčetić.

— Ova naša vožnja baš je kao partija taroka, mi eto igramo, da ćemo uhvatiti vlak, a ovaj nam dao contra, što će odmah ući u postaju, gdje imade samo da jedan čas stoji, govorio je kapelan.

— Vi sve svadjate na igru, ja bar nisam još nikad od vas čuo druge prispodobe, reče Marčetić.

— Pa šta i je život drugo no neprestana igra.

— A šta će biti to, ako nas načelnik postaje za vremena opazi i zaustavi koji čas vlak? pitao je Rešković. To će vlak izgubiti contra, koji bi po pravu morao da dobije.

Digitized by Google

— To će biti «corriger la fortuna», a i to se i u igri i u životu često dogadja, odvrati kapelan.

Vlak je u to stao u postaji. Već je jedno vrieme stajao, da se nije čulo znaka za polazak, a već bi morao, da krene.

— Hurah! Načelnik mora da nas je opazio za vremena, kliknu Marčetić i zakrenu tako oštro s ceste na put, koji je vodio do kolodvora, da su se skoro kola prevalila.

Kola stanu pred postajom, Rešković pograbi brzo svoj ogrtač, Marčetić dobaci kočijašu uzde i dohvati kišobran, a kapelan putnu torbu i oni poskakaše s kola i pojuriše na pristan. Načelnik postaje im doviknu: «samo žurno gospodo» i dade znak, da se treći put zvoni. Sva trojica pojuriše do vlaka, kondukter otvori vrata kupeja, koji mu je najbliži bio, oni pobacaše u nj stvari i stisnuše si ruke lahko, brzo, samo da se ne gubi vremena. Rešković skoči u kola, kondukter zatvori za njim vrata i u taj čas potegne parostroj i vlak krenu.

Rešković nije još bio čvrsto stao, još je djelovala sila, kojom je u kola skočio, sad u jedan mah zahvati ga druga sila s druge strane, on zatetura i padne. U to opazi da nije sam u kolih, već da kod prozora na drugoj strani neko mlado i liepo žensko lice sjedi i da ga gleda s pridušenim smiehom. U prvi se mah smete, ali se brzo sabere i ostajući na koljenih, na koja se je bio pridigao, progovori:

— Dozvolite, gospojice, da vam padnem do nogu i da se poklonim vašoj krasoti.

Sada se već njegova suputnica nije mogla uzdržati, te se nasmije objestno, zvonko, a Rešković, još uviek na koljenih, od srca se pridruži njezinom smiehu.

— Nu sada izvolite ustati, gospodine, jer ja iz principa ne primam nikada u željezničkih kolih ženitbenih ponuda.

Rešković ustane i sjedne naprotiv krasotici, da joj smijući se izpripovieda svoju nepriliku i da ju osvjedoči, kako je sretan, što se je tarok tako otegnuo, jer bi inače svakako potražio kola, u kojih bi sam bio, pa ne bi imao tako liepu i milu suputnicu.

— Nisam mislila, da ste misanthrop, pa da zazirete od ljudskog družtva.

— Nije to, gospojice, ja madem rado ljudsko družtvo, ali ne svako, nego ono koje mi se svidja i koje mogu odabrati. A u željezničkih kolih nikad ne znam koga ću naći, sastajem se u devetdeset i devet slučaja od sto s dosadnimi i nametnimi ljudmi, pa zato volim odreći se i onog stotog ugodnog slučaja, te potražiti kola, u kojih mogu da budem sam.

— Vi me još ni ne poznajete, pa ipak mislite, da sam ja, kako vi velite, taj vaš stoti slučaj, nasmije se ona.

— Svakako, dovoljan je jedan pogled da me o tom uvjeri. Nu sada dozvolite, da vam se —

— Nije potrebno, da mi se prikazujete, prekine ga ona, ja vas već poznajem. A valjda ćete se i vi mene sjetiti, kad vam kažem moje ime: ja sam Julka Benedićeva

— Zar zbilja? začudi se Rešković. Kako se ne bih sjećao, ta naše majke bile su izvrstne prijateljice? Sada se i sjećam male Julke, koju sam često vidjevao, kad sam sa svojom pokojnom majkom k vašoj dolazio. Nu tome je već dugo, jako dugo, a ja vas od onda nisam više nikada vidio.

— Možda, da ste me i vidjeli, ali da me niste prepoznali. Vidite, ja se bolje sjećam, ako vas i nisam mnogo vidjevala, to sam vas ipak odmah prepoznala.

— Ne sjećam se da sam vas ikada s vašimi roditelji vidio, reče Rešković.

— Vjerujem vam, ja sam bila u Varaždinu kod Uršulinka u školi, te se sad vraćam, pošto sam svršila svoje nauke. Za vrieme svojih nauka mogla sam pod godinom riedko u Zagreb dolaziti, i to samo na kratko vrieme, a to sam onda uviek volila, da u kući sprovedem. Za velikih praznika nisam ni u Zagreb došla, već sam izravno pošla s roditelji kamo na ljetovanje i odanle se opet u školu vratila.

— Zato ćete se sada odštetiti, gdje je za uviek prestalo vrieme mučnog učenja i stroge samostanske stege.

— Nije bilo baš tako strašno tamo, kako vi možda mislite. Ja sam dapače plakala, kad sam se odanle dielila, reče Julka ozbiljnim glasom i u oku kao da joj je opet zasjala suza kod te uspomene.

— Nadam se, da ne ćete sada htjeti, da se zatvorite u vašu kuću kao u samostan, već da će vas se vidjevati i u svietu, koji nije samostan.

— Ako mislite pod svietom, koji nije samostan zabave kao kazalište, koncerte, plesove itd., to ćete me svakako ondje vidjevati.

— Siromašna naša mladeži, moram da ju već sada žalim, reče Rešković trseći se da govori što žalostnijim glasom, koji ali kao da mu je podrhtavao od vesela smieha.

— A zašto ju tako žalite? Meni se čini, da to baš nije laskavo po mene, začudi se Julka, ne shvaćajući ga pravo.

— Jer će sva poluditi, osobito ako i vi kao sve Evine kćeri dodjete s namjerom, da ju zaludjujete.

— Ta zašto ne, ako se bude dala od takove nespretne penzonatkinje.

— Okrutnice! Za kaznu ne ću da se uzprotivim onom o nespretnosti, ako sam i drugog mnienja.

— Tako je i najbolje, jer vam i onako ne bih vjerovala, odgovori Julka naherivši dražestno glavicu.

— Eto baš tim dokazujete, da bih imao pravo, da se uzprotivim, jer inače djevojke, kad dolaze iz penzionata obično mužkarcem sve vjeruju. No sada da se vratimo gdje smo prestali, a što kanite da sada radite?

— U prvom redu kanim se držati one stare: Živiti i pustiti druge da žive.

— A dalje? zapita Rešković.

— Toga vam ni sama ne znam, ta naš život ovisi ipak uviet samo o slučaju.

— Nu svakako igra u životu žena jedan slučaj veliku ulogu, a taj je da teže kojeg mužkarca usrećiti. Ako je i to vaša nakana, onda moram reći, da dotičniku već sada zavidjam.

— Ako mislite time, da se kanim udati, to ne znam uzroka zašto ne bih, nadjem li mužkarca koga ću ljubiti

Digitized by Google

kratkog vremena opazi, da je i zbilja grom u daljini udario, a on da je ostao netaknut i čitav.

Danas osvanula je pred njegovom dušom slika, kakovih je mislio da je već sijaset vidio i kojih nijedna ga se nije dublje taknula. U prvi mah oćutio je neki neobični osjećaj, neko čuvstvo mira i zadovoljstva, česa li, da ga onda opet obuzme neka uzrujanost, koje do sada nije poznavao. I tako su ta čuvstva u njem kolebala, a da sam nije znao, šta znače, uzbudjivala ga i uznemirivala, a da im se ipak nije niti mogao niti htio oteti. I on je stao žuditi, da mu se ta čuvstva i porivi izdignu iz nejasnosti i maglovitosti, u kojoj su mu se pričinjali, da se ustale i razkriju . . .

Bio je odlučio, da će počekati tjedan dana, dok se u Benedićevoj kući sve uredi i dok se opet Julka primiri u roditeljskoj kući. Mislio je takodjer, da ipak ne smije pokazivati odveć zanimanja i žurbe, jer je htio, da njegov posjet smatraju li obnovom starog prijateljstva, koje je ostalo od njegove majke. Tako je bio čvrsto odlučio, ali već četvrti dan nije mogao da odoli nekoj čeznji, te podje u posjete k Benedićevim.

Primiše ga veoma ljubezno i srdačno, gospoja s blagim priekorom, što je sasvim zanemario i zaboravio staru prijateljicu svoje pokojne majke, Rešković se je izpričavao svačim, svojimi nauci i putovanji, a da sam za pravo nije nao, zašto je prestao zalaziti u kuću, gdje su ga uviek ubezno primali i gdje se je ćutio ugodno.

Julka mu se pričini u jednostavnom kućnom odielu oš dražestnijom, nego onda u željezničkih kolih, gdje joj je putna kabanica donekle zakrivala stas, a šešir gustu, krasnu kosu. Ona je bila prema, njemu neprisiljena i naravna, kao prema kakovom već davnom znancu, te se je on osjećao kao da su se ona vremena, kad je još s majkom u ovu kuću dolazio, iznenada prenesla na sadašnjost. I on se tu ćutio tako voljko i ugodno, te se nije mogao odlučiti, da se digne, ako je i znao, da se je već njegov posjet, osobito kao prvi, već znatno otegnuo. Napokon kada je čuo, da se u pokrajnjoj sobi prostire stol, naglo se digne, te se oprosti. Kod polazka primi još poziv, da što češće dolazi i da se smatra, kao da je kod kuće.

Rešković je dolazio često u kuću, sastajao se Benedićevimi na šetalištih, polazio s njimi na zabave i izlete. Njegovi posjeti, što je dulje trajalo opet obnovljeno prijateljstvo, sve se više učestali, dok nije bio napokon svakdanji gost u njih. Vidio je kako ga sve milo i ljubezno prima, uživao je u skladnom i mirnom obiteljskom životu, koji je ovdje vidio. Prijao mu sav način života, koji je pokazivao, da je u kući više no obično blagostanje, ali da zato ipak nitko ne misli, da se to ističe i pokazuje nametnim načinom.

Upoznao je Julku kao razboritu i kućevnu djevojku, koja znade objestno i veselo se pozabaviti, da onda u ozbiljnih stvari pokazuje zreo duh i čisto srce. Gledao je nju, gledao sve dublje i sve više u njezine krasne oči, dok nije napokon na dno njih opazio i upoznao srce.

I kratko vrieme iza toga mogao je pun sreće i uzhita javiti prijatelju Marčetiću, da se je zaručio s Julkom Benedićevom.

Dobije naskoro list, gdje mu prijatelj i njegova supruga od srca čestitaju i žele svu sreću. A na kraju lista dopisao je kapelan: «Eto Bog je osvetio svoga slugu, što ste mu onda preoteli «židova» i dobili pagat ultimo, Bog vas je zato kaznio, jer sad ste klopicki.»

Mani me se . . .

Mani me se, prodji me se —
Ta željan sam mira,
Duša mi je umorena —
Već je sita hira,

Srce mi je salomljeno —
Od umora vene,
Uzpalit ga nisu kadre
Niti tvoje zjene!

Pak me pitas za dosadu,
Zašto li me bije,
Zašto biesom, zašto jedom
U mom srcu vrije?

Znaš li, drûgo, one čase,
Kad u slasti tonem,
Svojom glavom na krioce
Tvoje toplo klonem,

Ukočenim pogledom te
Moje oko gleda,
A drži te moja ruka —
Drhtava i blieda?

Unište me, salome me
Misli takih časa
I kucaji siloviti
Iznad tvojeg pasa.

A od tog se kad razsviestim,
Okom s tebe krenem,
U srcu se i u duši
Tada čitav prenem —

Pa za onim težko žalim
Što je prošlo letom
U tom času uzvišenom,
Milenom i svietom.

Pa se ljutim, što se u čas
Sve u jedan slije,
Što jednako podieljeno
Kroz sav život nije: —

Nekad muke, da ti od njih
I život omrzne,
Nekad sreća, da te opet
Iz života trzne, . .

. . . Mani me se, ostavi me,
Već sam željan mira,
Jer me odveć muke peku,
Odveć sreća dira! . . .

Ibni Mostarî.

Digitized by Google

Iz daljine.

IV.

Nestat će me zemlji s lica
Za grob mi se ne će znati,
A sunce će kao i dosad
Sa svog neba divno sjati.

Drhtati će mjesečina
I vrh dola i vrh luga,
Sjetit će se makar kogod
Mladih ljeta vjerna druga.

Ti ćeš biti, zlato, sretna
Proljetne ćeš trajat dane
A opjevat pjesnik bolji
Tvoje čare obajane.

Ali svemu kraj će doći,
Što se rodi — u grob pada.
Nestat će te, zlato moje,
Svenuti ćeš puna nadâ.

Pa će sadit možda kogod
Tvojim humkom svježe cv'jeće
Al napokon zima ljuta
Zamijeni pramaljeće.

Zadnji kad ti spomen svene
Još vrh grobnog tvoga hlada
Krilit će se pjesma moja
No zaludu — ko i sada! —

V.

Pogledajte mjesto sveto,
Gdje se krajči ljudska zloba,
Pogledajte u tišini
Hum do huma, grob do groba.

To je knjiga otvorena
Moga kratkog pramaljeća;
Koliko li leži pusta
Povenuta sitna cv'jeća! —

Još nedavno rajski cv'jetak
Svim životom tu je cvao,
A ja sam ga dahom duše
I dan i noć zaljevao. —

Tudja ruka nesmiljena
Ustrže mi cv'jetak mali,
Pa sad stojim mramorkome
Mome žiću na razvali.

Pa kad godjer okom krenem
Po tišini mjesta tijeh,
Vazda jedan humak vidim,
Što ga ne bi malo prije.

Dan za dan mi na srdašcu
Koji cv'jetak naglo svene,
A kô mòre — krvi žedne,
Na razvali uspomene.

Bar da imam suzu jednu,
Da zalijem humak svježi,
Zadnju žrtvu, gdje mi ljubav
Prvog žara mrtva leži.

Suze nejmam, jer mi srce
Isparano, isušeno,
A na život ne vraća se
Cv'jetak što je lane sveno. —

Ja sam vičan već od davna
Zaboravljat, pregarati,
Teško onom, kome sreća
Nestašica glavu zlati!

Al da jednog svježeg humka
Na tom pustom groblju nije!
Il se mora čaša jeda
Baš do konca da ispije?! —

VI.

Srce moje crkva mala
Bez raspela i oltara,
Raspaljena mladim žarom
Tanka sv'jeća već dogara.

U tišini goloj, pustoj
Kud ne stupa ljudska noga,
Zapušteno, porušeno
Podnožje je hrama moga.

Tužna pjesma jadikovka
Puste kraje razgovara,
A o zidu potamnjelu
Čvrsto visi slika stara.

Roda moga povjest to je,
Bratskom krvlju naslikana,
Tamna lica blaženika
Još i sad su puna rana.

Ali nebo kamenito
Kô da molbe i ne čuje,
Jer sve dublje bratska zloba
Plemenit mi narod truje.

U noć kasno kad mi dušu
Nemir stegne i čeznuće,
Pred tu sliku padam nice,
Pa se molim tiho, vruće.

Jednostavna molitva je,
Što je šaljem višnjoj sili,
Vjekovi me krvi žedni
Tu molitvu naučili.

A ja molit prestat ne ću
Svijem žarom u grudima,
Znam da jošte milosrdja
U nebeskom kraju ima! — — —

Tugomir Alaupović

Digitized by Google

Povratak lastavica.

Englezki napisao **Grant Allen.**

Napokon su prestale kiše, koje su iza dugotrajnih, studenih iztočnih vjetrova zaodjele livade zelenilom prve proljeti. Pupoljci divljega kostanja razvili su peteročlane listove. I ograde se zelene. Na obroncih ima bezbroj jaglaca. U šikarah razcvali su se krasuljci, jetrenke, ljubice, pa nije čudo, što sam jutros prve lastavice ugledao.

Namamilo ih sunce i cvieće iz njihovog zimnjeg prebivališta u Alžiru i Egiptu. Nizko lietaju nad poljanama i love sa cvietova male kukce, što su se izvalili na toplom suncu iz svojih buba.

Ptice tvrdoga kljuna, koje se hrane sjemenjem i bobicami, nalaze kod nas kroz čitavu godinu hranu. I one ptice, koje se hrane crvi, puževi i drugom gamadi, koja nije toli osjetljiva prema zimi, prehrane se u nas, a da ne moraju poći u toplije krajeve. Ali pravi lovci muha morali bi kroz pet mjeseci gladovati, jer kroz to vrieme gotovo u nas nema krilatih kukaca. Tako je za njih neobhodno nuždno, da početkom jeseni podju na jug u šume naranča u Italiji i u afrikanske krajeve, u kojih raste paoma. Prije njihova povratka moraju na sjeveru ne samo krilati kukci da se izvale, nego se od crva moraju prometnuti u bubu i napokon razviti do kukca, muhe ili leptira, jer samo ove lastavice love. S toga se ne vraćaju razne vrsti lastavica prije, dok se ne razcvate proljetno cvieće i dok krilati kukci, muhe i leptiri ne počmu srkati med sa cvieća.

Prave lastavice dolaze najprije i popriečno mogu se u nas opaziti već drugoga tjedna mjeseca travnja. Pišćavice, koje žive u tornjih, a mnogo su krepčije i veće, dolaze tek pred svibanj, jer trebaju mnogo više hrane. One odlaze već u kolovozu, dočim obične lastavice mnogo kasnije kreću na jug. Obe vrsti lete nizko i otvorenim kljunom, loveć svoju hranu na livadah, potocih i mlakah, jer na vodi leže vodena gamad svoja jaja.

Digitized by Google

Prije su prirodoslovci mislili, da lastavice imadu neki nagon, koji ih tjera u proljeće na sjever, a u jesen na jug. Nu taj nazor se nije održao. Sada znademo, da je n. pr. i u Englezkoj bilo nekada kroz cielu godinu toplo, a to je bilo onda, kad još ne bijaše ni prevlake medju Francezkom i Englezkom, niti sredozemnoga mora.

Za to su su ono vrieme lastavice mogle laglje letiti iz Englezke makar do Sahare, nego li danas kolibrići, koji lete iz Kanade u Meksiku. Nu kada se je podnebje promienilo, morale su lastavice malo na jug letiti dok je studen nastala, a vraćale su se opet u proljeće.

Iz početka su letile samo ponešto prama jugu, a kad je zima sve to jačom bivala, letile su sve više na jug. Tako se je razvio u njih običaj, da lete na jug i da se vraćaju opet na sjever, a to se sada nazivlje nagonom. Tako je i u Americi, gdje ptice ne imaju da prelietaju debelo more.

U Evropi puno je teže lastavicam, koje iz Alžira lete u Englezku, a k nama lete iz Egipta. Da je pticam težko naći put to lasno sebe razumije, nego dokazano je, da se drže u lietu nad najvećom plitčinom mora leteć najkraćim putem od otoka do otoka, dok dodju do kopna. Bilo je doba kad je Sicilija i Italija, kad je Sardinja i Korzika ili Tanger i Gibraltar bio spojen evropskim kopnom za to i dan danas lastavice idu tim putem, što se opaža osobito na povratku na jug, jer tada te otoke biraju za glavno sastajalište, prije nego odlete preko mora.

Već smo spomenuli, da se ovako sele i kolibrići u Americi i princ Lucian Bonaparte prvi je dokazao, da izmedju lastavice i kolibrića ima vanredne sličnosti. Obje vrsti rado lete, nego jer u vrućih krajevih cvieće ima duboke čaške, morali su kolibrići razviti duge kljunove i jezike i tako izgubiše skoro svaku sličnost sa lastavicami. Ali krila kolibrića i tielo njihovo posve je nalik onomu lastavice. Osobito se ta sličnost dade dokazati anatomički, a to je važno jer unutarnji ustroj se ne mienja tako lasno, kao vanjski, koji je uvjetovan načinom života.

Preostaje još samo naći valjano tumačenje tomu, kako se je tip lastavica razvio u južnih krajevih Amerike do kolibrića, dočim se naše lastavice niti u afričkih krajevih nisu razvile do toga oblika. Radi toga mnogi prirodoslovci neće da priznadu, da su se kolibrići razvili od vrsti ptica sličnih našoj lastavici.

Cari ljubavnoga žara.

Pripoviest **D. V. Grigorovića**; prevod s ruskoga.

(Nastavak).

Danju još koje kako. Starac bi i oživio; to se dogadjalo, kad bi u pameti njegovoj uzkliknula uspomena na negdašnju karijeru u vojsci. — U tih uspomena bila je glavna epizoda slučaj, kad je nekoć, za smotre, mimo njegove satnije prolazio car Nikola te mu rekao: «Zdravo Schnitzel!» Taj «zdravo Schnitzel!» bijaše jedina živa uspomena osamdeset i dviju godina njegovoga bitisanja. Pripoviedajući taj dogodjaj, starac bi se svagda izpravio i stao bi se bodriti. Drugda bi opet ustao s naslonjača, pošao bi do na sred sobe i stao bi, kako je govorio: činiti tjelovježbu; ta je bila u tome, što je usiljeno sagibao koljena i mahao rukama, skrštivao ih, zatim na prsih, kako čine izvoščiki, kad žele da se malo ugriju. U večer starac već nije bio ni za što. Trebalo ga je nositi u postelju: najprije postaviti u postelju, zatim omotati pokrivačem, napokon ga pustiti na jastuke, a on je pri toj operaciji uzdisao i stenjao, da se čulo po svoj sobi.

Nu dosta o starcu. Glavna je stvar njegova kćerka.

XVI.

Rekoh već, da joj je bilo preko trideset. Sasvim se uvrgla na mater, bila je crnka i u svemu slična pokojnoj majci: kratka, okrugla, silno razvijenih grudi, koje su joj i u osamnaestoj godini bile na nepriliku, a crnomanjava lica uviek je odražívala neki bljesak, što se ima odbiti na uporabu raznih pasta već od rane mladosti. Jedinim uresom njezinoga okrugloga lica bile su crne oči, ali je, na žalost, u njima bilo manje bljeska, nego sjete i nekakve melankolične pečali; i vlasi su joj bili isto tako bez života; bijahu bujni i crni poput vranjih krila, ali je ta crnina bila kano ti gluha: pomislite si kosu na glavi mrtvoga Armena! U kratko: u nje je bilo malo šta privlačiva, kako je u obće kod djece roditelja, koji nisu više mladi; otcu je bilo tada već oko petdeset godina, a mati ako je i bila nešto mladja, ona je baš one godine u oči poroda, neprestano poboljevala i kukavno se hranila liekovi. Sjetni izražaj materina lica prešao je možda uslied baštinjivosti na kćer. Nu to je moglo nastati i od spoznaje neuspjela života i nezamamne vanjštine; donekle se ona samo varala glede te vanjštine. Ali strasti, kako vam je poznato, ne pitaju ni za što; razum govori jedno — strasti su ponajčešće gluhe i teže samo svojim.

Strasti zrele djevojke, bez sumnje nasliedjene takodjer od matere, — podržavahu se neprekidno čitanjem knjiga i žurnala, koje su po navici sveudilj naručivali na selo.

Za onda je naša književnost bila u ognjici romanticizma. Pjesnici, — ili bolje reći, — stihotvorci su za onda najvećma slavili slavlje; to je za njih bio pravi zlatni viek.

Provincijalne gospodične zaljubljivahu se u pjesnike ne samo na prvi pogled, već makar ih ni vidile nisu, što su stihovi bili strastveniji, to je i ljubav tih gospodična bila žarča. Pjesnike si predočivahu kao ljude, kojih snatreće oči neprestance gledju u nebesa, a na duhovitom čelu visi im lovorov vienac, u ruku im je lira, a svi su liepi barem kao Apollo belvederski. Posmrtna slika Byro-

Digitized by Google

nova, u kojoj je bio prikazan s perom u ruci, a pod slikom bijaše nadpis: «ah, on pera više nikad neće uzeti u ruke!» uviek je vabila na oči suze. Prvi romantički simptomi gospodične o kojoj vam pričam, odraziše se u njezinoj ljubavi prama Benediktovu, koga nikad nije lično vidila. A kad je doznala, da je Benediktov stari državni savjetnik, koji služi u državnoj banci, ona se dugo nije mogla utješiti. Ona je postepeno prošla kroz sve stadije poetičkih ekstaza. Njoj nije bilo dosta tiskanih knjiga, već je osobitom slasti kaligrafski prepisivala omiljele stihove i čitave poeme, izpunjajući svoje bilježnice krasno pisanimi stihovi, a vanjske strane bilježnica kojekakvimi uresi.

XVII.

Gospodične u pokrajini iz one dobe oduševljavahu se poglavito za dvie slike: jedne strastvenije, ili «exaltét», kako su tada govorili u pokrajini, volile su da si umišljaju kako ih je snažna ruka konjanika obujmila oko pasa (nešto srednjega izmedju Gjaura i Demona) ili su prebačene preko sedla konja, koji biesno skače nad bezdnom u čijem dnu buči gorski potok; crna noć zaogrnula je nebo i zemlju; naokolo grmi i sievaju munje, vjetar huji i trza odjećom nesretne žrtve, a konjanik ju pritišče na svoja prsa, i strastveno joj šapče: «Zairo, ja te iztrgoh izmedju ljudih! Ti si moja, — moja za uvieke!... U obće valja zamietiti, — naša se književnost tad malo bavila Rusijom; da li je bilo zabranjeno, ili krivnjom Marlinskoga i naših pobjeda na Kavkazu, — iztok je došao u modu i odgovaraše više ukusu občinstva, — nu fakt ostaje, da su književnici tada najvolili započimati svoje pripoviesti ovako od prilike: — «Da si zdravo, velika carice Tedmoro!» — «Da si zdravo, veliki Antare, sinu Rablijin! čuo se iza zavjese...», — a za domaće stvari nisu marili, nalazeći, da su odviše svagdanje, odviše vulgarne za pjesničko nadahnuće, — u kratko, bezuvjetno se oduševljivahu Malek-Adelom i duboko prezirahu Čičikova, koji se još ni pojavio nije — ali se već narodio i smišljao je svoje osnove.

Druge gospodične, — više sklone melankoliji ili maštanju, — najvolile su, da se pomišljaju Tatjanom i provadjahu vrieme u kriepostnom očekivanju: sad će nà zazvoniti zvončići i pojaviti se Onjegin...

Naša gospodična spadala je u potonju vrst. Čekajući na Onjegina, ona se zaljubila u djakona, koji je s nadpastirom bio došao, da u susjednom selu posveti crkvu. Važno je, što vanjština djakonova, po sebi dosta impozantna, ipak nije bila glavni povod zanosu. Kako se je njezina pokojna mati začarala bjeloćom tiela redarstvenoga prefekta, — tako su kćer začarale kose obožavanoga čovjeka; dan prije djakon se okupao i oprao si kosu lugom, pa mu se ona razpustila na sve strane i poput valovja okruživala njegovu glavu, kad se klanjao i na onu stran mahao kadilom; ravnodušna prema ostalim krasotam djakona, — ona se u mašti zaplela u njegove kudre i dugo je kopala po njima, zamirući sad od oduševljenja, sad se opet raztapajući u nekakovom nezadovoljnom, tjeskobnom čuvstvu. Nije moguće prebrojiti sve zanose te gospodične; dosta je reći — bilo ih je, ipak manje od bezsnenih ljetnih noći, kada je, goreći nutarnjim žarom i sgrievajući svojim tielom jastuke i perinu, razodjevena hrlila k prozoru, ili kada je za mjesečevih noći sjedila na balkonu te zanoseći se i zamirući prisluškivala biljisanje slavuljevo, ah! često prekidano cvilenjem zaljubljenih mačaka na susjednom krovu, ili kad je ranim, mirisnim proljećem ćutila osjećaje, što ih je kašnje tako prekrasno izrazio Fet:

Propadu ot toski ja i ljeni,
Odinokaja žizn ne mila...
V každij gvozdik dušio toj sireni
Razpjevaja vpolzajet pčela...

Ili napokon, kad je po čitave ure lutala po vrtu, spustivši niz pleća kosu kano rusalka te naokolo pogledavala raztrešenimi svietlimi pogledi, prizivajuć strastveno obraz svoga snatrenja, prem uzaludno...

XVIII.

Vi ćete, možda, zaključivati, da je u gospodični, koja je ovako duhom i tielom bila disponovana, — sve to neudovoljenje zakonitoga odgovora na njezina čuvstva djelovalo razorbeno na njezin organizam, da je razdraživalo njezine živce, povećavalo jetra i razširivalo — tamne kolobare oko njezinih očiju... Vi se kruto varate, ne mogu reći: «sve to povećavalo je njezinu ljepotu», ali oko dvadeset šeste godine stala se ona zaobljivati kao mlada dinja, koja je dozrela te se na suncu ljeskala od suviška soka. Nju ta punoća u ostalom nije ogorčivala, koliko druga igra prirode, jedva procvali jorgovan i breza — na licu gospodične pojaviše se takodjer znakovi proljeća u obliku malenih pupoljaka...

Ova potonja obstojnost, koja se redovito ponavljala svakoga proljeća, morala je dakako uvećati, turobno duševno stanje, koje se u nje stalo već i bez toga pojavljivati nakon toga, što je malo po malo ohladnila prema čistoj poeziji te je sa svojstvenim žarom prionula uz čitanje romana George Sandove, što su se tada počeli širiti po Rusiji. Mjesto stihova sada je prepisivala čitava poglavja liepe proze. Lejla ju je osobito začarala. — «Tko si ti? I za što ti je duša puna takve pečali?!»... Te rieči bijahu kano ti jeka njezinih vlastitih čuvstava.

Odsele se stala češljati više na mužku spuštajući kosu gotovo do pleća, a odjevala se samo u crne haljine. Njezina eksaltacija krenula je drugim smjerom. Poetička maštanja činjahu joj se sad nečim djetinjastim, praznim, što ne može da udovolji razvijeni um i pečalnu dušu. U prvi red došlo je sad čovječanstvo, dužnosti gradjanina, dužnost, strastvena težnja za obćom koristi. Ne znajući, čime bi počela, na što bi se obrnula, ona se u svojem zanosu obrnula prema otcu, i htjela je da naprama njemu izoštrava svoja čuvstva dužnosti. Ti zanosi bili su pokadšto tako silni, da su se njezinomu otcu, kad bi ga ona uzela izpod ruke, da ga vodi po vrtu, — noge kolebale i tresle kao razkuhani makaroni, a jer je i sliep bio, činilo mu se, da ga silom vuku pod nekakovu goru. Od otca prešla je isto tako naglo k seoskoj ljekarni i liečenju, a za tim se čitavim svojim bićem podala uredjenju seoske škole. Izprva je stvar išla u redu, dječaci i djevojčice rado su se učili. Jedno ipak u svemu tomu ne odgovaraše dispoziciji njezinih mislih, činilo joj se pače uvredljivo: bukvar, po kojih se učahu seljačka djeca, pločice za pisanje, papir i pera,

Digitized by Google

— sve se to kupovalo novcem, što bi se dobio trudom i znojem seljaka kmeta . . . U čemu je dakle bila za pravo njezina žrtva? . . . Ta je misao na vrieme ohladnila njezinu revnost, ona je odlučila, da unapred neće to djelo nastavljati nego novcem, što bi ga dobila vlastitim trudom. Od toga dana, hodajući brzimi koraci po vrtu i uzbacajući svaki čas kosu, ona je smišljavala pripoviest . . .

Izprva je to bilo vrlo težko, uviek joj se činilo, da sve, što je napisala, opominje na stvari, koje je već čitala. Ja sam u rukopisu čitao tu pripoviest. Ona je medju mnogimi drugimi rukopisi sačinjavala moju baštinu poslije tetke, a tetka je primila rukopise takodjer kao jedinu baštinu od svoje svasti, negda udate za brata urednika nekoga krupnoga žurnala, koji je u ono doba bio na glasu. Ova pripoviest, prelazeći od jedne bliže mi osobe na drugu, svezana je, kako vidite s mojimi porodičnimi uspomenami . . .

Prodjimo sad na rukopis.

XIX.

Pisana autorovom rukom izticala se nada sve krasopisnimi prednostmi; književne vlastitosti činjahu mi se daleko slabijimi. Prvo mjesto zapremaše zamišljena poetička djevojka, okružena mnogobrojnom obitelju — bilo je paće. sjećam se: sedam sestara, tri brata, djed, baka i dvije tetke, ali se ona uza sve to smatrala podpunom sirotom, koju nitko ne shvaća. Zatim se — dakako vrlo slabo — opisivalo putovanje u Pjatigorsk i susret s kakavzkim herojem, — častnikom, koga su radi dvoboja prognali. Ona ga je prvi put vidjela, gdje stoji na vrhuncu nepristupne pećine, ruku skrštenih na prsih i mračna tajinstvena pogleda, upravljena nekamo u daljinu. Pod njegovim nogama motahu se oblaci; nad njim, u visini, kriljahu se orlovi «koji su svojim kričem smučivali divlju okolicu» . . . «Negdje na strani huknula je sova; na drugom kraju sjevnula je munja, načinivši divni uzorak na crnom plaštu neba» . . . On i ona slučajno se sastadoše kod vrutka. Tu se pokazalo ovo: i on se takodjer smatra posve osamljenim, podpunom sirotom na svietu i neshvaćen . . . Tu sam, moram priznati, izostavio nekoliko stranica, na njih je možda bila najbolja čest pripoviesti, nu redci se nizahu gusto sve dalje i dalje bez ikakove bjeline; k tomu, u koliko sam zamjetio listajući, tu se, mjesto dogodjaja, potanko opisivalo duševno stanje, i borba srdaca heroja, predočivao se poetički proces zarodivši se i razvijajuće se strasti — a ja vazda izostavljam takove stranice, kako ni ne trpim opisa ljepote glasbenih zvukova . . . U prvom slučaju najviše mi se svidja razgovor osoba, u drugom slučaju volim organac; jedno i drugo meni je pristupnije i jasnije . . . Ustavivši se kod uzklika: «Carice duše moje, ja te nisam dostojan!!» . . . što ga je izrekao junak pripoviesti, koji je projašio munjevitom brzinom na konju «brže od mislih konjanika», — prošao sam odmah na konac pripoviesti, Iz njega sam doznao, da junak pripoviesti. smrtno ranjen kod zauzimanja nekakova sela, umire na koljenih junakinje koja se, bog bi znao za što, odievala u mužko odielo, i umirući saobćuje joj tajnu svoga života: on nije bio ništa drugo nego razbijač, koji je pobjegao iz Sibirije . . . . Zadnji redci prenašahu čitatelja u skromnu seosku crkvicu, gdje je često mogao pod večer viditi, «kad je utrnulo dnevno svjetlilo» — mladu dražestnu ženu, odjevenu crninom i zaogrnutu gustom koprenom, dakako crnom; tihimi koraci, ona je pristupala k slici Bogorodice, što je bila u udaljenom kutiću, razsvietljenom slabo malom svjetiljkom, — padala je pred njom nice, krilila k njoj ruke i dugo, dugo se molila za se i za nesretnika . . .

Kako sam vam kazao, pripoviest je ostala u rukopisu. Za što ju je zadesio takav kukavni udes, u tomu opet leži čitava drama. Ona jest bitnost moje pripoviesti.

XX.

U ono doba kad je bila smionost reći: dva puta dva su četiri, — jer se to smatralo slobodoumnošću, — krupni žurnali bili su u nas riedkost: jedan dva tri i gotov si bio. Naša gospodična naručila si je jedan takav žurnal, koji je izlazio u Petrogradu. Taj je imao osobiti uspjeh kod gospodična na selu ponajviše za to, što su se u njemu štampali najbolji suvremeni prievodi, izvorne pripoviesti, romani i pjesmice, potonje zapremahu u svakom broju mal ne trećinu; urednik je morao nada sve ugadjati ukusu občinstva i poeziji, on je i sam rado uzimao pjesme, jer su se one štampale bezplatne. U ostalom, u ono zlatno doba štampe i urednika, prozaiste nisu u pogledu honorara zaostajali za pjesnici; ni oni nisu tražili honorara, smatrajući se podpuno sretnimi, kad su opazili svoje radnje naštampane.

Gospodična je svoju pripoviest popratila pismom, u kojem se je saznavajući smionost svoga postupka, — opravdavala bezizlaznim položajem mlade djevojke, posve osamljene, zaćerane u seosku zabit, gdje ne ima živoga bića, s kojim bi se mogla posavjetovati, gdje joj manjka svaka sućut te je posve sama sebi prepuštena; pa na koga da se obrati, ako ne na čovjeka, kojega je ime tako poznato i ljubljeno po svoj Rusiji, — dodala je ona, — bilo i predmetom njenoga svakdanjega udivljenja (ona bo je, poput mnogih čitatelja iz one dobe, mislila, da je sve, što je u žurnalu, većinom napisao sam urednik). Dubokom vjerom u njegovo veledušje, ona se usudila ponadati se, da joj neće uzkratiti svoje sućuti, već da će blagohotno i obzirno primiti njezin prvi pokus. U pismu ne bijaše ni rieči spomenuto o dobrotvornoj svrsi, u koju je pripoviest napisala, ali ni o honoraru.

Za dva tjedna stigao joj je odgovor. Urednik, premučavši skromno zadovoljstvo, što mu ga učini viest, da je njegovo ime tako popularno i ljubljeno u gluhoj zabiti Rusije, — nije mogao kao književnik, koga je, po vlastitih rieči, sam Marlinskij pomazao u književnike, nije mogao da ne ćuti sućuti za svoga mladoga druga početnika u spodobi vrlo razvijene djevojke, obdarene osim toga i osobitim poetičkim darom. Hvalio je za priposlanu pripoviest, u kojoj je našao mnogo nepatvorene toplote uz fino čuvstvo, svojstveno u tolikoj mjeri samo ćutljivu žensku srcu; obećao je, da će pripoviest doskora priobćiti u svojem žurnalu. Ni on u svojem pismu ne spomenu ni slovce o honoraru. (Dalje sliedi).

Digitized by Google

Tri dana u Varšavi.

Napisao **K. H.**

Na putu u Petrograd težko se odlučih, da posjetim Varšavu, jer kako je ovaj veliki poljski grad danas glavni tabor ogromne iztočne ruske posade, ima putnik dosta neugodnosti, dok mu se sve izkaznice pregledju, dok se sve raznimi pečati providi itd. Što sam se ipak odvažio onamo skočiti, moram pripisati slučaju, da se namjerih na mlada Rusa, koji mi je obećavao, da će svojim poznanstvom vrlo lasno ukloniti sve, što bi moglo otegnuti sve propisane formalnosti. Moram reći, da mi je doista jako na ruku bio, radi čega se smatram i danas njegovim dužnikom.

Neću da opisujem kako se primicah Varšavi, nego ću u kratko, da opišem sam grad, koji je u istinu velegrad u svakom pravcu.

Krakovsko predgradje u Varšavi.

Središte grada je sada oko stupa kralja Sigismunda III. (Vidi sliku). Stup je izradjen u talijanskom barok-slogu. Sudbina toga stupa jednaka je sudbini kralja Sigismunda. Stup su iz kamenoloma velikim trudom dopremili u Varšavu, — kad li se prelomi. Tada je ležao prelomljen kroz 40 godina, u kojih je t. zv. konfederacija poljskih plemića na zator vlastite domovine cvala. Tada uvedoše svoj «liberum veto» («Nie po-zwalam»), kojim načinom nije ništa moglo da postane zakonom, ako se je samo jedan plemić našao da glasuje proti. Pošto je za novac tudja država i neprijatelj lasno mogao bar jednoga plemića podmititi, to je nesretna država morala padati, dok nije sasvim pala.

Kralj Sigismund III. stoji na svom stupu vrlo klimavo, naslonjen na ogromni krst. Tako je stajalo i njegovo priestolje. Njegov predšastnik Stjepan Batori doviknuo je poljskom plemstvu: «Neću da budem ništica, neću da budem kralj na slici ili na lončarskoj robi!» Sigismund se je zadovoljio sa tim položajem; na sve je pristao, prem je tadanji primas Karnkovski rekao: Tim malim kraljevom Švedske (otac Sigismunda bio je švedski kralj) pokazat ću ja jednoga dana, kako se ima vladati.» I doista natjeraše i Sigismunda u takovu srčbu, da je u senatu pograbio biesno za mač, na što mu je senator Zamojski doviknuo: «Kralju, ostavite mač, da Vas potomci ne nazovu Cezarom, a nas Bruti. Mi biramo kraljeve, a tirane uništujemo. Budite kralj, ali ne vladar!»

Od njegova spomenika najljepši je pogled na glavnu ulicu Varšave. Ta glavna ulica zvala se najprije «Krakovsko predgradje», a sada ju zovu «novi sviet». Oko te ulice nizaju se palače plemića i crkvenih dostojanstvenika. Na blizu je ogromni spomenik Kopernika. Lik velikog zviezdoznanca izradjen je u nadnaravnoj veličini.

Blizu je stolna crkva i koliko opažah, sviet je vanredno nabožan. Vidio sam bogato odjevene gospodje klečati pred crkom, dapače hrpimice. U stolnoj crkvi vidio sam bogate gospodje kao razpete na tlu ležati i moliti.

Desno pokraj velikog svratišta «Europejski» proteže se saski trg. Veličanstven je to trg. Otraga se nalazi saska palača (vidi sliku) i divni «saski perivoj». Ovaj dio grada utemeljio je saskopoljski kralj August Jaki. Tu na trgu vidio sam, gdje se vježba jedna ruska satnija. Liepi su to ljudi. Visoki, čvrsti, izrazita lica. Visoke čižme i kalpak pristajao im je izvrstno. Oprava bila je sva nova.

Na saskom trgu nalazi se spomenik u spomen zauzeća Varšave po Rusih (1831.) Spomenik sastoji se od ogromnog obeliska, na čijem podnožju leže lavovi. Poljaci taj spomenik vrlo mrze, jer je posvećen spomeni onih Poljaka, koji su uz ruskoga gjenerala Paskijevića vojevali.

Iza toga spomenika nalazi se niz grčkih stupova, a pod njim vodi put u «saski vrt» (vidi sliku.) Tu je vrlo krasno sačuvan francezki perivoj sa množtvom kipova i vodoskoka. A postrance su englezki nasadi. Najdražestniji je pogled na veliki drvored, koji svršava sa širokim prostorom, do kojeg vode mramorne stube. Tu se sakuplja sva Varšava i tu opazih, da crna boja prevladjuje. Poljske žene se odievaju u crno radi narodnje žalosti i samo se ruski častnici u tom množtvu ističu sa zelenim odielom i crvenimi okrajci. Puno je Izraelićanka. Ističu se vanredno tamno-crnom kosom.

Sa toga ubavoga mjesta vodi i opet spomeniku Sigismunda III. druga glavna ulica Varšave. Zove se «sena.

Digitized by Google

torska» ulica. Tu je sad izraelitski trgovački sviet. Nekada su Izraelićani stanovali uzduž Visle pod zidinama staroga grada. Prije se taj prediel zvao u kratko Smetište. Sam stari grad je sačuvan, kakav je bio u XVII. stoljeću. Tu je stara gotička crkva. Kuće su starinske sa visokimi krovovi. Svuda na kući ima kipova svetih, a gdje su plemićki grbovi — tu su sada židovi. Ima ih preko 130.000 u Varšavi.

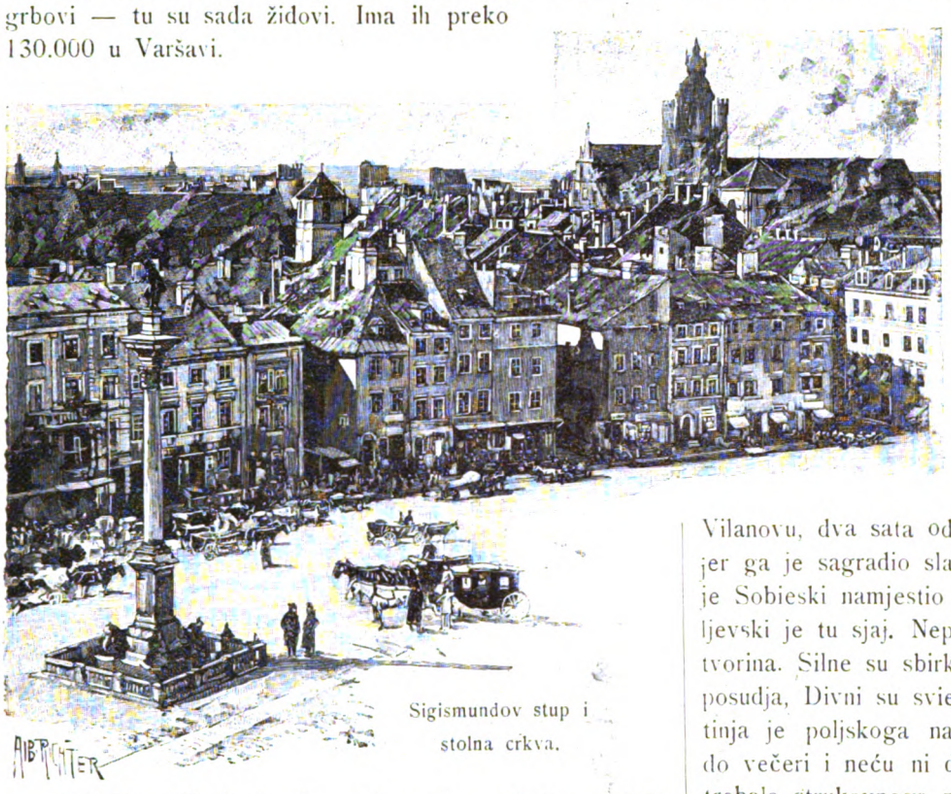

Sigismundov stup i stolna crkva.

Poljski velikaši imadu sada svoje razkošne palače pred vratima staroga grada. Razizemno su bogate trgovine. Same izraelitske tvrdke.

Iz senatorske ulice dolazimo do novoga veličanstvenoga kazališta, kojemu je nasuprot nova gradska viećnica. Prama sjeveru leži prekrasna palača Krasinskoga sa vrlo liepim perivojem. Svagdje su kozaci na konjih sa svojom kandžijom. Promet je silan i jer ne ima valjane kalderme s pomanjkanja kamenja to se prašina svakoga neugodno dojimlje.

Stari kraljevski dvor je prilično jednostavan i stoji iza spomenika kralja Sigismunda. U njem stanuje ruski upravitelj. Dvorište je petorokutno. Ova palača je bila vlastničtvo poljačke republike, te je kašnje dana kraljevom na porabu, — jer kraljevi nisu si smjeli nabavljati posjeda, da preveć ne ojačaju proti plemstvu. Pokućtvo ove palače potiče iz prošloga vieka. Najljepši su ures soba mnogi kipovi iz tuča. Krasan je pogled preko Visle. Na desno palače leži «saski otok», staro biralište kraljeva. Kraj tog mjesta prostire se drugi perivoj, kojemu je ime «Lazienka».

Taj sam perivoj posjetio drugoga dana moga boravka u Varšavi. K njemu vodi sa Aleksandrova trga liepi drvored. Ovomu na početku stoje dva krsta. Tim drvoredom se imućni ljudi voze na šetnju

Činilo mi se je, da sam na kakovom parižkom bulevardu. Sviet je upravo vrvio, jer je bio liepi jesenski dan. Promatrajuć taj život dospjeh do staroga dvorca, u kojem se danas nalazi više ruskih pukovnija. Tu sam se čudio, da su neposredno pred ovom vojarnom smješteni vrtuljci i slično. Sa svih strana bučila je nekakva zagonetna glasba, koju su proizvadjali jako zahrdjali glasbeni nastroji. Na njihalkah vidio sam gdje se nišu ruski vojnici podcikujuć poput naših seljaka.

Odovud išao sam perivojem, dok ne dodjoh do krasnoga kupališta, koje se nalazi na umjetnom otoku umjetnoga jezera. Taj perivoj dao je urediti kralj Stanislav Poniatovski. Krasno je u tom perivoju kazalište i umjetne razvaline, koje proviruju iz nasada. Napokon dospjeh do Ujazdova drvoreda, kojim se uputih na kolima do dvorca grofice Potocke. Dvorac taj leži u Vilanovu, dva sata od Varšave. Taj dvorac htjedoh vidjeti, jer ga je sagradio slavni Sobieski. Sve je sačuvano kako je Sobieski namjestio a kralj Augusto Jaki dopunio. Kraljevski je tu sjaj. Neprocienjiva je vriednost svih umotvotvorina. Silne su sbirke emaila, porcelanskoga i staklenoga posudja, Divni su sviećnjaci, sagovi itd. Cieli dvorac svetinja je poljskoga naroda. Razgledao sam to bogatstvo do večeri i neću ni da kušam, da ga opisujem. Tomu bi trebalo strukovnoga znanja.

Trećega dana bila je zabava u gradskoj viećnici u dobrotvorne svrhe.

Prije nego sam krenuo na tu zabavu uzeh kola te se provezoh svimi novimi ulicami Varšave. Tu je množtvo palača i liepo urešenih kuća. Inače te ulice sliče posve onim svakoga velegrada. Živahan promet, obilje trgovina, kojekakove kućice za prodavače novina itd. Njemačkih napisa kao i u nas u obilju. Izraelićani goje niemštinu. Kavana i restorana ima vrlo liepih. Nego o tom ne treba da pišem. To je sada već u svih velikih gradovih jednako.

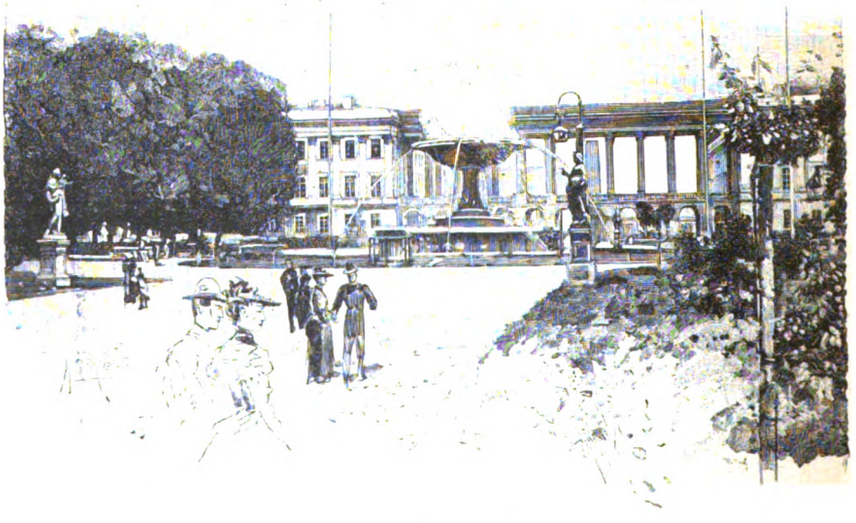

Saski vrt sa dvorcem.

Digitized by Google

Drvored Ujasdova.

Zapoviedih da kola krenu pred viećnicu. Žalibože sam se prevario. Zabava nije bila dobro posjećena. Kao svagdje, tako su i ovdje bile djevojke i gospodje posve crno odjevene. Činilo mi se, da je nekoliko ljudi dobilo plaću da pleše. Sve ostalo otmjenije občinstvo samo se šetalo ili sjedilo okolo. Ruski častnici zabavljali su se u jednoj pokrajnjoj sobi. Prem Izraelićane mrze, to ipak samo sa Izraelićani obće, jer Poljakinje upravo neće da s njimi govore. Radi toga bilo je prije okršaja, nu sada je to već običaj na koji se obje stranke priučiše. Tek oko 11 sati u noći došlo je nešto viših častnika sa mnogo redova. Postaviše se u sredinu dvorane, podjoše do svojih sudrugova i za kratko odoše. U takovu dosadnu družtvu nije ni meni bilo najugodnije te se za to spremih na odlazak.

Dvorac Lazienki.

Već sam se bio spremio, kad li me moj ruski suputnik, koji mi je išao na ruku kod pregledbe mojih spisa, zaustavi. Podjosmo zajedno u restoran, gdje sam vidio na okupu glavne poljske književnike i novinare. Varšava je središte književnoga života poljskoga naroda. Tu izlaze najveći poljski časopisi i veoma veliki broj poljskih knjiga. Žalibože nisam slutio, da ću skrenuti u Varšavu i tako nisam ni pristupio u ono družtvo, s kojim bih taj čas bio rado govorio.

Porazgovoriv se do volje sa svojim znancem, razstadosmo se a da se više ne vidjesmo.

Sutradan odputovah u Petrograd, nego prije što je polazio vlak, još si pogledah sveučilište (nekada dvorac kralja Kazimira), razgledah zgrade neprekidne izložbe poljske umjetnosti i ruskoga kluba (palača Zamojski). Vozeć se mimo zviezdarne i botaničkog vrta te perivoja Frascati krenem na kolodvor motreć uz put silne utvrde (tu je glavna tvrdja i 11 manjih tvrdjica).

Tako se razstadoh sa Varšavom promatrajuć ju zadnji put sa ogromnog mosta, koji preko Visle spaja kolodvore. Veličanstven je to grad sa svojih 84 crkva, sa 7 gimnazija za mužke, 4 gimnazije za ženske, sa 5 progimnazija, 147 privatnih škola i mnoštvom raznih učevnih zavoda itd.

Kad je vlak krenuo i parovoz jurio nuz mnoge tvornice razmišljao sam o sudbini poljačkoga naroda. Tko zna, kakova će sudbina Varšavu zadesiti?

Poljački narod vjeruje i uzda se u svoje uzkrsnuće. On trpi radi grieha svojih otaca te je nesviestno razdielio svoj rad na tri diela. U Njemačkoj Poljaci nastoje da otmu seljačku svoju kolibicu od poniemčivanja, u Austriji gledaju da dobe što veća politička prava, a u Rusiji rade na svojoj knjizi i umjetnosti. Za to je Varšava sielo kulturnoga života sudbom raztrojenih Poljaka, a dok je stjecištem duševnoga rada svoga naroda, dotle bude i pravom priestolnicom poljačkom.

Moram reći, da sam boraveć tri dana u Varšavi ćutio neku sjetu, koja tude svakoga prima na očigled obće narodnje žalosti i dugo je u mojoj duši vladao isti tužni osjećaj. Vlak je jurio sve to bliže Petrogradu, jurio sam kroz veliku Rusku, a svedjer sam mislio na Varšavu i njenu težku sudbinu.

Varšava i most preko Visle.

Digitized by Google

Na dnu mora.

Imala je biedno liepo, milo lice,
Tko ga jednom vidje o njemu bi snivô,
Imala je dvije rumene ustnice,
A pod njima zubi — ko biserje živo.

Majka ju je dobra pazila kô oko,
Sličila je jadna angjelu s oltara,
Ljubila je mnogo to more široko,
A još više jednog njegovog ribara.

Nadala se; al su često nade sjene
I sladjani sanci prazne magluštine,
Često zviezda sine pa s neba umine,
Kadkada i ljubav čvrstom vjerom krene.

I kada je jednom bliedi mjesec sijô,
Površinom morskom vjetrić je lelijô,
Nigdje čamca, ladje, sve tišina bila,
Ona se je širnom moru povjerila;

Čim je na dno pala, sve ribice male,
Što su ondje bile, morem odplivale;
Površinom morskom vjetrić je lelijo,
A sa neba dalje bliedi mjesec sijô.

* * *

Poslie dva tri dana . . . podmorska je trava
Zagrlila čvrsto njeno mrtvo tielo,
Koje ribam stanak nekidan odnielo;
Sad im posta igrom njena kosa plava.

Tuj je doplivala prekrasna Sirena,
Udahnut je dušu mrtvoj djevi htjela;
Ali gdje života mrtvog u pepela?
Tu je život samo pusta uspomena.

U to se je mreža spustila ribara
Do tog groba, koga rastvori nevjera,
Sirena iz ust'ju mrtve dva bisera
Stavila u mrežu — posmrtnoga dara.

* * *

Dan je ljetni; sunce sa visine žeže,
Biela jadra plove po morskoj širini,
Na obali ribar i sve mu se čini
Kao da se nešto uhvatilo mreže.

Povukô je gore, u njoj ništa nije,
Samo dva bijela, bog zna čija zuba:
Možda se je čedo utopilo čije?
Možda se je tužna utopila ljuba?

Gledao ih ribar, on ih upoznao,
On bi bio za nje sav sviet nekad dao.
A što sada? — — Možda oni će da rese
Lijepa ustašca kakve «baronese». —

* * *

A djevica tužna? — Ona je zaspala
Usred onog morskog groba nepoznata,
Ustnica joj posta grumečak korala,
Staviše joj školjke biser oko vrata.

Njene plave vlasi kroz vodu se viju,
Kraj nje stoji sureć čarobna Sirena,
Ribice oko nje igraju i pliju
Kao da joj šapću priču dragog njena.

Ah, na tu bi priču i kamen proplakô,
Al se mrtvoj samo ustna tužno smije,
I pod onom ustnom uzdignutom tako
Svi se zubi biele — samo dvaju nije.

Tugomir Cetinski.

Na izvoru.

Poljski napisao **Henrik Sienkiewicz**. Preveo **Stevo Sušnik.**

(Nastavak).

Ja sam u naglo oćutio, da ako još koji čas ostanemo u sobi, da će mi se u glavi pošemeriti.

U podobnih zgodah umijem da se nadvladam, ali ovaj puta bio preskok prevelik. Trebao sam da odahnem na svježem zraku, da vidim život na ulici, a prije svega morao sam da vidim Tonicu, ter se osvjedočim, da ona zaista jošte živi na svietu, da to sve nije san, nego da mi je i zbilja daju.

Stao sam moliti oca, da umah idemo k njima, što on i drage volje prihvati.

— Htio sam i sâm, da ti to predložim — priklopi, — jer sigurno znadem, da njetko kod nas zabada nosom u staklo na prozoru i baca oči na ulicu. Sada i onako niste za to, da se divanimo o naših stvarih, nego ćemo drugi puta.

Nješto iza toga bili smo već na putu. Od kraja gledao sam ljude, kuće i kola, kano čovjek, koji iza duge bolesti izadje prvi puta u grad i osjeća da mu se u glavi vrti. Postepence ipak metež i svježe povjetarce dovelo me k sebi. Ponad sve misli ustrmila se jedna: «Tonica te ljubi i za malo pa ćeš je vidjeti!» Ćutio sam, da mi žile na sliepom oku lupaju kao da kladivom tučeš i odista trebalo je dobrih obručeva na glavi da to sve izdržiš. Ma prije sat — dva, mislio sam, da Tonice više nikada neću vidjeti, ili ako je i vidim, biti će već drugome žena. A gle sada! idem k njoj, da joj kažem, da će biti moja —

Digitized by Google

a išao sam za to, jer je ona prva pružila ruke k meni. Jučer sam joj govorio, da je bezćutna lutka, a ona je za to vrieme puzala do nogu roditeljem, moleć za nas oboje. Srce mi bilo puno jada, tuge, pokajanja, osjećanja, da nisam Tonice zavriedio; prisizao sam u duši, da ću joj svaku jučerašnju suzu odplatiti nježnošću, da ću joj se odati i žrtvovati bez konca i kraja.

Drugi su zaslieplјeni u ljubavi, nu to kod mene nije moglo da bude, jer su za Tonicu govorili njezini čini. Ona je počinila to čudo. Krivac — bio sam ja . . . Krivo sam uradio i njoj i roditeljem. Da su oni bili takovi, kako sam ih držao, nebi se dali udobriti, niti bi bili tako prostodušni, ne kao ljudi, nego kano angjeli, da je otac došao k meni i rekao: «Pogriešili smo — uzmi je!» Ne odvratiše ga od toga ni obziri svieta, ni vlastita ljubav.

Sjetio sam se njegovih rieči: «Sigurno si na nas brda valjao, a mi smo ti ljudi dobre volje, ma i nagli.» To prostodušje tištalo me sada tim više, čim sam se više na njih jučer obarao. Niti rieči više, ni najkrilatije fraze, posmješan smiešak — i to je sve. Kada sam na to pomislio, nisam mogao dalje da uzdržim, nego uhvatim ruku očevu i prinjesem ju u počitanju do usta.

A on se iznova nasmjehnuo, onim svojim dobrim, vedrim posmjehom, te kazao:

— Mi smo se to već davno divanili — ja i žena, da nas zet mora ljubiti.

I bilo je kako su si želјeli, jer prvo nego sam im postao zetom, već sam ih ljubio, kano rodjeni sin.

Kako sam naglo išao, stari se počeo zlovoljiti, puhati, pa se pokazivao izmučen i govorio, da ne može jednako s menom koracati, te da mu je strašno vruće. Pa i zbilja se zima njekuda sakrila. Topao vjetrić nabirao vodu u gradskom vrtu i u zraku bio njeki preporod, njeki miris proljeća. Stadosmo napokon pred stanom Tonice. Na prozoru nješto mu.nulo i povuklo se dalje u sobu, ali nisam znao sigurno, da je Tonica. Na stubama mi počelo i opeta lupati srce. Bojao sam se matere. Kada smo prošli jedaćom, sretosmo je u dvorani. Tekar što sam uljezao, približi se naglo k meni i pruži mi ruku, a ja ju poljubim sa počitanjem i zahvalnošću, mucajuć kraj toga:

— Čim sam ja to zaslužio . . .

— Oprostite gospodine, što smo vam jučer odkazali — progovori. — Mi smo mislili na to, da Tonica veće privrženosti ne bi na cielom svietu našla.

— To je istina! to je istina, gospodjo! — poviknem sav upaljen.

— A jer nam je prije svega sreća djeteta pred oč'ma, to smo se odlučili, da vam je damo . . . i jedno vam samo mogu kazati: Bože vam daj sretno!

To reče i stisne mi dlanovi lica, a onda se povrati do vrata, te zaviče:

— Tonice! . . .

I unidje moje milovanje, bliedo, crvenih očiju, pokuštranih čuperaka kosa na čelu, smiešano, uzrujano, tako kano i ja. Kako je to, te sam morao sve i najmanje opaziti — ne znam. Jedino to znadem, da sam, vidio suze kako se vozaju izpod vedja, usta gdje podrhtavaju, tajnu radost gdje izbija suzama i smiešak uza sve to, što je bila pomiešana.

Što bi okom mignuo stojala je svjesiv ruke niz suknju, neznajuć, što da počme; nu tu otac, kod koga je dobra volja bila kod kuće, oglasi se, slegajuć ramenicama:

— Ha! Težko je tu pomoći! uzinadio se, pa baš ne će! . . .

Taj tren pogledala mene i bacila se ocu oko vrata, oko vrata, vičuć, kano da joj sva čuvstva navrješe:

— Ne vjerujem, oče, ne vjerujem!

Da sam dao na volju srcu, pao bi joj k nogama. No to nisam uradio, jer nisam bio dosta odvažan, a opeta sam gotovo glavu izgubio. Ostalo mi toliko prisuća, da sam si tekar mogao u duši šapnuti: «magarče, ne riči!» Čestiti otac opet nam u pomoć pritrkao, oprostiv se Tonićina zagrljaja i reče, tobože kano da se ljuti:

— No, kada nevjeruješ, a ti idi k njemu!

I porinuo je k meni, a meni kano da se nebo u taj mah otvorilo. Uhvatim je za ruke, pritisnem je u zanosu k ustama te sam ne znam, kako dugo nisam mogao da ustnice od njih odkinem. Koliko puta sam prije predstavljao si, da joj ljubim ruke, ali umišljanje ne možeš, da prispodobiš sa živom istinom! Moja ljubav bila do tada kano biljka negdje u tmini zatvorena. Naglo ju iznesoše na svjetlo, dopustiše joj da buji na suncu i toplini, tako se je mjera moje sreće nadopunila tim čuvstvom. Očito sam se napajao na izvoru dobra i milja. Ljubiti i tajiti u sebi ljubav, pa ljubiti i ćutiti, da ulaziš u svoja prava — ljubiti i u posjed uzimati, to su ti dvie posve različne stvarce. Ne samo da nisam imao, nego, niti nisam mogao imati o tom iole pojma.

Roditelji nas blagoslovili, pa izadjoše i navlaš ostaviše nas na samo, da si sve jedno drugomu izpripoviedamo, što-god nam je bilo na duši i srcu. Nu od kraja, mjesto da se razgovaram s njome, gledao sam je sav zanešen, a lice njezino, gotovo se mienjalo pod mojim pogledom. Rumen probila joj jagodice, ustni kutevi punili se smieškom, njekuda punim bojazni i stida, oči joj bile maglene, glava kano strpana medju ramena — časkom spuštala vedje i bila kano da očekuje, što ću govoriti.

Sjedili smo tako pod prozorom jedno uz drugo držeć se za ruke. Do onda mi ona bila nješto beztjelesnog, odkinuta od mene, njeki ljubljeni duh, njeko sladko ime, njeki obožavani čar — sve prije nego osoba; a sada opet, gdje se njezino rame ticalo mojeg, gdje me je udarala toplina njezina lica, nisam mogao, da se otmem osjećaju, da je ona odista takova. To se kano njekuda znade, ali to ne osjećaš, dok nisi na blizu ljubljene ženske. Sada sam gledao njekuda začudjen u to lice, usta, oči, u te njezine plave kose i još plavije obrvice, kano da ih dosele ni vidjeo nisam. Nikada nijedan obraz ženski nije namirivao tako daleko sva svoja želјkovanja o ženskih čarih, nijedna me nije tako neodkidljivo privukla. A kada sam pomislio, da će to sve blago biti moje, da je već moje i da mi je najveće dobro — sav se sviet vrtio sa mnom.

Napokon sam progovorio. Počeo sam joj kano u groznici pripoviedati, kako sam ju volio nemalo od prvog trenutka — pred pol godine u Veličkoj — gdje sam je sastao u velikom, a meni nepoznatom družtvu — i gdje joj je došlo zlo u prokopini ugljenika, a ja poletio po vodu

Digitized by Google

do jezerca. U jutro sam joj pohodio roditelje, a odatle sam izašao zaljubljen do kraja. Sve joj je to bilo, kako mislim, podpuno poznato, ali je svejedno slušala i kako drago, osmješkujuć se, plamteć, a kad i kad dometala tihano po koje pitanje. Razgovarao sam jošte dugo i najpotlam ne baš ludo, da nebi ni mislio; kako mi je iza toga bila jedini cilj, jedina utjeha, kako sam jako i strašno bio nesretan još jučer, gdje sam rekao, da je sve propalo, pa da mi je ponestalo, vjere dapače i spram nje.

— I ja sam bila tako nesretna — odvratila. I doista u prvi čas nisam mogla nijedne rieči reći, ali kasnije gledala sam, da sve popravim.

Na časak zašutismo oboje. U meni opeta ustala borba medju bojazni i željom, da joj noge poljubim; napokon nečuveno nespretno, upravo kao pravi idiota, zapitam ju, da li me i ona barem mrvičak voli.

Ona se njeko vrieme silila, da odgovori, nu kako nije mogla, da to učini, ustade i ode.

Čas za tim povratila se i donesla album, sjela i opeta kraj mene i pokazala mi slikariju, koja nije bila drugo nego moja slika.

— To sam ja slikala na pamet — reče.

— Gospodjica?

— Ali tu je jošte nješto — nastavi, polažuć prst na karticu.

Tu tekar opazim, da na kraju, na samom vrhu, pišu tri sićušna slovca: J. v. a.

— To se čita francezki — šapnula.

Francezki?

I u ovoj skrajnoj naivnosti, nisam se mogao domisliti, što to znači, da nije sama začela:

— Je vous (ja vas . . . . . .).

Bržo, sakrila lice u ruke, i sagnula se tako nizko, da sam joj spazio kraće vlasi, začešljane na vratu, a i sam vrat. Tu sam se domislio i počeo opetovati, da mi je srce tuklo:

— Sada je već slobodno, slobodno!

Podigla se sva žarka i blažena.

— Pa i treba, primetne, kano da meupućuje na budućnost.

Tu nas pozvaše na zajutrak. Mogao sam tudier pojesti vilice i noževe, da ne bi ništa ni znao.

* * *

Čovjek se s ničim tako ne sprijatelji, kano sa srećom. To sve, što se je sbilo, bilo na prosto čislo čudesa, a dva dana kasnije, bilo mi nješto posve naravna, da je Tonica moja zaručnica, prividjalo mi se, da to tako mora biti, da me to ide — i to za to, što je nije nitko tako volio, kano ja.

* * *

Pročulo se napokon po mjestu, da sam se zaručio — i eto ti čestitaka od prijatelja. Tonica i ja išli smo s njezinimi roditelji izvan grada, a tu nas je mnogo svieta vidjelo zajedno. Pamtim tu šetnju izvrstno. Tonica u dugačkom haljincu «loutre» i u takovom plitkom šeširiću, bila kano pojava, jer joj je prozirna put izgledala još nježnija uz tamno-broncovu boju bundice. Svi su gledali za nama, i čudili joj se tako, da su njekoji moji poznanci stajali kano ukopani.

Za uglovi, kada smo prošli red sve nižih kućanica, izpadosmo najpotlam na otvoreni zrak. Na polju medju slogovi ljeskala se voda, u kojoj je dugimi traci blištalo svjetlo. Livade bile sasma pod vodom, gajišta bez lišća, nu ipak si osjećao proljeće. Dodje napokon doba sumraka, gdje u cio sviet silazi mir. Tako mir okupio i nas. Iza burnih zgoda minulih dana osjećao sam kano njeku veliku i sladku tišinu. Pred menom bilo drago lice Tonice, ružičasto od vjetra, ali razdragano i razblaženo u toj mirnoći večernjoj. Ušutismo oboje i samo zirkasmo jedno na drugo, smijuckajuć se ovdje ondje. Prvi puta u životu razumio sam, što je to sreća posve nepomućena. Kako sam bio mlad i malo toga doživio, nisam imao sigurno težkih grieha na duši, nu kano svaki čovjek, nosio sam breme svojih mana, krivnja i prestupaka. I eto u taj trenutak spade mi i taj teret s ledja. Nisam osjećao nikakove ljutnje, ni najmanje odurnosti prema ljudem i pripravan sam bio, da svakome oprostim, da svakome pomognem, riečju: poznao sam, da sam sav preporodjen, kano da je ljubav, zauzev mi cielu dušu, usadila odmah u mene angjela.

A bilo je to za to, jer mi dozvoliše ljubiti i dadoše mi taj dražestni stvorak, koji je sada sjedio spram mene. Što više, po radi istog razloga sjedilo u tih kolih četvero čeljadi, ne samo što se veli sretne, nego bolji, što su prije bili. Sve malenkosti ovoga svieta, izlišne čežnje, krivi obziri, što snizuje i mjeri život, što ga stvara plitkim i naravnim, otresli smo sa sebe najednoć s prvanjom željom i odlučnošću. Jedva su roditelji Toničini otvorili kuću tomu blagoslovnom gostu, taki smo začeli živjeti, širje i višje, nego prije.

Nije mi dakle nikako u glavu išlo, zašto ljudi tako često odbacuju, to jedino, najveće dobro ovoga života.

Ali ga još češće zanemaruju. Govorio sam si u duši ovako: Poznam te prometne istine, što kolaju medju ljudima, kako krivi novac, da ljubav stari, vene, prolazi, nestaje, i da poslije toga samo navika bude vezilom izmedju čovjeka i žene. A eto vidim, da taj zakon izključivo valja za sviet giup, ili nevoljne. Ima duša odabranih, što se znadu tome oteti; sâm sam ih susretao u svietu, pa i ja hoću da se medju nje ubrojim. Ako me taj žar danas tako usrećuje, to mi je prva dužnost. posao naprostijeg sebeljubja, da ne ugasne, niti da se smanji u buduće. Dakle tu budućnost pozivam! koja nosi vrieme, a ja svoju silnu ljubav i dobru volju. Živiti sa Tonicom i prestati je ljubiti — no, vidit ćemo!

Naglo me spopala neodoljiva želja, da to življene što prije započmem. Znao sam, da se svjetski običaji protive, te bi se zaručnici povjenčali prije nego proteče puno nedelja i mjeseci, ali sam se sjetio, da ja tu imam posla s posebnim ljudima. Najposlije bio sam siguran, da će mi tu Tonica pripomoći, pa sam nakanio, da nju u tu brigu uvučem.

(Dalje sliedi).

Digitized by Google

Hrvatski zemaljski arkiv.

U spomen stopedesetgodišnjice njegovog obstanka. — Piše **Emilij Laszowski.**

(Nastavak.)

Liepa bijaše namisao hrvatskih stališa, kad su ove iste godine hotjeli dati prepisati stare privilegije svoje domovine, pohranjene u poznatoj «škrinji kraljevine», te i odrediše nagradu od 1 for. za pisani arak[9]. Nu ova namisao nije izvedena, jer nije bilo nikoga, koji bi u to vrieme sposoban bio taj posao obavljati.

Da se hrvatski zemaljski arkiv liepo uredi, nisu naši stari štedili ni troška ni brige. Na skupnoj skupštini hrvatskih županija, obećaše iste godine sve županije doprinieti novčanih pripomoći za uredjenje hrvat. zemaljskoga arkiva. Obećaše godišnji liepi prinos od 1000 for.[10] Od ove svote plaćani su registratori, dok nije kašnje ista svota dobivana iz provincijalne zaklade.

Imenovani registratori dobe takodjer od sabora poseban naputak za uredjivanje zemaljskoga arkiva «*idea registrandi archivi regni*». Spomenuta uputa bijaše veoma jezgrovita. Sve spise trebalo je razrediti u 10 skupina, koje su već donekle obstojale, ali u velikom neredu.[11]

Trebalo je izraditi elenke, a za tiem po ovih alfabetske registre, u svrhu, da se svaki spis može bez muke naći. Registri sami (alfabetski) imali su sadržavati ne samo imena osoba, mjesta, već i predmet spisa. Zadnja točka upute obvezuje registratore, da moraju svakih petnaest dana izviestiti resultat svog rada protonotaru, koji će opet isto dojaviti banu[12].

Registratori započmu svoj posao u zemaljskom arkivu 1. listopada 1791., te bijahu takodjer na veliku uslugu profesoru akademije zagrebačke Matiji Kiriniću, koji je dozvolom sabora zalazio u zemaljski arkiv, da crpa podatke za svoja poviestna predavanja.

Nakon devet mjesečnoga marljivoga rada razrediše registratori spise u grupe, a ove kronološki u fascikule. Do 1. studena 1792. radiše oba registratora zajedno, dok istoga dana ne ostavi Delpini svoju službu u arkivu, te ode u Varaždin, da na tamošnjoj gimnaziji predaje magjarski jezik. Tako ostade Mihanović sam, prionuvši marljivo daljnjemu uredjivanju arkiva. Prem je Mihanović upravo neumorno radio, to mu ipak ne bijaše moguće tako brzo posao dovršiti. Sam ban Ivan Erdödy zauze se osobno za hrvatski zemaljski arkiv. On upravi 29. rujna 1792. molbu na kralja, koja ne ostade bezuspješna, jer bude kraljevskim odpisom iz Beča *2. prosinca 1793. dozvoljeno godišnjih 1000 for. za uredjivanje hrvatskog zemaljskog arkiva,* koja se svota dobivala iz provincijalne zaklade. Naročito zahtieva ovaj odpis, da se svaka tri mjeseca imade u Beč izvieštivati o radu registratora[13].

Gledalo se i na sigurnost zemaljskoga arkiva. Sam ban naloži 1794. Mihanoviću, da dade željezna vrata namjestiti na zem. arkivu. To bude i učinjeno, te se još danas ista vrata tamo nalaze.

Sve do 1. lipnja 1794. bijaše Mihanović sam u zem. arkivu. On izradi kroz to vrieme mnogo: pregledne elenke k 5 svezcima prabilježničkih valovnica (1628—1746.) k 95 fascikulom protonotarskih spisa (1630—1791.), spisom tab. banalisa (1727—1792.), te k 28 fascikulam spisa tab. ban. jurat. notariorum (1745—1795.).

Kad je već to sve uredio, dobije napokon sudruga u svom poslu. Nastojanjem bana bude mu po saboru 1. lipnja 1794. pridieljen kao drugi registrator juratus notarius ban. stola Ivan Zrnčić[14]. I ovaj dobije godišnju plaću od 300 for. Obojica radiše veoma marljivo, te izviestivahu bana svaki mjesec o svom radu.

Nastojanje bana Ivana Erdöda bijaše osobito, te s toga bude 23. siečnja 1797. u sjednici stališa (deputatio) zaključeno, da se banu na saboru izrazi najtoplija zahvala na brizi, koju pokazivaše za uredjivanje hrvatskoga zemaljskoga arkiva.[15]

Do početka g. 1797. bijaše veći dio spisa uredjen te su tek *miscellanea* i *acta commissionum* ostala neregistrovana, što se je po mnienju deputacije moglo za godinu dana urediti.

Stališi sami opaziše, da imade mnogo spisa, tičući se kraljevine i javne uprave u pohrani kod biskupa i kaptola zagrebačkoga, te kod obitelji, kojih su predji obnašali čast bana, protonotara ili podbana. Ove spise zaželješe prikupiti u zemaljski arkiv, te s toga ovu svoju želju najtoplije preporučiše banu Ivanu Erdödu, koji je do tada veoma zaslužnim se pokazao za uredjenje zemaljskoga arkiva. Uvidiše takodjer potrebu stalno namještena arkivara, jer iza Kiralya, koji je tek dvije godine svoju službu vršio, nije bilo takovoga. Iz saborske sjednice 23. siečnja 1797. uprave stališi molbu na kralja, moleći, da dozvoli namještenje stalnoga arkivara u zemaljskom arkivu, koji će držati red, i nastavljati uredjivanje. Ujedno opišu kralju stanje arkiva i plodonosan rad dotadanjeg uredjivanja.[16]

Pobjedonosno napredovanje Napoleonovo zabrine i naše stališe, a osobito bana Ivana Erdöda. Veoma se pobojaše za svoje arkive. Kuda i kako da spase svoje spise, i svoja privilegija u slučaju nužde? Najprije se obrate na ugarsko namjestničtvo, da im dozvoli njihove spise donieti u Budim, gdje mišljahu, da će biti na sigurnom mjestu pred prietećim neprijateljem. Nu namjestničko vieće odgovori odpisom 4. travnja 1797. banu, da je u tu svrhu s-

[9] Saborski spisi god. 1797. br. 48 (acta deputationis) u hrvatskom zemaljskom arkivu.

[10] Ibidem.

[11] Skupine bijahu sliedeće: 1. privilegia, 2. acta congregationum, 3. acta dietalia, 4. acta comitatuum, 5. acta comissionum, 6. acta banalia, 7. acta protonotariorum, 8. acta tabulae banalis, 9. acta tab. ban. juratorum notariorum, 10. miscellanea. (Tako je i danas u glavnom razdieljenje spisa u zem. arkivu).

[12] Saborski spisi 1797. br. 48.

[13] Saborski spisi 1793. br. 3.

[14] Saborski spisi 1797. br. 48.

[15] Ibidem.

[16] Ibidem br, 42.

Digitized by Google

gurnije mjesto Osiek, te neka bi se glede toga sporazumio sa županijom virovitičkom, u slučaju uztreba li bježati sa arkivom.[17]

Pad Mantove, a još većma provala Franceza u Kranjsku, dade ozbiljan povod, da se naš zemaljski arkiv seli. Sam ban u velikoj brizi za arkiv, naloži Zrnčiću, da spremi spise u škrinje, i da s njima putuje u Osiek. U tri velike škrinje budu spisi zem. arkiva pometani, te Zrnčić krene 31. ožujka trima kolima na put. Da bude putovanje što sigurnije, dobi Zrnčić dva krajiška vojnika za stražu. Kako bijahu veoma zli putovi, osobito po Slavoniji, morade Zrnčić često i predprege najmiti. Sretno napokon prispije u Osiek, ali tamo ne ostade dugo ni arkiv, a ni Zrnčić; jer se već u svibnju vraća zajedno s arkivom u Zagreb, pošto je nestalo one velike pogibelji, radi koje moraše arkivom bježati. Od Osieka do Zagreba dobi Zrnčić opet kao pratnju tri Gjulajeva vojnika, te 19. svibnja stigne sretno natrag u Zagreb. Ovaj put, onamo i natrag stajao je 229 for. i 47 novč., od koje svote dobi sam Zrnčić 120 for. kao dnevnicu.[18]

Molba stališa, koju upraviše god. 1797. na kralja, moleći za namještenje stalnoga zemaljskoga arkivara nije odmah riešena. S toga podnese sam ban koncem 1798. sličnu molbu kralju. Na ovu stiže iz Beča *5. travnja 1799. datovani odpis kancelara, kojim se dozvoljuje namještenje arkivara.*

Najprikladniji za ovu službu bijaše dosadanji registrator Ivan Zrnčić. Njega i sam ban i protonotar preporuče saboru, koji se sastade u Zagrebu 15. rujna 1800. Na ovom saboru imenovaše stališi, člankom III. Ivana Zrnčića zemaljskim arkivarom, te mu odrediše godišnju plaću od 400 for.[19] Nu Zrnčić se već prošle godine 1799. podpisivaše kao zapriseženi arkivar kraljevine «*juratus regni archivarius.*»

Zrnčić bijaše zaista vriedan ovoga mjesta, jer ulagaše, osobito od sada veliki mar i trud oko uredjivanja arkiva. Na molbu njegovu dozvoli sabor god. 1802. (7. travnja) člankom V. 30 for. godimice za namirenje pisarničkih potreba, koja se svota doznačivala iz regnikolarne zaklade.[20]

Zrnčiću pomagaše veoma marljivo registrator Puntler, čovjek spretan i vješt u tom poslu.

Kad je god. 1809. iz nova zaprietila pogibelj od Francuza, opet se silno zabrinuše naši stališi. U konferenciji 20. svibnja 1809. člankom II. zaključe ponovano, da će se morati iz Zagreba bježati zem. arkivom, riznicom stolne crkve i zemaljskom blagajnom. Kuda bi se imalo bježati nije zabilježeno.[21]

Medju tim nije bilo nužde sa zemlj. arkivom bježati.

Uz dozvolu bana radili su tada u zem. arkivu znameniti ljudi. Poznati pisac Martin Juraj Kovačić našao je god. 1812. u zemaljskom arkivu obilne podatke za svoja «vestigia congregationum.» Kratko vrieme, od 26. rujna, radio je ovaj neumorni historik u našem zem. arkivu, jer već 6. listopada zahvaljuje banu na dozvoli, te arkivaru Zrnčiću, koji ga pri poslu osobito pomagaše.

Sliedeće godine 1813. nakon odlazka Francuza iz Hrvatske, sakupljeni su spisi tičući se francuzke uprave u hrvatskih preko-savskih priedjelih, te predani arkivaru Zrnčiću, da je sahrani u zemaljskom arkivu. Ovi se spisi još i sada nalaze u zemaljskom arkivu pod oznakom «*acta Gallica*».

Poslie smrti Zrnčićeve imenovan je zemaljskim arkivarom Franjo Zengeval, koji već iste godine 1827. 14. rujna upravi pismo na bana. U tom pismu razjasnjuje banu stanje arkiva, ne zna kuda da smjesti novounesene u arkiv «acta illyrica», te «insurectionalia», koje treba takodjer urediti. Moli, da se o tom osobno osvjedoči ili da pošalje protonotara, da sve potrebe razvidi. Trebalo je popolica, peći, a bome i drva, jer u zimi ne može arkivar raditi. Indeksi i repertoariji sa svim su poderani, treba je uvezati.

Cieli ovaj list pun je jadikovanja za potrebama arkiva. Ujedno moli bana, neka bi se i pokrajna soba dala za arkiv, koja je do tada služila registraturom[22]. Ova molba podastrta je zajedno sa proračunom troškova[23] ugarskom namjestničkom vieću. Umoljeno bude takodjer, da se u napred dozvoli godimice 100 for. kao pisarnički paušal, te za drva, koja će se svota opet iz spomenute regnikolarne zaklade izplaćivati.

Kako vidimo Zengeval poče liepo nastojati oko arkiva. nu ipak ne ostade podulje arkivarom, jer podje k banskomu stolu kao protokolista, a njega zamieni u službi Valentin Kirinić, koji već 13. travnja 1829. kao zemaljski arkivar dopisuje.

Arkivar Kirinić započe svoj posao time, da je izviestio saboru o stanju arkiva. Tom zgodom predloži saboru, da se privilegiji kraljevine, sahranjeni u poznatoj «cista regni» jednom prepišu, tim više jer mnogi postaju već nečitljivi i tako propadaju. Poznato nam je, da su to isto još g. 1791. stališi hrvatski zamislili bili, ali poradi pomanjkanja tomu vještih ljudi, nije oživotvoreno. Sabor, koji se sastade u Zagrebu 23. svibnja 1832. zaključi, da se ovi privilegii prepišu. Odredjena je i komisija, koja će taj posao rukovoditi i nadzirati. Na čelu ove stajao je sam ban. Ostali članovi toga povjerenstva bijahu: biskup Mirko Ožegović, grof Juro Oršić, predsjednik sudbenog stola Vjekoslav Bužan, podban Andrija Marković, protonotar Stjepan Ožegović, Antun Kukuljević, podžupan virovitički Ivan Salopek, podžupan zagrebački Mirko Lentulaj te odvjetnik Alexa Blažeković i arkivar Kirinić.

Ovaj isti saborski članak XIV. pozivlje takodjer protonotara, podbana i sve ostale, koji bi možda kakove zemaljske spise imali kod sebe, da takove predadu u zemaljski arkiv.

Kirinić nadje odma mlade ljude, koji uzeše prepisivati «privilegije» zemaljske. Bijahu to: Mirko Gjurkovečki, Ladislav Fodroczy, Vjekoslav Babukić, Hinko Stajdaher i Dra-

[17] Ibidem br. 57.

[18] Račun Zrnčića medju sabor. spisi g. 1803. br. 60.

[19] Saborski zapisnik g 1800. str 468.

[20] Saborski spisi 1802. br. 3.

[21] acta conferentiae 1809. br. 40. u zemaljskom arkivu.

[22] Acta banalia 1827. 11. u zemaljskom arkivu.

[23] Ibidem. Troškovi za uredjenje po predlogu Zengevalovom iznašahu 341 for. 35 novč. Moram spomenuti, da je već tada (valjda već od osnutka svoga 1744.) arkiv bio smješten u istih prostorijah, u kojih je i danas.

Digitized by Google

Maštanje.

Digitized by Google

gutin Rakovac. Do 30. rujna prepisahu ova petorica 34 komada izprava iz škrinje privilegija. Najmarljiviji bijaše Rakovac, koji sam prepisa 28 komada. Plaćalo se 1 for. po pisani arak prema ustanovi od god. 1791. Ukupni trošak toga prepisivanja nosiše razmjerno sve županije.[24] Priepise ove ovjerovi kaptol zagrebački, po posebnoj komisiji, kojoj na čelu bijaše profesor akademije zagrebačke Ladislav Sušić. Tako ovjerovljeni priloženi su ovi priepisi dotičnim izvornikom u škrinju privilegija.[25] Na taj način je do god. 1836. prepisano 140 izprava.

Ove godine 1836. podnesu stališi kralju molbu za povišenje arkivarske plaće od 400 na 600 for. jer da ovakovu plaću zaista mučno zaslužuje. Na ovu molbu potakne sam Kirinić stališe, moleći takovo povišenje plaće, i da se odrieši vodjenja računa blagajne zemaljske kuće. Tek tri godine iza toga riešena je povoljno molba stališa. God. na ime 1839. odpisom namjest. vieća od 13. lipnja, dozvoljena je arkivaru plaća od 600 for. godišnjih, te je ujedno oslobodjen od gore navedenoga vodjenja računa blagajne zemaljske kuće.[26]

Poznati naš zemljak, pukovnik Gideon barun Maretić, koji se mnogo zanimao domaćom poviešću dopisivaše g. 1838. veoma marljivo s arkivarom Kirinićem, te dobivaše od njega podatke za svoju hrvatsku poviest, koju je naumio na njemačkom jeziku napisati. Pače je i sam često zalazio u zemaljski arkiv, gdje je osobito iz saborskih zapisnika mnogo crpao.

Iste godine pohrani i grof Karlo Sermage u zemaljski arkiv škrinju sa spisi tičući se njegovih obiteljskih dobara u Hrvatskoj. Spisa, koji se još i dan danas u arkivu nalaze, imade izmedju god. 1582—1770.

Za obavljanje posla u zem. arkivu bijaše Kirinić nedostatan. Trebalo je pomoćno osoblje. Sabor opet podnese god. 1839. kralju molbu, moleći, da se imenuje za zem. arkiv jedan pisar sa godišnjom plaćom od 250 for. što i namjest. vieće odpisom od 19. svibnja 1840. dozvoli.[27]

Odma u kolovozu iste godine natječu se desetorica za novo ustrojeno mjesto «kanceliste» u zem. arkivu.[28]

Kratko vrieme iza toga, već u listopadu 1840. sliedi Kirinića u arkivarskoj službi *Aurelij Kušević*, kojega god. 1848. opet zamieni po banu Jelačiću imenovani zemaljski arkivar *Ivan Kukuljević Sakcinski*. Već sliedeće godine 1849. bude Kukuljeviću povjerena zadaća, da iz peštanskih arkiva, poimence komorskoga i ugarsko-namjestničkoga vieća te palatinskoga, dopremi u Zagreb sve spise odnoseće se na našu domovinu.[29]

Ovu zadaću dovrši god. 1853. kad su svi ovakovi spisi napokon dopraćeni u Zagreb. Hrvatski zemaljski arkiv time silno obogati. Kukuljević dade odma praviti škatulje, u koje pohrani ove spise, te pod njegovom pazkom izradjeni su liepi alfabetski indeksi k spisom pod oznakom «Neo regestrata acta».

Evo u kratko, koji su to spisi, najglavnije grupe doneseni iz Budima u hrvatski zemaljski arkiv: *Neo regestrata acta, acta conventus Remete, a. conv. Lepoglava, a. c. Garigh, a. monaster: Bakva, a. m. Salvatoris prope Segniam, a. conv. Sveticensis, a. francisc. mon. S-Leonardi, a. mon. franc. Crisiensium, a. Clarissarum Zagrab. Urbarialia et conscriptiones*, i t. d. (svi iz komorskoga arkiva).

Nu već god. 1855. poče ugarska vlada tražiti ove donesene spise, kao svojinu Ugarske, tim više jer kod predavanja ovih spisa pridržahu si Magjari pravo na ove spise s klauzulom «*salvo iure sacrae regiae coronae*».

Kukuljević trudio se upravo neumorno oko uredjivanja zem. arkiva u svakom pogledu. Nastojao, da se sistematizuju stalni činovnici, i sa stalnimi berivi. Pod njegovom upravom uredjen je konačno hrvatski zemaljski arkiv. Kad je ali 3. siečnja 1861. Kukuljević imenovan županom županije zagrebačke, dodje *Alberto pl. Štriga* na njegovo mjesto kao zamjenik arkivara.

God. 1865. bude izradjena zakonska osnova o uredjenju zem. arkiva, koja stigne od dvorske kancelarije dopisom od 19. prosinca 1865. br. $\frac{17792}{2598}$ 15. siečnja 1866. u saborsku sjednicu gdje bude predložena. Nu ipak ne bje odma prihvaćena. Tek god. 1870. bude ova osnova prihvaćena, te zakon. člankom VII. o. g. uredjen je naš zemaljski arkiv. Glasom ovoga zakona pohranjuju se u zem. arkiv svi spisi, koji se odnose na poviest, i javnu upravu zemlje a napose spisi saborski. Na čelu arkiva stoji zemaljski arkivar, koji imade pridieljenoga pristava i pisara te jednog podvornika. Vrhovni nadzor nad hrvatskim zemalj. arkivom vodi sam ban trojedne kraljevine.

Ovim zakonom ustanovljena je i plaća zemaljskog arkivara, pristava, pisara i podvornika. Tako je napokon naš zemaljski arkiv zakonom uredjen.

Odma mjeseca studena sliedeće godine 1871. bude izpražnjeno mjesto arkivara popunjeno, koje je sve od god. 1861. izpražnjeno bilo. Arkivarom imenovan je *Franjo Pogledić*. Medju tim bivši arkivar Ivan Kukuljević nije ni sada zaboravio na zem. arkiv. Kao narodni zastupnik podnese 13. lipnja 1874. banu Ivanu Mažuraniću jedan pro memoria, u kojem razloži u kratko postanak, razvitak i stanje zemaljskog arkiva. Razlaže, na koji način da se zem. arkiv poveća i razširi, i kako da se ovako povećani centralni arkiv uredi. Predlaže, da se svi županijski, gradski, občinski i kaptolski arkivi po zemlji pokupe, i u zemaljski centralni arkiv pohrane. Nu Kukuljević uvidjao je, da su za takav centralni arkiv sadanje prostorije premalene, s toga predlaže, kako da se prostorije arkiva u istoj banskoj palači razšire.

Ovo pitanje potakne još i sliedeće godine 1875. 17. lipnja posebnom predstavkom jugoslavenska akademija, pa i senat sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu (1. srpnja), koji u svojoj predstavci predlaže, da bude arkivarom čovjek, sposoban predavati pomoćne historičke znanosti kao docent na zagrebačkom sveučilištu. U saborskoj sjednici (XVII.) 7. studenoga iste godine, dodje ovaj Kukuljevićev predlog na pretresivanje, te bude pozvana zemaljska vlada,

[24] Saborski spisi 1832. br. 30.

[25] Saborski zapisnik od 11. studenoga 1832. članak 9.

[26] Saborski spisi 1839. br. 8. u zem. arkivu (zemaljska kuća je današnja banska zgrada).

[27] Saborski spisi god. 1839. br. 20. i god. 1840. br. 9.

[28] Evo imena natjecatelja: Ivan Benčić, Gjuro Francz, Mato Jakopović, Gavro Jakopović, Nikola Kos, Ante Lovrenčić, Fridolin Mesarić, Stjepan Rakodczay, Antun Staudauer i drugi Antun Staudauer.

[29] Kukuljević: Primanje spisa.

Digitized by Google

da u smislu po njoj naumljenoga preustrojenja zemaljskoga arkiva, te centralizacije ostalih arkiva, predloži na budućih saborskih sjednica izradjenu zakonsku osnovu. Na ovaj zaključak primietiše mnogi zastupnici oduševljeno, da se to čim prije obaviti imade.

Još prošle (1874.) godine u listopadu sastavi predsjedničtvo zemaljske vlade na memorandum Kukuljevićev okružnicu na sve županije, gradove, općine, te kaptol zagrebački, modruški, senjski i čazmanski, u kojoj poziva, da se sve njihove pismohrane općinske i županijske razvide, pod nadzorom velikih župana, gradonačelnika i obć. načelnika, te da se sastave izvješća o spisih, koji su važni po poviest, upravu, obrt, trgovinu i kulturu hrvat. naroda, te ista u roku od 10—20 godina podnesu zemalj. vladi, koja će onda izaslati posebno povjerenstvo, da preuzme ove spise i sahrani u hrvatski zem. arkiv. Slična ovakova bude upravljena na ratno ministarstvo u Beč, te F. Z. M. Molinarija zapovjednika u Zagrebu glede spisa vojničke Krajine, koji bi spadali u domaći zemaljski arkiv.

U saborskoj sjednici 68. god. 1876., te 1879. u 30. bude iznova potaknuto, da zem. vlada predloži osnovu zakona o centraliziranju, te konačnom uredjenju zemaljskog arkiva. Nu i tada osta ovo pitanje neriešeno poradi financijalnih okolnosti (1880.).

Opet god. 1880. bude po zem. vladi upravljen cirkular na županije i gradove, te podžupanije, da izvieste vladu o stanju svojih arkiva, kao i o tom nema li obiteljskih arkiva u njihovom području, koji bi se uz cienu mogli za zem. arkiv nabaviti. Ujedno se zem. vlada obrati na predsjedničtvo c. k. namjestničtva u Beču, Gracu i Pragu, da dobije statute o uredjenju sličnih arkiva i zavoda postojećih u obsegu njihovom.

I zaista takovi stigoše od Johanea gradačkoga, te doljno austr. zem. knjižnice.

Nu uza sve nastojanje naše zemaljske vlade osta ovo liepo poduzeće bezuspješno. Stigoše istina god. 1880. do 1882. izvješća od županija, podžupanija, gradova i općina o stanju njihovih arkiva, ali ništa dalje. Jedino župni ured u Dubrovčaku priposla putem podžupanije sisačke jednu listinu od god. 1444. u prepisu od god. 1517., koja je pohranjena u zem. arkivu.

Kako vidjesmo osta toli liepa svrha poradi novčanih pitanja neizvedena.

Medju tim je arkivar Pogledić umirovljen 1882. a na njegovo mjesto imenovan *Josip Miškatović*. Da se ipak zemaljski arkiv svrsi shodno uredi, imenova zem. vlada 17. ožujka 1885. posebno povjerenstvo, koje, da konačno izvidi način, kako da se arkiv uredi. Ovo povjerenstvo, koje sastojaše od odsječnoga savjetnika gospodina Ignjata pl. Siebera kao izaslanika vlade, te predsjednika Ivana Kukuljevića, Radoslava Lopašića, prof. Tadije Smičiklasa, arkivara Miškatovića, te muzejalnoga pristava dr. Ivana Bojničića Kninskoga, sastade se 26. ožujka u pisarni zem. arkiva te razmotrivši stanje arkiva predloži vrlo shodne promjene. Prostorije arkiva trebalo bi prema tomu predlogu razširiti, jer bi neobhodno nuždno bilo bar šet soba. Predlaže na dalje, da se listine i pisma iz ostalih arkiva doprate, ili ako to ne bude moguće, da se barem onda ovjerovljeni prepisi takovih (osobito onih u locis credibilibus) nabave za zemaljski arkiv. Predlažu na dalje, da se nastoji pribaviti iz bečkih arkiva spisi odnoseći se na Krajinu, ili ako se to ne postigne, neka bi se vješti ljudi onamo izaslali, da načine dobre prepise i izvadke ovakovih spisa. Napokon predlažu, da se arkivaru dodieli vrstno pomoćno osoblje. Takav zapisnik i predlog bude 18. travnja predložen unutarnjem odjelu zemaljske vlade. Iza ovoga predloga nije ništa dalje u tom pogledu učinjeno.

Na neprestano zahtievanje magjarske vlade budu napokon 15. srpnja 1885. oni spisi, koji su po Kukuljeviću dopremljeni iz Budima, na ime spisi komorski, izvadjeni iz hrvatskog zemaljskog arkiva te odaslani u državni magjarski arkiv*. Odaslani ovi spisi veoma su važni po našu domaću historiju, ne samo pojedinih mjesta, obitelji, već i za kulturnu poviest hrvatskog naroda. Premda su ovi spisi za sad od ruke, pa za to kako to mnogi misle, za naše historike nepristupni, to ipak nije tako, jer ravnateljstvo državnoga magjarskoga arkiva bez ikakovog okolišanja vazda je pripravno svaki zahtievani spis našem zem. arkivu na službenu porabu priposlati, gdje ga svatko, tko ga upotrebiti hoće, vidjeti i njime se poslužiti može. Na taj način možemo se služiti ovima spisima, dok se opet ne predadu zemaljskom našem arkivu.

Poslie smrti Miškatovićeve 1890. pa sve do travnja godine 1892. bijaše mjesto arkivara nepopunjeno, dok ne nastupi službu sadanji zem. arkivar *dr. Ivan pl. Bojničić Kninski*. Nastojanjem sadanjega arkivara popravljene su prostorije arkiva, osobito pisarna, nabavljeno nešto pokućtva, te zasnovana priručna knjižnica.

U zadnje doba god. 1893. nabavi visoka vlada za zem. arkiv dvie oveće liepe zbirke listina, do 2000 komada brojeći. Najstarija listina prve, jest od god. 1276., a druge zbirke od god. 1387., dočim ostale sižu do početka ovoga stoljeća, sadržavajući liepe podatke osobito za zagorske priedjele i obitelji. Osim ovih nabavljeno je iz Kukuljevićeve ostavštine god. 1891. množina vriednih rukopisa i do 1000 raznih listina.

Pod konac valja nam još nešto spomenuti o današnjem stanju našega kralj. zem. arkiva, te u kratko navesti kako su u njem spisi porazdieljeni, i kakovih imade.

1. *Saborski spisi (acta generalium congregationum regnorum Croatiae et Slavoniae)* od god. 1562—1872.

2. *Saborski zapisnici (prothocolla gener. regnorum Croatiae et Slavoniae congregationum)* od god. 1557. do 1831. u 12 omašnih svezaka.

3. *Zapisnici konferencija (prothocolla conferentiarum regnoram Croatiae et Slavoniae)* od g. 1699. do 1758. u dva velika svezka.

4. *Privilegija kraljevine Hrvatske (privilegia regnorum Croatiae et Slavoniae)*. Ova se zbirka nalazi sahranjena u spomenutoj jur škrinji «cista regni Sclavoniae», zaključanoj veoma umjetno načinjenom bravom sa tri ključa, koji se redom u istu bravu stavljati moraju.

(Svršit će se.)

* Bez znanja sabora. Opaz. uredničtva.

Digitized by Google

U spomenik jednoj gospodjici.

Rjednu s Tobom na Trsat se popeh,
Ja polagan a Ti brze stope;
S Frankopanskog divna boravišta,
S vrha kule, divno li je išta,
Divnu tom se divismo vidiku
Na Volosko, na Opat'ju Iku,
Na sva sela i crkvice biele,
Na visine, što se krugom svele,
Na vrh Učke, na sve druge gore
I na Rieku, na to sinje more!
Cio sviet se s visa ljepši čini,
Oku, duši godi na visini,
Tuj vjekovat — koje li dragote!
Za njom čeznut srdce mi se ote
Sâm si klikoh na visini toj:
Oj da bar je pûsti Trsat moj!
S toga i Ti pratilice draga,
Popinji se, što Ti može snaga,
Popinji se na vis osjećanja,
Na vis liepi uljudbe i znanja,
Pak ćeš ljepše viek svoj viti,
I svom domu vrednija ćeš biti
Pak i spomen moj ćeš blagosivat,
Prošlost cienit, bjeguć tren uživat!

Ivan Trnski.

Pred prvom pričešću.

(K slici).

Naša slika prikazuje nam djevojčicu, koju je majka opremila za prvu svetu pričest. K prvoj svetoj pričesti polaze djeca na bielu nedjelju, dakle u sedmici iza uzkrsa.

Prije svetoga čina mala djevojčica zavukla se u svoju sobicu te je sjela da se molitvom pripremi i sabere. Vedra je duha te pobožno čita u svom molitveniku. Pričestne molitve opisuju sv. sakramenat, što ga je naš Spasitelj naredio na posljednjoj večeri. Silne su rieči: »Ovo je tielo moje, ovo je krv moja«, — pa »Tko uzjede ovoga kruha, živjeti će u vieke«.

Time kršćanska duša gori željom, da pristupi svetomu stolu, da primi sv. pričest.

Vruća je molitva, da Svemogući očisti dušu i srce te nas učini dostojnimi tolike blagodati.

U toj molitvi mala djevojčica sasvim je duhom potonula.

U to zazvoni zvonce na obližnjem tornjiću. Brižna majka će pozvati nakićenu djevojku da podje u školu, odakle će u crkvu. Još će malo porediti odielo i tada cjelovom oprostiti se od ljubljenoga djeteta. Tiha majčina molitva prati malu na njezinu putu, s kojega će se povratiti nevina poput angjelka.

Maštanje.

(K slici).

Jutra su hladna, a stakla na prozorih zamagljena. Mlada djevojka ustala je zorom i otvorila prozor, nu zrak je preoštar te ga je u brzo opet zatvorila. Ostala je uz prozor, a misli su joj zaplovile u daljinu. Putem, koji se ovdje pred njezinim prozorom preko poljana gubi, otišao je mladić njenom srcu drag. Obećao je, da će skoro doći, da će se skoro povratiti. Ali rok je prošao, a njega nije. Da se nije koja nesreća dogodila? Što se je samo sbilo?

Nego, ona te misli tjera od sebe. Ne, ne, sve će se dobro svršiti. Ona pristupi bliže k prozoru i na zamagljenom staklu stade pisati: D . . . odji, oh dodji! . . .

† Mihajl Hórnik.

Dne 22. veljače t. g. zadesi lužičke Srbe u Saskoj težak udarac. Vodja toga malenoga naroda, koji živi okružen od njemačkoga življa, umrie od kapi iznenada. Umrie Mihajl Hórnik, koji je svoj narod vodio u težkih i dobrih dnevih.

Mihaj lHórnik, bio je kanonik štioc tamošnjega kaptola i sveobće obljubljeni, neustrašivi vodja Lužičana. Slavio je nedavno šestdeseti rodjendan i četrdesetgodišnji jubilej svoga blagoslovljenoga rada, a sada ga pokri rodna zemlja.

Dne 1. listopada 1833. rodio se je u Vorklecima, malenom selu u saskoj Gornjoj Lužici. Mihajl Hórnik, ovaj pravi uzor lužičkoga rodoljuba, — je započeo svoj plodni i znameniti književnički rad već prije četrdeset godina, 1852., u «Nedjeljnim novinama«. Od toga doba nije prestao, već je radio bez oduška dalje, idući za geslom: »Samo u uporitom, neumornom radu jest naš spas«. Koliko se je nadebudnih imena za ovo doba od četrdeset godina pojavilo, i opet zaspalo? Zasinula su naglo, a kad je dogorjelo ulje mladenačkoga žara, ugasnula su — nu Hornikovo je ime sjalo u sve to sjajnijem svjetlu.

Digitized by Google

Njihovo je oduševljenje trajalo samo dotle, dok su postali ugledni članovi družtva, župnici, pastori, učitelji, liečnici — nu Hórnik si je sačuvao svoje oduševljenje, svoju mladenačku duševnu svježost i pod kanoničkom haljom i visokom starosti. Ne odstupajući niti za pedalj od svojega političkoga uvjerenja; ne udešavajući ga po ničijoj volji, niti po vlastitim probitcima; potvrdjujući svoje rieči uviek vlastitim činom, Hórnik stoji pred nama kao muž neobičnih zasluga, neporočna značaja, neobične skromnosti, kao čisto simpatička pojava, kao uzor Slavena.

Njegovu radu nalazimo tragova svuda u lužičkoj književnosti i u lužičkom narodnom životu u obće. Hórnik je pisao izvorne pjesme, prevodio iz slavenske poezije, osnovao i uredjivao prve lužičke beletrističke časopise; prevodio za njih pripoviesti, pisao članke o ostalim Slavenima, napose o slavenskim književnostima; gojio je domaću povjest, sabirao narodne pjesme, običaje, u obće svjedoke narodne duševne djelatnosti; bio je najbolji poznavalac lužičkoga jezika; napisao je znamenit niz izvrstnih studija o njem; bio je punih trideset godinah urednikom «Časopisa Matice Srbske»; izdao je mnogo knjiga za puk, vjerskoga i zabavnoga i poučnoga sadržaja itd. Konačno bismo morali spomenuti dugi niz njegovih jezikoslovnih članaka o lužičkom jeziku, slovnici i skladbi, radi kojih se ubraja medju najbolje slovenske filologe. A kraj svih ovih posala Hòrnik je još pisao u mnogobrojne slavenske publikacije i časopise, napose češke.

Uz to treba promisliti, da je ovaj čovjek radio u ime naroda, koji je gotovo u zaborav pao; treba si predočiti, s kakovom je strpljivošću, moralnom snagom i nesebičnošću morao da bude oboružan duh, koji je počeo svoj rad gotovo na mrtvom polju; koji je već unapried znao, da pri tom nesmije računati na nikakovu materijalnu korist, da će njegov rad pače zazoran biti moćnomu njemačkomu susjedu i da je ovaj čovjek uzprkos tomu dalje radio, svladavao najveće potežkoće i put si krčio, jer je birao izdašna sredstva i svojim sjajnim primjerom sticao suradnike. O njem se može reći, da nije u Lužici izišla ni jedna knjiga, ni jedna razprava, koje nije on napisao, kod nje pomagao ili je uredio.

Nu neumrli pokojnik nije bio samo duševni otac i apoštol Lužičana, on je takodjer bio iskren prijatelj svih Slavena bez razlike jezika i vjere. Hórnik je pisao i savršeno govorio češki, već za to, što je svršio gotovo svu gimnaziju i sjemenište u Pragu; osim toga je govorio poljski i ruski i razumievao sve slavenske jezike; pače i ostale je svjetske jezike dobro poznavao. On je bio oduševljen, iskren prijatelj svega slavenstva.

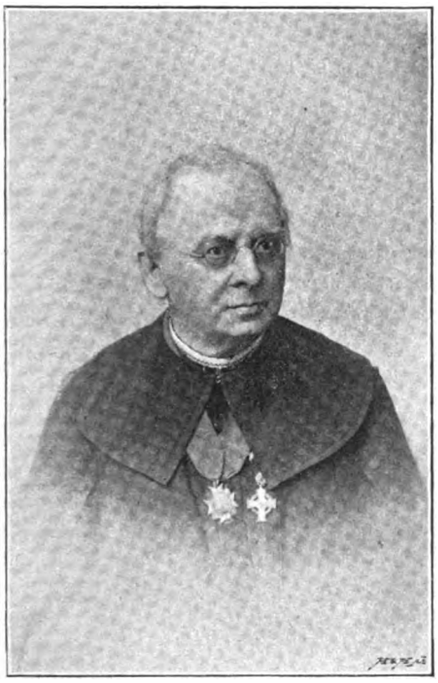

† **Mihajl Hórnik.**

Seljakinja iz Lužice.

Sada su iza ovoga nenadoknadivoga gubitka lužički Srbi kao bez otca. U toj težkoj biedi sakupili su se u kolo glavni suradnici velikoga pokojnika, a to su Imiš, Jenč, Kocov, Fiedler i Muka, i Herman koji nastavljaju djelo naroda svoga.

Kanonik Wernar, koji je u budišinskoj stolnoj crkvi držao nad mrtvim svečani govor, liepo je naglasio, da je najsvetija ostavština, koju je Hórnik ostavio, njegovo geslo: »Radite neumorno i nadajte se pobjedi«. Uz to ima narod od Hórnika «Historiju lužičkih Srba» i prievod Svetoga Pisma. U četirdesetgodišnjem radu Mihajla Hórnika imadu lužički Srbi gromadu zlata, s kojom mogu odbiti mnogi prieteći udarac.

Slava Mihajlu Hórniku, tomu uzoru vjernoga narodnoga vodje! Njegov rad ne može biti bez blagotvornih posljedica za njegov narod. Vječni mu pokoj!

Digitized by Google

LISTAK.

— **Nadbiskup dr. Juraj Posilović.** Previšnjim riešenjem od 17. ožujka t. g. imenovalo je Njegovo Veličanstvo senjskoga biskupa dr. Jurja Posilovića zagrebačkim nadbiskupom.

Novi nadbiskup sin je hrvatskoga naroda. Rodio se u Hrvatskoj u Ivaniću tvrdji 24. travnja 1834. od roditelja stališa obrtničkoga; a pučke škole svršio je u svom rodnom mjestu; a gimnazijske nauke polazio u Zagrebu, i to od 1.—6. razreda u kralj. gimnaziji, a 7. i 8 razred, u nadbiskupskom liceju. Kroz cieli gimnazij bio je u svim razredima prvi s odlikom. Kad je svršio tako sjajnim uspjehom gimnazijske nauke i izpit zrelosti, posla ga tadašnji biskup Haulik u Beč, gdje je kao pitomac Pazmanova zavoda kroz četiri godine polazio bogoslovne nauke u ces. kr. sveučilištu. Svršivši odličnim uspjehom i bogoslovne nauke, postade članom zavoda sv. Augustina, odakle je polagao stroge izpite i polučio doktorat cjelokupnoga bogoslovja u ces. kralj. sveučilištu bečkom g. 1861.

Ovjenčan doktorskom lovorikom, razvijaše od sada dr. Posilović svoju djelatnost u nadbiskupiji zagrebačkoj, vršeći u nadbiskupskom sjemeništu službu nadstojnika nauka, profesora biblijskih novozavjetnih nauka, kroz više godina i profesora crkvenoga prava, a onda prisjednika nadbiskupskoga duhovnoga stola, urednika «Katoličkoga Lista» i t. d. A kad se godine 1874. otvorilo hrvatsko sveučilište, bijaše dr. Posilović jedan od one trojice, koji bješe prvi imenovani redovitim profesorima bogoslovnoga fakulteta, na kome bijaše on prvi dekan i duša profesorskoga sbora. Na sveučilištu mu bijaše kratko djelovanje, jer je previšnjim riešenjem od 23. ožujka 1876. imenovan biskupom kanonički sjedinjene biskupije senjske i modruške ili krbavske; odakle sada poslije osamnaestgodišnjega biskupovanja prelazi na stolicu nadbiskupa i metropolite zagrebačkoga.

Vriedno je još spomenuti, da je biskup Posilović 1. listopada 1882. posvetio novu stolnu crkvu u Djakovu i da je 24. veljače 1891. vodio u Zagrebu sprovod svog neposrednog predšastnika, kardinala nadbiskupa Mihalovića.

Novoga duševnoga našega nadpastira čekaju veoma mnogi i po crkvu i po hrvatski narod znameniti poslovi. Neka bi ih vodio sve u slavu Božju i na korist hrvatske domovine!

— **Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.** Knjiga CXVI. Filologičko-historički i filosofičko-juridički razredi. XXXIX. Sadržaj: Putovanje po balkanskom poluotoku XVI. vieka. XIII. Putopisi Stj. Gerlacha i Sal. Schweigera, ili opisi putovanja carskih poslanstva u Carigrad, naime Davida Ungnada od god. 1573. do 1578. i Joach. Sinzendorfa od god. 1677. Od dra. Petra Matkovića. — Kajkavački dijalekat u Prigorju (Nastavak). Od prof. Vatroslava Rožića. — Nutarnje stanje Hrvatske XII. stoljeća. VI. 2. Umjetnost i umjetni obrt. Od dra. Fr. Račkoga. Ovu je razpravu dr. Rački čitao dne 7. prosinca 1893. u akademiji. To je dakle posljednja radnja, koju je slavni pokojnik čitao u akademiji. U njoj je nastavio svoju razpravu o obuci i pismenosti u Hrvatskoj za dobe njezine narodne dinastije te zatim opisuje umjetnost i umjetni obrt.

U redu tvornih umjetnosti zauzima prvo mjesto graditeljstvo, a zatim plastika, slikarija i umjetni obrt. Pisac se osvrće na starorimske gradjevine u Sriemu, posavskoj Hrvatskoj i Dalmaciji, ističe uporabu staroga gradiva i upliv rimskih uzoraka. Pokazuje, kako se je razvio posebni slog usljed kršćanskih gradjevina. Tu najprije opisuje izkopani kršćanski hram u Solinu, zatim opisuje ostanke bazilike u Sutvari i Korčuli, onda u Sriemu. U razdobju pako, u kojem je Hrvatska samostalna živila t. j. izmedju VII. i XII. vieku, vladala su u kršćanskom svietu dva sloga: romanski i bizantinski. Navadjajuć opise naših hramova iz Konstantina Porfirogenita zaključuje, da su kod nas vladala oba sloga. Pisac opisuje te stare hramove te prelazi na pronalazke na Kninskom polju. Dolazi do zaključka, da je bizantinski slog prevladao. Zatim opisuje ornamentalne spomenike, od ovih je broj još veći. Prevladjuju geometrijski oblici i simbolična ornamentika. Ornamentika je bizantskoga porjetla. Zatim opisuje inicijale u rukopisih, te prelazi na izradnju srebra i zlata. Ova grana umjetnoga obrta razvila se u doba narodne dinastije najbolje. Rezbariju u drvu posjedujemo iz one dobe samo u reliefu (u zadarskoj franjevačkoj crkvi) opisuje voštani pečat Petra Krešimira (g. 1070), opisuje izradnju oružja, vez na tkaninah te zaključuje, da su sve te umjetnosti u Hrvatskoj koracale uzporedno sa napredkom u susjednih zemljah.

— **«Bihać» hrvatsko družtvo za iztraživanje domaće povjesti u Splitu.** Ovo družtvo ustrojilo se u Splitu, kako to javismo u prvom broju od t. g. našega lista. Sada primismo pravila, koja priobćujemo u cielosti, jer želimo, da se što više občinstvo za ovaj znamenit podhvat zainteresuje.

I. Ime i svrha družtva. § 1. Družtvu je ime: «Bihać» hrvatsko družtvo za iztraživanje domaće povjesti: a prebivalište mu je u Splitu. § 2. Svrha je družtvu iztraživanje domaće povjesti poglavito na temelju starih izprava, kamenih i inih spomenika i pučke predaje, te sabiranje, čuvanje i obradjivanje tih spomenika.

II. Sredstva družtvena. § 3. Sredstva družtvena su sliedeća: a) prinosi članova, b) dobitci i dohodci od družtvenih glavnica, c) darovi i podpore.

III. Članovi, njihova prava i dužnosti. § 4. Tri su vrsti članova: a) počastni, koje bira družtvena skupština, b) utemeljitelji, koji u jedan put ili u godinu dana plate for. 25, c) godišnji, koji plaćaju for. 3 na godinu, d) za pristup u družtvo zahtjeva se neporočnost i navršena osamnaesta godina života. § 5. Svaki član, koji redovite izvrši svoje dužnosti, ima pravo: a) dolaziti na družtvene skupštine, birati i biti biran, razpravljati, glasovati i predlagati; b) prisustvovati svakom družtvenom sastanku i na njemu razpravljati i predavati; c) posjećivati družtvene sbirke; d) dobivati badava sve što družtvo objelodani. § 6. Svaki član dužan je: a) plaćati redovito članarinu družtvenomu blagajniku; b) najaviti svoj iztup iz družtva kroz mjesec prosinac, inače ako je godišnji član, smatrat će se članom i za sliedeću godinu.

IV. Družtvene skupštine i sastanci. § 7. Družtvene skupštine su redovite i izvanredne; one se sastaju u Splitu ili drugdje u pokrajini, gdje upraviteljstvo odluči: a) redovita škupština ima se sastati svake godine u proljeću. Nju sazivlje upraviteljstvo pozivom kroz novine, koji se mora oglasiti barem 14 dana prije nego se skupština sastane; b) izvanrednu skupštinu sazivlje upraviteljstvo kad mu se učini potrebitim ili kada to pismeno zapita barem 15 članova, obrazloživši svoj priedlog i naznačivši predmet dnevnoga reda. U ovom potonjem slučaju upraviteljstvo je dužno kroz osam dana, nakon što je primilo pismeni zahtjev, objelodaniti kroz novine dnevni red, a kroz daljnih osam dana ureći skupštinu. § 8. Družtvenoj skupštini pristoji: a) izabirati upraviteljstvo i strukovni odbor; b) izabirati počastne članove; c) saslušati izvješće upraviteljstva, te ga odobriti; d) glasovati o računskim izvješćim; e) razpravljati priedloge upraviteljstva i ostalih članova; f) mienjati, preinačivati i nadopunjivati ova pravila. § 9. O priedlozim članova razpravljat će se tek onda, ako su barem tri dana prije skupštine bili redovito priobćeni upraviteljstvu. Nu ako skupština sama proglasi priedlog naprešnim, razpravljat će se o njemu, sve da i nije bio predložen upraviteljstvu. § 10. Zaključci skupštine valjani su, ako je na prvi saziv, osim trojice upravitelja, prisutno barem 20 članova. Inače na drugi saziv upraviteljstva skupština je vlastna da stvara valjane zaključke bez obzira na broj prisutnih članova. § 11. Članovi osobno vrše pravo glasa. § 12. U skupštinam odlučuje nadpolovična većina. Razpolove li se glasovi, odlučuje glas predsjedatelja. § 13. Osim družtvenih skupština, držat će se do prigode sastanci, na kojim će se privolom strukovnoga odbora predavati i razpravljati o predmetim, koji spadaju u okrug družtvenoga rada. Te sastanke upriličuje strukovni odbor, kojemu je svaki član dužan osam dana prije priobćiti predmet, o kojem će predavati. Na ove sastanke mogu se pozvati i nečlanovi.

Digitized by Google

Ovi sastanci držat će se po propisim zakona od 15. studenoga 1868. D. Z. L. Br. 135.

V. Upraviteljstvo. §. 14. U upraviteljstvu je pet lica: predsjednik, tajnik, blagajnik i čuvar. Družtvena skupština bira ceduljam u jedan put svih pet upravitelja, a zatim izmedju njih istim načinom imenuje predsjednika. Predsjednikova čast traje tri godine, a drugih upravitelja, koji medju sobom podiele ostale časti, jednu godinu. Svi upravitelji mogu biti iznova birani. — §. 15. Upraviteljstvo izvršuje zaključke družtvenih skupština; prima i upisuje utemeljitelje i godišnje članove; odlučuje o troškovim za družtvene svrhe; drži odborska siela barem svaka dva mjeseca; sazivlje družtvene skupštine i sastanke; sastavlja izvješća o družtvenomu radu i godišnje račune; imenuje družtvene povjerenike. Za pravovaljanost zaključaka upraviteljstva potrebita je nadpolovična većina glasova. — § 16. Predsjednik sazivlje odborska siela te predsjeda u njima kao što i u družtvenim skupštinam; podpisuje ujedno sa tajnikom sve družtvene odpise, opravke i oglase; zastupa družtvo prema oblastim i prema vanjskom svietu. Podpredsjednik zamjenjuje i zastupa u svemu odsutna ili zapriečena predsjednika. Tajniku je povjereno dopisivanje i sastavljanje zapisnika družtvenih skupština i odborskih siela. Blagajnik skrbi za utjerivanje družtvenih dohodaka, te izdaje namirnice; on drži družtvenu blagajnu; vodi točne račune o družtvenom imetku, te polaže godišnji račun skupštini na odobrenje. Čuvaru povjerena je pohrana spomenika, knjiga i čitave družtvene imovine.

VI. Strukovni odbor. § 17. Strukovni odbor ima tri člana, koje u jedan put bira družtvena skupština za tri godine. Članovi ovoga odbora biraju izmedju sebe glavnoga izvjestitelja. § 18. Strukovnom odboru pristoji: a) svjetovati i upućivati upraviteljstvo, kojim načinom da se postigne družtvena svrha naznačena u § 2. ovih pravila; b) izvješćivati družtvenu skupštinu o strukovnom družtvenom radu; c) obradjivati nabavljene spomenike, te do prigode objelodanjivati ih; d) upriličivati sastanke, o kojim je govora u § 13. ovih pravila; e) predlagati upraviteljstvu za imenovanje družtvene povjerenike.

VII. Družtveni Povjerenici. § 19. Upraviteljstvo na priedlog strukovnoga odbora imenuje u raznim mjestima van družtvenoga prebivališta povjerenike, koji imadu sabiranjem spomenika, nadziranjem radnja, koje bi družtvo eventualno vodilo u njihovu okružju, kupljenjem članova, dopisivanjem i izvješćivanjem podupirati družtvo u njegovu radu.

VIII. Razpre u družtvu. § 20. Razpre, koje bi nastale medju članovim u družtvu, riešava upraviteljstvo; razpre medju upraviteljstvom i članovim riešava glavna skupština ili sbor dogovorno izabranih dobrih ljudi.

IX. Prestanak družtva. § 21. Kada bi družtvo bilo razpušteno ili bi družtvena skupština odlučila da prestane, tada družtvena imovina, ako skupština ne bi o njoj ništa odlučila, pripast će, čim družtvo prestane, «Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti» u Zagrebu.

— **Spomenik Ferde Livadića.** U samoborskom hrvatskom pjevačkom družtvu pokrenuše misao, da se iz ilirske dobe poznatomu skladatelju Ferdi Livadiću podigne spomenik. Mi smo primili poziv na sakupljanje prinosa te preporučamo plemenitu, ali sada, čini nam se, ne u horu iznesenu namisao našemu otačbeničkomu občinstvu. Kako sada narod sabire za medicinski fakultet, za sv. Ćirila i Metoda, itd. mislimo da bi trebalo redom najprije jedno izvesti, pa onda drugo pokretati. Drugčije se ne polučuje, nego da se slabe sile na štetu naroda na sve strane navlače.

— **Na plitvička jezera.** Putopis. Napisao Stjepan Širola. (Ciena knjizi 1 kruna, sa slikami 2 krune). U toj knjizi pisac opisuje plitvička jezera nastojeć, da sklone čitatelje da i sami pogledju tu čarnu divotu prirode. Knjižica bit će od koristi svakomu putniku, koji će putovati u te sada, dosta težko pristupne krajeve. Put je opisan iz Karlovca do Slunja, zatim prikazuje nešto o Slunju i okolici; iza toga sliedi opis Slunjčice i slapova njezinih, a na to se opisuje put do Rakovice i Plitvica. Konačno ima čitatelj obsežan opis jezera i nekih piščevih doživljaja i uputu o novom družtvu, koje ima zadaću urediti i poljepšati plitvička jezera i okolicu.

— **Gdje je istina.** Riječ u zgodno vrijeme nakon konferencije hrvatskih školskih nadzornika. Napisao Stj. Korenić, kateketa u zagrebačkom ženskom liceju. Ciena 20 novč. Ovu veoma dobro pisanu knjižicu pročitasmo pravom nasladom. U njoj su izbrojeni uzroci slabomu uspjehu naših pučkih škola. Uz obilje statističkoga materijala, pisac je sjajno dokazao da preširano razvlačivanje zorne obuke kod obće poznatih predmeta, ne znači nego dangubiti. Dokazao je, da jedanaest predmeta, kako sadašnja školska osnova pučkoj školi pripisuje, nisu nego na štetu elementarne poduke u čitanju, pisanju i jednostavnom računu. Dokazao je, da čitanke za sva četiri razreda ne vriede, a ona za prvi razred, da je upravo za ubijanje duha. Dokazao je, da oslanjanje na njemačke primjere ne valja, naglasujuć, da bi u ruskih i talijanskih čitanka nalazili divno gradivo osnovano na religioznom čuvstvu. Dokazao je, da je nadzor škola nepodpun; da je učiteljstvo pred svojimi predpostavljenimi gdjekad neiskreno te ne priznaje javno, kako je preobterećeno skupa sa djecom. Zahtjeva nove čitanke, povrat na najelementarniju nauku uz brisanje svih suvišnih predmeta i želi veći obzir na gospodarsku poduku.

Gospodin pisac će za cielo vidjeti plod svoga spisa. On je nedvojbeno suvišnu zornu obuku, koja navlači obće poznate stvari, zatukao. On ju je ostavio ondje gdje je nuždna: u prvom razredu. On je suvišne računice, oblikoslovja, štiva o astronomiji, botanici itd. izvrstno u njihovom štetnom djelovanju po glavnu stvar odsudio te mi piscu čestitamo. Nadajmo se preokretu u obuci u pučkih škola, jer je skrajnje vrieme, da se postavimo na pravi temelj, koga nije možda g. Korenić tekar odkrio, nego koji je u svietu odavna priznat. Gospodin Korenić iztaknuo je u svom spisu, da je naš odjelni predstojnik za nastavu i sam istoga mnienja, s toga bi se mi vrlo divili, kad bi zaprieke, koje obstoje, predugo ostale u krieposti. Ovdje je brza pomoć skrajnom nuždom, pa makar se i pet sadanjih zakona moralo mienjati. Konferencija učiteljskih nadzornika nije zadovoljila javno mnienje te vruće želimo, da ne bude štetna, dočim je sankcionirala mnogo toga, što bez sumnje ne vriedi.

— **Školski viestnik.** Izašao je treći broj ovoga lista, što ga izdaje zemaljska vlada u Sarajevu.

Sadržaj je ovaj: Eduard Fichler. — Ljuboje Dlustuš: Školske prilike u Bosni i Hercegovini od okupacije do danas. (Nastavak). — Davorin Jaković: Naše školske bašče i radovi u njima. (Svršetak.) — August pl. Tartaglia: Nešto o pretvorbi krivocrtnih likova u pravocrtne. — Primjeri praktične nastave. — Gjuro Bujher: Odgojenje. (Svršetak). — Iz pedagoške prošlosti. — Ljuboje Dljustuš: Stari Grci i uzgajanje u njih. (Nastavak). — Hatan Švarc: Istorički prijegled javne nastave u austro-ugarskoj monarhiji od 1740.—1894. (Nastavak). — Pedagoška smotra. — Popularno naučni članci. — Leopold Glück: Crtice iz higijene. (Nastavak). — Dopisi. — Pedagoške mrvice. — Listak. — Dopisnica uredništva. — Službeni dodatak.

— **Zanovet** Zbirka raznih sastava. M. Ć. Milićevića. (Izdanje knjižarnice Jove Karamata u Zemunu.) U ovoj knjizi na prvom je mjestu: Vojvoda Janko Katić. Pisac o tom sastavku veli, da je niz slika uzetih iz života i rada u Srbiji od god. 1791. do 1806. Tu se opisuje najprije otmica Katićeve kćerke. Turci je u pol dana oteše iz sela i rodne kuće. U daljnjoj pripoviesti vidimo Janka Katića, gdje se osvećuje Turkom, dok 1806. ne pade. — Sliedi niz misli na grobu junaka Vase Čarapića. Nadalje je u knjizi crtica «Anušin brat» po narodnoj priči i liepi sastavak: »Porodica u selu i porodica u varoši (poredjenje). Konačno nalazimo: «Dur Đelija ide Pantelija» (pričica iz rata za slobodu), »Žvrke« bilježke s puta i konačno »Devedeset i devet Radovana« (po narodnoj priči) Žalimo, da u toj liepoj knjizi ima počesto jako vulgasnih izraza i premnogo turskih rieči. To je mana, koja u novlje doba prevladjuje kod srbskih pisaca.

Digitized by Google

Zadaća za igrače šaha 3.

Crni (8 figura).

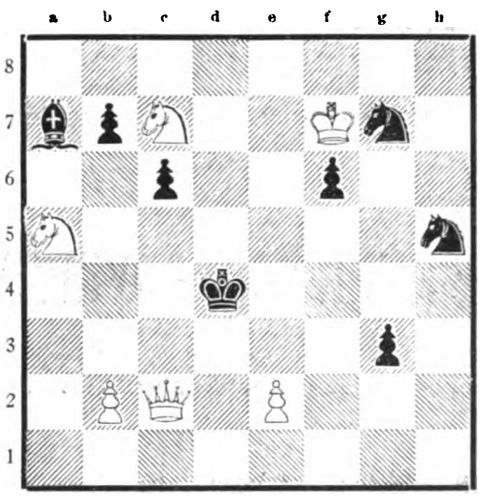

Bieli (6 figura).

Bieli počinje i naviešta trećim potegom mat.

Igra šaha,

Koju su igrali u Londonu Čigorin i dr. Tarrasch.

	Bieli: Čigorin.		Crni: Dr. Tarrasch.		
1.	e2—e4	e7—e6	35	e2—c1	e7—c6
2.	d1—e2	f8—e7	36.	f2—e2	c6—a7
3.	b2—b3	d7—d6	37.	e2 - d2	b5—a5
4.	c1—b2	e7 - f7	38.	c1—e2	c7—b5
5.	b2×f6	g8×f6	39.	g2—g4	a4 b6
6.	e4—e5	f6—d7	40.	f4—f5	g6×f5
7.	e2—g4	g7—g6	41.	g4×f5	a5×a3
8.	f2—f4	b8—c6	42.	f5×e6	f7×e6
9.	b1—c3	c6—b4	43.	f3—e1	a3—f8
10.	e1—d1	d7—c5	44.	c2—g6	b5—c7
11.	g4—e2	a7—a6	45.	e1—g2	b8—c8
12.	a2—a3	b4—c6	46.	g2—f4	f8—e7
13.	g1—f3	b7 - b6	47.	g6×h6	a6—a5
14.	d2—d4	c5—d7	48.	h2 - h4	a5—a4
15.	e2 - e3	c6—e7	49.	h4—h5	a4—a3
16.	f1—d3	c7—c5	50.	e2 - c1	b6—d7
17.	c3—e2	c8- b7	51.	h6—g5	g7 - f8
18.	c2—c3	d8—c7	52.	g6—g8	c8—d7
19.	f3 - d2	b6—b5	53.	h5 h6	c7—e8
20.	d1—e1	b5×b4	54.	c1—a2	e7 - h4
21.	b3×c4	c5—c4	55.	g8 - f7 +	h4—e7
22.	d3—c2	b7 - c6	56.	f7 h5	e7 - h7
23.	e1—f2	a8—b8	57.	a2—b4	e8—c7
24.	a1—b1	b8—b1	58.	h5—g5	h7 - e7
25.	d2×b1	c7 a5	59.	g5—g8	e7—h4
26.	e3 - c1	d7 - b6	60.	g8—g7 +	h4 e7
27.	c1—b2	e8—d7	61.	f4—h5	a3—a2
28.	b1—d2	d7 - c7	62.	h5—f6 +	d7—c8
29.	h1—b1	h8—b8	63.	g7—e7	a2—a1
30.	b2—c1	c6 - a4	64.	e7×f8 +	c8—b7
31.	c2×a4	b6×a4	65.	f6—d7	c7—a6
32.	b1×b8	c7×b8	66.	d7 - c5 +	crni se predaje
33.	d2—f3	a5—b5			
34.	c1—c2	b7 - b6			

Ovu igru igrali su obojica 7 sati. Kod 54 potega Niemac Tarrasch učinio je znatnu pogrješku, na što je Čigorin kod 66. potega natjerao protivnika, da se je predao. Kod 16. potega imao je Niemac izvrstni položaj, ali ga je Rus sa 23. potegom opet suzbio. Ova igra vrlo je zanimljiva.

Zagonetka 23.

Ima čudan momak, momak i pô,
Svud bi rado banio se, djipô;
Sa svakim bi premcem rad se klati.
Ko što neki kolju se Hrvati;
Čim ga spazi, povoda bez ika
Skoči momak na svog suprotnika.

Taj gizdelin s nakitom na glavi
Prema ženskim Turčin ti je pravi,
Sve da sto ih u kući imade
Ljubovce mu sve su, stare, mlade,
Matere su silnoj njegovoj djeci:
Nije l' pôdrug svat to —? sad mi reci.

U nas momku trojako je ime,
A gonetat jedno nagoni me,
Jerbo kad ga čitaš od otraga:
Tako mnoga kći se zove draga,
Tako ti se zove dieva mlada,
Kojoj moj se gizdav momak nada,
Kojoj pjeva u tren, kad će doći,
Ej, da j' i nam njoj se nadat moći.

Koje to je momku ime troje?
Kako li se zove kćerka mnoga
Našeg slavnog roda Hrvatskoga?
Kako dieva, kojoj momak pjeva?

Ivan Trnski.

Zagonetka 24.

Alapić
Berlin
Diana
Gervazij
Ilinje
Olga
Ordeanu
Sabor
Škotska
Tumač

Ovih 10 rieči poredaj tako, da početna slova dolje, a posljednja slova gore čitana dadu poslovicu glasovitoga Hrvata.

Rješitba zagonetke br. 19.:

Kamena trava
Ulica vlaška
Glavarica
Ovratnik
Ovčarnica
Odaslanik

Rješitba zagonetke br. 20.;

Ljubimo te naša diko!

Riešili su: Zagonetku br. 13 i 19 g. Radoslav Žuljić, bogoslov, u Pečuhu. — Zag. br. 13 u 4. broju «Prosvjete» g. Božidar Karas, trgov. pomoćnik u Karlovcu. — Zag. br 13 u 4. broju g. Dane Miljuš u Karlovcu. — Istu zagonetku Ferdo Ivančić u Čavlih. — Ehrenfreund Ej. trgov. akademik, zag. br. 19. — G. Ivan Lončarić Papić zagonetke br. 16 i 19.

Vjekoslav Fleišer, odgovorni urednik.

Tisak i naklada **Antuna Scholza** u Zagrebu.

Digitized by Google

Poziv na predplatu.

Čast nam je najučtivije pozvati sve prijatelje hrvatske knjige, da se predplate na **„Prosvjetu“** povodom II. četvrti.

Pozivljuć se na

najlaskaviji sud cjelokupnog hrvatskog novinstva

o **„Prosvjeti“**, iztaknut nam je, da ćemo vjerni svom obećanju ne samo **„Prosvjetu“** održati na dosadašnjoj vršini, **nego ćemo** učiniti sadržaj Prosvjete još **raznolikijim**, dočim će nam slike biti još **biranije.**

PROSVJETA

stoji na godinu s poštom ili dostavom 7 for. — inače samo 6 for.

Pojedini svezak 30 novčića.

Nakladna tiskara

ANTUNA SCHOLZA, Zagreb, Margaretska ulica br. 6.

Samo jedna forinta na cijelu godinu.

Najjeftiniji list za mladež.

Za polovicu obaljena cjena.

Tko želi svoju djecu razveseliti te joj pribaviti prekrasne duševne hrane za cijelu godinu, neka ju predbroji na ilustrovani list

„Bršljan“

koji izlazi sa **bojadisanimi slikami** i posebnim ovitkom svaki mjesec na 32 strane te donaša svega u obilnoj mjeri, što našu dječicu zanimati može.

Sastavke za „Bršljan“ prima gosp. Ljudevit Tomšić, ravnajući učitelj u Zagrebu, Berislavićeva ulica broj 7. a predplatu:

tiskara Antuna Scholza, u Zagrebu

Margaretska ulica broj 6.

Prijašnji tečaji mogu se dobiti broširani po **1 for.**, u elegantnom vezu po **1 for. 40 novč.**

Prvi broj šalje se na zahtjev bezplatno.

S predplatom treba se požurit, da se uzmogne ustanoviti naklada.

Digitized by Google

Dr. Eugen Rado,

zubar

u Zagrebu, Jelačićev trg 1.

Umjetni zubi. — Plombe od zlatnog amalgama, zamazka, kositra, stakla, porculana i ocakline.

Zubne operacije sa narkozom

Dr. Eugen Rado, zubar,

Zagreb, Jelačićev trg 1.

Podpuni tečaj

„Prosvjete"

lista za zabavu, znanost i umjetnost

g. 1893.

samo 5 for.

razašilje

nakladna tiskara

Antun Scholz

u Zagrebu

Margaretska ulica broj 6.

Ljekarna i droguerija „k Salvatoru"

S. MITTELBACH

Duga ulica 3 ZAGREB Duga ulica 3.

Glavno skladište inozemskih i domaćih medicinskih i kosmetičkih specijaliteta, obilno skladište svih ranarskih strojeva i kovina, tvrde i mekane gume, strojeva za inhalaciju, zračnih i vodenih jastuka, podpasača za kilave, suspensorija, stvari za zavoje, vezica od gaze, flanela, calicota, mousselina, gume i platna.

Jedino skladište od cjepova iz Švicarske pod državnim nadzorom stojećeg zavoda za životinjsko ciepljenje u Genovi.

Skladište Mattonieve gisshübelske vode, lipičke i svih rudnih voda.

Medicinska vina: China, china-željezo, pepsin-vino iz čistog starog Sherry-a, rhabarbara-vino iz stare Malage; stara prava Malaga, Sherry, Cypro, Marsala, Lacrima Christi za reconvalescente za jačanje, u bocah po 1 i 2 for.

Pasta princese od dra. Durley-a za pomladjivanje kože, 1 lončić for. 1.

Dr. Špitzera pomada za lice, 1 lončić 35 novč.

Dr. Spitzera sapun, 1 komad 35 nvč.

Poudre de Riz, škatulja 40 nvč. i for. 1.

Poudre de mervilleus d'amendes améres za pranje lica i ruku; odstranjuje crvenoću kože i nečistoće, 1 škatulja 60 nvč.

Žesta proti sunčanim pjegam, prištevom i sličnim osipom, 1 boca 70 nov.

Tanochini melem za kosu, za jačenje kose i proti izpadanju iste, 1 bočica 1 for.

Regenerator za uzdržavanje naravne boje kose, 1 bočica 1 for.

Dr. Heldera zubni prašak, salicylni zubni prašak, salycilna voda za usta, anatherina ustna voda itd. po 25 nvč., 35 nvč., 50 nvč., 1 for. i 1 for. 40 nvč.

Pravi Eau de Cologne od Joh. Maria Farine, 1 for. i 1 for. 60 nvč.

Parfumi: englezki od I. E. Atkinsona, francezki od Pivera, Ed. Pinauda, Vielet, njemački od Riegera Lohse-a po 60 nvč. i 2 for

Pudri od Charles Fay-a, Lohse-a, Ricarda, Otto Franca, Kichlhausera, Treu & Nuglisch, Ravisante od Dr. Lejohse, Riegera, po 50 nov. i 1 for.

Mastni puder od Leichnera Kichlhausera itd. bielo, ružasto i žutkasto, po 60 nov. i 1 for.

Sve vrsti toiletnih sapuna. Obširni cienici šalju se na zahtjev franko i badava.

Glavno skladište svijuh fotografičkih potrebština. 10

Digitized by Google

Broj 8. U Zagrebu, dne 15. travnja 1894. Ciena 30 nov.

PROSVJETA

list za zabavu, znanost i umjetnost.

S A D R Ž A J:

Tri ljubavi. Iz mladenačkih uspomena Josipa Kozarca. (Svršit će se).

Julij Caesar. Tragedija u 5 čina. — Napisao William Shakespeare. Preveo dr. August Harambašić. (Dalje sliedi).

Primorska pripoviest. Slika iz mornarskog života. Napisao Stj. Ilijić.

Na izvoru. Poljski napisao Henrik Sienkiewicz. Preveo S. Sušnik. (Svršetak).

Proljetne pjesme. Spjevao Selim J.

Čari ljubavnoga žara. pripoviest D. V. Grigorovića. Prevadja M. Lovrenčević. (Svršit će se).

Za pobjedu kod Lepanta. Spjevao Fernando de Herrera. Preveo iz španjolskog dr. A. Tresić Pavičić.

Hrvatski zemaljski arkiv. U spomen stopetdesetgodišnjice njegova obstanka. Piše Emilij Laszowski. (Svršetak).

Što me gledaš? Spjevao Rikard Katalinić Jeretov.

Ave Maria. (K slici).

Karara. (K slici).

U proljeću. (K slici).

Posjet kod Leger-a. Napisao dr. A. Tresić Pavičić.

Listak.

Zagonetke, odgonetke.

Zadaća za igraće šaha.

Oglasi.

Slike:

Ave Maria. Slikao H. Corrodi.

U proljeću.

Karara.

U mramorolomu Karare.

Prva juha.

Kaštel Tobl'no.

Prof. Luis Leger.

Urednik: Vjekoslav Fleišer.

U Zagrebu 1894.

Tisak i naklada Antuna Scholze.

Digitized by Google

Poziv na predplatu.

Čast nam je najučtivije pozvati sve prijatelje hrvatske knjige, da se predplate na „**Prosvjetu**“ povodom II. četvrti.

Pozivljuć se na

najlaskaviji sud cjelokupnog hrvatskog novinstva

o „**Prosvjeti**“, iztaknut nam je, da ćemo vjerni svom obećanju ne samo „**Prosvjetu**“ održati na dosadašnjoj vršini, **nego ćemo** učiniti sadržaj Prosvjete još **raznolikijim**, dočim će nam slike biti još **biranije.**

PROSVJETA

stoji na godinu s poštom ili dostavom 7 for. — inače samo 6 for.

Pojedini svezak 30 novčića.

Nakladna tiskara

ANTUNA SCHOLZA, Zagreb, Margaretska ulica br. 6.

Novi predplatnici mogu dobiti sve dosada izašle brojeve.

Samo jedna forinta na cijelu godinu.

Najjeftiniji list za mladež.

Za polovicu obaljena ciena.

Tko želi svoju djecu razveseliti te joj pribaviti prekrasne duševne hrane za cijelu godinu, neka ju predbroji na ilustrovani list

„Bršljan“

koji izlazi sa **bojadisanimi slikami** i posebnim ovitkom svaki mjesec na 32 strane te donaša svega u obilnoj mjeri, što našu dječicu zanimati može.

Sastavke za „Bršljan“ prima gosp. Ljudevit Tomšić, ravnajući učitelj u Zagrebu, Berislavićeva ulica broj 7. a predplatu:

tiskara Antuna Scholza, u Zagrebu

Margaretska ulica broj 6.

Prijašnji tečaji mogu se dobiti brošurani po **1 for.**, u elegantnom vezu po **1 for. 40 novč.**

Prvi broj šalje se na zahtjev bezplatno.

Svi dosada izašli brojevi mogu se dobiti.

Digitized by Google

Br. 8. God. II.

PROSVJETA

LIST ZA ZABAVU, ZNANOST I UMJETNOST.

U Zagrebu, dne 15. travnja 1894.

Izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. — Godišnja ciena poštom ili dostavom u kuću 7 for., inače samo 6 for.
Predplatu prima: Uprava «Prosvjete», Zagreb, Margaretska ulica br. 6. — Rukopisi se ne vraćaju.

Tri ljubavi.

Iz mladenačkih uspomena **Josipa Kozarca.**

(Nastavak).

Pindi vi gospodine baš iz pol Beča! Hajde de! Da mi tko u pol brka kaže, nikad ja to ne bi vjerovao.

A kada mu ja na to izpripoviedih dvije-trije o Beču, a medju inim i to, da su bečki konji četiri puta veći od njegovih, da su šinje na kolesima bečkih kola široke kao njegova šaka, onda tek nevjerovno zaljulja glavom, onda se tek osvjedoči, da ja Beča ni vidio niesam, nego da s njime šalu sbijam; vidjelo mu se na licu, e bi mi svaki čas htio reći: a ma nedržite vi mene opet baš za tolikog magarca . . .

U šali i razgovoru prispjesmo u R.

Znajući, da ću za koji čas vidjeti Vjeru, popuštala moja goruća želja za njome sve to više, što se većma približavah k njojzi; pri polazku mislio sam, da ne ću od bure čuvstava moći ni stajati, ni govoriti, kada ugledam Vjeru, — nu došav pred nju, bilo mi je, kao da sam cielo to vrieme s njome proboravio. Mislio sam, da ću ju naći bog zna kako promienjenu, a ona bila ona ista, kao da sam ju juče zadnji put vidjeo, tek mi se pričinilo, da joj je vrat snažniji i bjeliji, a kosa punija; onaj duhoviti izraz cielog lica, onaj iskreni pogled, ona gracijozna prikaza, — sve, štogod me je lane na njoj očaravalo, sve je to i ove godine u istoj mjeri, sve na svome mjestu bilo.

Pozdravila me je radostno, — da li topliji i ljubeznije nego li koga drugoga, to ne mogu reći, jer ja niesam u taj čas toliko pri sebi bio, a da bi mogao ocienjivati i vagati čuvstva ljubećega stvora. Pri objedu sjedili smo dugo i dugo, te je ne samo g. Marković, nego i Vjera pomno slušala moje pripoviedanje o bečkom životu, o bečkoj okolici i alpinskim predjelima, koje sam u naukovne svrhe slušao. Zanimalo ju sve, svaka malenkost, te sam ne jedaput opazio, kako joj je oko čudnovato zasjalo, kako joj se lice mienjalo, kako joj je misao letila tamo po bajno razsvjetljenom Ringu i onih divnih palačah i hramovih, što ih podigoše Schmidti i Hasenaueri.

Divne li sam dane ja sada proživio! Ivanovi obljubili me kao svoga, te ja nekud iz prijatelja postao gotov član obitelji. Najviše mi godilo ono povjerenje, koje mi je Vjerina majka poklanjala; ja sam saznao sada malo ne za sve njihove obiteljske odnošaje, ona je sa mnom razpravljala o budućnosti svoje djece, ona je pomno uvažavala svaki moj nazor i savjet, te sam joj puno puta vidjeo na očima pitanje: Što mislite, što će biti s Vjerom? Ali kao što ona nije mogla to pitanje riečima izgovoriti, tako ni ja ne mogoh joj riečima odgovora dati; nu ipak sam vidjeo, da ju je i moj muk udovoljio, te joj je svaki puta poslje takvog našeg povjerljivog razgovora nestalo sa čela one jedva vidljive roditeljske zabrinutosti.

Ja sam proboravio skoro mjesec dana kod Markovićevih, te sam za to vrieme opazio, da me Vjera ljubi. Ta ljubav nije se mogla uočiti niti u jednom satu, niti u

Digitized by Google

jednom danu, — ja sam do te spoznaje došao onako polako, kao što učenjak tek mnogogodišnjim proučavanjem i iztraživanjem dodje do neke zasade, do nekog prirodnog zakona, koji je tek nakon pronašća toli bjelodan postao.

Ja se niesam sa Vjerom niti na samu sastajao, niti razgovarao; ništa nije odavalo, niti da ja nju ljubim, niti da ona ljubi mene; pojedini, rekao bih nuzgredni, letimični pogledi, — to je bilo sve, što smo si i kazali i ne kazali; pa ipak, koli draga bila je meni tiha ljubav, sakrivana kao ono gniezdo u grmu. Već po svojoj naravi plah i tih, ja nisam ni išao za tim, da Vjeri jasno i glasno očitujem, da ju ljubim, niti sam takovih dokaza od nje tražio; mene je samo počeo strah obilaziti, da sadanja moja sreća ne će naviek trajati. Dok još niesam znao, da me Vjera ljubi, bio sam nekud sigurniji, da je ona moja; a sada, gdje sam počeo opažati, da me ljubi, uvukao se strah u mene, da ću ju izgubiti. To čuvstvo straha jeste rodjena sestra ljubavi, koja ju nikada ne ostavlja: ljubeća mati moli i drhće nad svojim djetetom i u čas njegove najveće sreće i slave.

Ja sam se već u Beču udubio kao u svoje strukovne knjige, tako i u liepu literaturu, te i sada na selu niesam zanemario svojih knjiga. Ovih praznika niesmo izlietali u obližnja sela kao lani, nego smo jedva svaki drugi, treći dan obišli puškom po strnicima, ili nedjeljom obašli koju poznatu obitelj. U prostranoj sjenici napram pčelinjaku našli smo se redovito svi, te čitali i nasladjivali se sladkim voćem; otac Ivanov čitao je najpomnije svaki redak bečkih i zagrebačkih novina, Ivan listao po francezkima romanima, a ja sam se baš u to vrieme počeo baviti ruskom liepom knjigom. Vjera se držala moga izbora, te redom čitala Turgenjeva, Tolstoja, Gogolju itd.

Jednom me zapita, koja mi se novela najbolje svidja.

— «Obiteljska sreća!» (Tolstojeva) odvratih joj.

— Ah! ona tiha, dražestna idila! Kada bi sve tako liepo i sretno bilo! uzdahne ona glasom mekim, čeznutljivim, kakovoga još od nje čuo niesam.

— Da, ovakovu sreću molim ja sebi od boga; više ništa od njega ne tražim . . . A vi, koja se pripoviest vama ljubi?

— Meni? — Meni — «Dim!» To jest ne «Dim», nego Irina, čini mi se, da se ona tako zove, — da, Irina.

— Iri-na! ostadoh je sav snebiven, a pred očima mi se zamagli, te ja u toj omaglici vidjeh luksuriozno svjetsko kupalište; vidjeh sjajne mlade gjenerale i bogatu aristokraciju; vidjeh divnu, mladu ženu kolebajuću se medju svjetskim sjajem i svojima nejasnim čuvstvima.

— Vi kao da ju ne ljubite, — onu nesretnu ženu. Mojoj majci je nerazumljiva, nu ja ju shvaćam skroz na skroz. Ta bože moj, sve smo mi Irine, u svakoj od nas ima klica Irininog značaja . . .

Mene su Vjerine rieči prenerazile; ja sam u njoj svaku inu ženu mislio, samo ne Irinu. Ja sam već držao, da mi Vjerino lice sve to jasnije biva, — a to ona kad god progovori sve se zagonetnijom prikaže. Što me je najviše patilo, bilo je to, da ja nikad niesam mogao u sklad dovesti njezin duboki i bistri pogled u čovječanske odnošaje, njezin preveliki duševni mir sa briljantnom njenom vanjskom prikazom. Da je bila plavka sa snatrivim, blagim pogledom, onda bi se sve na njoj slagalo. Takovu sam si ženu ja od vajkada za sebe utvarao: mirnu, ljubeznu, sličnu tihoj mjesečini, koja bi me ljubila žarkovito kao sestra brata, a ne burno, gubeć se u ljubavnom ludilu. A kada tamo, a ja klonuo pred ženom očiju kao noć tamnih i nedohitnih; ustana bujnih, koje bi bile kadre sve slasti svieta u jednom času posrkati; ja pao pred ženom, koja je imala na sebi sve, samo ne naslov kraljice.

Pa ta žena, koja je odbila Bartulića i Rossija, koja je imala obožavatelja, koji niesu smjeli niti samom sebi reći, da ju ljube, — ta žena da ljubi mene, djaka, čovjeka posve neugledne vanjštine, bez ikakovih svojstava, sa kojima bi moglo mlado žensko srce poletiti; čovjeka, kojemu je tihi ladanjski život bio vrškom sreće, dočim je njoj taj život bio vrškom nesreće . . .

A ipak me je u taj čas ljubila!

Ja sam znao, da je ona u nekom pogledu savršenija od mene, da cielo moje biće nije u nikakovom skladu sa njezinim, da je njena ljubav neko dobročinstvo napram meni, i da ona svaki čas može to dobročinstvo napram meni odkazati, a ja, da neimam nikakova prava nju za to na odgovor pozvati. Meni kao da su već sada zujile u ušima njezine rieči: Idi s milim bogom! odkle ti dolaziš do toga, da ja tebe ljubim! . . . Jedino mi još preostalo, da njenu zagonetnu narav tumačim sebi u prilog: možebiti, da baš takova veličajna prikaza naginje ovakovoj tihoj, kao što je moja; možebiti se i u ovom slučaju ekstremi privlače, da se pretope u novo, savršeno biće . . . To je bilo, što me je hrabrilo, da ne pobjegnem pred Vjerom pa da poginem sa svojom ljubavlju, kao onaj od plemena Asra . . .

Praznici prodjoše brzo, baš kao da su mene slušali.

Prije polazka u Beč pošalje Ivan još jednom kola u Vinkovce po mene, te tako proboravih zadnje dane rujna kod njega u berbi. Ta dva tri dana bila Vjera samnom veoma ljubežljiva, kao da je hćela riešiti me straha, u koji me je naćerala sa svojom Irinom.

— Blago vama! Sada ćete opet gledati liepe plave Bečanke; reče mi Vjera na dan polazka.

— Da, liepe plave Bečanke gledati, a na Irinu misliti; odvratih joj ja drhtavim glasom.

Ona zašuti i porumeni, jer se nije nadala takovom izravnom odgovoru od mene. Njezin muk zaveza i meni jezik, te pruživ si ruke, mučeć se oprostismo . . . Na one moje rieči briznula je ciela moja ljubav, koja si je već tražila oduška; a što je Vjera sa svojim pitanjem mislila? Je li se i za njezinima riečima krila ljubav? Premda nije puno rekla, ali čas, kada je rekla, izraz lica joj, zvuk glasa, — sve to nekuda mi kazivalo, da je i nju ljubav nagnala na one rieči, — te ja poslije toga kratkoga oproštaja kao na krilima odletih u Beč, pun vjere i nade . . . Što je meni sada bilo dvanaest mjeseci, — isto što i dvanaest nedjelja! Ej! kada bi čovjek mogao pod kasnije dane koleso vremena onako zaustaviti, kao što ga je u mladosti potjerati znao! . . .

(Svršit će se).

Digitized by Google

Julij Caesar.

Tragedija u 5 čina. — Napisao **William Shakespeare**. Preveo dr. **August Harambašić.**

LICA:

Julij Caesar.
Oktavij Caesar, **Marko Antonij,** **M. Aemilij Lepid.** } triumviri poslje smrti Julija Caesara.
Cicero, **Publij,** **Popilij Lena.** } senatori.
Marko Bruto, Kassij,
Kaska, Trebonij, Ligarij,
Decij Bruto, Metell,
Cimber, Cinna, urotnici proti Juliju Caesaru.
Flavij, **Marull.** } tribuni.
Artemidor, sofista iz Knida.
Vrač.
Cinna, pjesnik.
Drugi pjesnik.
Lucinij, Titinij, Mesalla, mladi Kato, Volumnij, prijatelji Bruta i Kassija.
Varro, Klito, Klaudij, Strato, Lucij, Dardanij, sluge Brutovi.
Pindar, sluga Kassijev.
Kalpurnija, žena Caesarova.
Portija, žena Brutova.

Senatori, gradjani, straža, pratnja i t. d.

Čin biva ponajprije u Rimu, a zatim u Sardu i kod Phillippa.

I. Čin.

(Ulica u Rimu).

1. Prizor.

(Flavij, Marull i hrpa gradjana).

Flavij: Odnesite se kući, vi nitkovi!
Ta zar je blagdan? Što? Zar mislite,
Da smijete po rabotnome danu
Potucat se bez obrtnoga znaka?
Govori, kojim baviš se zanatom?

Prvi gradjanin: Gospodine, zanatom tesarskim.

Marull: A gdje je tvoja pregača i mjera?
Što radiš tuj u svečanom odielu? —
A čim se baviš ti, moj prijatelju?

Drugi gradjanin: Da vam priznam istinu, gospodine: ako se prispodobim s finim radnikom, bavim se, tako rekuć, pukom krparijom.

Marull: Što zanat ti je, jasno odgovori?

Drugi gradjanin: Zanat mi je, gospodine, kojim se mirne savjesti smijem baviti, kako se nadam. A sastoji se u tom, da popravljam zločestoću.

Marull: Govori, huljo, što je zanat tvoj?

Drugi gradjanin: Ne, gospodine, molim vas, nemojte, da vam se podere strpljivost. Ali ako vam se ipak što podere, onda se povjerite samo mojim rukama.

Marull: A što misliš tim reći, da se povjerim tvojim rukama, ti mudrijašu?

Drugi gradjanin: No da, gospodine, da vas uzmognem zakrpati.

Flavij: Ti si cipelar, zar ne?

Drugi gradjanin: Doista, gospodine, ja sam ranarnik za stare cipele: kad pogibeljno obole, onda ih i opet izliečim. I najkrasniji ljudi, što su ikada gazili po volovskoj koži, stupali su po djelu mojih ruku.

Flavij: A zašto nisi sad kod svoga posla?
Što vodiš ljude te po ulicah?

Drugi gradjanin: Vjere mi, gospodine, samo da poderu svoje cipele, da i opet dobijem posla. Ali u istinu, gospodine, mi svetkujemo blagdan, da vidimo Caesara i da se naveselimo njegovomu triumfu.

Marull: A čemu se veselite? Ta što je
Osvojio i kakve robove
Na svojih kolih u Rim dovodi?
Vi kameni, vi jarci bezćutni!
O tvrda srca, podli muževi!
Zar niste vi poznavali Pompeja?
Zar niste se tol često penjali
Na prozore i zidove i tornje
I krovove, ter s vašom dječicom
Sav dugi dan ste mirno čekali,
Dok ulicom Pompej ne nadodje?
A kad ste kola spazili daleko,
Zar niste stali klicat od veselja,
Da Tiber je u svome koritu
Zadrhtao, kad tu je viku čuo
Na svojih šupljih obalah!
A sada ste u svečanom odielu,
I sada sebi blagdan stvarate,
I onom na put cvieće prosipljete,
Koj slavi slavlje nad Pompeja krvlju?
Odnesite se kući, padnite
Na koljena i mol'te bogove,
Da od vas biedu odklone, što mora
Na toli crnu nezahvalnost nadoć!

Flavij: Oj, podj'te, podj'te, dobri gradjani,
I sakupite braću rad tog grieha,
Odvedite ih k Tibru, prolijte
U rieku suze, dok ne poljubi
Vrh obale, gdje sad je najniža!

(Gradjani odu).

Gle, kako im se plaho srce topi!
Odilaze bez rieči u svom griehu!
Vi podjite sad prema Kapitolu,
A ja ću amo. Snimite s kipova
Sve počasti, što možda rese njih.

Marull: Al da li ja to smijem? Ta vi znate,
Da svečanost je luperkalija.

Flavij: To ne smeta! Nek nije urešen
Ni jedan lik sa Caesara trofeji!
A ja ću puk razgonit s ulica,
Razgon'te i vi, gdje ga bude više!
Izčupamo li lako perje to
Iz Caesarovih smjelih kreljuti,
Tad obuzdan će biti liet mu, koji,
Nad ljudski pogled dižuć ga visoko,
U robskom strahu nas bi držao.

(Obojica odu).

Digitized by Google

2. Prizor.

(U svečanoj povorci sa glasbom dolaze: Caesar, Antonij, za utrku opremljen, Kalpurnija, Portija, Decij, Cicero, Bruto, Kassij i Kaska; iza njih hrpa svjetine, a medju njom Vrač).

Caesar: Kalpurnijo!
Kaska: Mir! Caesar govori!
(Glasba prestane).
Caesar: Kalpurnijo!
Kalpurnija: Što želiš, supruže?
Caesar: Antoniju se stavite na put,
Kad podje s utrkom! — Antonij!
Antonij: Zapoviedajte, slavni Caesare!
Caesar: Zaboraviti nemojte u hitnji,
Da dirnete Kalpurniju, jer to je
Već stara vjera, da se neplodne
Od svog prokletstva žene očiste,
Kad tko ih pri toj svetoj utrki
Ma samo takne.
Antonij: To ću zapamtit!
Što Caesar rekne, to je gotovo.
Caesar: Započmite i ništa nemojte
Izpustiti od starih običaja.
(Glasba zasvira).
Vrač: O Caesare!
Caesar: Ej, tko to zove me?
Kaska: Umuknite! Još jednom velim: mir!
(Glasba prestane).
Caesar: Ej, tko me zove to iz svjetine?
Kroz glasbu oštar glas mi dopire,
Koj glasno mene zove: «Caesare!»
Govori! Caesar priklanja ti uho!
Vrač: O čuvaj se od ida martovih!
Caesar: A tko je to?
Bruto: To vrač je, koji vas
Opominje od ida martovih.
Caesar: Dovedite ga, da mu vidim lice.
Kaska: Pred Caesara iz svjetine pristupi!
Caesar: Što reče to? Daj, reci mi još jednom!
Vrač: O čuvaj se od ida martovih!
Caesar: Ta to je sanjar! Pustite ga! Hajd'mo!
(Svi odu, osim Kassija i Bruta).
Kassij: Zar ne ćete promatrat utrku?
Bruto: Ja ne.
Kassij: Al ipak hajd'mo, molim vas!
Bruto: Ne želim igre, dielak vesela
Antonijeva duha manjka mi;
Al ja vas za to ne ću zadržavat,
Već ostaviti, Kassije!
Kassij: O Bruto!
Od nedavna ja na vas pazim i
Ne nalazim u vašem pogledu
Ljubezljivosti, kojoj od vas svikoh.
Vi susrećete mrko prijatelja,
Koj ljubi vas.
Bruto: O nemojte se varat!
Jer ako mi je pogled zamagljen,
To lica mi se nemir mrgodi
Na samog mene. Jer od nedavna
Umaraju me čuvstva čudesna
I misli, samo meni poslane,
Što na me čudnu sjenu bacaju.
Nek prijatelje to mi ne žalosti,
(A i vi ste mi valjda prijatelj),
I nek nepažnju moju tumače,
Da biedni Bruto, sa sobom u boju,
Izkazat ljubav njim zaboravlja.
Kassij: Tad zlo tumačih vašu zlovolju,
I stog su moja prsa skrivala
Baš važne snove, misli dostojne
Al možete li vidit svoje lice?
Bruto: Ne, jer se oko samo ne vidi,
Već tek u odsievu, kroz druge stvari.
Kassij: Da, tako je! I svi se vrlo tuže,
Što u vas nema takvog zrcala,
Da vašu vriednost vama prikaže,
Da svoju sjenu vidite. Ja znadem,
Da mnogi prvi rimski muževi,
(Izuzev Caesara), o Brutu govoreć
I uzdišuć pod jarmom dobe, žele
Plemenitomu Brutu svoje oči.
Bruto: Na koji put me mamite tom željom,
Da potražim u svojoj nutarnjosti,
Čeg u njoj nema?
Kassij: A vi slušajte!
I jerbo znate, da se ne možete
Promotrit sami, no kroz odsiev, to ću
Ja, vaše zrcalo, vam odkriti
Od samih vas, što još ne poznate.
I ne mislite zlo o meni, Bruto!
Kad saznate, da prost sam rugalac,
Da svoje srce nudim svaki dan
Pod prisegom ma kakvom laskavcu;
Kad saznate, da ljude milujem,
Pa onda hulim; il kad saznate,
Da s' svakim se na gostbi bratimim, —
Tad čuvajte se mene!
(Jek trubalja i vesela vika).
Bruto: Što je to?
Puk bira, strah me, Caesara za kralja.
Kassij: Vas strah je? Dakle, to vam nije drago?
Bruto: Ne, nije drago; al ga ipak ljubim, —
No zašto tu me držite tol dugo?
Što želite mi povjeriti, kaž'te?
Je l' što god obćem dobru koristna,
To stavite mi čast pred jedno oko,
A smrt pred drugo, pa ću obadvim
U lice gledat istom smjelošću.
Nek bozi su mi skloni, kô što više
Ja ljubim čast, no što se smrti bojim.
Kassij: Ja znam, da ta je kriepost u vama,
Baš kô što dobro vanjštinu vam poznam;
Mog govora je sadržina — čast.
Ja ne znam, kako vi i drugi ljudi
O tom životu mislite; al ja
Bitisat ne ću radje, nego živit
U bojazni pred sebi sličnim bićem.
Ja dodjoh na sviet slobodan, kô Caesar,

Digitized by Google

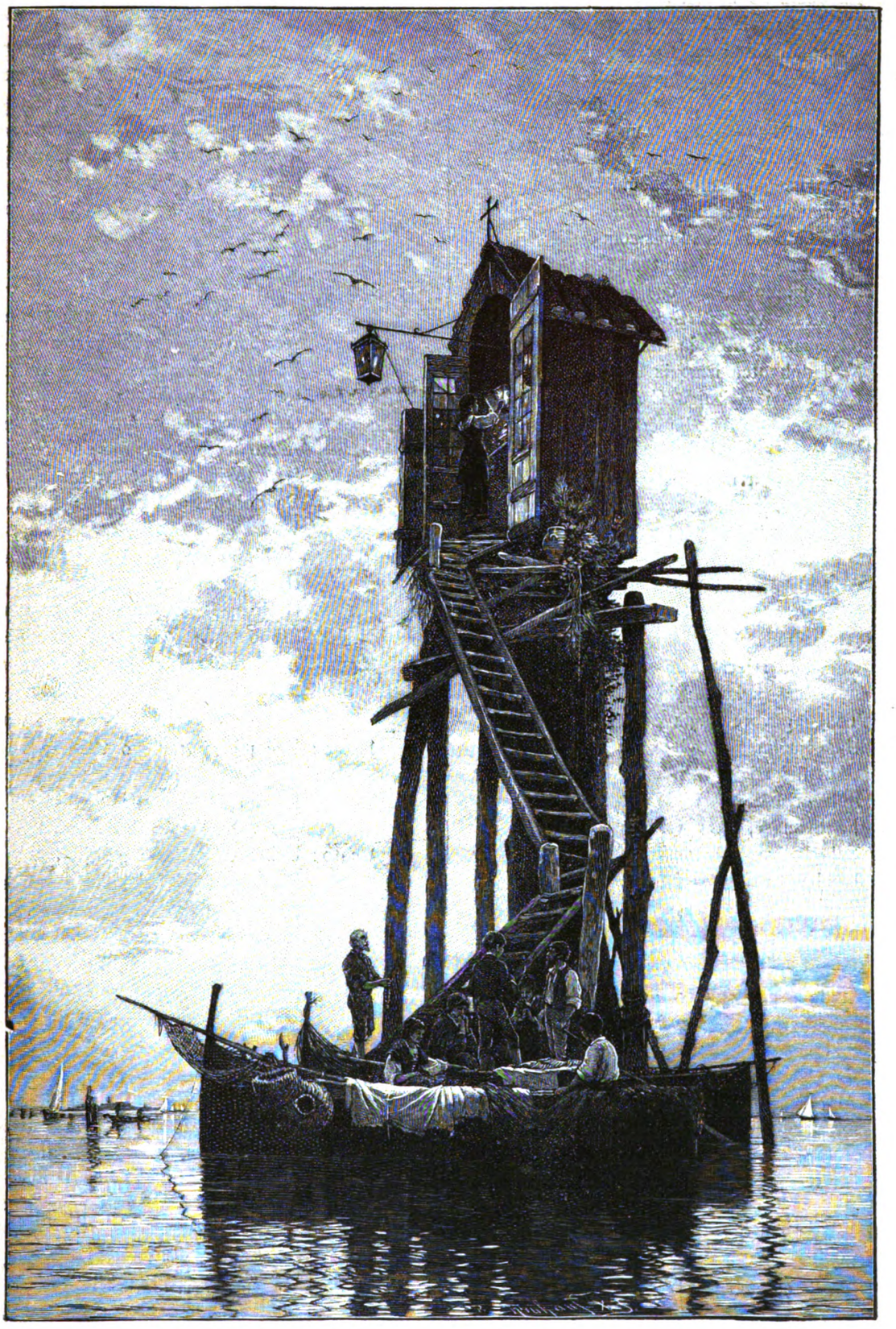

Ave Maria.

Slikao H. Corrodi.

Digitized by Google

Kô i vi; mi smo hranili se dobro,
I možemo, kô i on, zimu trpit.
A jednog burnog dana, kad je Tiber
Na obalu kô biesan navaljivo,
Od šale mi je Caesar rekao:
«Usudjuješ li ti se, Kassije,
U biesnu vodu sa mnom skočiti
I prieko plivat?» Na tu samu rieč
Obučen, kako bijah, bacih se
U valovje i viknuh, da me sliedi,
A on me je i zbilja sliedio.
Zaurla na nas rieka, ali mi smo
Ukrotili ju krepkom miš'com
I podali joj prsa prkosna.
Al prije, no smo k cilju prispjeli,
A Caesar viknu: «Spasi me, ja tonem!»
I kao što je Aeneja, naš pradjed,
Na ledjih otca iznio iz Troje,
Baš tako i ja iznieh Caesara
Iz biesnih valova. Pa čovjek taj
Kô bog je sada uzvišen, a Kassij
Kô kukavica mora ledja prignut
Kad Caesar mu se samo i nasmieši!
U Španjolskoj je imo groznicu,
I kad god ga je stresla, opazih,
Gdje drhće. Da, taj bog je drhtao!
Iz ustna plaha krv mu pobjegla,
A oko mu, pred kojim strepi sviet,
Ugasnulo i jecat sam ga čuo,
A ust'ma, s kojih Rimljani su čuli
Tolike govore i njih popisali
U svoju knjigu, tad je vapio:
«Ah, daj mi pit, Titinije!» Kô kakva
Boležljiva djevojčica. O bozi,
Ja divim se, da čovjek, toli slab,
Taj ohol sviet je prestić mogao
I palmu sam prisvojit.

Bruto: Opet vika!
Ja mislim, da to patri časti, kojom
I opet njemu glavu vjenčaju.

Kassij: O da! On stupa uzkim svietom tim
Kô orijaš, a sitni crvi mi
Pod nogama mu tekar pužemo,
Na sramotan ogledajuć se grob.
Al čovjek svoga udesa je kovač:
Mi nismo krivnjom zviezdâ, dragi Bruto,
Već samo svojom krivnjom smo slabići.
Ta Caesar, Bruto! Što li Caesar je,
Da ime mu se više spominje
Od vašega? Napišite ih skupa:
I vaše j' liepo, kô i njegovo;
Izrecite ih: zvuče jednako,
I vagnite ih: važu jednako;
Zakun'te njimi: ime Bruto će
Izazvat duhe isto kô i Caesar.

(Čuju se opet veseli poklici).

Oj, recite mi, tako vam bogova,
Čim hrani se taj Caesar, da je tako
Ponarasao? Vrieme, ti si sad
Obezčašćeno, a naš stari Rim
Izgubio je sjeme pravog roda!
Kad prodje viek od potopa, da nije
Rim proslavilo mnogo više njih,
No jedan muž? I tko je mogo reći,
Da Rim je ikad samo jednog muža
U svome krugu imao? I sad je
U Rimu bogme dosta prostora,
A samo jedan muž je u njemu!
Obojica smo čuli od otaca,
U Rimu da je bio Bruto, koji bi
I vražji dvor još radje trpio,
No kralja kog u Rimu.

Bruto: Ja ne sumnjam,
Da ljubite me; vašu želju slutim.
A što o staroj dobi mislim, to ću
Razjasniti vam kašnje. Al za sada
Ne želim, da me dalje nukate.
O tom ću mislit, što mi rekoste,
A što mi jošte kanite saobćit,
I za to jur ću naći vremena,
Da dobro vas i mirno saslušam,
Jer to je nuždno za tol važnu stvar.
No dotle znajte, da bi Bruto radje
U selu bio kakav seljak, nego
U Rimu gradjan u tol težkom stanju,
Što ovo vrieme naprtit nam prieti.

Kassij: A ja sam sretan, što mi slabe rieči
Izkresaše te varnice iz Bruta.

(Caesar dolazi natrag sa pratnjom).

Bruto: Već minu igra, evo Caesara!

Kassij: Za rukav samo Kasku primite,
I mrko će vam reć, po običaju,
Što važna se je danas slučilo.

Bruto: Učinit ću. Al eno gledjite,
Na Caesarovu čelu plamti srdjba,
A drugi su kô izkarani sluge.
Kalpurniji je zlo, a Cicero
Ustrmio je pogled, kao što ga
Na Kapitolu često vidjesmo,
Kad senatori bjehu proti njemu
U mudrom vieću.

Kassij: Kaska će nam reći,
Što bilo je.

Caesar: Antonij!

Antonij: Caesare!

Caesar: Nek oko mène budu muževi
U tielu gojni, posve gladke glave,
I što po noći dobro spavaju.
Taj Kassij ima pogled zlokoban,
On preveć misli, takvi ljudi su
Pogibeljni.

Antonij: Al njeg se ne bojte,
Plemenit je, a ne pogibeljan.

Caesar: Ah, da je samo deblji! Ja ga se
Ne bojim bogme; al da nije strah
Mom imenu baš posve nepoznat,
Pred nikim drugim ne bi strah me bilo,

Digitized by Google

No pred tim mršavcem. On mnogo čita,
On na sve pazi i sve progleda,
Što radi tko. On igre ne ljubi,
Kô ti, Antonij; glasbe ne voli;
I preriedko se smieši, i tad tako,
Kô da se i sam ruga duhu svom,
Koj makar što bi na smieh nagnat moglo.
Ne, takvi ljudi mira nemaju,
Dok ikog vide većeg od sebe,
I baš su stoga tol pogibeljni.
To govorim: čeg bojat bi se bilo,
A ne čeg ja se bojim. Ja sam Caesar!
Al desno hajd'! Na to sam uho gluh,
I reci mi, što misliš o njemu.

(Caesar ode sa pratnjom. Kaska ostane).

Kaska: Za rukav ste me povukli, pa valjda
Govorit sa mnom hoćete?

Bruto: Da, Kaska!
Govori, što je to se slučilo,
Da Caesar toli mrko izgleda?

Kaska: Ta s njim ste i vi bili! Il zar niste?

Bruto: Ne, jer te onda ne bi pitali.

Kaska: Pa dobro, reći ću vam. Ponudili su mu krunu. a kad su mu ju ponudili, odklonio ju je hrbtom ruke: evo ovako; i tada je puk započeo klicati.

Bruto: A za što li je klico drugi put?

Kaska: I opet za to.

Kassij: A treći put? A za što treći put?

Kaska: I opet za to.

Bruto: Zar tri put su mu ponudili krunu?

Kaska: Da, duše mi, ponudili su ju, a on ju je tri put odklonio, i svaki put polaganije, nego prije, i svaki put su stali veselo klicati moji stari prijatelji.

Kassij: A tko li mu je ponudio krunu?

Kaska: Eh, tko? Antonij.

Bruto: A kako, kako, recite nam, Kaska!

Kaska: Ja bih se mogao isto tako dati objesiti, kao što vam mogu lako reći, kako je to bilo: nije bilo ništa drugoga, nego puka lakrdija, pa nisam ni pazio. Vidio sam Marka Antonija, kako mu je ponudio krunu, — no za pravo to nije ni bila kruna, nego samo neka vrst vienca, — i kao što vam rekoh, on ju je prvi put rukom odklonio na stranu; ali uza sve to bi ju, po mom mnienju, bio rado primio. Na to mu ju Antonij ponudi po drugi put, a on ju i opet odkloni; ali mu je, po mom mnienju, bilo vrlo mučno, što je morao s nje odkinuti svoje prste. A tad mu ju Antonij ponudi po treći put; a on ju odkloni po treći put, i svaki put, kad ju je odklonio, stade svjeitna klicati i biesno udarati rukom o ruku; a mnogi stadoše od veselja bacati kape u zrak, kad je Caesar odklonio krunu, i puštati od sebe takav smradni zadah, da se je Caesar skoro ugušio, jer se je onesviestio i pao na zemlju; a ja sam se bojao, da ću se nasmijati, jer bi onda otvorio usta i morao udahnuti onaj zločesti zrak.

Kassij: Što rekoste? Onesviešten je bio?

Kaska: Da, pao je na trgu, a pjena mu je navalila na usta, te nije mogao govoriti.

Bruto: To može bit: on s padavice trpi.

Kassij: Ne trpi on, moj dobri Bruto, ne,
No vi i ja i prijatelj nam Kaska.

Kaska: Ja ne znam, što tim mislite; ali znam, da je Caesar pao. Ako mu svjetina nije pljeskala, ili psikala, već kako joj se je svidio, onda ja nisam pošten čovjek.

Bruto: A što je reko, kad je k sviesti došo?

Kaska: Kad je pao i kad je opazio, da se prosta svjetina veseli, što je odklonio krunu, razgalio je svoj haljetak i ponudio im svoj vrat, da ga odrežu; i neka me vrag odnese, ako ga ne bih bio primio za rieč, da je bilo na moju; i tako je pao. A kad se je i opet osviestio, onda je rekao, da moli sve plemenite ljude, da mu oproste i da to pripišu njegovoj nesvjestici. Tri ili četiri žene, koje su stajale kraj njega, zaviknuše: «Ah, ta dobra dušica!» i oprostiše mu iz svega srca. Ali to, dakako, ne znači mnogo, jer da je i njihove majke ubio, bile bi mu takodjer oprostile.

Bruto: I zle je volje otišao na to?

Kaska: Da.

Kassij: A je li što god reko Cicero?

Kaska: Da, govorio je grčki.

Kassij: A što?

Kaska: Eh, ako vam to kažem, onda vam nikad više ne ću doći pred oči. Ali oni, koji su ga razumili, oni su se smijali i kimali glavom. Nu meni je sve to bilo grčki. I još vam mogu nešto nova saobćiti: Marullu i Flaviju začepiše usta, što su skinuli počastne vrpce sa Caesarovih kipova. Ostajte mi zdravo! Znadem još i više lakrdija, samo kad bi ih se mogao sjetiti.

Kassij: Na večeru mi danas dodjite.

Kaska: Ne mogu, jerbo sam već pozvan.

Kassij: A hoćete li sutra doć na objed?

Kaska: Hoću, ako budem živ, a vi ostanete iste misli, i ako bude vaš objed dobar.

Kassij: Pa dobro, ja ću na vas čekati.

Kaska: Da, čekajte i budite mi zdravo!

(Kaska ode).

Bruto: Kol nespretan je postao taj čovjek,
A bješe vatren kô moj školski drug.

Kassij: A to je i sad, čestiti moj Bruto,
Kad treba izvest kakav smjeli čin,
Ma da se čini toli nespretan.
A mrki lik mu služi zdravoj šali
Za probavu i jača želudac,
Da ljudi rad' mu govor primaju.

Bruto: Dà, tako je! Al sad vas ostavljam;
A ako sutra sa mnom želite
Govoriti, to mogu k vama doći,
Il dodj'te vi, a ja ću čekati.

Digitized by Google

Kassij: I doći ću! A dotle: da ste zdravi!

(Bruto ode).

Plemenit ti si, Bruto! Al ja vidim,
Da pohvalna i dobra tvoja ćud
I ostavit te može. Za to valja,
Da vrstan muž se s vrstnim mužem druži.
Kog ne bi ništa moglo zavest? Caesar
Ne trpi mene, ali ljubi Bruta.
No da sam ja i Bruto, a on Kassij,
Još ne bi sa mnom ravno! Ove noći
Dobacit ću mu pisma raznih ruku
Kroz prozor, kao da su pisana
Od raznih ljudi, i sva će puna bit
Poštovanja, što svi mu prinose,
I Caesarovu vlast će mu spomenut.
Nek Caesar tad na skori misli pad:
Il srušit njeg, il snosit svaki jad!

3. Prizor.

(Ulica. Oluja. Kaska sa golim mačem u ruci i Cicero dolaze s protivnih strana).

Cicero: Oj, zdravo, Kaska! Da l' od Caesara?
A što ste toli bliedi i bez daha?

Kaska: Zar ne smuti vas, kad se ogromna
Zemaljska tvrdja kao trska strese?
Oluju vidjeh, kad je vjetra mah
Razciepao i ponajjače stablo;
I vidjeh biesnit more ponosno
I dizat se do tmastih oblaka;
Al nikad još, kô ove noći, nisam
Kroz pravu kišu ognja prošao.
Il mora biti borbe na nebu,
Il bogove izazivlje taj sviet,
Da strašno mu razsulo pošalju.

Cicero: Da l' čudnijih ste ikad stvari vid'li?

Kaska: Rob neki, kog po vidu poznate,
U zrak je lievu ruku digao,
A ona planu, kao dvadeset
Zubalja, al mu ruka ostade
Neopaljena. A na Kapitolu
U susret meni dodje golem lav,
(I od tad držim mač u ruci još),
On pogleda me mrko i tad ode,
A ne učini ništa. Do sto žena
U jednoj hrpi vidjeh, strašno bliedih
Od silnog straha, ter su sve se klele,
Da ognjene su ljude vidile,
Gdje prolaze po ulicah. A jučer
Na trgu se je noćna ptica našla
Po bielom danu, pa je krištala.
Kad snadju se toliki znakovi
U jedan mah, nek nitko ne kaže:
«To uzrok im je, to je naravno!»
Ja mislim, da su kobni onom kraju,
U kojemu se samo pokažu.

Cicero: Hirovito je vrieme, nema sumnje.
Al ljudi mnoge stvari tumače,
A da im smisla baš ne pogode.
Da l' Caesar sutra na Kapitol ide?

Kaska: Da, jer je reko sam Antoniju,
Da vama kaže, da će sutra doći.

Cicero: Sad zdravo, Kaska! Bura ne pušta,
Da budem vani.

Kaska: Zdravo, Cicero!

(Cicero ode, Kassij dolazi).

Kassij: Stoj! Tko je?

Kaska: Rimljan.

Kassij: Kaska, bar po glasu.

Kaska: Vaš sluh je dobar. Kassij, kakva noć!

Kassij: Za smjele ljude najugodnija.

Kaska: Tko ikad vidje nebo toli biesno?

Kassij: Svi oni, koji zemlju vidješe
Tol punu krivnje. Ja sam lutao
Po gradu u toj noći užasnoj,
I razpasan sam, kako vidite,
Podavo gromu odkrivena prsa;
A kad je sjajna munja parala
Nebeske grudi, tad sam sama seba
Oluje srdjbi pružao kô cilj.

Kaska: Oh, za što li ste, prijatelju moj,
Nebesa tako izkušavali?
Ta drhtanje je ljudem dolično
I plašenje, kad bogovi im šalju
Tol strašne znake svoje jarosti.

Kassij: O Kaska, vi ste tup, jer nemate
Života iskre, što bi morala
U svakom rimskom srcu tinjati.
Ta bliedi ste i u zrak buljite
Od straha i od čuda golemog,
Nebesku strašnu srdjbu motreći.
A kad bi htjeli znati uzrok, za što
Pojaviše se duhovi i oganj,
I za što ptice bune se i zvieri,
Bulazne starci, prorokuju djeca,
I za što svi svoj zakon mienjaju
I svoju narav, ja bi rekao:
Da nebo ih je tim nadahnulo,
Da budu strašnoj sumnji orudjem
Za koju jako lošu državu.
I muža bi vam reći mogao
Baš posve slična strašnoj noći toj,
Koj sieva, grmi, ruši grobove,
I urliče, baš kô i onaj lav
Na Kapitolu; a taj strašni muž
Baš nije jači, nego ja il vi
Po svome tielu, al je narasao
Tol silno, kô i izliev te oluje.

Kaska: Zar nije Caesar to, kog mislite?

Kassij: Nek bude, tko mu drago! Rimljani
Imadu kost i meso, kô i predji,
Al, jao, sad je mrtav predja duh,
A materinjska ćud nas upravlja,
Jer žene smo, što jaram trpimo.

Kaska: Doduše kažu, da je senat voljan,
Da sutra kraljem Caesara proglasi;
Da morem, kopnom smije nosit krunu
I svud, a samo ne u Italiji.

Kassij: Oj, onda znam, kud svoj ću mač okrenut,

Digitized by Google

U proljeću.

Digitized by Google

Od robstva Kassij Kassija će spasit.
Vi time, bozi, jačite slabiće,
I time, bozi, krotite tirane:
Što tvrdjave, ni jaki zidovi,
Ni tamnice, ni okova težina
Krepčine duha svladat ne mogu;
A život, tih zemaljskih spona sit,
Viek može, da se sam oslobodi.
Kad ja to znam, nek zna i cieli sviet,
Da diel tiranstva, što je na meni,
I sbacit mogu sam po svojoj volji.

Kaska: To mogu i ja. Tako svaki rob
Imade moć, da svoje robstvo sbaci.

Kassij: Zar inače bi Caesar silnik bio?
Siromak! Ta on ne bi bio vuk,
Da ne zna, da su ovce Rimljani;
On ne bi bio lav, da oni srne nisu.
Tko želi brzo velik oganj dobit,
Taj uzme slabe slame najprije:
A kakva li je istom slama Rim
I kakva tvar, kad takvom predmetu,
Kô Caesar što je, svjetla podaje? . . .
Al, tugo moja, kud me odvede?
Ja možda velim to pred sinjim robom,
A onda znam, da moram odgovarat
Za svoje rieči, ali se ne bojim,
Jer oružan sam.

Kaska: Vi to velite
Pred Kaskom, koji nije nikad bio
Uhodar gnjusan. Evo moje ruke!
Nasnubite što više smjelih ljudi,
Da odstranimo zlo, i moja noga će
Sa svakim korak držat, koji bude
I ponajdalje pošao.

Kassij: Pa dobro!
A vi sad znajte, da sam mnoge već
Od ponajboljih rimskih gradjana
Predobio za smjelo poduzeće,
Kom uspjeh mora slave donieti.
Svi čekaju u predvorju Pompeja,
Jer u toj noći nitko ne može
Pod prostim nebom boravit. A lice
Tog podhvata je našeg takovo,
Kô i te noći, krvavo i strašno.

(Cinna dolazi).

Kaska: Umuknite, jer netko dolazi.

Kassij: Po hodu poznam, da je Cinna to,
On drug je naš. O Cinna, kamo hitiš?

Cinna: Vas tražim. Tko je to? Metello Cimber?

Kassij: Ne, nego Kaska, vieran saveznik
U našem poslu. Čekaju l' me, Cinna?

Cinna: To drago mi je. Kakva strašna noć!
I od nas neki utvora su vid'li.

Kassij: Da l' čekaju me, recite mi?

Cinna: Da.
O kad bi samo u naš savez mogli
I Bruta privuć!

Kassij: Ovo pismo, Cinna,
Na praetorovo mjesto stavite,
Da Bruto može naći ga. A ovo
Dobacite kroz prozor mu u sobu;
A voskom ovo pak priliepite
Na starog Bruta kip, pa dodjite
U predvorje Pompeja za nama.
Je l' Decij Bruto i Trebonij ondje?

Cinna: Da, svi su ondje, osim Cimbera,
Jer i on traži vas. Ja idem pisma
Po vašoj želji postavit.

Kassij: A onda
Požur'te se u predvorje Pompeja.

(Cinna ode).

A mi još prije dana hajdemo
Potražit Bruta. Tri su četvrti
Već od njeg naše, pa i cieli muž
Na prvi će nam napadaj se predat.

Kaska: O, njega jako štuje cieli puk,
I što bi od nas bilo zločinstvo,
To ugled će mu, kao kam mudraca,
Pretvoriti u čast i dostojanstvo.

Kassij: Da, vi ste vrlo dobro spoznali,
Koliko mi ga trebamo. Al hajd'mo!
Već prodje ponoć. A mi ćemo njeg
Još prije dana naći i predobit.

(Obojica odu).

Konac I. čina.

Primorska pripoviest.

Slika iz mornarskog života.

Na divljem kutiću puste luke V. leži onizka kućarica, uzkih okna, porušenih vrata, oštećena ponešto od vremena. Mimoilazeć noću, svidja ti se, da je crna neka ptičina, koja je umorna sjela na žalo. Kažu, da je nekada bila nekoliko koračaja podaleko od obale morske, al je sada ližu valići, a kad zahuče jugovina, ogromno valovlje propinje se do pokrova. Pročelje je tamno i vlažno, a podnozje, zaodjeveno zelenom morskom svilinom, škripasto, jer se u njemu kote razne vrsti morskih školjka. Na okolo uzrasla trava i divlji oslobod, a sred pustoši čuje se samo kadkad krik galeba-ribara, koji sjedne, da mu odlane, na porušeni krov.

Ipak, kažu ribari, kad bura biesni, nebo se lama, i gromori silna morska huka, uzka okna one puste kućarice oživu, te kroz njih proviri neko tajno svjetlo, a da im se, osamljena ona kućarica svidja, ko neka gorostasna lubanja, koja svojim dubokim i gorućim zjenama gleda nekako čudno u noć prkoseć divljem biesu strašnih oluja;

Digitized by Google

suviše da povrh krova prolieću, keseć se u noć, neke tamne ljudske sjene, koje se umnažaju silnom brzinom držeć u rukama svaka voštenicu upaljenu, što nije pako, kako kažu, nego mrtvačka košćurina.

U tom bajanju spominjali uviek, nekako potajno, ime starog paron Nikole; promislih odma da se tu krije kakova istinita poviest, te se jednom odvažih do njega, da mi sve po tanko izpripovieda.

* * *

Kućarica paron Nikole uzdiže se vrh onizka briega; omašćena vapnom, oklopljena borjem, izgleda kao kakvo gnjezdo sred vječitog zelenila, pred vratima uzpela se pi toma loza, a sprieda joj vrtlić pomno obradjen, odakle puče ti vidik na široko more i na naše kršno primorje.

Sumračje se je već bilo počelo hvatati, kad udjoh u pozemljušicu potamljenih stiena, na kojima su bile prilieplene, bez okvira, slika sv. «Nikole» putnika, i sv. «Andreje» ribara, i drugi red sitnijih slika svetaca, požućelih od dima i vremena; u tamnom kutiću bile su dvije postelje, jedna prilično prostrana, nekoliko barilaca od srdelja nagomilani jedan na drugoga i neki jednostavni stolci od drveta; u uglu pako prostrano ognjište, na kojemu je praskala vesela vatra, i skvarila mirisajuć na žarkom ugljenu, polupečena riba; oko ognjišta sjedili paron Nikola, njegova drugarica «kuma» Mara, sin stariji Ivan i kćer Luca, od kakovih dvanaest godina, svi se mašali drvenom vilicom u pun pladanj varena zelja.

Paron Nikoli teče šestdeseta, ovisoka je stasa, nešto prigrbljen, lica nabrana, opržena i gola, očiju sivih i udubljenih, u kojima sjaje kao njeka trajna melankolija mora i trak dubokog motrilačkog duha, kože smedje i gvozdenih, dlakavih mišica, na kojima se križaju izbočene modre krvanice; čovjek, koji je u svojoj mladosti prebrodio više puta okean, hrvao se š njegovim silnim olujama i nauživao se onog vedrog morskog mira, koji i sada odsjeva kadkad na njegovu licu.

«Kuma» Mara, sitna i košćunjasta ženska glava, iznenadjena, nazva mi «pomoz Bog» i skoči da mi donese sjedalo, izpričavajuć se, što je stan neuredan.

Sjedoh. Paron Nikola ponudi me jelom. Da neuvriedim starca, mašem se vilicom i izpijem kap, te načmemo razgovor.

— Što će te, paron Nikola će nekako stidljivo, i bolno nadoda: «mlad mornar, star prosjak» — i nešto mu čudna prosije zjenom, u kojoj se je caklio odraz vatre, što plamsala na ognjištu.

Stanem, da ga tješim i sokolim, što ga nalazim još svježa i jaka, te mu i prišapnuh, gledajuć na još nadobudna mladića, koji je nekako čudno piljio u mene:

— Eto vam štapa starosti.

Ivan, koji je u glavnima crtama lica imao otčev oštri izraz, a u očima materinju plahu ćud, lagano se nasmjehne a otac će:

— Ej, da bi se na taj štap oslonio, lako bi posrnuo. Kosmata mu se obrva namrgodi, a lice nabra na čudni neki posmjeh.

— Čujte paron Nikola, dodjoh do Vas, da mi pripovjedite štogod o onoj zapuštenoj kućarici u luci V. baš sam znatiželjan, da štogod doznam.

Starac me nekako poprieko pogledne, te sam spazio, da je preko njegova čela prošla kao neka lagana sjena melankolije, a opržene se jagodice nenadano ospu čudnim bliedilom, te će:

— Pustite, pustite tužne su to uspomene još iz moje mladosti, koje me više puta naliećaju, prem gledam da ih se otresem.

Govoreć tako ustane i uzšeta se gori, doli, kao da u sebi ćuti neku otajnu silu, koja s njim pokreće, dok velika sjena njegova tiela, prolazila amo, tamo po ocrnjenoj stieni, kao plašna neka utvara, te će, popostajuć malo:

— Kasno je Ivane, a ti Luce, što mi tu driemaš, hajte na počinak.

Djeca se prenu, naglo ustanu i izčeznu u tamni kut sobe iza nekog okrpljenog zastora.

A meni će:

— Dakle ste baš za to došli, da vas nepustim suha zuba, gledat ću, da vam sve potanko izpripoviedim.

Sjedne do mene, te me oštro pogleda, kao da je tim pogledom htio da mi svu na jedan mah izpriča tužnu poviest. Zagleda se u vatru i načme pripoviest, koja sliedi.

* * *

Bilo mjeseca ožujka, u prozorje, nebo čisto kô modro oko, a more vedro kô prvi proljetni dan. Ukrcasmo se u luci T. ja, i pokojni paron Ambroz i kćer mu Kata.

I kô da se sam sobom razgovara, prosliedi: i kćer mu Kata . . . divno li je bilo to djevojče, plaho kao janje, a opet u potrebi, odvažno i jako kô pravcati mornar. Tekla joj tada dvadeseta godina, bila gojna i rumena, pramova crnih kô vranova kreljut, oči crnije od ugljena, a opet mudra i razborita, pravo kormilo broda, kako se ono na mornarsku reče. Dok je starac slovio mladenačkim žarom približi se tik mene, te mu u dubokim zjenama opazih iskrenost njegova zanosa.

Najednom, starac zape, te se zadube pogledom u vatru, spazih da su mu bjeločice pocrvenile i nadojile plača, a i sklizne mu suza žalobnica kroz suhonjasto lice, i kao da mu najednom odlanulo, kao da je ta suza pročistila nekako tmurno obzorje njegovih uspomena, prosliedi nešto nižim, al jasnijim glasom:

Svježi vjetar tjerao nas je sve dalje i dalje. Bili smo nekako osobito veseli onoga dana. Pokojni paron Ambroz pravi šaljivdžija, bio baš vedre volje i ravnajuć okretno kormilom, nazivao svaki oveći val izmišljenim smiešnim imenima. Poznavao ih on dobro, bio se je već š njima od djetinstva pobratimio, te je bio sretan i presretan, kad bi po koji oveći laganim dizanjem i spuštanjem hrlio na juriš brodice, a on bi ti ga brate astom od prove preko srca prelomio, a tvoj bi ti se val razpršio sipljuć do nas svoj slani pljusak, a mi mladi i veseli smijali se sladko starčevoj igrariji.

Oko podne bili podaleko odmakli u pučini. Vjetar stao postepeno padati, u daljini caklilo se mirno more, dok je oko nas strujilo još mrtvo valovje i ladja poska-

Digitized by Google

kivala nepravilno, jedro bilo postalo suvišnim, s toga ga spustismo i omotasmo, onda nasadismo «vlage», te ja Katom udri da se vozi.

Jurismo tako mučke za debeli sat, te iznenadno, ne znam niti sam kako, Katičina vlaga stala zapinjati sve to slablje opirajuć se morskom površju, a ja, kao u šali, misleć da se djevojče poigrava: — Vidiš ti mornara, ela da, na ti kudjelje.

Kata se okrene, nekako me čudno pogleda svojim velikim zjenama, u kojima je sjalo nešto neizviestna, al ujedno bolestna i plaha, prisiljeno se nasmjehne, dok joj se iznenadno jagodice ospu strašnim bliedilom, upre vlagom očajno i zdvojno, al najednom klone i ljusne obezsviešćena na pajole.

Paron Ambroz pusti naglo kormilo, skoči blied, preplašen i osovi se razrogačenim zjenama pred klonulim truplom svoje kćeri, bez glasa i suza. Napustih veslo, da priskočim u pomoć. Kata ležala kao odsječeni panj, podignem je i razriešim joj ponešto pas, zacrpim naglo šešulom mora i stanem da ju škropim po licu. Tielom proidju je lagani neki srsi, nasta živčana trzavica, sred svježih jagodica procvate joj lagani trak rumenila, dok trepavice začmu trzati lako, lako; ona se budila blieda i bolna, kao shrvani kakav cviet, i metnuv voštenu svoju ručicu na njedra, pogleda nas bolno i uzdahne, dok laki posmjeh prosja, za tren, njezinim mramornim čelom. Nije bilo kud kamo, trebalo se žuriti. Namjestih joj za uzglavlje svoju mornarsku košulju, zaogrnuh je solunskim haljkom, i naporno zaveslasmo prama lučici V.

U sumračje uhvatismo se kraja. Kata se bila podpuno osviestila, al je bila toli slaba, da sama nije mogla s mjesta. Podignusmo je i uhvativ je nježno pod pazuhe, dovedosmo je do one onizke kućarice. U kutu bila raztrta slamnica i položismo je. Ona umorna usne. Ostasmo na dnu posteljice, gledajuć jedan drugoga neodlučno. Naokolo nas kružila divlja pustoš, rodno mjesto daleko i nikada ko one noći neosjetismo tegobu samoće. Iznenadno Kata, kroz san zastenje i promuca Jakovljevo ime! Proidju me srsi i puče mi pred očima rješitba strašne one zagonetke, te promislih na jučerašnje Jakovljevo vienčanje bogatom kćerju seoskoga glavara i shvativ da Katu ubija silna tajna, zavarana ljubav. I ta mučenica nije se nikomu potužila, već se je hrvala potajno, sa silnim plamom, koji joj gorio u njedrima, dok je napokon taj isti silni plamen nije opržio i uništio. Takova vam je bila Kata.

Oko ponoći prene se bolestnica, i u crnim joj zjenama prosja živa neka iskra, kô da se je sva njezina duša u očima svila, bliede jagodice ospu se živim rumenilom i prošapne:

— Vode.

Skočih namah po tikvicu punu vode i pružih joj. Ona me zahvalno pogleda, al u tinji čas, kao da je neka crna slutnja obuzme, zastenje, promuca neke nerazumljive rieči, okrene se prama otcu, probliedi i naglo njezina se prsa stala nepravilno dizati i padati. To trajalo nekoliko časova. S vana je vjetar urlikao, a morsko se valovje razbijalo o vratima kućarice.

Najednom Kata ustane kao podignuta od neke tajne sile, razrogači svoje velike crne oči, obuhvati grčevito otčevu ruku i — padne hladna i niema.

Tu starčev glas stao drhtati i opazih, da mu kroz suhonjasto lice posklizne debela suza iskrena ganuća.

Što ćete, nastavi starac, da vam nadaljem razpredem tu tužnu poviest . . .

Paron Ambroz, kad mu se i ta zadnja svjetilika ugasnula, osta pust u noći; nije više radio, nije mario za život. Kadkad samo, osobito kad bi bura biesnila, a more urlikalo, ustao bi, nasadio vesla i udri da se vozi s najvećim naporom do opustjele luke V. Gatalo se po selu, da tamo idje, da se porazgovori sa svojom biednom Katom, koja ga u onoj kućarici izčekuje.

Prokuburio starac više godina u tom strašnom pustolovačkom životu, dok ga napokon neki ribari na žalu iste luke nadjoše, jednog zimskog jutra, smrznuta. Dovezoše umoreno ono tielo te ga položiše, da napokon nadje pokoja, do opustjela groba njegove omiljene kćeri.*

Stjepko Ilijić.

* Tumač nekih riečih ove pripoviesti: Paron = gospodar broda; pajola = daščice (pod) na dnu broda; šešula = posuda, kojom grabe morsku vodu; asta od prove = šiljak na prednjem dielu broda.

Na izvoru.

Poljski napisao **Henrik Sienkiewicz**. Preveo **Stevo Sušnik**.

(Svršetak).

Kada smo se indi kući povratili, ostaviše nas same, a ja joj sve izpovjedio što mislim. Primjetio sam, da ne samo naum, nego i to kako će se provesti, buduć njeka vrst urote medju mladenci, u veliko ju oduševilo.

Časimice bilo joj tako lice, kano u djeteta, kojem obećavaju, da će domala imati njeku neobičnu zabavu, i nije se nikako mogla uzdržati, da malo po sobi ne poigra. Te večeri ipak ne spomenusmo ništa o svemu, ali za to kraj čaja pričao sam o mojih nadah o budućnosti i o putevih, sto se pred menom otvaraju. Roditelji me slušali kano da su te nade izpunjene. Da sam mogao iole posumnjati, da ti ljudi golubinjeg prostodušja rade išta iz politike, morao bih priznati, da je to najbolja politika. nu, videć njihovu povjerljivost i pouzdanje rekao sam u sebi: Ta neću vas zavesti, pa makar za glavu išlo!

Izašao sam kasno. Tonica iztrčala za menom i jošte u predsoblju ponovi u pol glasa:

— Pravo! baš pravo! Čemu oklevati? ne volim zatezanja! živio! laku noć! — Samo se matere bojim, jer je njoj ponajviše do opreme.

Digitized by Google

Doduše nisam baš puno razumio, poradi čega se pripravlja oprema, jer djevojke i onako kano djevojke moraju imati sijaset odjeća, nu svojim načinom, svi te ruke izrazi, dokazujući donekle, da ne sanjam, da se i zbilja s Tonicom ženim, usrećivali me do visoka stepena. Vraćajuć kući brstio sam i nehotice: Oprema! oprema! — ni ne sluteć, da bi po radi nje mogle nastupiti kojekakove razne potežkoće. Vidio sam ipak duševnim okom silesiju sukanja svjetlih, šarenih, tamnih i uživao sam u svakoj po redu. Palo mi taj čas na pamet, da je i na meni, da uredim kuću kako bih primio Tonicu. Obreo sam opeta novu slast u toj misli. Manjkalo mi po nješto novaca, ali sam odlučio uza sve to ponarediti sve što najbrže. Noćju nisam mogao da spavam, jer mi je bila puna glava sukanja, ormara, stolića, stolaca itd. Prvo nisam spavao od tuge, a sada od radosti.

* * *

Sutradan eto me u stolara. Hitro je razumio, što ja želim. Pokazivao mi raznoliko posoblje, a kada sam to ugledao, jače sam poćutio budući život sa Tonicom. Ma da sam to sve znao, ipak mi počelo srce udarati. Stolar rekao, da se stiene izmaljaju, jer da ih papirom oliepi, morale bi se dugo sušiti. Uslužna ljudina. Obećao mi to sam uz primjerenu nagradu, da će izraditi.

Od njega otišao sam dvojici prijatelja, s kojima sam bio najbolji, da ih zamolim za djeverove. Rodbine nije bilo u mene ni žive duše. Njihove želje i zagrljaji, pomiešali se u mojoj glavi s raznimi utisci i od toga bio pravcat chaos.

* * *

Tonicu sam zatekao u dvorani. Jedva što sam dospio, da joj ruku poljubim, uzpela se na prstima do mojega uha i šapnula mi jednu rieč:

— Dopustiše!

I posliednji oblačak odbrodio s moje sreće. I od Tonice izbijala radost, kano svjetlo. Počeli smo hodati po sobi izpod ruke i razgovarati. Pripoviedala mi kako je to sve bilo.

— Mama je od kraja govorila, kako to ne može da bude, a onda primetnula ovako:

— Ti niti ne razumiješ kako to daleko zasieca, te se ne pristoji, da bi djevojci bila nuždа što brže do svatova... Onda sam joj kazala, da nam je obojem sila. Mati počela dizati oči u strop i skretati ramenicama, a otac, smijuć se, privukao me k sebi i pričeo ljubiti u glavu, dapače i po rukama, a majka opeta rekla: Ti si i onako vazda prema njoj slab — nu treba ipak nješto i na sviet paziti.

Onda je istom otac govorio: Sviet! sviet!... Sviet im neće dati sreće, nego će si je sami dati; i onako smo uradili sve svietu na opako, pa neka bude sve do kraja tako. Sada je post, — nu odmah iza svetaca neka se vjenčaju, a oprema će se i kasnije dovršiti.

Mama ustupila, jer je otac uviek kod svoga ostao... (Sigurno ćete i vi tako biti). Tu sam stala mater grliti, da joj nisam ni do rieči dala. Poslie istom pridodala: Sve onako po ludjački! Nu najpotlam ipak sve bilo na moje. Jeste li zadovoljni sa mnom?

Tako sam bio zaljubljen, ili tako plah, da nikada do tada nisam smio, da joj obuhvatim ramenice. Sada prvi puta, htio sam da je ogrlim, ali ona se lagacko odmaknula i rekla:

— Ovako je milo ići izpod ruke... kano dobra djeca...

I hodali smo dalje. Kazao sam joj, da sam već o stanu mislio; da sam dao duvarove bojadisati, nu ne uljevito jer je to preskupo, nego njekom bojom, podpuno uljenoj nalik, koja se brzo posuši. Tonica ponovila: «brzo posuši»... i tko bi znao radi česa, nadrsmo se oboje smijati, biti će valjda za to, što se zajednička radost i sreća nisu mogle u nama uzdržati. Dogovorili smo se onda da će salončić biti crven, jer makar je to nješto obična, da se ipak glave na crvenom tlu najljepše odbijaju. Trpezarija morala je imati svjetlo-zelene pećnjake, na priliku fajansa*, a za druge sobe nismo dospjeli, da se razgovaramo, jer se Tonici razvezala cipelica, te ode u drugu sobu, da je sveže.

Do mala povratila se s otcem, koji mi rekao, da sam šumonja i Tatar, ali mi ipak obrekao, da ćemo se već u utorak poslie svetaca vjenčati...

* * *

Prvih dana nas je ljubav neprestano uzrujavala i ćerala suze na oči, nu kašnje se razcvala veselo, kano cvieće u proljeće. Sada smo se svaki dan samo smijali.

* * *

Jer su uzkrsni blagdani kasno padali, proljeće se naredilo i u svietu. Drvlje sve napupalo. Pred velikom nedeljom išli smo Tonica i ja s roditelji po pohodih. Posvuda me zvedljivo promatrali, da mi je gdjekada i dodijalo. Njekoje starije gospodje, kada me ugledaše, prinosile bi stakla na oči. Nu moralo se i to izvršiti. Tonica svježa i vesela kano ptičica, nagradjivala bi mi to po sto puta, te dosadne posjete.

* * *

Sâm sam se brinuo oko maljanja soba. Kako je vrieme prijalo, sve se je u oka tren sušilo. Spavaonice dao sam ružičasto obojadisati.

* * *

Svakim danom volio sam sve to više Tonicu. Sada sam bio siguran, da se i promieni, dapače i ružna da bude, rekao bih si: «Stigla me nesreća», ali ljubiti je ne bih prestao. Čovjek u takovoj koži pušta se tako daleko ljubljenoj ženskinji, da gotovo ne znade, gdje se svršava njegov ja.

* * *

Mnogo puta smo se zabavljali kano djeca; više puta bi se od šale jedno drugom podrugivali. Kada sam znao rano doći, zatekao bih ju na samo, pa sam se počeo razgledati po sobi, kano da je ne vidim — pa sam je tražio i pitao: «Nije li tu tko zaljubljen? — a ona, zagledajuć po kutevih i drmajuć glavom, odvraćala: «Ne! valjda ne

* Vrst posudja. Op. prev.

Digitized by Google

ima! — «A ova gospodjica?» — «Ova, no možda mrvičak!» A za čas bi opet primetnula, šapćuć: «E, možda i jako!»

Novo čuvstvo umiešalo se sada u moju ljubav. Ta eto ne samo da sam se zaljubio u Tonicu, nego sam je zavolio nada sve. Upravo sam propao za njezinim družtvom. Mogao sam sprovesti uz nju po čitave sate, razgovarajuć bilo o čemu god. Gdjekada bi razgovarali i ozbiljno o našoj budućnosti, prem sam u obće izbjegavao svako razglabanje i teorije o temi, kakov treba da bude brak. Jer sam mislio ovako: čemu da trpam u njeke propisane formule ono, što treba da samo od sebe proiztiče iz ljubavi? Niti cvieću netreba razlagati, kako mora da cvate . . .

* * *

Veliki petak prošao tih, turoban, na ulicah bila magla i padala sitna kišica. Išli smo pohadjati grobove Tonica i roditelji, pa smo davali darove, što je koje moglo. Tonica crno obučena, lagodna, nu puna mira i ozbiljnosti, prividjela mi se liepa, kano još nikada. Kad i kad u tami crkvenoj, ili na odsjevu svieća, bilo joj lice pravo angjeosko. Taj se dan nješto prehladila, te sam morao letati po svih dućanih za starom malagom, što joj njetko preporučio da pije.

* * *

Svetce sam proboravio kod Toničinih roditelja. Kako nisam imao svoje rodbine, prvi puta sam upoznao kako je to liepo, kada imadeš svoje drage i kada si ti kome drag. Drugi dan uzkrsa bilo pravo pravcato proljeće.

Sa stanom sam još do pred Uzkrs došao do kakova takova poredka. Vrtić se počeo zeleniti, stare se trešnje razcvatoše.

Baš njekako pred Uzkrs izadje izpod štampe moja doktorska rasprava o Novoplatonicih. Tonica se prihvatila, da je pročita. Sirotica, žmigala očima, skretala s glavom, nu čitala je to zato, što je bila obvezana.

* * *

I eto kupe mi se u glavu uspomene — ne — bolje rekuć slike našeg vjenčanja — izmiešane, neporedane, prepunjene pojedinih utisaka, njekuda grozničavo. Vidim svuda puno cvieća: na stubama i po sobama. Po kući se trčkara, dolaze gosti, puno stranih, ili malo poznatih lica. U salonu Tonica, obučena u bielu haljinu s koprenom — divna kano pojava, nu njekuda drukčija, nego navadno, mnogo svečanija, kao da mi nije tako blizu. Utuvio mi se njeki utisak žurbe i nemira. Sve, što je nadošlo, kako se je u crkvu otišlo, predstavlja mi se pomiešano: crkva, oltar, svieće na oltaru, sa strane sjajne oprave ženskih, znatiželjne oči, šapat, — kleknuv s Tonicom pred oltarom, podali smo si ruke, kano da se pozdravljamo, i za čas zamnieše nam glasovi, i odjekivali kano tudji: «Ja uzimam tebe sebi» . . . itd. Čujem i sada orgulje i silno pjevanje, što se podiže na koru tako naglo kano vodoskok: «Veni Creator». Izlazak iz crkve baš pravo ne pamtim, a veselo mi sjedi u glavi: blagoslov roditelja i večera. Tonica sjedila uz mene i sjećam se, da se je svaki čas hvatala za jagodice, jer su joj jako gorile. Kroz kite cvieća na stolu vidio sam razna lica, ali ih danas nebih poznao. Pilo se u naše zdravlje, da je sve staklo zvečalo a soba grmila. Oko pol noći odveo sam ženu kući.

Od tog puta ostati će mi za uviek u pameti kako je naslonila glavu na moje rame, a neću zaboraviti ni one biele koprene, što je krasno mirisala po ljubicama.

* * *

U jutro sam je čekao u trpezariji, da pijemo čaj; ona se za to doba obukla i izašla na druga vrata u bašću, jer sam je opazio na prozor, gdje je došla do razcvatene trešnje. Potrčao sam odmah za njom, nu ona odvrativ se, prignula glavu do debla, kano da ju hoće, da sakrije pred menom.

Mislio sam, da je to šala, pa pridošav lagacko obuhvatim je oko pasa i reknem:

— Dobar dan. — A tko se to sakriva pred mužem? Što to radiš?

Tu opazim, da se je ona zacrvenila za zbilja, da izbjegava moj pogled i da se je u istinu okrenula od mene.

— Šta ti je, Tonice? — zapitam.

— Ta ja vidim . . . — reče sva sbunjena — da vjetar otresa cvieće s višanja . . .

— A, neka ih i pokida — odvratim — samo mi ti ostani . . .

I prikučim njezino lice k mojemu, a ona stade šaptati zažmiriv očima:

— Što me gledješ, odlazi . . .

Nu u isti trenutak nagnula joj se usta k meni upravo željno i ja sam ih cjelivao sasma uznešen.

I vjetar počeo za zbilja sipati bielo cvieće na naše glave . . .

— — — —

Kada sam se probudio opazim gole zidove moje sobe. Prepatio sam tifus — i to vrlo žestok. Dvie nedelje dana ležao sam izvan sebe u vrućici . . .

No i vrućica znade da bude kad i kad božjim milosrdjem.

Kada sam se osviestio, doznao sam, da su roditelji gospodične Tonice otišli skupa s njom u Mljetke . . .

A ja opeta, samac kao i prije, svršavam čudnom izjavom. Ta eto ja sam bio u tom mojem snatrenju toli neizrecivo sretan, da pričevši ovo pisati, samo zato, da mi ona ironija života ne ode netragom, rado zaklapam spomenute uspomene bez žalosti prijašnjom vjerom, da je od svih izvora sreće, onaj, sa kojeg sam u vrućici pio, najčišći i najistinitiji.

A onakov život, kojeg ljubav niti kano san ne pohodi — još je gori.

Digitized by Google

Proljetne pjesme.

I.

Sinu ljepše žarko sunce,
Zemljica se cviećem osu,
Blagim zrakom puna milja
Pjesmica se draga prosu.

Proljeće se nježno budi,
Svuda novi život buji,
Po toj zemlji nešto slatka,
Čarobnoga nešto struji.

Svuda nasta radost živa,
Drobna ptica, cvietak ubav
Ko da jedno samo šapću:
Proljeće nam nosi ljubav . . .

Jaki Bože od čudesa!
Što se ovo samnom sbiva?
Ja već dvojah da u grudih
Još imadem štogod živa — —

A gle sada, u tom čaru
Drobna ptica, cvietak ubav,
I to srce moje šapću:
Proljeće nam nosi ljubav . . .

II.

U daljinu nevidovnu
Prhnula mi miso jedna,
Potaklo ju srce moje,
Odniela ju želja žedna . . .

A ja strpah misli nekoč
U grob, koj se tuga zove,
Pritisnuh ih teškim kamom,
Da po svietu već ne plove.

Al je želja neugasna
Tužnog mene prevarila,
Jednu miso vilovitu
U srce je kradom skrila.

Jedan glasak iz daljine
Izmami je iz skrovišta,
Pa sad miso opet bludi
Diljem svjetskog hrvališta . . .

I sad opet tužan drhćem:
Što će miso doniet nova? —
Oj da ne će ko i prije:
Novih jada i bolova.

Naviko sam boli trpit,
Ne ću da me misli slade,
Al ti misli neposlušna
Bar donesi tračak nade! . .

III.

Ljubičice, cvietu liepi,
U tom draču što se skrivaš?
Sunašce je milostivo,
Što mu dare ne uživaš? . .

Kaži svietu čare tvoje,
Ta jedanput tek se živi,
Razvij miris i ljepotu
Nek se cieli sviet zadivi!

Sunašca se možda bojiš?
Il ti prošlog sanka žao?
Il te stid? — ah blizu tebe
Zumbul se je rascvjetao . . .

IV.

Odkud tebi sunce
Tolike topline?
Odkud tvojim trakam
Tolike miline?

Odkud šarnom cvieću
Toli bajna daha?
Odkud taku pjesmu
Smaže ptica plaha?

Odkud tebi brajko
Tvoje čuvstvo slatko? —
Pitaj srce naše, —
Imamo ga svatko . . .

V.

Oblaci tmurni kamo
Hitite neba širom? . . .
Hoćete l' gdjegod tamo
Počinut s mirom? . . .

Mislite vi da sami
Jurite plavim zrakom,
Nemože nitko s vami
Silom jednakom?

Skupio kad bih krilne
Misli vrludajuće,
Ljubavi s njima silne
Žedno čeznuće, —

Oblaci crnji, brži,
Pokrili svod bi plavi . . .
Tko će da njih zadrži?
Tko li da stavi? . . .

Oblaci tmurni kamo
Hitite neba širom? . . .
Jednaku kob imamo:
Nikada s mirom . . .

VI.

Al je tužno na toj zemlji
Kad se nebo naoblači, —
Al je tužno meni dievo
Kad se tvoje čelo smrači.

Tad mi vjetric tugu šapće
Povrh grmlja zelenoga,
Tad mi ptica tugu plače,
Tugu srca ranjenoga . . .

Al kad tvoje oko blisne,
Kad ti vedro čelo sine,
Tada vjetric, ptica, pjeva
Divnu pjesmu od miline . . .

VII.

Jedan tračak sunca
Od srca čudo stvara.
Jedan pogled dieve, —
Oh srce tad izgara . . .

Jedna riečca: ljubim,
I grešna u raj vodi,
Prvi plamen-cjelov
I sužnja preporodi . . .

Sve to jednog časa
Da mogu samo steći,
Ne b' mi bilo žao
Ni u grob odmah leći . . .

Selim J.

Digitized by Google

Čari ljubavnoga žara.

Pripoviest **D. V. Grigorovića**; prevod s ruskoga.

(Nastavak).

Možete i sami pomisliti, kako se je taj odgovor dojmio naše gospodične! Kad ga je čitala, krv je u njoj snažnije kolala i ona se jedva mogla razabrati od zabune. Je li moguće, da će čovjek, koga si ona pomišljaše okružena sjajnom oreolom, silesijom pjesnika, učenjaka i književnika, — da će takav čovjek smoći vremena da odgovori njoj, neznatnoj djevojci, — pa još kako — Bože moj, kako! Napokon je vrieme ovdje bilo sve? — Nije li trebalo, da tuj tisuću krat više cieni odziv duše, što mu je bila do stola, čime je okrutno uvriedio pisca, koji je odmah želio rukopis natrag.

XXI.

Urednik, koga nisam poznavao, tek po pripoviedanju rodjaka, već sam ga nekoliko krat i vidjevao kod tetke, — spadao je, to moram reći, medju silne romantičare. U ono doba u Rusiji su se medju pozitivne ljude mogli brojiti samo generali, zakupnici daća i pravi državni savjet-

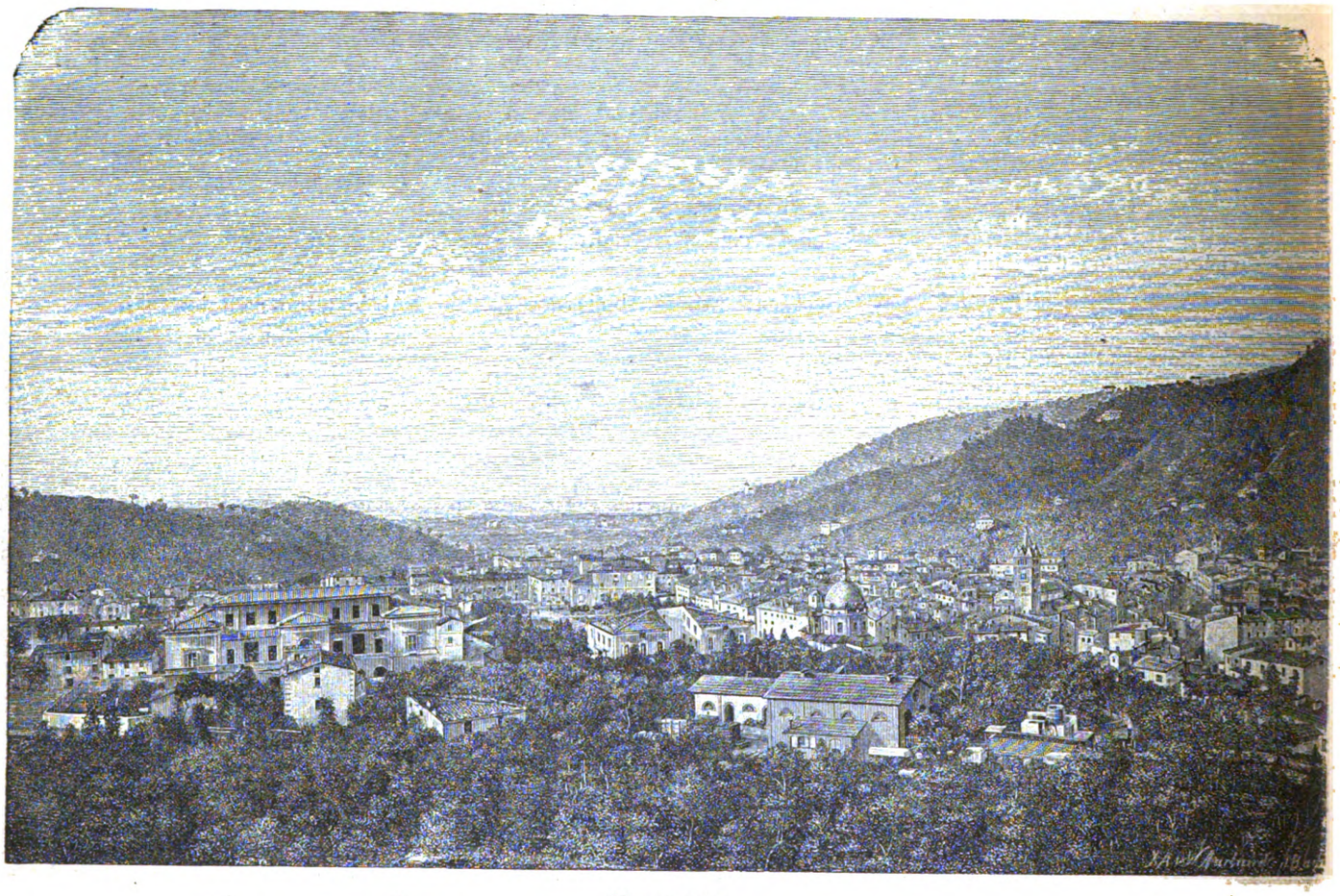

Karara.

toplo srce i te mile, sućutne rieči, što same sobom, od obilja čuvstva, potekoše . . . Dalje je stvar prelazila u područje mašte, a ova je u svojem žaru pomišljala urednika nekakvim uzvišenim idealnim bićem i malo što mu ne prida i idealni oblik, krila na ramenih . . .

Tu je noć pero gospodične, koja je gorila kao u vrućici, grozničavo letilo po papiru. Rano u jutro ona je svoju drugu poslanicu odpravila po naročitom glasniku na poštu. Sadržaj te druge poslanice nije mi poznat; — ali urednikov brat, — muž svasti moje tetke, pripoviedao mi je, da mu se je poslie toga drugoga pisma iz Saratova, urednik učinio ponešto čudan; on je bio mučaljiviji nego obično i tako nesabran, da je znao rukopise gdjekojega književnika, a da ga ni pročitao ne bi, turiti u košaru, nici; ostalo čovječanstvo bavilo se mirno oranjem, a samo neznatniji dio toga čovječanstva oduševljivao se za Benediktova i suznim očima čitaše Almanak — Vladislavljeva.

Urednik, kao čovjek rada, koji je veći dio vremena morao da provodi u kabinetu, sjedeći u naslonjaču na kolobaru od gutaperče, slabo je poznavao pravi život; upoznavajući život gotovo izključivo iz romana i pripoviesti, koje je od jutra do večera čitao po rukopisih i korektura, — živio je većim dielom od maštanja. Po svojoj naravi, da se poslužimo izrazom jednoga od njegovih suradnika, on je bio čovjek ganuća i plah. I čudna stvar: on i njegov žurnal dielili su dva posve oprečna udesa! Žurnal, kako je poznato, imao je veliki uspjeh kod krasnoga spola; a on se baš time i odlikovao, što je doživio četrdeset i petu godinu

Digitized by Google

života, a da kod toga krasnoga spola, nije imao baš nikakovoga uspjeha. Ta obstojanost podala je na posljedku njegovoj naravi tužni odraz, koji se uveličavao od spoznaje, da je svemu kriva njegova vanjština. Ta nije sbilja bila privlačiva.

Oči još kako tako, premda su se što od kratkovidnosti, što od vječitoga čitanja korektura i rukopisa nešto izbočile napred, predočujući tako nešto slična kokošjim jajom, na koja je sivom bojom bila naslikana zjenica. Mutno, svagda modrikastom bojom, kakva je i na šljivah. Usta su bez sumnje bila najljepši ukras urednika; nu, nekim čudnim hirom, on je na nje najmanje pazio: može se pače reći, sjećao se svojih usta samo tada, kad je trebalo jesti ili govoriti, dočim ih je u ostalo vrieme upotrebljivao isključivo za pljuvanje u mjedenu pljuvačnicu, koja je neprestance bila kraj njegovoga stola. Ovakve pljuvačnice bile su u ono doba u općoj porabi.

Neuspjesi urednikovi u traženju «drugarice po duši i

U mramorolomu Karare.

nabrano lice — neizbježiva posljedica vječnoga sjedenja, k tomu u Petrogradu, — mogla se takodjer još trpiti; glavna stvar neuspjeha bio je njegov nos. Takove nosove imali su negda tajnici kod zemskih sudova, a sad ćeš ih naći samo još kod arhijerejskih pjevčika, dosta obična oblika pri svojem korenu medju obrvami; nosevi te vrsti, što se više približuju skrajniku, to se više šire na sve strane i napokon se okreću gore, pokazujući par nosnica, u koje bi čovjek lahko mogao strpati par krupnih oraha. O boji neću ni da govorim: ovakvi nosevi odlikuju se zanosu srca», kako je znao pripoviedati svojim prijateljem i rodjakom, — ćutili su se sve više i više; makar da je njegov žurnal imao silan uspjeh, njegovo je srce tugovalo od nedostatka duševne hrane. Često krat u trenutke bolne dispozicije mašta mu je slikala nekako krasno i ljubljeno biće, neizkvareno životom u priestoljnici, neko biće, koje je sačuvalo u duši čistoću gjurgjice i nevinost ljubice, koje se skromno pritajilo u sjeni ovoga lišća . . .

Kad je pročitao drugo pismo iz saratovske zabiti, njegove su mašte neočekivano krenule drugim smjerom...

Digitized by Google

One se kao ti sbližavahu sa sbiljnim životom. «A što ako... ako . . .» sunulo mu je nehotice u glavu, kad je zamišljeno hodao po kabinetu, složivši ruke unatrag. On je odmah odbacio takvu misao, uza sve to je već sutradan napisao dugačko, dugačko pismo s naslovom u saratovsku guberniju.

Baš desetoga dana u jutro stigao mu je odgovor.

Od toga doba (bilo je početkom zime) izmedju Petrograda i Saratova uzpostavljeno bi posve pravilno dopisivanje. Oko nove godine dopisivanje je naraslo do poštene knjižice.

XXII.

U posliednjih listovih nije se više ni riečcom spominjala pripoviest, napisana u dobrotvornu svrhu. Govorilo se više o sućuti duša, o izmienjivanju misli, o nezadovoljivanju čuvstava, o tjeskobnoj boli za idealom. U njegovih listovih bilo je i ovakovih redaka: « . . . gutam suze, — te gorke jagode, što no rastu na razvalinah razorenoga srca . . .»

Sa svakim novim listom, razširivala se želja, da se sve izrazi primjereno, zamienjivanje čuvstva trebalo je sve više i više prostora na papiru, sam slog kano ti podgrijavan nevidljivim ognjem, raztezao se kao žarki plameni potok. U svemu tomu zapadaše maštu, kako u ostalom svagda biva, najlukavije, demonski licumjerno sudjelovanje; mašta je svakomu od njih risala najfantastičnije slike i prilike, obsjenivaše ih čarobnom prikazom, kupala ih je u modrom eteru, uznosila ih je u nadzemne visine, gdje je on — Manfred ili Romeo, sjajući u podpunoj muževnoj ljepoti, pružao prema njoj strastveni zagrlaj; ona — Laura ili Beatrice, utjelovljena nježnost i dražest, padaše na njegove grudi i obujmivši vrat njegov rukama, šaptaše mu rieči vječne, nepromjenljive ljubavi . . .

Prema koncu ožujka odrazivaše se u njegovom a i u njezinom pismu neodoljiva potreba za fotografijom. Na žalost, ni on ni ona nisu mogli da udovolje obostranjoj želji; urednik kao žitelj Petograda, zadobavio se u proljeće hunjavice, a u takvom stanju nije nikako htio da se dade slikati; gospodična se opet nije mogla dati fotografisati, jedino s toga razloga, što u selu nije bilo fotografa, a do gubernijskoga grada opasno je u to doba putovati, jer su se rieke razlile.

U prve dane mjeseca travnja dopisivanje je ustanovilo činjenicu nesumnjivoga srodstva dviju duša, nemogućnost razkrštenja, te potrebu sbliženja; sporazumiše se, da se sastanu: desetoga svibnja, u dva sata poslije podne, u Moskvi, u gostioni Ševaldiščeva.

Gospodični bilo je težko izpuniti zamišljenu osnovu. Da sama putuje tako daleko, bez pratnje, bez vidljivoga povoda, na to se nije dalo ni pomisliti. S druge strane nije se dalo udesiti, da osamdesetgodišnjega starca ostavi na brizi služinčadi. Trebalo je na koji mu drago način nagovoriti starca da putuje u Moskvu. Ta uzbudjene strasti zadahnjuju kadšto ženijalnimi pomisli. Olga Karlovna (uviek zaboravljam, da gospodičnu nazovem pravim imenom) uze žarko uvjeravati otca da boluje i da je neobhodno da putuje u Moskvu, kako bi se posavjetovao s liečnici. «Što? A? Kako to? . . .» pitao je starac i pristavljao dlan k uhu. — «Vi ste bolestni, otče!» nagovarala ga kći dvojakom odlučnošću. Starac, koji je pod zelenim sjenilom nad očima već gotovo sasvim osliepio, a od starosti posve podjetinjao, pristao je na sve. Koncem travnja prenesoše ga na ruku u tarantas, brižno ga namjestiše medju jastuke, kći je do njega sjela; služinčad je viknula: «S bogom!» starac je zastenjao i zaplakao, ali je tarantas odmah ugušio te zvukove, zašumivši po cesti.

Rado izpuštam psihološku analizu onih osjećaja, što ih je ćutila Olga Karlovna za svega putovanja iz Saratova u Moskvu; u obće ne volim te analize čuvstava. Ograničujem se na to, da se je uzburkano stanje čuvstva i misli znatno uvećavalo, drugda običajnim, ali sada upravo neumjestnim djelovanjem proljeća, od kojega je njezino lice nešto stradalo, pošto su se prištići znatno množili na njezinom licu; k tomu je djelovala i duševna tjeskoba, uslied koje je krv njezina silnije kolala, ali ti prištevi sve su rasli i množili se takvom strašnom snagom, da nikakva sredstva toga razvitka nisu mogla ustaviti, makar se ona u Moskvi služila preraznimi kosmetičkimi sredstvi.

XXIII.

Putovanje urednika u Moskvu nije ni iz daleka bilo tako težko (on je putovao u prvom razredu diližanca) premda se ne može tajiti, da su i njega snalazile svoje vrsti neprilike. Njegov vrbanac znatno se poboljšao, nu opet nije ga sasvim nestalo, jer je još uviek morao lica vezati crnim rubcem, koji je odozgor bio svezan tako, da su krajevi toga rubca s glave lepršali kao crna krilašca. Utješljivo je bilo barem to, što je urednik potonjih tjedana posvetio nešto veću pažnju svojim ustam; on ih je revno izpirao nekakvom vodom, koju je i sobom vozio u putnoj torbici.

Ne mogu vam reći, u kojem je svratištu odsjeo, to vas ne bi ni zanimalo. Znadem samo to, da je dne 10. svibnja u dva sata poslie podne, Olga Karlovna sjedila u jednoj sobi svratišta Ševaldiščeva na divanu te poput plahe srne prisluškivala svakomu i najmanjemu šumu. Čim su se u hodniku začuli koraci ili glasovi, lice je njezino porumenjivalo, prsti su joj bivali hladni, a srce stalo tako kucati, kao u nenadano uhvaćene ptičice; znadem — to je banalna prispodoba, ali se ovaj par ne mogu dosjetiti boljoj.

U posliednjoj uri ona je barem stotinu puta ustala sa svoga mjesta i svaki put je naglo disala i opet sjedala na divan, grčevito je stiskala svoj žepni rubac i opet ga krila u žep svoje haljine.

U jedan takav trenutak netko je pokucao na vrata.

U glavi joj se zavrtilo, sve se oko nje okretalo. Ona je nehotice zažmirila i plaho je doviknula:

— Udjite . . .

Vrata se otvoriše, netko je zaškripao cipelama i malko se nakašljao.

Otvorivši oči, Olga Karlovna opazi pred sobom nizkoga gospodina s licem, povezanim rubcem. Skrajnji stupanj smutnje odrazivaše se s njegovih crta; podigavši visoko obrve, raztvorivši oči širom, pootvorivši dapače ponešto i usta, on je nepomično stajao na mjestu, kao da

Digitized by Google

nastoji da se razabere; napokon je nesigurno nazvao svoje ime i prezime i dodao:

— Čast mi je govoriti s Olgom Karlovnom? . . .

— Da . . . progovori ona jedva čujno.

Nekoliko sekunda prodje u mučanju; sudeći po njihovih licih čovjek bi mogao pomisliti, da su si čas prije saobćili najžalostniju neočekivanu novost. Oboje bijaše u nekakvom neshvaćanju i gotovo da proplače.

Olga Karlovna prva se savlada i rekla je, pokazavši na stolac:

— Vrlo mi je milo . . . izvolite sjesti . . .

— Hvala vam, — odvrati urednik posve razbijenim glasom.

On je sjeo na kraj stolca, okretao je u ruci šešir, te je rekao, obarajući oči na zemlju:

— Jeste li davno došli . . . gospodično?

— Prekjučer . . .

— Putevi nisu, čini se, još sasvim suhi . . . U gajevih po svoj prilici još je vlažno . . . i zelen se nije, mislim barem, posvuda razpustila . . .

— Trava je u ostalom, po svuda . . . progovorit će Olga Karlovna, i na jednoč stane brže disati i tako težko, da je urednik i nehotice stao sa svoga mjesta; ali ona nije više ništa vidila; glava joj se vrtila, u očiju bilo joj je zeleno, prsa se stezahu od nedostatka zraka . . . Ona je grčevito pritisnula k licu rubac te je s histeričkim klokotom u grlu pala na oslon divana . . .

Urednik se uzvrpoljio u sobi, bacao je na sve strane sbunjene poglede, i na posljedku je iztrčao na hodnik, prizivajući služinčad; raztumačiv s nekoliko riečih, da je gospodični u susjednoj sobi pozlilo i zatraživši, da joj pošalju sobaricu, — on je brzo sišao niz stube pa je isto tako brzo hodao ulicom, sačuvavši na licu izražaj neshvaćanja skupa sa izražajem prepasti.

Sutra dan stigne Olgi Karlovnoj pismo ovoga od prilike sadržaja:

«Dopustite, cienjena gospodično, da vam izrazim svoje iskreno sažaljenje povodom boljetice, što vas je jučer tako naglo zastigla. Nadam se, da će ostati bez posljedica. Vrativši se od vas, primio sam iz Petrograda brzojavku, koja me odmah tjera odavle. Žalim, što mi jučer nije bilo moguće, da se s vami sporazumim o vašoj prekrasnoj pripoviesti. Nadam se, da ću ju priobćiti u lipanjskoj knjizi. Primite itd.

Još istoga dana odputovao je urednik u Petrograd.

Pet dana kašnje, poslie liečničkoga konsilija, na kojem se je objasnilo, da u otca Olge Karlovne ne bijaše posebne bolesti, već da bi najbolje bilo, da su stare njegove kosti ostale kod kuće, — izvezao se iz svratišta Ševaldiščova poznati tarantas; izpod njegova krova vidilo se s jedne strane zeleno sjenilo na starčevoj glavi s kapom, urešenoj vojničkom vrpcom, — s druge strane: nešto nabuhlo turobno žensko lice s očima, pocrvenilim od nedavnih suza . . .

Ni mjeseca lipnja, ni do konca godine, a ni kašnje, pripoviest Olge Karlovne ne ugleda svjetla; ona je poginula za sviet, kako su umrli jedno za drugo romantički redaktor i snatriva Olga Karlovna, — dvie žrtve zanešenja i vruće mašte! . . .

Tu je pripovjedač prestao i zapalio novu smotku.

XXIV.

— Ja sam mislio, da ćeš se pod konac smilovati te makar iz sućuti udati svoju gospodičnu . . . rekne domaćin i nasmije se.

— Da je udam! Liepe mi pomisli! klikne mjernik na polak osbiljno, na polak podrugljivo, — prvo: — toga ne bih mogao učiniti s toga jednostavnoga razloga, što se je pripoviest, koju vam netom izpričah, u istinu desila, pa ja nemam prava, da mienjam historičku viernost; drugo, da sam pripoviest i sam sastavio te bi u mojoj vlasti bilo da razpolažem udesom takve gospodične, — ja bi nju i tada ostavio, da vjekuje kao usidjelica!

Uvjerljivi ton, kojim je pripovjedač izrekao posliednje rieči, izazvao je u prisutnih nehotični hohot.

— Čemu takva nemilost? . . . zapitaju prijatelji u jedan glas, kao po dogovoru.

— Vi znate, ja sam od naravi materijalista, a po uvjerenju pozitivista, odvratit će mjernik svedjer istim uvjerljivim tonom; moj ženski ideal podpuno je obilježen na nadgrobnoj ploči drevne Rimljanke: «Ona se bavila šivanjem i čuvala je kuću!» Svi ti sentimentalni subjekti, što-no po mjesečini uzdišu, eksaltovane gospodične, romantičke djevice s historičkom osnovom te nujne snatrive naravi: misliš — sad će se eto razletiti na komade i stane biti mušičava da bi mjedeni kip nagnula u sušicu! A onda vam još mudračica i učenih . . . Nipošto, hvala vam za njih! «Treba da čovjek pokuša živiti s takovom mudračicom, da očuti slast života uz glupu, ali dobru žensku», uviek mi je znao govoriti, dobar prijatelj . . . Budem li se kada oženio, o čemu, u ostalom sumnjam, jer je ženitba, kako vele, luka, pristanište, a ja volim otvoreno more, pa tako, budem li se oženio, želim da u svojoj kući susrećem nešto solidna u ćudorednom pogledu . . . ali, naravno, i u drugom pogledu; hoću da susrećem nešto razborita, pametna. Inače budi spreman i na ovakovo pisamce: «Oprosti, dušice, ali ja sam se zanesla i zavoljeh našega prijatelja Ivana Ivanića . . .» Poznata mi obitelj, gdje se je žena ovako četiri put zaljubila . . . Ne, merci beaucoup. U romanih to može biti vrlo liepo, ali u sbiljnom životu, čuvaj vas Bože i sveti Sergej, božji ugodnik, kako je znala govoriti moja pokojna baba . . . Doista sačuvao nas Bog od svih tih žarkih ljubavi i nenadanih zanosa od jednoga pogleda. Oni na posljedku ne donose no tugu i nepriliku. Dokaza ne treba, da na daleko tražimo, imamo ih tuj: počevši od tebe (on je pokazao na domaćina) pak dovršivši sa slučajevi, o kojih si ti pripovjedao (on se je obrnuo na književnika), svi ste manje više bili žrtve svoje zanešenosti.

— Liepo, što se barem ograničuješ na pojedine slučajeve . . . prihvati književnik sa smieškom.

— Što dakle?

— To, da bi se inače moglo pomisliti, kako ti u našoj prirodi ne priznaješ najbolje njezino svojstvo . . .

— Kako to?

Digitized by Google

— Tako, jer svojstvo zanešenosti uviek pokazuje, da u čovječjoj duši ima nešto živa, prisuće iskre svetoga žara, u kojem je tajna svjetskoga oduševljenja! — žarko će prihvatiti književnik, — ti misliš, da ja govorim fraze, da se šalim, — nipošto! Ponavljam: najbolje! Bez sposobnosti, da se zanese, da uzplamti čuvstvom i mišlju, čovjek nebi bio ništa do li glupa stvar! . . . Sva velika djela, spadala ona u koje mu drago područje, svi znameniti izumi, sve, što čini, da vjerujemo u uspjeh čovječanstva, što nas oduševljuje, što uzdiže naš duh; sve, čime se, možemo ponositi; sve, što vidimo oko sebe plemenita, kriepostna, visokoga: sve što je ikad stvorila, što stvara, ili će još stvoriti stvarajuća sposobnost; na posljedku — samo to stvaranje, sve je to proizvod silnoga duševnoga uzbudjenja, t. j. zanosa! U historiji ostadoše znameniti samo oni čini, koji bijahu rezultatom žarke uzbudjenosti i zanešenosti! Sjajnu stranu čovječje historije stvoriše samo pjesnici i zanešenjaci! Tajna uspjeha jedino je u tome, da povod zanosa odgovara potrebi dana i vremena, pokadšto — potrebi minute. Samo zadovoljna razboritost i tako zvano mudrovanje nije nikad ništa stvorilo; oni kao trgovci pišu samo u račun i sbrajaju: Da oni upravljaju svietom, oni bi odavna već sledenili čovječanstvo i sama naša zemlja postala bi mrtvo tielo poput mjeseca! . . . «Mladi čovječe, vi ste zanešen» . . . ili: «On je prekrasan čovjek — šteta što je zanešenjak!» Evo to je ono, što vam od iskona vieka opetuje samodovoljna razboritost, zaboravljajući da je i sama vječno živa i da će vazda živiti samo na račun zanešenjaka, jer prikuplja njihove misli te sgrijava ruke kod lomače svetoga ognja, što ga od vajkada podržavahu ti zanešenjaci i oduševljeni . . .

— Pristajem sasvim uza te, uplete se pravnik, — ali, priznati mi je, meni se bolje svidjalo, kad si iz početka govorio obćenito o oduševljenju, kao o našem najboljem svojstvu, ne upuštajući se u potankosti. Zanosi velikih ljudi, koji su pravili te će vazda praviti historiju čovječanstva — zaslužuju, da im se divimo i da smo im zahvalni, ali plemeniti duševni zanosi nisu izključivo svojstvo ljudi, koje je povjestnica zabilježila; tih zanosa ima, a možda i najviše, na skromnom domaćem ognjištu, u tišini tako reći, te su isto tako na čast našoj prirodi i zaslužuju isto tako, da im se divimo! Osobe, koje su utjecale u historiju, uznosila je viša družtvena svrha, uvjerenje im je podizalo duh, u budućnosti smieškala im se slava, čovjek se žrtvovao u trenutcih uzbudjena čuvstva i mozga . . . Laglje je bilo, da se uzneseš! Ovdje je stvar jednostavnija: i ljudi su mirniji i okolina mračna; i ovdje, kad se zanesu, prinose žrtvu, ali izključivim poticanjem uviek je visoki polet ličnoga moralnoga čuvstva, obilje srdačne ljubavi, milosrdja, krieposti a u čast ljudske prirode treba dodati, takve stvari sbivaju se često i podpuno.

Do sele jesmo govorili o ženah. Držimo se do kraja te stvari. I ja imadem pripoviest i držim, da je ovaj čas najsgodniji, da vam je izpričam i k tomu, ja vam nisam još nikad ništa pripoviedao, za to je sad red na meni.

XXV.

U mojoj pripoviesti djeluju dvie žene, ali je svaka zanešena na svoj način, svaka djeluje, pokoravajući se svomu vlastitomu moralnomu, ili, ako već hoćete, srdačnomu zanosu.

Prije deset godina (mi smo, gospodo, tako stari, da već po decenijih prebiremo svoje uspomene) imenovaše me privremeno, da obavim važni službeni posao u jednom od naših glavnih gubernijskih gradova. Ljudi, s kojima sam imao posla, povjerljivo mi gledahu u oči, i samo što mi nisu ljubili ruke, prem su mi, po običaju, što je kod nas Rusa zavladao, kasnije i potajice prouzrokovali svu silu pakosti i neprilika. Jednoč mi dojave, da me traži neki čovjek i spomenice mi njegovo ime — bilo mi je poznato ime. Čovjek, koji za tim unišao k meni, bio je u istinu sin onoga staroga učitelja, koji je negda podučavao moju mladju braću. Nu sin ne bijaše po ničemu prilika svoga otca . . . Bože, kakva je u njega bila fizionomija! Pred menom stajaše još mlad čovjek, od kakvih dvadeset i osam godina, ali tako iztrošen, izmožden i gnjil, da ga je muka bila gledati.

Svojom vanjštinom polučio je onim prosjakom, kakove ima sva sila u Moskvi tik gostionica i svratišta, do prodavališta živeža i uz crkvena vrata na blagdane; u kratko podpuni gad! On mi se konačno ogadio, kad je uzeo, a da ne rekne ni rieči, cjelivati mi ruke i ramena i nazivati me dobrotvorom svojim. On me je prosio, da mu dadem kakvu zaslužbu, da ga namjestim negdje, a kad sam ga upitao: što mnije? on je, kao pravi Rus, bio spreman, da prihvati bilo kakvu službu — makar ćilime vezti ili plotove graditi, samo da sjedne u državnu službu i prima plaću. Napokon je Kohlov (tako se je zvao) izvadio izpod poderanoga kaputa zamrljanu bilježnicu i pružio mi ju, kao primjerak njegovoga rukopisa. Bilježnica, kako mi se površnim razgledanjem činilo, bila je izpisana hrdjavimi stihovi, ali mu je rukopis bio bezprikoran, pravi biser!

Rekao sam vam već, da su ljudi, što su bili oko mene, jer su me trebali, pazili na svaki mig mojih očiju. Oni mi nebi odbili, da sam od njih tražio, da dadu mjesto i samomu Stenjski Razins.

Hohlova učiniše pisarom i opredieliše mu sobu u državnoj sgradi. Dva dana kašnje, Hohlov je iz nova došao k meni, da mi cjeliva ruke, napinjao se na sve moguće načine, ali uzalud, da na oko izciedi suzu, izazvao je uspomenu otčevu te je nekakvim lažno čuvstvenim, poniznim, ližećim glasom molio, da dovršim dobročinstvo, da mu izkažem «visoku čast» te posjetim njegov stan i pogledam, kako se je on namjestio, a da ujedno vidim i njegovu ženu . . .

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Prva juha.

Digitized by Google

Za pobjedu kod Lepanta.*

Spjevao **Fernando de Herrera.** — Preveo iz španjolskog dr. **A. Tresić Pavičić.**

Pojmo Gospodu, koji na ravnici
Širokog mora biesnog razbi Traka:
Ti, Bože bitka, ti si naša slava,
I spas i desna jaka.
Ti sile slomi i gordo, tvrdo čelo
Krvožednome borcu Faraonu.
Svi njegvi knezi pokriše izbrani
Jazove mora, gdje no sve potonu,
Ko kamen u dubinu; ti u svom gnjevu
Proguta ih, ko oganj suhu pljevu.

Jer gordi tiran, pouzdav se smjelo
U svojih ladja nebrojenih spravu —
Na nepravedni posô jerbo na njim
On skuči našu glavu,
I naše robske ruke za to služe —
Sa teškim sruši svojim mišicama
Visoke kedre s planinskih visina,
I jambor, što se koči na ladjama
Što piju tudje vode, ko da sada
Sa sprdnjom grdi robstvo našeg jada.

Malići tada drhtnuše smeteni
Od bezbožnog mu biesa; dignu čelo
Prot tebi, Bože Gospode, i nadu
Bjesnoćom srce smjelo,
I pruživ svoje oružane ruke,
On silnik biesni vrat gordo uzvinu:
Okruži srce sa gorućim jarom
Na dvie Hesperije, što more ovinu;
Jer prkose mu u te pouzdane,
Ljubavlju i vjerom tvojom oružane.

I srdit onaj objestnik tad reče:
Te zemlje zar ne poznaju mi biese,
I mojih djedâ sva preslavna djela?
Il desne istakle se
S Magjarom plahim njihove prot njima?
Il možda u ratu Roda i Dalmacije?
Što ne spasi ih? Zašto svojim rukam
Ne spasi Niemce i puke Austrije?
Zar njihov Bog će slučajno sad moći
Očuvat ih od pobjedne mi moći?

Rim njegov plahi i ponižen sada
Obraća u suze poj i molbe svoje
I on i njegva djeca biedna drhću
Od smrtne srdžbe moje.
Uzdrmana je neslogom Francezka,
A grozna samrt u Španjolskoj prieti
Svim koji sliede mjeseca znak sveti;
Te oni hrabri narodi u ratu
Za obranu se sada brinu svoju.
Ja ne, jer ko će slomit silu moju?

Mogući puci sad robuju meni,
Pod jaram vrat svoj skučiv veljom mukom;
I zalud im je hrabrost! da ih spasim
Zalud me mole rukom,
Jer tamne zviezde njihovoga spasa!
Već u smrt idu njihovi junaci,
A djeve njine padoše u robstvo,
I slava im se pod moj skeptar baci:
Od Eufrata do Nila i Dunava,
Sve moje je, što sunce obasjava.

Ti, Bože, koj ne trpiš tvoju slavu
Da otme tko se smjelo u silu nada,
Ponoseći se srdžbom i praznoćom;
Gle oholicu sada
U sreći koji kalja ti oltare;
Ne dopuštaj da tako gazi tvoje,
I zvieri mesom njihovim da hrani,
U krvi gaseć oganj mržnje svoje;
Da sprdajuć se on ne reče njima:
«Gdje vam je Bog? nek pomogne svojima!»

Za čast i slavu imena ti svetog,
I tvoga puka pravednu osvetu,
Rad nesretnika uzdisanja težkog,
Obrati desnu svetu
Prot onom koj se srdi da je čovjek,
I časti hoće koje idu Boga:
I tri i četir' puta strogom kaznom
Ti kazni, Bože, dušmanina svoga.
Da imenu ti uvreda zadana
Grieh bude, njegvih izbrojitelj dana.

---

* Ova je pjesma pjevana prigodom velike pobjede kršćanstva nad muslumanstvom u morskoj bitci kod Lepanta, gdje su družene kršćanske države, a na čelu im Španjolska i Mletci, pod vodstvom don Huana d'Austria, potukle hametom tursku vojsku, i uništile za uviek njihovu mornaricu. Pjesnik pun žarkog vjerskog čuvstva, smatra sebe kao izrazom, kao jekom svih kršćanskih srdaca, te uzdiže božanstvu čuvstva veselja, zahvalnosti i udivljena. Karakter ove ode i izrazi većim su dielom uzeti iz hebrejske poezije, i na vrlo sretan način prilagodjeni ovom argumentu. Pjesnik razloživši veličajno u prvoj kitici predmet svoga poja, prelazi prividnim neredom s jednoga čuvstva na drugo, sa mržnje na prezir, sa straha na pouzdanje, sa proklinjanja na blagoslov, sa bahatosti turske vojske, koju divno slika na hrabrost Španjolske i njezinog vojskovodje, kojega sa dva sama stiha u zviezde kuje. Ali od početka do svršetka prevladjuje u ovoj odi vjersko čuvstvo, koje ju je nadahnulo, i pjesnik se neprestano obraća Bogu veličajnim apostrofama, kao utočištu, kao štitu i osvetniku kršćanskog puka. To je čuvstvo ona jedinstvena nit koja oko sebe onaj prividni nered u divnu cjelinu spaja, tako da sve ove pjesničke digresije i poleti nisu drugo nego krasno cvieće sakupljeno po bujnom perivoju njegove mašte da nakiti predmet. Oblici su ove ode, sada dramatički, sada lirski, sada epski, prama tome kako razne slike potiču maštu pjesnikovu, te daju ovoj pjesmi neku divnu raznolikost, koje u odi ne bi smjelo biti, i bila bi grieh kod manjeg pjesnika. Vanjska je forma uzeta iz talijanskih kancona.

Digitized by Google

Orijat grozni svoju glavu dignu,
Što tol' te mrzi, i za rasulo naše
Sakupi sabor, gdje odluči rasap,
Što u sebi željaše.
Rekoše: hajdmo! i u burnom moru
Od krvi njine stvorimo more drugo;
I uništimo sve narode one,
Da ime Krsta već ne živi dugo;
I dieleć njihov plien, nek pasu oči
Po smrti i krvi što naš mač iztoči.

Dodjoše iz Azije i plodna Misira,
I Arapi i Afrikanci laki,
I koje Grčka na zlo s njima združi:
Vrat svaki zmijski pruži,
A bezbroj ih je bio silni, jaki:
I svojim rukam drzkim obećaše
Opustit da će zemlje ognjem, smrću,
Vojnike mačem da će sasjeć naše,
I odvest djecu i djevojke krasne,
Okaljat čast im i oči prejasne.

Sa bojaznošću ostaviše zemlju
Zaokupiše plaho skrovne luke
Junaci naši hrabri i sidjoše
Sred bojne neodluke;
Dok Gospod na nov boj se ne odluči
Prot drzkoj želji rata Saracena,
I posla hrabrog Austrije mladića
Sa jakom vojskom Španjolca hrabrena;
Jer Bog ne trpi da uviek Sion mili
Babelskog robstva tišti žig nemili.

Ko lav što na plien svoje ralje sprema
Bez straha naše čekali su kleti;
Al ti si, Bože, našim štitom bio,
Ter strahom ne sapeti,
Već oružani ljubavlju i vjerom,
Sa jakošću se uzdahu nebesa;
I ti im ruke u borbi razmaha,
Nategnu desne, pune svetog biesa,
Ko luk nakaljen, i ti desnu svoju
Sa mačem za njih uzvitla u boju.

Orijati se smetoše, a hrabri
Predadoše se drhćuć, bliedi strahom,
A ti ih, Bože, uzvitla ko kolo,
Il kano vihor mahom,
Kad sitni trunak pljeve nebom vine,
I tisuć bježeć bojahu se jednog:
I ko što oganj plamenom ovine
Pregustu goru i do vrha gori,
Olujom srdžbe tako ih izgori,
I lice im u blatni sram obori.

Ti operuša ljutom zmaju krila,
Sa smjelog tiela jednim mahom skinu,
I strašne pandže još ne pobjedjene:
On sadje u dubinu
Svog duplja stenjuć duboko i zviždeć,
Gdje drhće uz svoje zmije otrovnice,
Pun gadnog straha u utrobi svojoj,
Tvog lava strepeć s ralje osvetnice,
Koj ruknu leteć sa španjolskih kraja,
I obori ga smetena sred vaja.

Pregordog diva vidješe se danas
U suzam oči, u prahu veličina:
Ti jedin bi uzvišen, velji Bože,
Jer dana tvog težina,
Gospode vojska oružanih, panu
Vrh gordih šija i njihovih tvrdina,
Vrh vitih kedra i ladja širina,
Vrh strmih gora, vrletnih strmina,
Vrh kula i tvrdja, i vrh ladja Tira,
Što tvojim vjernim nisu dale mira.

Al ti o silo morska, gorda Tiro,
Što ponosna si na ladjama stala
I plašila si zadnje medje zemlje,
I kad si ratovala
Sve punila si strahom i uzdahom,
Sad kako svrši ohola i smjela?
Tko tvojoj glavi spremi takve jade?
Bog, da ti slava u plač gorki pade,
Da skrši slavne dive i velike
Da umreš smrti zada ti tolike.

O ladje mora, plačite, jer pade
Vaš ponos gordi i bahatost ljuta:
Al tko bi mogo imalo te žalit
Azijo oskvrnuta,
I izkvarena, koja mjesec sliediš?
Tko malo čuvstva pokazati za te?
Tko za te molit? Tvoj bo bies i prkos
Uvriedi Boga, ter se srdi na te;
I tvoja stara nestalnost i griesi
Sad viču na te osvetu s nebesi.

Sad koji ruke slomljene ti zrieše,
I od jambora tvojih pusto more,
Što uzburkaše polje mu i vale,
I smrt ti sramnu; sbore,
Tvom raspu groznom sprdajuć se slatko:
Tko onu strašnu shrva tako lako?
On Bog, koj silu rukû kazat htjede
Za vjeru kralja kršćanskog tol' jako;
I da se sveta njegva slava sjaje
Španjolskoj svojoj ovaj lovor daje.

Blagoslovljena tvoja veličina,
O Bože, čija, posli tolko muka,
I naših grieha i pravednih kazna,
Dušmanu slomi ruka
Tvrdoću stare podle oholosti:
Pred tobom u prah nek padnu izbrani,
Nek tvoje ime, utjeho nam Bože,
Sve slavi, nebo što okružit može;
A buntovnička šija osudjena,
Nek gine ognjem vječnim izgorena.

Digitized by Google

Hrvatski zemaljski arkiv.

U spomen stopedesetgodišnjice njegovog obstanka. — Piše **Emilij Laszowski.**

(Svršetak).

Spisa u škrinji povlastica kraljevine imade 150 registrovanih još godine 1764. Najstariji jest zlatna bula Andrije II. sačuvana u priepisu kraljice Marije od g. 1384. kako je po kralju Ljudevitu I. god. 1351. potvrdjena. Medju ovima nalazi se na dalje grbovnica kraljevine Slavonije od g. 1496. Grb, koji je kralj Vladislav II. ovom grbovnicom podielio kraljevini prekrasno je u gotskom slogu izradjen, i dobro sačuvan.*

Do mohačke bitke imade spisa 135 komada. Sve ove listine razredane su u sedam fascikula, a svaka je umotana u upojku. Većina ovih listina štampana je u Kukuljevićevom djelu «Jura regni».

Osim ovih 150 komada nalazi se u ovoj škrinji još jedan svezak pisama (listova do 170 komada) Ivana Karlovića bana i kneza krbavskoga, Petra Kružića slavnog branitelja Klisa, Franje Baćana, Šimuna Erdöda biskupa zagrebačkoga, Erazma Kacijanera i drugih suvremenih ovim ličnosti. To su upravo veoma zanimiva pisma, koja nam pružaju liepih podataka za dobu prvih godina vlade Habsburgovca Ferdinanda I. Pokojni naš historik Rade Lopašić prepisao je ova pisma (1890/1.), za svoju zbirku «acta habsburgica», koju žalibože nije štampao.

Škrinja privilegija uvjeke je zatvorena, te se sva tri ključa nalaze po starom običaju kod bana trojedne kraljekraljevine, po što nema protonotara ni podbana.

Ova opisana zbirka privilegija punim se pravom nazivlje ovim imenom, jer zaista i takova sadržaje, te su neprocjenjivo blago naše domovine, te jasni dokazi slavne prošlosti hrvatskoga naroda.

5. *Spisi hrvatskog namjestničkog vieća (acta consilii croatici)* od god. 1767—1779. zajedno sa 13. svezaka zapisnika.

6. *Spisi banski (acta banalia)* od god. 1645. do 1849. sadržaju zanimive viesti za ovo razdobje.

7. *Spisi banskoga stola (acta tabulae banalis)* od ustrojenja istoga 1727. pa do 1850.

8. *Spisi zaprisežnih bilježnika banskoga stola (acta jurat. tabulae banalis notariorum)* od g. 1744.—1842.

9. *Spisi prabilježnika kraljevine (acta protonotariorum)* od god. 1630—1844. sa 4 svezka valovnica (fassiones). Ovo su spisi od velike važnosti za monografije pojedinih osoba ili gradova.

10. *Pomiešani spisi različita sadržaja (acta miscellanea)* od g. 1582—1754.

11. *Spisi odnoseći se na dobro Brlog na Kupi.*

12. *Spisi konferencija (acta conferentiarum)* od g. 1703—1842.

13. *Parnice* (processus) u četiri serije I. od god. 1651—1790. sa 891. brojem. II. g. 1791—1850. sa 4722 broja. III. g. 1642—1725. sa 235 br. IV. g. 1726—1850. sa 1351 broja. U ovoj seriji zanimivo će biti da posebno iztaknem parnicu pod br. 461. «*processus concursualis Prandauianus*» vezan u omašnu folio knjigu od 4298. pisanih strana.

Osim ovih četiri serija, koje su registrovane i providjene alfabetskimi indeksi, nalazi se još jedna ali do sada neregistrovana, već jedino kronološki uredjena. Ova serija obsiže do blizu 200 brojeva u razdobju g. 1568—1848., od kojih su najzanimivije parnice proti vješticam «*causae contra sagas*» od god. 1558—1658. Naš vriedni sabirač zagrebačkih povjestnih spomenika Ivan Tkalčić priobćio je ove pravde proti vješticam u XXV. svezku «Starina», što je izdaje jugoslavenska akademija.

14. *Spisi povjerenictva (acta commissionum)* od g. 1615—1778. u 42 fascikula, sadržaju zanimive podatke za bivšu Krajinu.

15. *Spisi stališa i redova kraljevina Hrvatske i Slavonije (acta statuum et ordinum)* od g. 1615—1766. sadržaju važne podatke o radu hrvatskih stališa.

16. *Spisi jezuita*: I. *Zagrebačkih (acta collegii societatis Jesu zagrabiensis)* od god. 1207. pa do ukinuća reda, sa 23. fascikula. II. *Varaždinskih* od g. 1402. do ukinuća reda, u 10 fascikula. III. *Riečkih* od g. 1486. do ukinuća reda, u 26 fascikula. IV. *Požežkih* od god. 1689. do ukinuća reda u 7 fascikula.

Spisi ovi sadržaju donacije, i povlastice dane ovom redu, te i pisma tičući se njihovih posjeda, s toga i imade tako starih medju njima.

17. *Spisi tičući se gospoštije Kastavske i gimnazija riečkoga* u 2 fascikula.

18. *Acta radicalia collegii S. I. fluminensis* od god. 1585. počamši, jedan svezak.

19. *Spisi konvikta varaždinskoga* (jezuitskoga) 4 fascikula.

20. *Spisi bakarski* u 18 fascikula. Najstarija je listina Martina Frankapana od g. 1468. Imade medju ovima takodjer i izvornika od Nikole Zrinjskoga, Stjepana Frankapana itd. Ovoj sbirci pribrojiti ćemo i *spise gospoštije bakarske* sa 12 fascikula počam od g. 1708.

21. *Spisi gospoštije čabarske* sa 4 fascikula.

22. *Spisi riečki* 18 svezaka.

23. *Acta decimalia* — desetinski spisi 10 fascikula.

24. *Spisi o nalazu blaga (thesauri et mineralium inventio).*

25. *Conscriptiones contributionum* počam od XVII. vieka u 19 fascikula.

26. *Acta insurrectionalia* god. 1797—1814. Odnoseći se na obranu proti Francuzom.

27. *Acta Sallica* spisi odnoseći se na vladu francuzku u našoj domovini.

28. *Acta illyrica* I. *processus civil.* II. *proc. criminal.* III. *dicasterialia* od god. 1817—1822. u preko 200 fascikula.

29. *Insinuata deputationum in illyricis, banaticis et transilvanicis* od god. 1746—1770.

* Ovaj kralj je to iz političkih razloga činio. Nema primjera, da bi igdje kralj podielio kakovoj kraljevini grb, kako je to sa Slavonijom. Op. ured.

Digitized by Google

30. *Spisi medjački* g. 1768—1846. odnoseći se na medje kraljevine Hrvatske.

31—48. *Acta departamenti*: 1. commissariatici, 2. civitatum, 3. graeco non unitor. ritus archi episcopatus Karlovicensis, 5. polit comitatuum, 6. ecclesiastici, 7. ecclesiastici-fundationalis, 8. eccles. saecularis, 9. scholastici, 10. litterario politici, 11. politici generalis, 12. eccles. oeconomici bonorum, commixta cum polit. fundationalibus, 13. postalis, 14. fundi saecularis oeconomici, 15. fundi litterarii bonorum, 16. urbarialis, 17. ecclesiastici mixta.

Ovih sedamnaest grupa spisa iz XVIII. i XIX. vieka sadržaju nekoliko stotina fascikula. To su spisi iz arkiva ugarskog namjestničtva, a tiču se izključivo hrvatske uprave.

49. *Spisi odnoseći se na hrvatsko-slavonsku vojnu krajinu*, sastoje od 7 omašnih svezaka «Karlstädter» i «Warasdiner Granitz betreff», sadržavajući liepe podatke za Krajinu iz XVII. i XVIII. vieka. Osim ovih imade nekoliko stotina priepisa na Krajinu odnosećih se spisa iz arkiva ratnog ministarstva u Beču, te gradačkoga arkiva. Uz ove još je nekoliko stotina sličnih izvornih izprava, koje su uredjene kronološkim redom.

50. *Spisi banskih namjestnika* od g. 1808—1850.

51. *Spisi plemički*: *a*) *legitimacije plemića* 4 fascikula; *b*) *Plemički listovi* 43 komada (15 originala); *c*) *katastar plemića županija*: zagrebačke, varaždinske, križevačke, požežke, virovitičke i sriemske u ovjerovljenom priepisu.

52. *Sbirka adressa i diploma te spomenica.*

53. *Prepisi donacija kraljevskih i palatinskih (transumpta donationum)* 9 folio svezaka, koji su sačinjeni iz t. z. u ovjerovljenom izdanju «Liber regius».

Kaštel Toblino.

Digitized by Google

54. *Sbirka izvornih autonmih zakona* od g. 1868. počamši, te zajedničkih počam od g. 1867. Ovi se izvorni zakoni u smislu zakonskog članka hrvatskog sabora od 28. studenoga 1873. sahranjuju u zem. arkivu.

55. *Articuli diaetales* od god. 1790. počam, u 26 knjiga.

56. *Acta Hungarica*: spisi odnoseći se na odnošaje i stvari Magjarske te Sedmogradske. Najstarija je listina od g. 1301. Sadržaje mnogo vriednih autografa.

57. *Sbirka mapa i nacrta.*

58. *Urbarialia et conscriptiones* XVI.—XIX. vieka. Od ovih je najzanimiviji svezak, koji sadržaje spise i popise konfiskacije Zrinjsko-Frankopanskih dobara nakon grozne katastrofe god. 1671.

59. *Ugovori i pogodbe* (*contracta et conventiones*) od god. 1469. do XIX. vieka, sadržaju mnoga zanimiva i važna pisma.

60. *Zbirka rukopisa.* Ova zbirka sadržaje 88 raznih rukopisa, i to 48 *povjestnih* (*manuscripta historica*). Ostali su sadržaja filozofskog, pravnog, teološkog, pjesme, misali (XV. vieka), psalmi (XV. vieka) itd. Od rukopisa historičkih spomenut nam je napose rukopis *Farlatov*, *Patačićev* od god. 1687—1690., *Sidićev* od god. 1683., *Du Fresneov*, *Gideona baruna Maretića* o Klokoču c. 1838. itd.

61. *Novo prikupljeni spisi* Ova je zbirka sastavljena od dosada neuredjenih u arkivu se nalazećih spisa, te onih kupljenih g. 1891. i 1893. Ova se zbirka dieli u sliedeće odjele: 1. *acta medii aevi* t. j. listine do mohačke bitke, 2. listine dalje od mohačke bitke razdieljene u 4 serije (po vjekovih). Najstarija je listina ove zbirke izvornik od god. 1193. darovnice kralja Bele III. o županije Modruške za Bartola kneza krčkoga (Frankapana). Iz XII. i XIII. vieka imade ih 8, a svih skupa do mohačke bitke 176 izvornih komada. Od g. 1526. dalje do g. 1848. imade jih za sada 2887. Nadati se je, da će se ova sbirka s vremenom povećati, pošto je kralj. zemaljska vlada sklona, da se prikupe kupom listine za hrvatski zemaljski arkiv.

Osim ovih navedenih grupa nalazimo još 389 svezaka raznih zapisnika, koje možemo pojedinim spomenutim grupam pribrojiti. Nadalje nalazi se tamo spomenuta jur škrinja sa *spisi obitelji Sermage* od godine 1582—1770., te škrinja sa pismi obitelji Bužan sa napisom «*Cista litteraliorum instrumentorum nobilis familiae Bussan, anno 1805.*»

Vriedno je spomenuti i zbirku pečata. Imade jih 24 komada. Najvažniji je svakako pečat kraljevine Slavonije, u srebru izrezan od g. 1495. Na tom pečatu, kojim su svi saborski zapisnici podpečatani izvajan je grb kraljevine Slavonije, i to kuna medju dvjema riekama na desno (u otisku na lievo) bježeća, a nad gornjom riekom šestotraka zviezda. Oko grba stoji napis «*Sigillum nobilium regni Sclavoniae 1495. †*» Pečat je liepo sačuvan te važe samo srebro 35 grama.

Ostali pečati jesu županijski, kotar. sudova, podžupanija, zem. blagajne itd., koji su nakon uvedenja pečata sa grbom trojedne kraljevine sahranjeni u hrvatskom zem. arkivu. Nu imade još dva srebrena pečata, i to gradjana kaptola zagrebačkoga iz XVI. vieka, te varaždinskih šoštara (ceha) od g. 1565.

Spomenut ćemo i nekoliko otisaka pečata, od kojih je najzanimiviji Pavla Šubića iz XV. vieka.

Knjižnica hrvatskog zem. arkiva, koja je tek g. 1892 osnovana broji danas 614 svezaka. Sadržaje gotovo sve publikacije magjarske akademije, koje je ista arkivu darovala, te «monumenta» i «starine» od jugoslavenske akademije darovane. Nadalje najvažnija djela o diplomatici, heraldici, i paleografiji.

Ova se do sada mala knjižnjica po malo povećava, jer naša jugoslavenska kao i magjarska akademija te heraldičko magj. družtvo svaku novu izašlu svoju knjigu pripošilja, pa je i naša kralj. zem. vlada dala god. 1893. 350 for. kao dotaciju za povećanje priručne knjižnjice, te se od ove svote neprestance nabavljaju potrebna i dobra djela.

Zbirka raznih portreta, koja je nabavljena iz Kukuljevićeve ostavštine sadržaje 639 portreta. Medju ovima najveći je broj Hrvata, te raznih krajiških zapovjednika ine narodnosti. Imade liepih starih bakroreza i drvoreza, koji kao suvremeni dotičnim osobam, mogu liepo poslužiti za ilustracije našoj domaćoj povjesti.

Napokon se mora željeti da se arkivi po našoj domovini raztreseni čim prije pokupe i pohrane u hrvatskom zem. arkivu i tako od propasti spase. Imao sam prilike vidjeti kako, osobito obiteljski arkivi propadaju, pa i oni raznih občina a naročito nekih starih plemićkih, upravo su izvrženi konačnom razsulu. Privatne opet zbirke prodavaju se u tudjinu, od kuda je za skupe novce moramo opet natrag kupovati, da nam ostanu u zemlji

Bez sumnje, pobrinuti će se kompetentni faktori, da se hrvatski zemaljski arkiv prema nastojanju i predlozima Kukuljevićevim razširi, ne samo svojim sadržajem već i prostorijama. Takav krasni i važan institut treba, da svagdje nalazi priznanja i brige, jer samo tada moći će se uspješno na polju naše domaće historije raditi, kada budu sva vrela — osobito listine, u domaćem našem arkivu na okupu! A sad narode gledaj, da si svoj arkiv obogatiš, da u njem' pohraniš uspomene na tvoje predje — na junačka djela, koja si tiekom vjekova izveo; jer samo tvojim marom postignut će se prekrasan cilj, za koji evo već *sto petdeset godina obstoji naš hrvatski zemaljski arkiv!*

Digitized by Google

Što me gledaš?

Što me gledaš, djevojčice,
Sa zamamnim gledom,
Što se čudiš mojoj tuzi,
Mojem licu bliedom?

Što me pitaš, zar u tebe,
Momče, srca nema?
Ima, dušo, al u njemu
Moja majka driema.

Mrtva majka, nad njom križ se
Znamen boli vije — — —
U tom srcu za te krasnu
Vjeruj mjesta nije.

Srce moje sa tim križem,
Ne budi ti žao.
Hrvatskoj sam drugoj majci
Već odavna dao!

R. Katalinić Jeretov.

Ave Maria.

(K slici).

Liep je prizor, što nam ga je slikar vještački prikazao na slici «Ave Maria». Na otvorenom moru, — možda na mjestu, gdje se je pred mnogo godina težka nesreća dogodila, — podigoše pobožni ribari na visokih stupovih kip Bogorodice. Večer je te se primiče doba ribolova. Brodić je pun mreža i pobožna ribarska obitelj krenula je najprije pod stup, na kojim je mala kapelica. Tu najnevinije ruke ove siromašne obitelji ovienčavaju sveti lik, što ga rasvietljuju slabi traci male svjetiljke. Kćerka starca ribara popela se uz ljestve i prinaša darak: — vienac cvieća. Tiha molitva prati ovaj čin, a zatim će nadom i ufanjem podkriepljeni krenuti ribari na lovinu.

Karara.

(K slici).

Sa kiparskom umjetnošću uzko je spojeno ime «Karare». Tko ne pozna kararski mramor? Od rimskoga doba najbolji je za kiparsku radnju..

Izmedju zalieva od Spezije i utoka rieke Arna apeninsko gorje ne diže se tik uz more, nego se proteže više prama sjeveru. Tu je grad Karara, odaljen kojih 30 kilometara od Spezije. Posebna željeznička pruga vodi od grada do mramoroloma te ide odonud do mora. Mramorolomi nalaze se u gorju, a vrhunac mu je Monte Sagro (5000 m.) Grad Karara broji do 30.000 stanov. od kojih se veći dio bavi mramorolomom. Veći dio kuća je od bieloga mramora. Krasna je stolna crkva. Ima tu gimnazija, tehnička škola i škola za klesanje mramora. Mnogi umjetnici imadu tu svoje radionice, te ovdje izradjuju mramorne kipove dotjeravajuć ih kasnije kod kuće.

Nadalje ima grad mnogo liepih spomenika (Marije Beatrice d'Este, Andrije Dorije itd.). Akademija umjetnosti ima liepih snimaka iz sadre od najvećih umotvorina. Bogat je muzej rimskih starina nadjenih u Luni, nedaleko Karare.

Mramoroloma ima 400. Najveći su u dolini Torano. U mramorolomih rade 3000 radnika. Mramor se reže u 60 mlinovah, a u 30 poslovnica se izgladjuje. Piesak, koji se u tu svrhu upotrebljuje doprema se iz Viareggia, jer piesak potoka u blizini Karare za taj posao ne vriedi. Kipova izradjuje u Karari 105 poslovnica sa 250 radnika. Izradjuju se narudžbe iz dalekih zemalja. Često n. pr. iz južne Amerike. U svemu vade godišnje oko 2,200.000 ct. mramora, koji vriedi od prilike 10 milijuna franaka.

Osim bieloga mramora ima i prugastog i sivog, ali se taj u mnogo manjoj mjeri lomi.

Od bielih mramora najjeftiniji je «marmo statuario», onda «bianco-chiaro» i «venato». Marmo statuario je krasno biele masti i svjetao. Takav se mramor nalazi samo u 30 mramoroloma. Radnici rade takovim naporom, da gotovo dnevice ima težkih nesreća. Dobivaju plaću od 1 franak 50 cent. na dan, a njihovi nadglednici 6 franaka. Kraj toga je živež vrlo skup, obuća se i odiela silno deru, tako da je radnik težki patnik. Za to su ondje nedavno bile žestoke bune, radi kojih je bio tamošnji zapovjedajući general imenovan diktatorom. Mnogo je radnika postradalo te izgubilo život.

U proljeće.

(K slici).

U prirodi cvate i lagani vjetar nosi miris daleko preko obale. Naslonjena na rešetku stoji djevojka a u kosi igra vjetric sa pramovi njene vrane kose. Veseli a brbljavi vrabac smiono je doskakutao i gleda udivljeno u djevojku, koja svježa kao pupoljak, dražestna je kao nadnaravno biće. Proljeće je u prirodi, proljeće je i njezinoga života. Kada vidimo ova dva božja stvora ovako skupa, kolike li se nam misli namiču?

Digitized by Google

Posjet kod Luis Leger-a.

Premda ovaj učenjak i slavenofil, u svojim krasnim djelima možda najmanje o nama Hrvatima, i o braći Slovencima govori; ipak što znatiželjnost, što počitanje uzbudiše u meni želju da vidim toga pisca, uz čija sam liepa djela mnogi krasni sat prošao. Kao što rekoh o nama nije mnogo pisao, dočim je najveću pažnju posvetio u prvom redu Rusima, pak Česima; ali ako se u njegovim djelima i ne čita često hrvatsko ime, a to je barem uviek sa počitanjem spomenuto, te mu ne bih ni najmanje zahvalan bio, kada bi nam posvetio onoliko pažnje, barem što se naših mana tiče, kao što ju je posvetio Srbima u objektivnoj razpravi «Le peuple serbe». Bolje dakle da o nama nije mnogo govorio, a za ono malo što nas spominje možemo mu biti zahvalni. Ali uzevši stvar ne sa političkoga, nego etnografskoga i filološkoga gledišta, onda bismo morali Legeru spočitavati, da se je sa nama vrlo malo bavio, dapače da nas je zanemarivao, da ne rečem omalovaživao. Dokazom tomu biti će činjenica koju ću niže pripoviedati.

Odlučivši da ga posjetim, otidjoh u Collège de France, gdje on sada Mickijevićevu katedru pokriva, da vidim na redu predavanja, kada bih mogao čuti L. Legera. On je predavao toga istoga dana od jednoga do dva sata poslije podne. To me veoma razveseli te odlučih sa mojim putnim drugovima da ga čekamo i slušamo. Zapitasmo slugu da nam pokaže dvoranu gdje predaje Leger, a on nam mahnu rukom na desno. Otidjosmo na ona vrata koja nam je pokazao, i stupismo u malenu prizemnu sobu, u kojoj nije bilo ništa drugo osim ovećeg stola i nekoliko stolica. Misleći da smo pogriešili ulaz vratismo se natrag da još jednom zapitamo slugu gdje predaje gosp. prof. Leger. — G. prof. dolazi — odvrati sluga, i onizak čovjek udje u onu sobu gdje prije bijasmo. Bilo se već sakupilo jedno desetak slušatelja, a kada mi posjedosmo sva su mjesta oko stola bila zapremljena. Čelo stola je sjedio Leger, i ja ga stadoh znatiželjno promatrati: pravi tip francezkog učenjaka. — Francezkog učenjaka! uzkliknut će koji čitatelj, kao da su francezki učenjaci drugačiji nego kod ostalih naroda! — Ja bih rekao upravo da jesu, jer uz onaj izraz većega duševnog horizonta, uzvišenijega neba misli, mirnoće duha itd. koji nauka svakomu bezdvojbeno na lice zapečati, ona francezkom učenjaku ne utisne i onu ozbiljnost, više puta strogost i ukočenost, kojom nadariva recimo n. pr. njemačke učenjake. Francezki učenjak kraj svega toga zadrži onaj svoj narodni i prirodjeni veseli duh, i onu otvorenost karaktera, koja ih toli simpatičnim čini. Barem takav utisak učiniše na me Leger i stari duc de Broglie.

Leger je onizak prosjed čovjek, koji je po vanjskom izgledu bliži šestdesetoj nego petdesetoj godini. Čelo mu je visoko i vedro, oko maleno, ali veoma živo i pronicavo, a uši a la Manzoni. Nosi kratku bradu.

Toga dana je tumačio neku bugarsku mitičnu narodnu pjesmu, a kašnje Karavelovu pjesmu «Običam te otačbino moja». Predavanje Legerovo naliči više kojemu seminaru na bečkom sveučilištu, nego redovitom predavanju. On se uzput razgovara sa svojimi slušateljima, pita ih za mnienje, a često se našali i nasmije. Od prišutnika najviše se je glasala neka gospodjica, koja mi je već na prvi mah bila antipatična, jer sam takovih saučenica imao i na bečkom sveučilištu, a na vlastito na predavanju prof. Brentana. Takove mudrijašice obično ne krase oni mili ženski čari, kojima priroda obiljnije njihove drugarice obaspe; ali one doznavši za onaj psihologični i fizijologični zakon, da se jedno tjelesno ili duševno svojstvo razvija na uštrb drugih, pomisle ako i nisu liepe da tim moraju biti inteligentnije, pa onda zanemare još više svoju vanjštinu da si dadu neki učenjački ton, pa eto ti ih na sveučilište, sa debelim omotom, sa knjigama, naočalima i olovkama. Nije mi ništa dosadnije na svietu bilo nego kada bi me zli udes osudio na muku da sjedim kod takove mudrijašice tekom predavanja, jer sam se morao jako siliti da s njom ne budem neuljudan, navlastito, ako nije mogla pridržati uzde svojoj neumornoj kritičnoj ježičini, i ako je htjela da pokaže svoju učenost. S tih razloga nisam htio niti da pogledam u lice tu novu, ali na svu sreću samo za kratko, saučenicu, jer sam protiva tomu ćutio neku opornost u srcu, bojeći se da ne vidim koje od onih lica, koja su u meni u Beču ono neugodno čuvstvo antipatije pobudjivala. Na žalost nisam ipak mogao da zatvorim uši i bio sam prisiljen da joj vrlo često čujem glas, češće nego svih drugih slušatelja skupa. Sudeći po tome glasu rek bi da nije bila francezkinja, jer nije bog zna kako fino francezki izgovarala.

Ali povratimo se k Legeru. Leger tumači vrlo razgovjetno, lako i živo, te ni najmanje neumara. U svojem predavanju pokazuje izvanrednu slavensku filologičku naobrazbu, koja upravo kod Franceza mora začuditi. Izgovara sve slavenske jezike kao da francezki govori, ali ne samo da svima poznaje gramatikalne oblike, nego i posjeduje u svakomu silno obilje rieči i lahkoću izraza. Taj dan je predavao samo sa filologičnoga gledišta, dočim je estetičnu i etnologičnu stranu i komparativnu mitologiju sasma zapustio. Neznam da li on uviek tako radi, ali mi se čini da bi ipak potrebito bilo, da slušateljima protumači što znači ona zmija troglava, koja se toli često u onoj narodnoj pjesmi spominje, a o tome imade već mnogo knjiga i tumačenja, ili bar nagadjanja, da ne spominjem drugo nego krasnu Nodilovu razpravu «O staroj vjeri Hrvata» u radu naše akademije.

Vrlo me je veselilo videći toliko poznavanje slavenskih jezika kod jednoga neslavena, ali me se je jedna okolnost veoma neugodno dojmila; a to je da jo gosp. Leger vrlo često spominjao imena svih slavenskih naroda, dočim našega nije niti jedan put; a što je još više, da je naš jezik samo srbskim nazivao, dočim bi taj jezik po starodrevnom obradjivanju naših otaca, i po današnjoj književnosti, mnogo više zasluživao da ga se hrvatskim imenom zove. Ta me se je okolnost nemilo dirnula videći kako nam se svuda nepravica čini, ali ipak ne tako neugodno kao što bi bila, da mi se to isto nije i u Beču dogodilo na predavanju Hrvata prof. Jagića. Kod ovog

Digitized by Google

sam bio samo jednom na predavanju i to na početku prve moje sveučilištne godine, jer videći sa kolikom lakoćom i indiferentnošću taj čovjek svoj materinski jezik tudjim imenom nazivlje, uzklikoh u svoj duši «bottega!» i više ne prekoračih praga njegove dvorane. Ipak s toga razloga zaključih da se niti Legeru ne predstavim, ali moj suputnik g. Šišić, kada je predavanje svršilo, kao što bijasmo prije predavanja odlučili, otidje k njemu te mu se predstavi, i videći da već nije kud kamo pobjeći, predstavih se i ja, a tako isto i g. Gjureković.

Sada mi se g. Leger prikaza u podpuno drugoj slici jer izkaza osobito veselje čujući da smo Hrvati, i odmah nas nagovori hrvatskim jezikom, tako pravilno i gramatikalno, a uz to tako lako da sam se upravo začudio. Jedino naglasak bio je uviek francezki. Izkaza nam kratkim ali toplim riečima svoje veselje da ga se sjetismo, pa nas vrlo ljubezno pozove da ga u njegovom stanu posjetimo, te mi preda svoju posjetnicu, da ga možemo naći, naznačivši nam i dan kada prima, to jest u petak poslije podne.

Prof. Luis Leger.

Prvi petak koji je došao uzpesmo se sa tri druga Hrvata, g. Gamulinom, Jurčićem i Hornom, na jedan bateau-mouche na Seni, te zaplovismo put Passy-a gdje gosp. Leger stanuje. Za po sata bijasmo u njegovom stanu, koji ljeti mora da bude i silno ugodan, jer se nalazi u sredini krasnog perivoja. On nas primi u svoj salon, t. j. u biblioteku, jer je biblioteka salon g. Legera, gdje svoje prijatelje i štovatelje prima. Bio je veoma vesele volje, te nas srdačno dočeka, a kada mu predstavismo svoje prijatelje, reče da još nije nikada na jedan mah u njegovom salonu toliko Hrvata bilo; te doznavši da oni uče i stanuju u Parizu, ukori ih što mu se prije ne predstaviše, jer da on veoma rado kod sebe vidja vesele i iskrene Hrvate, a da tu sreću vrlo riedko imade. Za tim nam pokaže svoju ogromnu i vrlo bogatu biblioteku, gdje opazih mnoge bibliografične slavenske riedkosti, a medju ostalima sve tečaje Vienca i Rad Akademije. Od naših listova g. Leger prima Vienac* i Obzor, po kojemu je doznao da je Rački bolestan, te nas je odmah netom dodjosmo zapitao, da li imademo kakovu novost o zdravlju Račkoga, a kada mu odgovorismo, da se bojimo da ga možda na povratku u domovinu ne ćemo živa naći, izkaza veliku žalost, i reče da se Rački vrlo riedko radjaju.

Kod njega smo razgovarali o svemu i o svačemu, a navlastito o našim domaćim stvarima, i brzo opazismo da je vrlo dobro upućen o našim političkim okolnostima, te ga je osobito veselilo sdruženje opozicija. Sa krasnim je riečima spominjao zasluge prof. Smičiklasa i Markovića, a osobito je simpatično govorio o Davidu Starčeviću. Pitao nas je o današnjem stanju naše književnosti, i koji pjesnici i romanopisci kod nas najbolji glas uživaju, i kako je naš sud o tome. Tužio se je što sbog nekih zapreka, koje mi je zabranio da iznesem na javu, jer ne može slobodno i onako pisati kako bi htio o slavenskim stvarima, u velikoj francezkoj enciklopediji, gdje je suradnikom za slavenske stvari, a navlastito o češkom i hrvatskom državnom pravu.

U to dodjoše neki novi gosti medju kojima i rumunjski ministar N., bivši Legerov saučenik, te se razprede razgovor o politici, u kojem se je osobitom oštrinom, vatrenošću i zanosom izticao rumunjski ministar, nazivljući često Hrvate svojim prijateljima i saveznicima. U to dodje šampanjac i sam Leger natoči čaše, pa požalivši što nas ne može onako dobrom kapljicom počastiti kao što su njega u Hrvatskoj, a navlastito kad je bio u Djakovu kod našega Mecenata, pozdravi srdačnim riečima prisutne goste, nazva im dobrodošlicu, kao kakav križevački stoloravnatelj, i nazdravi Hrvatskoj želeći joj bolje dane. Mi se duboko ganuti od srca zahvalismo, i prošavši dva sata u vrlo zanimivom i zabavnom družtvu, zahvalismo se i stadosmo se opraštati, a on nam na raztanku izrazi želju da ga još koji put posjetimo, što nam žalibože nije bilo moguće. Ja mu predah za uspomenu jedan iztisak svojih «glasova sa mora Jadranskoga», a on mi dade krasnu i veliku svoju sliku, i tako se raztadosmo ponievši sa sobom najljepšu uspomenu, na ovoga čovjeka koji je ne malo doprinio, da se Slavenstvo, sada u naobraženom svietu toliko poštiva i uvažuje.

Dr. A. Tresić Pavičić.

* Prima i «Prosvjetu». Op. ured.

Digitized by Google

LISTAK.

— **Prienos ostanaka Luke Botića.** Primamo ovaj proglas, koji najtoplije našim čitaljem preporučamo:

Hrvatskomu Narodu! Potaknuto spomenicom splitske akademijske mladeži, splitsko je občinstvo vieće, u sjednici 9. rujna 1893., zaključilo, da se splitska občina prihvati prienosa smrtnih ostanaka pjesnika Luke Botića iz Djakova u Split, a da se za to ustroji odbor, koji će sabirati dobrovoljne prinose, toli za prienos, koli za dostojnu grobnicu prahu pjesnikovu.

Uz izkaz pieteta prama uspomeni prvoga hrvatskoga rodoljuba i književnika iz otudjenoga Splita u doba našega narodnoga preporoda, — svrha ovih prinosa jest ta, da se zasvjedoči onaj nerazdruživi vez, koji Split spaja hrvatskomu narodu, a za koji je Luka Botić radio, osjećao, živio.

Ako i čednim načinom cieli hrvatski narod treba da odade dužnu poštu Luki Botiću, koji je svojim vedrim umom znao preletjeti tmine sadašnjosti — i umrieti vjerom u budućnost svoga hrvatskoga naroda, s kojim je jedino vidjao sreću svoga užega zavičaja, bieloga Splita.

U vrieme nepriznavanja narodnih nam pravica i svetinja; u vrieme ciepanja i razbraćivanja; u vrieme kada bezvjerci na različitosti vjere hoće da stvore razliku naroda, svaki hrvatski rodoljub — poklanjajuć svoj skromni darak u priznaju rada i nazora pjesnika «Pobratimstva», «Biedne Mare» i «Petra Bačića», — ne će samo izkazati poštovanje uspomeni zaslužna književnika i otačbenika, već će potvrditi, da hrvatski narod, svugdje i svagdje, živi nepomućenom sviešću u svoje jedinstvo, u ono jedinstvo, kojega je svim žarom svoje pjesničke duše bio apoštolom Luka Botić.

S toga prinosi u ovu svrhu i ako neće biti obilati, treba da budu brojni; treba da priteku iz sviju hrvatskih krajeva; da ne izostane nitko, tko vjeruje u spas ove biedne Hrvatske, za koju je pjesnik Botić sve svoje želje, sve svoje nade stopio u proročanskim stihovim:

«Od mene će odpuh praška biti,
Al u grobu raztvoreni prašak
Za slobodu razigrat se hoće!»

Hrvatski narode!

Otvarajuć ovu popisnicu odbor cieni, da je suvišno kititi je uobičajnim preporukama i zagrijanim riečima; prostim se načinom pozivlje na Tvoj patriotizam, i ne sumnja, da će odaziv biti obćenit.

Novci ujedno s popisnicom neka se šalju «Botićevu odboru» u Split, a na ruke blagajnika Dujma Mikačića.

Pošto je pak visoka kr. zemalj. vlada u Zagrebu stavila zahtjev, da se imenuje osobiti povjerenik odbora za banovinu, to je takovim imenovan sveć. Bartul Poparić sluš. filozofije u Zagrebu.

Tko želi što pokloniti, neka pokloni odmah, jer je od nadležnih oblasti odveć kratak rok dozvoljen za sabiranje ovih prinosa.

U Splitu, 18. ožujka 1894. Predsjednik Dr. Gajo F. Bulat. Sliede podpisi odbora.

— **Spomen knjiga** otvora prvoga muzeja hrvatskih spomenika uz izvješće šeste glavne skupštine hrvatskoga starinarskoga družtva u Kninu 24. kolovoza 1893. Primismo ovu knjigu, kojoj želimo najbolji uspjeh u korist veoma znamenitoga toga družtva. Predsjednik družtva čast. oo. Luigi Marun izložio je u uvodu, čemu nam ova knjiga.

U velikim evropejskim državama takova družtva uz stotine strukovnjaka-suradnika, uz hiljade velikaša, koji neki iz zabave a drugi iz nauke, podupiru ih, uz naslone vlada i akademija jedva mogu da obstoje, i potihano ploda doprinose. U narodu malahnu, kroz stoljetne borbe sa raznim dušmanima izmorenu, koji se tek od preko pol vieka stao ozbiljno da knjigom bavi, a uz to mu se je svedjer boriti sa starim i novim neprijateljima za svoj obstanak, pa da se jedno arkeologično družtvo trajno uzdrži na visini težke znanstvene zadaće, posao je kao nemoguć. Nu ni pola muke, kada bi se takovo družtvo osnovalo na pozitivno predvidjenim resultatima, koje bi trudi mnogih radnika bili prije temeljno proračunali pa takovu družtvu obstojala bi zadaća samo gotove osnove izvoditi. Nu kakovih u obće osnova da bude na polju arkeologične znanosti, kroz tamno razdobje od VI. do IX. vieka, kadno je o sudbinam naroda odlučivala na strmenitu brdu utvrdjena gradina, oštar mač i hitar konjanik; u vjekovima bez lakim putevima razgranjena prometa i trgovine, bez sustavno njegovane znanosti i umjetnosti; u zaglušno sredovječno doba, kadno je um ljudski kao na opočinku bio?

Isto tako nestalno bijaše kakve velike zaključke izvoditi iz jedne krstionice dobe Višeslava kneza Zahumlja u Mletcima, ulomka nadpisa kneza Branimira na Muću, nadpisa župana Godeslava u Ninu i glagoljačkog u Baškoj, i na tom malom broju hrvatskih spomenika umisliti obsežno polje na hrvatskoj arkeologiji, da bi za to vriedilo odmah jedno družtvo sa opredieljenim ciljem ustrojiti.

Kao fataliste recimo: slučaj je bio, kao kršćani ustvrdimo: sveta Providnost je hotjela, da se je naišlo u Kninskoj krajini na obsežne i velevažne ruševine iz hrvatske narodne samovladavine, i te su bačve dostatne prozrake na kulturne prilike hrvatskoga naroda, te je srce zanielo pojedine rodoljube, da su počinili jednu sretnu smionost i osnovali arkeologično družtvo: Kninsko starinarsko družtvo.»

Nego družtvo uz nedovoljnu podporu našlo je dušmana medju hrišćanskimi doseljenici kninske okoline i žalibože drugdje. Ipak svladalo je dosada uspješno neke zaprieke te se uzda u još bolju budućnost, koju želimo svesrdno tomu družtvu u korist hrvatskog naroda, koji je iz svoje slavne prošlosti mnogo snage crpao.

Još ovoj knjizi prileži jedna uvaženost, u koliko je čist prihod specialno namienjen obretu grobova hrvatskih kraljeva, koji će, pošto bude knjiga razpačana, razdieljen biti u dva jednaka dielа, od kojih jedan dopasti će onoga, koji bi kroz godinu dana, od kako je nagrada ustanovljena, napisao najbolju razpravu o spomenutim grobovima i njihovoj ubikaciji, a drugi za pokušaj tih izkopina.

Sadržaj je ovoj knjizi ovaj:

Čemu nam ova knjiga? — Izvješće šeste glavne skupštine Kninskoga Starinarskoga družtva. — Povod svečanosti. — Priprave. — Zaprieke. — Kratki starinarski pogled na okolicu. — Bazilika na rimokatoličkom groblju u Biskupiji. — Bazilika na stupovih u Biskupiji. — Ruševine bazilike sv. Bartula na Kapitulu kod Knina. — Knin varoš. — Prvi muzej hrvatskih spomenika. — Knin tvrdjava (grad). — Govor g. Frane Radića. — Svečanost. — Prigodne pjesme. — Muzikalni sastavak «Svobodi me Gospodi». — Brzojavne čestitke. — Plodovi. — Milodari. — Imenik društvenih članova. — Izpravak. — Društvena pravila. — Zahvala.

Na koncu su pridodane ove slike:

Tloris bazilike na Stupovih u Biskupiji. — Ruševine bazilike sv. Bartula na Kapitulu kod Knina. — Knin varoš. — Prvi muzej hrvatskih spomenika. — Knin tvrdjava sa strane Krke.

Preporučamo najtoplije ovu svojom svrhom veoma znamenitu knjigu. Ciena joj je 50 novč. Dobiva se u svih knjižara.

— «**Boleslav**» tragedija u petčinova. Napisao dr. Stjepan pl. Miletić. (Dobiva se u svih knjižarah. Ciena 50 novč.). Intendant narodnoga zemaljskoga kazališta g. dr. Stjepan pl. Miletić priobćio je ove godine u «Prosvjeti» komediju «Crni biser», a u «Viencu» tragediju «Boleslav». Sada je ova tragedija odštampana napose u veoma ukusnoj knjižici. Pisac je u svojoj doktorskoj disertaciji, koja je u Beču bila štampana, pokazao, da je proučio velikog Shakespeara, pa je sada napisao tragediju držeć se ovoga nedostiživog uzora. Mi ćemo u jednom od narednih naših brojeva obsežno upoznati naše čitatelje sa ovom najnovijom radnjom g. dra. Stj. Miletića. Tragedija «Boleslav»

Digitized by Google

zaslužuje pažnju našega rodoljubivoga občinstva ne samo s toga, što oblikom spada u djela, koja valja u prve redove uvrstiti, nego i s toga, što je g. pisac medjutim postao intendantom. Time je ova knjižica dobila za svakoga, koji prati naš napredak na prosvjetnom polju, neku osobitu zanimivost. Mi ju najtoplije preporučujemo.

— **Djela dra. Ante Starčevića.** Izdaje odbor kluba stranke prava. Knjiga II. Predstavke. Svezak 8. — Ovaj svezak sadržaje one predstavke riečke županijske skupštine od god. 1861., koje je dr. Ante Starčević sastavio. Ovimi predstavkami započela je nova struja u hrvatskom narodu, koju sada nieti stranka prava. Osim toga sadržaje taj svezak i nacrt adrese stranke prava od god. 1878. Cieli svezak obuhvaća 70 strana velike osmine. Ciena 35 nvč.

— **«Ljetopis»**. Ogled po hrvatskom narodu. Od toga mjesečnika izašao je svezak II.

Sadržaj mu je ovaj: Dr. Franjo Rački. — Kraljevina Hrvatska i Slavonija. Politička razdioba. — Hrvatski šematizam: Političke oblasti. — Politika. — Uprava. — Pravosudje. — Nastava. — Crkva i bogoštovlje. — Znanost i književnost. — Umjetnost. — Narodno gospodarstvo. — Financije. — Promet i trgovina. — Zdravstvo. — Građevine. — Vojničtvo. — Sudnica. — Razno. — Hrvatska bibliografija. — Pogled na strani sviet.

— **Ljubljanski «Dom i Sviet»**, ilustrovani list za leposlovje in znanstvo, donosi na prvom mjestu životopis Ivana viteza Trnskoga iz pera V. Cajuka. Životopis taj pisan je pomno.

— **Hrvatsko narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu** gostovat će, kako neke novine iz Dalmacije javljaju, u Splitu. Predstavljat će 15 komada pod ravnanjem gospod. ravnatelja Adama Mandrovića. — Koncem ovoga mjeseca davati će česko družtvo operne predstave u splitskom hrvatskom kazalištu. Izvadjati će djela od Smetane, Čajkovskog. Dvoržaka itd.

— **Blagopokojna barunica Ivka Vraniczany** ostavila je medju inim «Matici Hrvatskoj» svotu od pet stotina forinti. Slava joj!

— **Gospodja Borštnikova-Zvonarjeva**, koja je vanrednim uspjehom na našem narodnom zemaljskom kazalištu gostovala, angažovana je za naše pozorište. Ugovor sa umjetnicom sklopio je novi intendant g. dr. Stjepan pl. Miletić, kojemu želimo sličan uspjeh kod angažmana mužkoga osoblja, koje će trebati djelomice promjeniti.

— **Srpska književnost.** Početkom ovoga mjeseca predavao je dr. Ljub. Nedić u Beogradu u dvorani Velike Škole javno o pesimizmu.

Iz druge svezke beogradskoga «Dela» odštampana je u zasebnu broširu razprava Stanoja Stanojevića «Kad je umro kralj Radoslav.»

— **Poljski dramatičar Michal Balucki,** koji je i u nas poznat, napisao je novu komediju u 3 čina. Naslov je novoj komediji: «Bajka». Poljački pisac Stanislav grof Rzewucki napisao je za parižko kazalište «Porte St. Martin», dramu «Tiberij na Capri». — Kazimierz Zalewski napisao je veselu igru «Kako mislite?» — Kritika hvali sva tri ova dramatska proizvoda.

— **A. I. Aleksandrov. Po Adriačeskemu morju v Černogoriju, na toržestvo 14-go julija 1893.** goda, Kazan. U Crnoj Gori, proslavljena je lani četvrta stogodišnjica od osnivanja prve štamparije u Crnoj Gori. Ovom posljednem kulturno-istorijskom činu posvećena je i ova mala knjižica prof. ruskog u kazanskom sveučilištu Aleksandrova, koji je zastupao kazansko sveučilište na toj svetkovini. Gradivo u ovoj knjižici je podjeljeno na šest odjela, (članaka) uz to ima napred kratak uvod. U ovom uvodu je i latinski nadpis na mramornoj ploči nad grobom Iv. Gundulića u dominikanskoj crkvi dubrovačkoj. Prvi članak (str. 5—12) ima nadpis: Prazdnestvo v Černogoriju. U njemu pisac kratkim potezima crta ovu svetkovinu za spomen četvrte stogodišnjice, od kako je štampana prva knjiga «Osmoglasnik» (Oktoih) na Obodu gradu, sa kulturno-istorijskog gledišta. Navodi komparativno kad je gdje u ostalom svietu počela raditi prva štamparija, polazeći od vremena Gutenbergova. Na str. 6—7 govori pisac letimično o najvažnijim momentima iz istorije crnogorske kulturno-političkog života do Ivana Crnojevića (g. 1471). Pisac je kritičnosti radi naveo mišljena. Šafaržika, Karamajeva i prof. Mališevskoga o obodskoj štampariji. Drugi članak sa nadpisom: Ot Rjeki do Komora sadržaje kratak opis puta od Rieke obalom dalmatinskom po jadranskom moru sa karakterističnimi bilježkami geografskim i etnografičko-istoriskimi o pojedinih primorskih gradovih i pristaništih, kao: Zadru, Spljetu, Dubrovniku sa Gružem, Herceg novom, Kotoru i o njihovoj okolini, koja se tako odlikuje svojom divnom ljepotom. Treći članak s nadpisom: Ot Kotora do Cetilja sadržaje kratak opis puta od Kotora do Cetinja sa refleksijom na istorijski značaj sela — Njeguši. Članak četvrti s nadpisom: «Stolica Černogoriji» govori specijalno o Cetinju sa geografijskog. etnografijskog gledišta, naravno vrlo u kratko prama smjeru same knjižice. Peti članak: Toržestvo 400-ljetih Obodsku tipografi v Četinje» govori naročito o toku ciele svetkovine s imenima onih znamenitijih lica, koja dodjoše kao zastupnici stranih kulturnih naroda i njenih zavoda. Ističe se naročito držanje kneza Nikole i gostoljublje crnogorsko. Šesti članak: Pojezdka na Obod, v Podgoricu i po Skadarskomu ozeru. sadržaje interesantan opis Rieke Crnojevića, crnogorske Nice, Oboda grada, Podgorice, Plavnice, Skadarskog jezera, ostva Starčeva, gdje se nalaze razvaline stare pravoslavne crkve, pored koje je sahranjen Božidar Vuković, kao što je našao H. A. Rovinski. Najzad nam pisac na kraju opisuje onaj utisak, s kojim su se gosti razišli. U epilogu se osvrće još pisac u obće na sadašnji kulturni život i razvitak crnogorskog naroda, iznoseći najglavnije proizvode kulturne im i književne radnje; a osobito nam pisac ističe u tome zaslugu kneza Nikole.

«Str.»

— **Nova drama od José Echegaray-a.** Proslavljeni španjolski pisac Echegaray, čije su pozorišne radnje i na našoj pozornici s uspjehom prikazane, napisao je novu dramu, kojoj je naslov «Marijana». Slavni češki pjesnik Jaroslav Vrchlicky preveo ju je na češki jezik, te je prikazivana ovih dana u Pragu. Nova drama nije još nigdje davana osim u Madridu i u Pragu te za sada obstoji samo češki prievod. Nova drama nije onakog dubokog duha, niti smjele koncepcije kao prijašnje drame istoga pisca. Ona je više konvencionalna. U tom što glavna osoba «Marijana» hoće; sliči «Donni Diani». Majka Marijane uteče poradi surovosti svoga muža sa drugim ljubovnikom u London. Marijana kao diete vidi surovost novoga ljubovnika svoje matere, dok ju posve ne ostavi. Majka umrie, a Marijanin otac zaruči je proti njenoj volji sa nekim svojim prijateljem u južnoj Americi. Marijanu tu čekaju nove boli. Njezin nesudjeni umro je prije njezinog dolazka. Ona se povrati u svoju domovinu. Uviek je mrzila muževe, ali jednoga dana došao je «pravi». Ljubav je silna kao i smrt i svlada sve zaprieke. Ali ona dočuje, da je njezin odabranik sin onoga pustolova, koji je njezinu majku u Londonu uništio. Želeć, da izbjegne nesretnoj svojoj ljubavi, uzimlje Marijana udovca generala, o kojem kola glas, da je svoju prvu ženu i njenog ljubovnika, zatekao te ih ubio. Marijana se je nadala, da će se takova muža svatko čuvati, nu ona je precienila svoje sile. Odbačeni njezin ljubovnik dočeka je sakrit u njezinom novom domu t. j. kod generala. Ona — poput Klare u Ohnetovu «Vlastniku talionica» — odbija generala. General ode, a iz svoga skrovišta izvuče se odbiti ljubovnik. Ovaj prizor je vrlo dramatičan. Hoće li, da odade onoga, kojega, kako taj čas osjeća, nada sve ljubi? Ona mu se baci u naručje. Razmišljavaju bi li pobjegli? Ona privoli. Na to se razstanu. U sliedećem činu, sjeti se Marijana sudbine svoje matere, koja je tako pobjegla sa otcem njenog ljubavnika, sjeti se svih stradanja, te uzme samokres s namjerom da se ubije. Time drama svršava.

Kako se vidi ona obiluje šablonskimi prizori, te ju diže samo pjesnička dikcija.

Molimo gospodu književnike i nakladnike, da nam izvole priposlati sve novoizašle knjige, da ih objavimo i po mogućnosti ocienimo. **Uredničtvo «Prosvjete».**

Digitized by Google

Zagonetka 25.

Hodte amo gospodjice,
Da s' osvjetla svaka lice,
I licejke nadobudne
Slušajte me znati čudne:
Na sve vas se sumnja hita,
Da vas malo koja čita
Ona dva tri naša lista,
Gdje se naše umlje blista.
Hodte amo, čitaj svaka,
Zagonetka to je laka,
Mozgaj mozgom, voljom sjekni
I pogodi, rieč tu rekni,
A na muke te svršetku
Daj napiši odgonetku
I podpiši liepo ime,
Dičila se vazda njime!
Tako složno svekolike
Pobijte si klevetnike,
I osvjetlaj svaka lice:
Da ste revne čitalice
Hrvatskih nam težkih vaja
I naših vam udvaraja,
A da niste tek pagode
Parižke i Bečke mode!

Ele r i e č je, z o v jedovit,
Kome ti se valja dovit,
Naš ti čoek tako znade
Ženska koje zvat čeljade,
Koje grdo može istom
Militi se realistom.
P s o v k a to je, draga sele,
Nemarnici sgodna vele,
Rieč je liepa, to se znade,
Al je grdo tek čeljade,
Stvor ti takav nepodobit
Ne će nigda muža dobit.
Al razglobi u svom čelu
U dvie rieči rieč tu cielu:
Jednoj ti je slovka jedna,
Niti zere nije vriedna;
Drugoj rieči od te psovke
Tri se eto broje slovke,
Te tri slovke radost velja,
Zagrebu su živa želja,
Ponosom se paće čine
Križem ciele otačbine.
Zagrebčani al će ipak
Čini mi se, dobit šipak:
U 'noj psovci ucjelice.
Kom se psuju nemarnice,
Izušćenoj razdvojeno
Odgovora nama eno!

Ja se nadam slovit liepa lica
Barem trista odgonetalica!!

Ivan Trnski.

Riešili su: Zagonetku br. 23 i 24 gosp. Josip Cifrić, bogoslov, Djakovo. — Zagonetku br. 24 riešio je gosp. Matija Preprek u Rumi. — Zagonetku br. 22 i 24 gosp. Ernest Baša u Lovrani, Istra. — Zagonetku br. 24 o. Luka Terzić u Cerniku.

Izpravak: U rješitbi zagonetke br. 19., priobćenoj u 7. broju, ima se čitati mjesto «kamena trava»: «kamena vrata». Mjesto «ulica vlaška» ima biti «vlaška ulica».

Zadaća za igrače šaha 4.

Crni (11 figura).

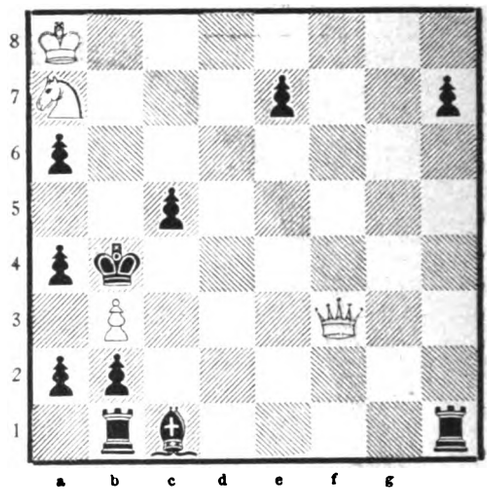

Bieli (4 figura).

Bieli počinje i naviešta trećim potegom mat.

Riešenje zagonetaka.

Rješitba zagonetke br. 21.:

L
H U M
B A K A R
V A R A D I N
K A L A B R I J A
K O M O T A U
I S T R A
Š I D
Ć
O S A
V E P A R
I S O L A N I
S A M O J E D A C
C R E S C E N T I N O
E U T A T O R I A
G R A Č A N I
V R A N A
U N A
!

Sredni red dolje čitan, daje ime hrvatskoga pjesnika zavičajnost mu.

Rješitba zagonetke br. 22.:

Stanko
Stanley
Staniol
Tristan
Standard
Bolestan
Constanz
Hindostan
Constantine

Rješitba zagonetke br. 23. od I. Trnskoga:

Momku je trojako ime: pievac, pietao i oroz, a kad čitaš s traga ime oroz, izilazi Zoro! Milota je, što se tako zovu mnoge naše Hrvatice i rujna zora, predhodnica bielome danu.

Vjekoslav Fleišer, odgovorni urednik. Tisak i naklada **Antuna Scholza** u Zagrebu.

Digitized by Google

Nadbiskupska ljekarna

Ivan Pecinovsky

u Zagrebu, Bakačeva ulica br. 5.

Skladište
svih
farmaceutičko-kemičkih preparata
kao i svih glasovitih specialiteta, mineralnih voda, kirurškog orudja, predmeta iz gume itd.

Parfumerije
i
toaletni sapuni
u velikom izboru.

Tvorenje vlastitih specialiteta nagradjeno na izložbi u Trstu godine 1882. i to:

Medic. smrekova rakija proti reumi i kostobolji, boca 1 for.
Essenzia od Tannochinina izvrstno sredstvo za uzčuvanje kose, boca 1·20 for itd.
Veterinarski preparati. Preparati za desinfectiu. Homöopotske ljekarije

Podpuni tečaj

„Prosvjete"

lista za zabavu.
znanost i umjetnost
g. 1893.
samo 5 for.
razašilje
nakladna tiskara
Antun Scholz
u Zagrebu
Margaretska ulica broj 6.

OBLOMOV.

Roman u četiri diela

napisao ga

J. A. Gončarov

s ruskoga preveo

Martin Lovrenčević

Broširan for. 2·50, uvezan u elegantnom ve
for. 3.60

Dobiva se u nakladnoj tiskari Antuna Scholza u

Digitized by Google

Digitized by Google